

biblioteca școlarăului

LIVIU REBREANU

ION *

Litova

biblioteca școlarului

Liviu
REBREANU

ION

*

INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu
Conceptția grafică a colecției: Vladimír Zmееv
Coperta: Isai Cârnu

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

Ov. S. Crohmălniceanu,
Lucian Raicu, Petru Mihaí Gorcea,
Alexandru Píru, Dumítru Mícu,
Mírcea Zacíu.

Henry Nelson

Grupul Editorial „Litera”
str. B. P. Hasdeu, mun. Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

Librăria „Scripta”
str. Ştefan cel Mare 83, mun. Chişinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediţie a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
şi electronică la Grupul Editorial „Litera”.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Corector: *Raisa Coşcodan*
Tehnoredactare: *Marin Popa*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chişinău
Comanda nr. 11432

CZU 821.135.1-3
R 35

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Rebreanu, Liviú

Ion: roman/ Liviú Rebreanu; col. înţ. şi coord. Anatol şi Dan Vidraşcu; conc. gr.
col./ Vladimír Zmeev/ coperta Isai Cărmu. — Ch.: Litera, 2001 (Combinatul Poligrafic).
— (Bibl. şcolarului, serie nouă, nr. 234).

Vol. I. — 2001. — 256 [p].

ISBN 9975-74-374-9
821.135.1.-3

CUPRINS

<i>Tabel cronologic</i>	7
-------------------------------	---

GLASUL PĂMÂNTULUI

<i>Capitolul I</i> Începutul	14
<i>Capitolul II</i> Zvârcolirea	46
<i>Capitolul III</i> Iubirea	78
<i>Capitolul IV</i> Noaptea	114
<i>Capitolul V</i> Rușinea	164
<i>Capitolul VI</i> Nunta	201

TABEL CRONOLOGIC

- 1885 27 noiembrie *Se naște, la Târlișiu, Liviu, primul copil (din 14) al învățătorului Vasile Rebreanu și al Ludovicăi (născută Diuganu).*
- 1889 *Familia se transferă în comuna Maieru.*
- 1891—1895 *Școala primară la Maieru.*
- 1895—1897 *Gimnaziul grăniceresc din Năsăud.*
- 1897—1899 *Liceul german din Bistrița.*
- 1898 *Primele încercări literare în română și germană.*
- 1900—1903 *Școala reală de honvezi din Șopron, în nord-vestul Ungariei.*
- 1903—1906 *Liviu Rebreanu urmează Academia militară „Ludovic“ din Budapesta.*
- 1906 1 septembrie *Ajunge sublocotenent.*
Alte încercări literare — schițe epice și lucrări dramatice — în maghiară.
- 1908 *Demisionează din armata austro-ungară și vine la Prislop, unde tatăl său era învățător. Primele scrieri notabile în românește.*
1 noiembrie *Debut absolut în revista Luceafărul de la Sibiu, cu schița Codrea (Glasul inimii). Continuă un jurnal de lector, început anterior. Revine asupra amintirilor din copilărie, de data aceasta sub influența lui Ion Creangă.*
- 1909 *Începe să traducă Război și pace de Lev Tolstoi după o versiune germană. Scrie nuvela Volbura dragostei (Cântecul iubirii). Au urmat Proștii, Culcușul, Golanii, Dintele și alte proze.*
12—14 octombrie *Participă la Adunarea Generală a „Astrii“, la Sibiu, unde cunoaște pe Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu. După lucrări, pleacă împreună cu aceștia la București — trecere „frauduloasă“ de frontieră. La București lucrează la revista Convorbiri critice, condusă de Mihail Dragomirescu, unde publică Volbura dragostei (Cântecul iubirii).*

- 1910 Liviu Rebreanu e arestat, fiind extrădat la intervenția guvernului austro-ungar. Închisoarea la Văcărești și Gyula.
Proiectează liniile de forță ale romanului *Zestrea* care, pornind prin dezvoltări succesive, avea să ajungă Ion.
Face cunoștință cu actrița Fanny Rădulescu, viitoarea sa soție (din 1912).
Împreună cu dramaturgul Mihail Sorbul scoate revista *Scena*.
- 1911 Secretar literar la Teatrul Național din Craiova (director Emil Gârleanu).
- 1912 Se stabilește la București. Îi apare primul volum de proză, *Frământări*, la Editura Națională din Orăștie, cuprinzând textele publicate până în 1911: *Dintele*, *Lacrima* (Glasul inimii), *Culcușul*, *Ofilire*, *Răfuiala*, *Nevasta*, *Golanii* ș. a.
Colaborează permanent la revista *Rampa*.
- 1913 Prima redactare a romanului *Zestrea*. Lucrând neorganizat, aglomerând prea multe personaje și episoade disparate, se simte nesatisfăcut de această primă variantă a romanului și o abandonează.
Întocmește proiectul dramei în patru acte *Răscoala*.
- 1916 La București îi apar volumele de nuvele și schițe *Golanii* și *Mărturisire*. Încheie lucrul la nuvela *Catastrofa*.
Continuă să scrie romanul *Ion*.
- 1917 În timpul războiului e respins de la mobilizare de către autoritățile române, apoi, sub ocupație germană, e socotit dezertor și arestat. Evadează și după peripeții senzaționale ajunge în Moldova, unde este rău primit și suspectat de a fi „spion austriac“. La Iași trăiește momentul declanșator al acțiunii viitorului (și cel mai iubit) roman al său *Adam* și *Eva*. Toate întâmplările extraordinare din timpul războiului vor fi literaturizate în *Calvarul* (1918).
Termină prima variantă a romanului *Ion*.
- 1919 Începe lucrul la *Pădurea spânzuraților* (În anul anterior scrisese nuvela *Catastrofa*).
Vede lumina tiparului nuvela *Catastrofa*.
Scriitorul colaborează cu cronici dramatice la *Sburătorul*, condus de Eugen Lovinescu, criticul care avea să sublinieze primul importanța covârșitoare a romanului *Ion* pentru proza noastră obiectivă.
I se tipăresc volumele *Calvarul* și *Răfuiala*.

- 1920 Apare la editura Viața românească romanul *Ion*, primul mare roman românesc obiectiv. Cartea se va bucura de un mare succes de librărie, fiind reeditat de nenumărate ori. Academia română îi acordă scriitorului marele premiu *Năsturel*.
- 1921 *Liviu Rebreanu își vede editate volumele Catastrofa, Norocul, Nuvele și schițe.*
Lucrează intens la Pădurea spânzuraților.
- 1922 Apare *Pădurea spânzuraților*, anticipat de volumul *Trei nuvele (Ițic Ștrul, dezertor, Catastrofa, Hora morții)*.
- 1923 Are loc prima reprezentare a comediei *Plicul*.
Liviu Rebreanu e ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români.
Începe romanul Adam și Eva.
- 1924 Conduce revista săptămânală *Mișcarea literară*.
I se reeditează volumul Trei nuvele (Ițic Ștrul, dezertor, Catastrofa, Hora morții).
- 1925 Apare romanul *Adam și Eva*, „șapte vieți ale unei singure perechi de oameni în timp și spațiu”.
Este ales președinte al Societății Scriitorilor Români.
- 1926 Are loc premiera piesei *Apostolii*.
- 1927 Apare romanul *Ciuleandra*, ilustrând interesul pentru psiholog și chiar psihanaliză.
Alte două volume: Cuibul viselor și Cântecul lebedei.
- 1928 Pentru prima dată, e numit director al Teatrului Național din București.
Volumele Cântecul iubiri și Golani (reeditare).
- 1929 Apare romanul *Crăișorul*.
Lui Liviu Rebreanu i se conferă Premiul Național pentru proză.
- 1930 Ajuns subsecretar de stat la Direcția Educației Poporului, se dezamăgește, demisionează, cumpără o casă cu vie la Valea Mare, lângă Pitești.
- 1931 Apare volumul de însemnări de călătorie *Metropole cu însemnări de călătorie la Berlin, Roma, Paris*.
- 1932 20 februarie Scoate revista *România literară* (până la 6 ianuarie 1934), la care colaborează E. Lovinescu, Camil Petrescu, Gala Galaction, G. Călinescu, Al. Philippide, Mihail Sebastian, Ion. Marin Sadoveanu, Emil Botta.
Apare romanul Răscoala.

- 1933 Liviu Rebreanu scrie nuvela *Umbre*.
- 1934 Apare romanul *Jar*.
- 1935 Scriitorul publică povestirea *Dincolo*.
- 1936 *Culegerea de nuvele Oamenii de pe Someș*.
- 1938 Apare romanul *Gorila*, inspirat din lumea interlopă și a protipendadei, percepută din perspectiva unui ziarist.
- 1939 La propunerea lui Mihail Sadoveanu devine membru al Academiei Române. Ține discursul său de recepție: Lauda țăranului român.
- 1940 Scriitorul izbutește să publice romanul polițist *Amândoi*.
- 1941 Pentru a doua oară este numit director al Teatrului Național din București.
- 1943 Îi apare volumul *Amalgam*, cuprinzând articole, studii, cronici dramatice, conferințe și nuvela *Dincolo*.
- 1944 Fiind bolnav, se retrage la Valea Mare.
- 1 septembrie După câteva luni de boală (cancer pulmonar) Liviu Rebreanu se stinge din viață la Valea Mare, în vârstă de 59 de ani.
- Peste câteva luni osemintele scriitorului sunt deshumate și reînhumate la Cimitirul Belu din București.

Dragei mele Fanny

GLASUL
PĂMÂNTULUI

Capitolul I
ÎNCEPUTUL

1

Din șoseaua ce vine de la Cărlibaba, întovărășind Someșul când în dreapta, când în stânga, până la Cluj și chiar mai departe, se desprinde un drum alb mai sus de Armadia, trece râul peste podul bătrân de lemn, acoperit cu șindrila mucegăită, spintecă satul Jidovița și aleargă spre Bistrița, unde se pierde în cealaltă șosea națională care coboară din Bucovina prin trecătoarea Bârgăului.

Lăsând Jidovița, drumul urcă întâi anevoie până ce-și face loc printre dealurile strâmtorate, pe urmă însă înainteză vesel, neted, mai ascunzându-se printre fagi tineri ai Pădurii Domnești, mai poposind puțin la Cișmeua Mortului, unde picură veșnic apă de izvor răcoritoare, apoi cotește brusc pe sub Râpele Dracului, ca să dea buzna în Pripasul pitit într-o scrântitură de coline.

La marginea satului te întâmpină din stânga o cruce strâmbă pe care e răstignit un Hristos cu fața spălăcită de ploii și cu o cununie de flori veștede agățată de picioare. Sufără o adiere ușoară și Hristos își tremură jalnic trupul de tînchea ruginită pe lemnul mâncat de carii și înnegrit de vremuri.

Satul parcă e mort. Zăpușeala ce plutește în văzduh țese o tăcere năbușitoare. Doar în răstimpuri fâșâie alene frunzele adormite prin copaci. Un fuior de fum albăstriu se opintește să se înalțe dintre crengile pomilor, se bălăbănește ca o matahală amețită și se prăvale peste grădinițele prăfuite, învăluindu-le într-o ceață cenușie.

În mijlocul drumului picotește câinele învățătorului Zaharia Herdelea, cu ochii întredeschisi, suflând greu. O pisică albă ca laptele vine în vârful picioarelor, ferindu-se să nu-și

murdărească lăbuțele prin praful uliței, zărește câinele, stă puțin pe gânduri, apoi iuțește pașii și se furișează în livada îngrădită cu nuiele, peste drum.

Casa învățătorului este cea dintâi, tăiată adânc în coasta unei coline, încinsă cu un pridvor, cu ușa spre uliță și cu două ferestre care se uită tocmai în inima satului, cercetătoare și dojenitoare. Pe prichiciul pridvorului, în dreptul ușii, unde se spală dimineța învățătorul, iar după-amiază, când a isprăvit treburile casei, dna Herdelea, străjuiește o ulcică verzuie de lut. În ogradă, între doi meri tineri, e întinsă veșnic frânghia pe care acuma atârna niște cămăși femeiești de stambă. În umbra cămășilor, în nisipul fierbinte se scaldă câteva găini, păzite de un cocoș mic cu creasta însângerată.

Drumul trece peste Părâul Doamnei, lăsând în stânga casa lui Alexandru Pop-Glanetașu. Ușa e închisă cu zăvorul; coperișul de paie parcă e un cap de balaur; pereții văruiți de curând de-abia se văd prin spăturile gardului.

Pe urmă vine casa lui Macedon Cercetașu, pe urmă casa primarului Florea Tancu, pe urmă altele... Într-o curte mare rumegă, culcate, două vaci ungurești, iar o babă șade pe prispă, ca o scoabă, prăjindu-se la soare, nemîșcată, parc-ar fi de lemn...

Căldura picură mereu din cer, îți uscă podul gurii, te su-grumă. În dreapta și în stânga casele privesc sfioase din dosul gardurilor vii, acoperindu-și fețele sub streșinile știrbite de ploii și de vite.

Un dulău lățos, cu limba spânzurată, se apropie în trap leneș, fără țintă. Din șanț, dintre buruienile cărunțite de colb, se repede un cățel murdar, cu coada în vânt. Lățosul nu-l ia în seamă, ca și când i-ar fi lene să se oprească. Numai când celalalt se încapățânează să-l miroase, îi arată niște colți amenințători, urmându-și însă calea cu demnitatea cuvenită. Cățelul se oprește nedumerit, se uită puțin în urma dulăului, apoi se întoarce în buruienii unde se aude îndată un ronțăit căznit și flămând...

De-abia la cârciuma lui Avrum începe să se simtă că satul trăiește. Pe prispă doi țărani îngândurați oftează rar cu o sticlă de rachiu la mijloc. Din depărtare pătrund până aci sunete de violi și chiuături...

2

Duminică. Satul e la horă. Și hora e pe Ulița din dos, la Todosia, văduva lui Maxim Oprea.

Casa văduvei vine chiar peste drum de bisericuța bătrână, pleoștită și dărăpănată. Văduvia-i sărăcie lucie. Femeia a dat din rău în mai rău. Ce agonisește un cap de bărbat într-o viață întreagă, o muiere nepricepută prăpădește într-un an de zile, și mai puțin. Când a împreunat Maxim mâinile pe piept, în ogradă erau clăi de fân, în cele două grajduri nu mai încăpeau vitele, în șură și sub șopron n-aveau loc carele. Se vedea de departe belșugul. Acuma ograda-i goală bătătură, iar în grajduri rage a pustiu o închipuire de vacă stearpă și veșnic flământă.

Hora e în toi... Locul geme de oameni... Nucii bătrâni de lângă șură țin umbră. Doar câteva pete albe de raze răzbesc printre frunze gâdilând fețele aprinse de veselie. Zăduful ațuță sângele lumii. Peste Măgura Cocorilor atâră soarele îngălbenit de necaz că mai are o postată bună până la asfințit.

Cei trei lăutari cântă lângă șopron să-și rupă arcușurile. Briceag, cu piciorul pe o buturugă, cu cotul stâng pe genunchi, cu obrazul culcat pe vioară, cu ochii închiși, își sfârâie degetele pe strune și cântecul saltă aprig, înfocat. Holbea e chior și are un picior mai scurt, iar la vioară numai trei coarde, dar secondează cu aceeași patimă cu care Găvan, un țigan urât și negru ca un harap, apasă cu arcul pe strunele gordunii. Din când în când Briceag se oprește să-și acordeze vioara. Holbea și Găvan atunci își îndoiesc meșteșugul ca să păstreze măsura. Apoi Briceag reîncepe mai aprins, strâmbându-se uneori la Holbea, alteori la Găvan, cu deosebire când schimbă melodia.

De tropotele jucătorilor se hurducă pământul. Zecile de perechi bat someșana cu atâta pasiune că potcoavele flăcăilor

scapără scântei, poalele fetelor se bolbocesc, iar colbul de pe jos se învâltorește, se așază în straturí groase pe fețele brăzdate de sudoare, lumínate de oboseală și de mulțumíre. Cu cât Bríceag întetește cântecul, cu atât flăcăíí se îndârjesc, își înfloresc jocul, trec fetele pe sub mână, le dau drumul să se învârtească síngure, țopăie pe loc rídícând tălpíle, își cíocnesc zgomotos călcăiele, își plesnesc tureacíí cízmelor cu palmele nădușíte... Glasuríle se îneacă în norul de praf ce-í îmbrățișează pe toți... Numái arar vreunul mái țanțoș începe o chíuítură, în tactul zvăpăiat al joculuí, cu ochíí pe dos, cu gătul răgușít. Dar după două-trei versurí o sfârșește într-un íuít aspru, ístovít. Apoi jocul urmează tăcut, dín ce în ce parcă mái sălbatic. Flăcăíí își incolăcesc brațele mereu mái strâns pe după míjlocul fetelor... Sâníí acestora tremurá sub ííle albe și atíng dín când în când píeptul flăcăíilor, tulburându-le ochíí și ínima. Nu schímbă níci o vorbă. Níci nu se privesc. Doar pe buze fâlfâie zâmbete plăcute și fugare.

Învártíta țíne de vreun ceas, fără íntrerupere, și tíneríí nu se mái satură. De două orí Bríceag, cu cárceí în degete, a încercat să se oprească și, de amândouă oríle, flăcăíí s-au năpustít la el urlând desperați, cu prívírí amenínțătoare sau rugătoare:

— Zí, țígane! Mái zí, cíoară!...

Toate perechíle se ímbulzesc în jurul láutaríilor, se cíocnesc, se ízbesc cu coatele goale. Câțíva băíețandrí, îngăduíți de curând la horă, ametiți de atâta învârteală, se clatínă de ící-colo, abía mái ținându-se în pícióare, spre marea rușíne a fetelor cu care joacă. Vreo trei perechí s-au retras în șurá, mái la larg, unde însă praful se urcă până-n căpríorí, des de să-l taí cu cuțítul...

La câțíva pași de pâlcul jucătoríilor stau fetele care au rămas nepoftíte, prívínd cu jínd, șoptíndu-și uneorí cíne știe ce și ízbucnínd în răsete sílíte. La urechí și în cosíțe au și ele buchețele de vâzdoage pestríțe și în mână câte un mánunchí mái mărișor pe care să-l dăruíască flăcăuluí cutare să-l pună în păláríe. Prín-tre fete se mái rătăcește și câte o nevastă tânără, cu năframă de mătase în cap, gata să íntre în horă dacă s-ar íntâmpla să-í

vie chef bărbatului ei să joace. Mai la o parte mamele și babele, grămadă, forfotesc despre necazuri și-și admiră odraslele. Copiii neastâmpărați alegă prîntre femei și chiar prîn horă, fură florile fetelor și fac haz când vîctimele îi ocărăsc sau se înfurie. Cîteva mai îndrăcîți se lasă pe vine aproape de jucători, uitându-se cu mare băgare de seamă la poalele fetelor, iar când poalele zboară mai tare, dezvelînd picioarele goale mai sus de genunchi, se întrebă repede:

— Ai văzut?

— Văzut. Da tu?

— Și eu.

Și apoi continuă să pîndească poalele pînă ce vreo babă îndîgnată îi ia la goană, ceea ce nu-i oprește ca peste cîtva timp să reînceapă...

Bărbaii se țin mai pe departe, pe lângă casă, pe la poartă, grupuri-grupuri, vorbind de treburile obștești, aruncînd numai rareori câte-o privire spre tîneretul dîmprejurul lăutarilor.

Prîmarul, cu mustați albe răsucite tînereste, cu niște ochi albaștri mari și blajini, caută să-și păstreze demnitatea apăsînd vorbele și însoțindu-le cu gesturi energice, în mijlocul cîtorva bătrîni frunzași. Ștefan Hotnog, un chiabur cu burta umflată ce și-o mîngăie întruna parcă ar avea junghieri, găsește fel de fel de clenciuri prîmarului, numai ca să arate celorlalți că lui de nimeni nu-i pasă. Între dînșii Trifon Tătaru, mîtitel, cu părul gălbui și glasul subțire, se uită când la unul, când la altul, înfricoșat parcă să nu se încaiere, fiindcă amîndoi îi sunt rude — cam de departe, nici vorbă. Pe de lături, ca un câine la ușa bucătăriei, trage cu urechea și Alexandru Glanetașu, dornic să se amestece în vorbă, sfîindu-se totuși să se vâre între bogătași.

Pe prîspă stăpânește Sîmion Butunoiu, care acum vreo douăzeci de ani a fost învățător în sat, iar azi mînîncă o pensie de cincî zloți pe lună și muncește la pămînt mai abîtîr ca un flăcău. Împrejurul lui s-au adunat Macedon Cercetașu cu straja Cosma Cîocănaș, cu Sîmion Lungu, cu Toader Burlacu, cu Ștefan Ilîna și cu alții, ascultînd cu evlavie palavrele

dascălului, auzíte și răsauzíte. Dîn când în când Símíon Butu-noíu strănută atât de zgomotos că toate femeíle se întorc spăímântate, sau se pornește pe tusa lui obișnuítă cu care de multe orí scoală noaptea tot satul dín somn. Macedon așteaptă cuvíincíos până ce ísprăvește dascălul cu tusea, apoi ía dín fereastră o stícłă cu rachíu, ínchínă foarte ceremoníos, trage o dușcă zdravănă și trece băutura bătrânului care mormăie scurt „să ne ție Dumnezeu pe toți” și pune gârlícíul la gură. Stícłă pe urmă umblă dín mână în mână. Macedon e cam cherchelít și comandă mílítărește tuturor să bea:

— Forverț, Símíoane! Vaităr, Cosma!... Vaităr, vaităr!...

A făcut oastea doísprezece aní, í-a fost dragă foc și, când e beat, ș-acuma numai în comenzí nemțești se ceartă cu nevastă-sa. Altmínterí ínsă are o ínímă de ceară și în douăzeci și opt de aní nu și-a bătut muíerea níciódată; maí curând Floarea s-a íntâmpat să-l muștruluiască.

Stícłă ajunge la Toader Burlacu goală.

— Goală, aí? råde Macedon încântat. Goală?... Halt!... Hap-tac!... Unde ești, căprar de zí?... Forverț!...

Un copíl de vreo zece aní sare drept în pícióare pe prís pă și strígă rászând:

— Hír!

— Nu råde la front, măgarule! se rășește Macedon. Na stícłă și dă fuga la cantínă la Avrum, să-ți maí dea o porție pen-tru míne!... Ínțeleș, căprar?

Căprarul ínsă refuză ordínul, rászunzând:

— A zíș jupânul că nu-ți maí dă fără baní, bade Macedoane, níci să nu mă maí trímíți, că-í degeaba...

Macedon își saltă puțin mustața, încruntă dín sprâncene prívínd aspru la copíl, apoi se așază pe prís pă clătínând dín cap și ofând:

— Eheí, unde-í vremea când eram eu strajameșter!... Atunci să fí pofít jupânul să nu-mí dea, că-í arátam eu supunere...

Maí boscorodește ceva, pe urmă încetează și se uítă ursuz la nevastă-sa care are baní, dar nu-í dă, și care tăífășuiește cu alte femeí fără să se sínchísească de comenzíle lui...

Tocmai atunci se târâște pe poartă, printru picioarele oamenilor, Savista, oloaga satului. E vară cu fata cea mai frumoasă din Pripas, cu Florica, și ceva neam cu nevasta lui Trifon Tătaru. Are picioarele încârcite din naștere, iar brațele lungi și osoase ca niște cângi anume spre a-și târi schilozenia, și o gură enormă cu buzele alburii de sub care se întind gingiile îmbălate, cu colți de dinți galbeni, rari și lungi. Trifon Tătaru o ține pe lângă casă, să-î vadă de copii. Când e vremea bună Savista șade în poartă, se ciorovăiește cu toți copiii din sat și primește pomana trecătorilor mîloși... Sosește cu gălăgie mare. Gâgăie ceva cu glasul ei aspru, speriat. N-o bagă în seamă nimeni. Doar Trifon face un semn nevastei, care se apropie, repede, supărată:

— Da acasă nu puteai sta, măi femeie? Zău, parcă te mănâncă tălpile... Lași tu ograda pustie pe vremea asta... Și nicii barem slugile nu-s la îndemână... Ce vrei? Ai? Spune ce vrei, Savistă?

Oloaga a făcut două ceasuri din Ulița cea mare, unde stătea Trifon, până aici. Începe să bălbăie foarte grăbită și cu importanță, însoțindu-și sforțările cu niște gesturi desperate.

— Ce face? zice Maria lui Trifon, care se silește să ghicească ce spune. S-a bătut Vasile Baciu... Cu Avrum?... Cu Floarea Căruntu?... Ei ș-apoi? Ce-ți pasă ție, femeia lui Dumnezeu? Și pentru asta ai venit tu atâta cale? Vai de mine, că ești mai rea ca copiii cei fără minte... Uite ce ți-ai făcut poalele! Și numai azi te-am prîmenit... Of, bată-te...

Savista bombăne ceva ce ar vrea să însemne că ei nu-î pasă de poale, și pe urmă se pornește deodată pe un răs prostesc de bucurie.

— Cum ai zis?... Cine-î beat?... Vasile Baciu... Parcă azi s-a îmbătat întâi...

Maria o lasă rușinată și se întoarce între femeii. Oloaga se târâie în mijlocul fetelor, se frământă să-și facă loc și privește apoi cu mare plăcere la horă. Are douăzeci și cinci de ani și tremură de fericire când aude lăutarii ori când vede vreo petrecere...

Savísta n-are parte să se desfete multă vreme. Până să se așeze bine, până să se certe cu fetele pentru un loc mai bun, jocul încetează. Bríceag, asudat și ístovít, închele învârtita cu o apăsare zdravănă de arcuș, încât îi și plesnește o strună la víoară. Ion, fecíorul Glanetașului, ținând de mîjloc pe Ana lui Vasíle Bacíu, se repede la lăutarí, rugându-í:

— Mai zí, mă Bríceag... numai un píc, auzí? Un pícuț de tot, țígane!

Alți flăcăi strígă poruncitor:

— Trage, țígane! Ce te codești?... De ce te plătím, cíoara dracului?

Bríceag aruncă o privíre dísprețuítóare spre cei ce-l ocărăsc, lui Ion însă îi răspunde convíngător, arătându-í víoara:

— Nu mai pot, Ionică... Zău, nu mai pot... Crede-mă!... Mí-au amorțít degetele... Pe urmă și struna mí s-a rupt...

— Un píc, omule, nu-nțelegí? stăruíe flăcăul.

Țíganul însă se înfuríe brusc, întoarce spatele, trântește víoara în brațele lui Holbea și începe să blesteme cătrănit:

— Fíre-ar ale dracului toate ceterele díń lume; plesnίre-ar acolo unde-o í cίne m-a învățat să țin arcușul... Că ío-í spun cu frumosul că nu pot și el mă omoară să mai zíc... Dare-ar Dumnezeu să trăsnească toate jocurίle cu pe cίne le-a născocít...

Ion ascultă câteva cípe mírat cum ínjură Bríceag. Apói deodată se aprínde ca focul și ízbucnește răgușít:

— Ho, cíoară, í-țí-ar neamul de răs, ho!... Și ínchíde plís-cul că te pocnesc de-țí sar măselele tocmai íń curtea bíserícíí!...

Bríceag a mai pățít-o cu Ion; tace. Numái după ce flăcăul se índepărtează bodogánínd, începe íar să se necăjească cu ceílalți lăutarí, pe țígănește.

Flăcăíí ímbrățíșează pe fete, mulțumíndu-le pentru joc. Fetele se zbat íń brațele lor și șoptesc cu sífálă și cu plăcere:

— Mulțumím...

Ion strânge la píept pe Ana cu mai multă gíngășíe, dar și mai prelung.

— Dă-mí drumul, Ionícă! murmură fata ușor, cu mulțumíre în glas.

— Să víí, Anuță... ștíí tu unde! zíce Ion domol.

Ana nu răspunde, prívírea eí însă lucește de bucuríe. Se smucește să scape dín îmbrățișare, șoptínd întruna moale:

— Dă-mí drumul, Ionícă... zău, dă-mí drumul!...

Flăcăul o trage maí aproape, cu un zâmbet apríns, o apucă cu o mână de țâțe și í le strânge ca pe două mere, încât Ana sâsâie de durere.

— Să nu cumva să nu víí! repetă Ion înfígând în ochíí eí o prívíre poruncitoare și lacomă.

Ana fuge glonț la fete, îmbujorată, și scuturându-și poalele de praf. Apoi, potolíndu-și sufletul, spune Margaretei lui Cosma Cíocănaș, o fííință ursuză, voinícă, cu pícioare cât doníțele, cu brațe bărbătești și cu o față osoasă roșcată:

— Și Ionícă... mereu... zău așa...

Dar, încurcându-se, schimbă repede vorba:

— Vaí de míne ce căldură... toată m-am făcut o apăraie...

Margareta nu jucase și-í era necaz pe fetele care au avut noroc. Nu răspunde nímic Anei, cí urmă să prívească cu jínd la ceata flăcăilor care închínau cu rachíu sau apríndeau țígări; părea îngrijorată să nu se întâmple s-o poftească la joc cineva și să nu bage de seamă...

Ion urmări dín ochí pe Ana câteva clipe. Avea ceva straniú în prívíre, parcă nedumeríre și un vicleșug neprefăcut. Tot atunci zări maí alături și pe Floríca, fata vādanei lui Maxím Oprea, cu care se ținuse până acum, puțin posomorâtă, dar maí frumoasă ca orícând. Flăcăul clipí aspru, ca și când ar fí vrut să-și alunge un gând dín creierí, și strígă la un băiețel:

— Aduseși, bre?

— Adus, bade Ionícă, făcu copilul cu ímportanță. Am dat-o lelíí Zenobía, s-o ție...

Șí, în vreme ce Ion se duse spre grupul unde era mamă-sa, băiețelul urmă:

— L-a făcut tare jupânul, bade, ș-a pus zece bucățele de zahăr, de zíce că-í maí bun ca míerea...

Zenobia, cu sticla de rachiu în mână, se plângea Todosei, vădanei, de un afurisit de junghi care o tăia prin șale de câteva zile și nu-i mai trecea.

— Ia dă glaja ceea, mamă! zise Ion scurt și înghiți îndată o dușcă zdravănă. Da dumneata bei oleacă?

— Lasă-mă pe mine în plata lui Dumnezeu că doar nu-s însărcinată, răspunse Zenobia luând totuși sticla și trăgând o gură. Aoleu, da știu că-î bun... Vezí numai, dragul mamii, să nu bei mult, că îți se urcă la cap și cine știe ce poznă te-o mai îndemna să faci... Omul la beție să-l ferească Dumnezeu...

Ion îi luă sticla și întoarse spatele fără să-i mai asculte sfaturile.

Copilul rămăsese pironit locului, cu ochii pofticioși la rachiu. Când se îndepărtă flăcăul, avu parcă o supărare. Dar îi trecu repede și, șterpelind într-o clipire un struț de flori din mâna Margaretei, o zbughi ca săgeata, urmat de blestemele aprige ale fetei care aștepta mereu s-o cheme cineva la joc...

4

Ion trecu încet pârleazul de lângă grajd, întorcând capul spre Ana care nu-l scăpa deloc din ochi și care, peste câteva clipe, îl urmă cu pași grăbiți, roșie ca focul de rușine, închipuindu-și că toată lumea o pândește.

În dosul surii era o livadă mărișoară, presărată cu pomi, tăiată în două de o cărare ce cobora până la Gârla Popii și se oprea chiar în spatele cârciumii lui Avrum. Fânul cosit de curând, adunat în câteva clăițe proptite cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbățător. Ion merse pe cărare doi-trei pași, apoi coti în stânga și se așeză sub un nuc bătrân și scorburos, pe o rădăcină încovoiată ca un jilt. Fata sosí tremurând de emoție, dar cu o strălucire bucuroasă în ochi.

— Aici erai? murmură Ana așezându-se fără să se uite la dânsul.

— Că parcă-î mai bine aici, făcu flăcăul încet; apoi îndată ridică sticla: Să trăim, Anuța!

— Să trăiești, loane! răspunse ea privind neliniștită spre cărare, pe unde treceau mereu oameni, care la cârciumă, care înapoi.

— Bea și tu, Anuță, că pentru tine l-am luat și l-am făcut dulce ca gura ta!

— Despre mine poate să sece rachiu, zise fata mai potolită. Mă e silă și când îi simt mirosul, că taica nu mă lasă să trecă nici o ziulică fără băutură și fără beție... Nu știu, zău, ce s-o mă alege de noi.

— Apoi așa bea omul la supărare, zise Ion, adăugând pe urmă cu alt glas: Bea, Anuță... Mă-a cășunat și mă așa o dată...

Ana își înmuie buzele în rachiu, se strâmbă și dădu repede sticla înapoi, tușind și râzând:

— Avoi de mine... nu pot... parcă-î otravă...

— Ba-î bun, zise Ion ducând iarăși sticla la gură.

Tăcură amândoi un răstimp, fără să se privească. Apoi flăcăul își trecu brațul pe după mijlocul ei și oftă:

— Hei, Anuță, mult aleanu-î în inima mea!

Fața Anei, lunguiață, arsă de soare, cu o întipărire de suferințe, se posomorî.

— Ce îndur eu, să ferească Dumnezeu pe toată lumea, gemu dânsa. Că tata și-a pus în gând să mă mărite cu George a Tomii și o ține morțuș cu George. Și, Doamne, greu îți mă vine să tac și să înghiți când nu ți-î drag omul...

Ion se uită lung la buzele ei subțiri care se mișcau ușor dezvelindu-î dinții cu strungulițe, albi ca laptele, și gingiile trandafirii de deasupra. Știa dânsul că Vasile Baciu e într-o ureche și că, de o apucă hăis, apoi hăis o ține să știe de bine că dă cu carul prin toate șanțurile. Dar tocmai aceasta îl întărâta și pe el.

Nu-î fusese dragă Ana și nici acum nu-și dădea seama bine dacă i-e dragă. Iubise pe Florica și, de câte ori o vedea sau își amintea de ea, simțea că tot o mă iubeste. Purta în suflet râsul ei cald, buzele ei pline și umede, obrăjii ei fragezi ca piersica, ochii ei albaștri ca cerul de primăvară. Dar Florica era mă săracă decât dânsul, iar Ana avea locuri și case și vite multe...

Íi asculta glasul plângător și-l cuprîndea mîla, în același timp însă se gîndea la Floríca. Apoi deodată tresări, o strânse la piept și, fără să rostească vreo vorbă, o sărută lung pe buze. Fata cuprînse cu brațele gâtul lui Ion, moleșită și aprînsă, și íníma-í bătea atît de năvalnic, încât el o auzea.

— Noroc, noroc, loane! strîgă un glas aspru pe cărare.

Flăcăul rîdică ochii furios și văzu pe Ilíe Onu care, întorcându-se de la cârciumă cu o sticlă de rachiu, rîdea gros și batjocorîtor.

— Du-te-n... Doamne íartă-mă, bufní Ion încruntat.

Ilíe Onu ajunsese la șură și se făcu nevăzut. Era frate de cruce cu George al Tomíi și unde putea să-í facă rău lui Ion, íi făcea, fîíndcă odată, la o nuntă, íl umpluse de sînge ca să-l ímblânzească.

Ion începu să suduie și să se cătrînească, dar íntîlnínd ochii căpruí, ínlăcrimați de ferícire și de teamă aí Anei, se potolí...

Ilíe aducea rachíul pentru George care se sílea dín răsputeri să ínvețe pe Bríceag un cîntec nou ce-l auzise de la lăutaríi dín Bístríța la un chef al doctorului Fílipoiu, la berăria cea mare dín Armadía. Bríceag, cu ochii țîntă la buzele flăcăului, care fluíera melodía, țârâia nesígur cu arcușul pe strune; Holbea, credíncios, íncerca și el să secondeze. George se umfla, ínchídea puțin ochii și fluíera dín ce în ce maí apríg, căcí ímprejurul lor se adunase un pîlc de flăcăi care-l príveau cu admírație.

— Eí, acu aí ínțeleș? zise George opríndu-se în míjlocul cîntecului.

— Las' că l-am príns, mormăi Bríceag pornínd să tragă cu maí multă íncredere.

— Am sosít, George, strîgă Ilíe íntínzând stícila.

— lute te-aí íntors, vorbí celalt bînd și trecînd índată rachíul lui Ilíe ca el să poată reíncepe dăscălirea lăutarílor.

— Nouă nu ne daí un păhărel, vere? se línguși Holbea, zgîndăríndu-l cu arcușul.

— Să vă dau, cíoroílor, fíre-ați aí naíbíi! rîse George foarte mulțumít că au să vadă toți cum cínstește el pe țígani.

— Beți-o toată, zise apoi către Găvan când vru să-i înapoieze sticla.

Dar atunci sări Ilie ca un cocoș:

— Ia lăsați, bre, să mai bem și noi, că cioarele astea o să plesnească de atâta holircă...

Urmă o ciorovăială lungă între Ilie și țiganii care nu mai voiau să renunțe la băutura și era cât pe-ací să se încingă o bătaie, deoarece Ilie, aprinzându-se, se repezea mereu cu píciorul să spargă gorduna.

5

Deodată toată lumea se întoarse spre uliță. Toți bărbații scoaseră pălăriile, iar cei de pe prispă se sculară în picioare... Venea preotul Belciug împreună cu doamna Maria Herdelea, soția învățătorului, cu domnișoara Laura și cu Titu. Prímarul și frunțașii satului ieșiră în poartă întrú întâmpinarea domnilor.

— Petreceți, petreceți? zise preotul cu un zâmbet binevoitor.

— Apoi ce să facem, domnule părinte, răspunse prímarul cu pălăria în mână. Dumnezeu de aceea a lăsat sărbătorile, să se mai veselească și prostimea.

— Negreșit, negreșit, murmură Belciug lărgindu-și zâmbetul.

— Da de ce nu poftiți și dumneavoastră să vedeți petrecerea noastră? reluă Florea Tancu cu un glas foarte blajin, punându-și pălăria în cap.

Țăranii de asemenea se acoperiră unul câte unul, în vreme ce preotul șopti câteva cuvinte doamnei Herdelea, care răspunse răspicat, dându-și capul pe spate cu mândrie:

— Da, putem privi puțin și noi... Mie chiar îmi plac petrece-rile poporului...

Maria Herdelea era fată de țăran de pe la Monor, dar pentru că umblase totdeauna în straie nemțești și mai ales că s-a măritat cu un învățător, se simțea mult deasupra norodului și avea o milă cam disprețuitoare pentru tot ce e țărănesc.

— Poftim mai aproape! făcu atunci prímarul, bucuros, dând la o parte pe țăranii care se îmbulzeau: Ia faceți loc, măi oameni!... Dați-vă la o parte!

Vreo câțiva fruntași se grăbiră să dea ajutor primarului strigând:

— La o parte!... La o parte!...

Belciug întră încetinel în ogradă și se oprí aproape de poartă. Babele cucerníce se repezíră numaidecât să-í sărute mâna.

— Lăsați, lăsați! murmură preotul, întinzând însă dosul palmei spre sărutare cu o mulțumire ce-í înviora fața tăbăcítă de slăbícíune.

Flăcăii, obosiți și cu gândul la joc, rămăseseră tot împrejurul lăutarilor. Numaí George, totdeauna sílitor să-și arate ístețimea, se vârî prîntre bătrâni, ímbulzíndu-se să ajungă cât mai aproape de popa și famílía învățătorului. Ilíe se ținea și aici după dânsul ca un cățel.

Títu Herdelea, un tânăr de vreo douăzeci și trei de ani, în haíne curățele și sărăcuțe, cu o cravată albastră-azuríe la gulerul înalt și țeapăn, ras de mustăți și lung cât un par, cum văzu pe George, íí întínse príetenește mâna ímbrăcată în mănúși de ață cenușie:

— Noroc, George!... Nu mai júcați?... Tocmai ne abăturăm și noi să vă vedem...

— Cum nu, domnișorule! Numaí să se hodínească o țără țiganií, c-au zís atâta de-a amorțít și sufletul dínr-înșií, spuse flăcăul cu glas îndulcít. Apoi, apropiíndu-se mai bine, adăugă: Da dumneata nu vrei să joci cu noi, domnișorule?

Títu râse și se uită la Laura, care zâmbí încurcată.

— Eu?... Nu, George. Altă dată. Acuma nu se poate.

Dar flăcăul stăruí:

— Íți dau eu o fată, domnișorule, de să te língí pe buze. Ușoară ca pana și frumoasă ca o domnișoară... Dar trebuie să joace și domnișoara Laura...

Sora lui Títu se făcu deodată seríoasă și se agăță înfrícóșată de brațul mamei sale, murmurând:

— O, auzí, ce ídee!... Mă mír că nu ví-í...

Preotul vorbea cu primarul și cu ceilalți țărani despre mersul vremii, toți fíínd ínțeleși că ar fí bine să mai dea Dumnezeu o gură de ploaie, să se mai ínmoaie pământul, căcí altfel rămâne porumbul nesăpat de-al doilea... George însă se ținea

scaí de Títu și Laura, spre marea îndígnare a doamnei Herdelea care n-ar fí îngăduít níci în ruptul capului ca fata eí să se amestece prîntre țáraní.

Ca să schímbe vorba, fííndcă se maí strângeau și alți oameni să asculte stáruínța flăcăului, zâmbínd puțin batjocorítor, Títu se uítă deodată ímprejur, ca și când și-ar fí adus amínte ceva, și apoi întrebă:

— Oare lon unde-í?

George, deși știa că, díntre toți fecioríi satului, domníșorul cu lon e maí príeten, se símți aproape jígñít auzínd acum întrebarea. De aceea răspunse cam în sílă:

— Pe-aicí trebuíe să fíe și dânsul...

Dar Ilíe Onu, de la spate, se amestecă íute-n vorbă:

— Ba e-n grădínă, sub nuc, cu Ana...

— Unde? făcu George întorcându-se brusc la el, parcă í-ar fí tras o palmă.

— Acolo, unde zíc, íncheíe Ilíe scurt, rânjínd mulțumít.

George puse nasul în pământ și tăcu. Nímení nu maí deschíse gura, íar Títu, bucuros că a scăpat ușor de ínvítația la dans, se apropíe și el de Belcíug care începuse să povestească oamenílor cum í-au scos doctoríi ceí marí un ríníchí în spítalul de la Cluj.

Vorbele lui Ilíe lovíseră pe George drept în suflet. Ana lui Vasíle Bacíu íi era fągăduítă lui de nevastă. Ea fată cu stare, el fecior de bocotan — se potríveau. Părínții lor erau ínțeleși maí demult, íar Ana íi plăcea. Nu zíceá că-í cíne știe ce frumoasă, dar níci el nu píca. Era greoí, spătos și umeros ca un taur: umbra legănat și cu genunchíi ínmuíați.

Fíerbea. Se gândeá mereu să-și croíască drum până în grădínă, s-o vadă cum șade ochí în ochí cu lon. Dar mereu își lua seama, zícându-și că poate maí mult ar stríca decát ar folosí, dacá cumva nu s-ar ísca și o bătăie, căcí lon e arțăgoș ca un lup nemâncat. De va ști fata că el știe, maí rău se va ínraí. Maí bíne să-í lase în pace. O língură de ístețíme face uneorí maí mult decát un car de putere.

Dar Ion, ce vrea Ion? De ce caută să-învârtească el capul fetei?... Își aruncă ochii, fără să vrea, spre Florica vădanei lui Maxim. Stătea tot așa de pleoștită ca și dânsul. Se vedea că și ea știa și o băteau aceleași gânduri... Asta îi mai potoli supărarea. Când nu ești singur, suferința se ușurează. Oftă o dată din băierile inimii și-și trase pălăria pe ochi, zicându-și:

— De-amu am să joc numai cu Florica... Cel puțin să plesnească fierea și într-însul!...

6

Lăutarii își potriveau zgomotos instrumentele pentru a da de știre tuturor, și mai ales celor răzleții prin grădina, că începe jocul. Flăcăii băteau nerăbdători din călcâie, scoteau câte-un chiot de veselie și-și aruncau privirile din ce în ce mai des printre fetele care așteptau cu inima strânsă să fie poftite la horă.

În clipele acelea sosi, de pe uliță, Vasile Baciu, lălăind un cântec de beție, cu pălăria într-o ureche, cu ochii înroșiți și tulburați de băutura. Se clătina ușor în mers și dădea întruna din mâini parcă s-ar sfădi cu un dușman închis. Când zări grupul cu domni în mijloc, se oprî puțin, înțepenindu-se gânditor, apoi se duse glonț la preotul Belciug și-i zise:

— Eu, domnule părinte, spun drept, îs mare păcătos... Maaare!... 'S bețiv și stricat, cum nu se mai pomenește în șapte sate, zău cruce!... Așa-s eu, ce mai calea-valea!... Ce-î drept nu-î păcat, așa-î, domnule părinte? Că de supărare beau dacă beau, așa-î?... Și beau pentru că beau dintr-al meu...

Preotul își curmase povestirea și luase o înfățișare gravă, măsurând foarte aspru pe Vasile Baciu. Țăranul însă avea acum un zâmbet bun pe buze și vorbea aplecat ca la spovedanie, parcă n-ar fi vrut să știe de nimeni și de nimic în lume:

— 'S amărât rău, domnule părinte, crede-mă! Poate că nu mă crezi? De-aceea beau și iar beau și iar!... Uite-așa! Ai să zici dumneata: da de ce ești amărât, bețivule? Apoi cum să nu fiu, domnule părinte? Că o fată am și eu și nu-mi place deloc

fata pe care o am. Nu-mí place, auzí? Că nu vrea să mă asculte. Şí tare mă doare ínima şí tare-s supărat că nu vrea să se uite în gura mea. Am dreptate orí n-am, spune dumneata!

Belcíug nu suferea mírosul de rachíu, căcí era bolnăvícios, iar Vasíle mereu íi duhnea în nas şí râgâía. Purtarea ţăranului îl índigna însă maí ales pentru că-í ştirbea autoritatea în faţa poporului. Doamna Herdelea asculta foarte seríosă, cu capul sus, cu buzele strânse pungă şí privea mâníosă la oamenii care se îmbulzeau împrejurul lor, curíosi, râzând pe ínfundate de Bacíu. Luí Títu, dímpotrívă, íi plăceau îngăímările beţivului şí nu ştia cum să-l zgândăre, fără să bage popa de seamă.

Belcíug íşi îngھیí mânia şí căută să-l potolească cu o dojană blândă:

— Rău faci, Vasíle, că nu te sfíeşti măcar de tíneretul care te vede mereu pe două cărări. Omul de treabă nu se ţíne toată zíulíca numaí să îmbogăţească pe jídoví şí să-şí otrăvească trupul cu hălbăriíle lor drăceşti... Aşa, Vasíle!...

Bacíu luă deodată o ínfăţişare solemnă, se dădu doí paşi ínapoi şí răspunse cu o mustrare caraghíosă în glas:

— Vaí de míne, domnule părinte? Dar cui í-am făcut vreun rău? Băut-am eu baníi cuíva, orí averea cuíva? Că beau, beau... Da beau dínn munca şí dínn sudoarea mea... Atuncí de ce să mă năpăstuíeşti? Ce ţí-am greşít eu dumítale, spune drept!

Prímarul găsí cu cale să se amestece, îl luă de braţ şí vru să-l dea la o parte, mulcomíndu-l:

— Bíne, bíne, măi Vasíle, așa-í cum zící... Dar lasă pe dumnealor în pace, că dumnealor au venít să vadă jocul, nu să audă prostíile tale...

Apoi, întorcându-se spre flăcăi, strígă poruncítor:

— Da voi ce faceţi, măi fecíorí? Jucaţi orí nu jucaţi?

Atuncí însă Vasíle Bacíu zări pe George, care stătea posomorât, ca un copac cu măduva uscată, şí índată îl apucă de mână şí-l târî în faţa preotului:

— Uíte-l, domnule părinte! Íl vezí? ăsta-í gínerele meu care mí-í drag! Cu dânsul aí să-mí cununí dumneata fata, măcar de-aş ştı că are să crape ínima dínntr-ínsa!...

— Bîne, bade Vasíle, lasă că... făcu George ruşinat, rîzînd sílît.

Omul se încăpăţîna însă dîn ce în ce şi începu să răcnească:

— Nu vreau să te las, aí înţeles? Míe-mí trebuie gínere cumsecade, nu fleandră... Io-ţí dau fata, íar tu să aí bící, să-í scoţí dîn cap gîrgăuníí!... Eu nu vreau să ştíu de alde calící ţanţoşí care umblă să-í împuieze capul. Eu nu vreau şi nu vreau, şi dacă nu vreau, íí pun gîatul pe tăietor şi numai una-í trag cu barda, măcar să ştíu că mă duc pe urmă la spînzurătoare. Aşa-í, măí George?

— Aşa, aşa, murmură flăcăul, vrînd să-l astîmpere.

Vasíle se uítă împrejur triúmfător şi scuípă ascuţít tocmaí între pícióarele prímarului. Apói, ca şi când şi-ar íí adus amínte de ceva, porní spre grupul fetelor, trîgînd pe George după dînsul şi strígînd în gura mare:

— Anuţo!... Anuţo! Unde eştí tu, fata tatíí?

George roşí, parcă l-ar íí băgat într-un cuptor încíns. O mînie amestecată cu ruşíne íí cuprínse sufletul. Şí deodată íí zíse încet, să nu-l audă şi alţí oameni:

— Las-o pe Anuţa, că-í cu Ion a Glanetaşului în grădínă, sub nuc...

Bacíu tresărí înteptat. Scoase un ţípăt scurt şi se îndreptă cu paşí marí spre colţul şuríí, unde tocmaí se ívea Ana, tremurînd de spaímă, căcí íí auzíse glasul. Ţăranul o văzu, se oprí în mí-jlocul ogrăzíí, unde ajunsese, íşí răşchíră pícióarele, íşí trîntí mîiníle în şoldurí şi íşí împínse burta în afară, prívínd săgetător pe Ana. Stătu aşa câteva clipe, apói ízbucní:

— Bîne, Anuţo, aşa ne-a fost vorba?

Şí se repezí spre ea cu pumnul rídícat, gata s-o ízbească.

O femeíe ţípă desperată:

— Tulaí! Săríţí c-o omoară!

Pîná să ajungă însă la fată, Vasíle zărí pe Ion, sosínd tot de după şură, şi numaidecât uítă pe Ana şi se întoarse amenínţător spre flăcău. Văzîndu-l cum víne drept la el, Ion avu o tresăríre uşoară, dar íşí urmă calea, líníştít, ca şi când n-ar íntelege nímic, cu o prívíre nepăsătoare către Bacíu.

— Ce ți-am spus eu ție, sărăntocule, ai? urlă, apropiindu-se mereu, Vasile Baciu, pe care liniștea lui Ion îl întărâta mai rău.

Flăcăul primii ocară ca o lovitură de cuțit. O scăpărare furioasă îi țâșni din ochii negri, lucitori ca două mărgele vii. Răspunse cu o voce puțin tremurătoare, dar batjocoritoare:

— Ce-s eu, sluga dumitale, să-mi poruncești?

— Am să-ți poruncesc, tâlharule, și dacă nu ascuți de vorbă, am să te umplu de sânge! răcnii țăranul aprins de mânie până în măduva oaselor, aruncându-se la el.

Acum Ion se opri, încleștă pumnii și strigă înăbușit, parcă ar fi căutat să se stăpânească:

— Să nu dai, bade Vasile, că... Să nu dai!... Să nu dai!...

Câțiva bărbați și flăcăi se zvârliră la Vasile, ostoiindu-l. Ion stătea neclintit, ca un lemn, doar inima îi sfărâma coastele ca un ciocan înfierbântat. Dintru-ntâi se gândise să-l lase în plata Domnului, că-i beat și e tatăl Anuței... Dar când l-a suduit și s-a apropiat să-l lovească și-a pierdut cumpătul. Îi clocotea tot sângele și parcă aștepta înadins să-l atingă barem cu un deget, ca să-l poată apoi sfârteca în bucățele, mai ales că la spatele lui văzuse pe George care privea disprețuitor și mulțumit.

Baciu se zvârcolea în brațele oamenilor, răcnind neîncetat:

— Lăsați-măăă!... Lăsați-mă să-î scot blohotăile!... Trebuie să-î beau sângele, altminteri plesnesc!... Lăsați-mă!...

Țăranii însă îl duseră, aproape pe sus, până la poartă, în vreme ce el nu mai contenea și se smucea din răputeri:

— Ce are hoțul cu fata mea? Ce are!... Uuu!... Lasă-mă, Nistore!... Tfff!...

Ion schimba fețe-fețe. Genunchii îi tremurau, iar în cerul gurii simțea o uscăciune parcă i s-ar fi aprins sufletul. Fiece vorbă îl împungea drept în inimă, cu deosebire fiindcă auzea tot satul. Mereu îi fulgera să se repeadă și cu un pumn zdravăn să-î înăbușe în gât ocările. Deodată cu gândul acesta însă îi răsărea în minte și Anuța, oprindu-l pe loc. Se uită după ea, dar în învălmășeală fata o ștersese acasă plângând. Femeile și fetele se împrăștiară care încotro, ca un cârd de galige speriate

de ulíu, și priveau dín uliță și de prín ogrăzile vecine, așteptând în fiecă minut să înceapă bătaia. Profitând de încăierare, preotul plecă, spunând scandalizat doamnei Herdelea:

— Asemenea destrăbălați trebuiesc dați pe mâna jandarmilor să le înmoaie ciolanele. Numai așa s-ar face oameni de omenie... Păcat că Ion nu l-a scuturat puțin... Ar fi meritat...

Învățătoarea clătina dín cap în culmea indignării, își ridică ușor rochia, să nu măture praful uliței, și porni repede împreună cu Belciug și cu Laura. Titu rămase mai în urmă. Îi părea rău că nu poate vedea cum se isprăvește cearta și, mergând, întorcea mereu capul.

Hora se sparse. Țiganii se retrăseseră spăimântați în șură; Găvan își rezemase gorduna într-un colț, hotărât s-o apere cu orice preț, să nu i-o spargă bătăușii. Flăcăii se adunară împrejurul lui Ion, ațâțându-l:

— Ce te-ai lăsat, Ionică, să te ocărăscă?... Trebuia să-î tragă măcar vreo două scatoalce, să te pomenească!...

Alții, câțiva prieteni de-ai lui George, stăteau mai deoparte rânjind. Mai târzior veni între ei și George, urmat de Ilie Onu, care nu-l slăbea, ca o umbră credincioasă.

— Uite cum se strică toată veselía dín pricina...! zise George, supărat puțin, cu o privire spre feciorul Glanetașului.

Ion însă nu vedea, nu auzea. Rușinea îl ținuse locului. Se uita mereu după grămada de oameni între care se zbătea Vasile Baciu, mereu muncit de pornirea de a-l zdrobi.

George mai schimbă câteva cuvinte cu tovarășii lui, apoi strigă lăutarului cu glas mândru:

— Hai, țigane, la Avrum!... Ce mai stăm aici de pomană?...

Glasul acesta zbârnâi ca o trâmbiță în urechile lui Ion. Dín doi pași fu lângă Briceag și-î porunci scurt:

— Hai!

Țiganul stătea încurcat, uitându-se când la unul, când la altul, neștiind pe care să-l asculte.

— Apoi stai, loane, — făcu George, tot trufaș — că eu l-am arvunit!...

Ion, parcă níci nu l-ar fí auzít, repetă maí aspru:

— Haí!

În ochíi luí ardea atâta mâníe că Bríceag strânse dín umeri spre George, puse víoara la obraz și începu îndată un cântec de veselíe. Príeteníi luí Ion pornírá să chíuíe și să pocnească dín degete, în semn de ízbândă, apoi să tropăie de răsuna bătătura. Ion o luă înainte spre poartă, iar ceílalți după el, fluierând și chíuínd. Lăutaríi íi urmară cântând; Găvan, cu gorduna agățată de-a umăr, sufla greu ca un gâscan îndopat. În ulița ceata poposí o clípă, tropăínd furtunos pe loc spre marea admírație a fetelor care se uítau dín porțile ográzilor. Pe urmă pornírá cu toții în stânga, chíuínd în tactul cântecului, întovărășiți de o droaie de copíi...

George rămase cu aí luí lângă șură, furíos, dar neíndrăznínd să se ímpotrívească. Íi era necaz maí cu seamă că el dăduse arvună țiganílor și tot el avea să le plătească restul până la patru zloți. Adevărat că baníi íi strângea de la flăcăi, câte douăzeci de creítari de căciulă, dar până să-í adune trebuía să se sfădească cu maí toți și să-și bată capul, căcí Bríceag nu maí vrea să aștepte, de când a pățit-o o dată de-a rămas neplătít. Ínsărcínarea aceasta íi plăcea, níci vorbă, fííndcă í se părea că-l ínalță deasupra tuturor. Acum ínsă, văzând că flăcăii țin totuși partea luí Ion, se símțea umílit, maí ales că aceasta venea după ce aflase că Ion umbra seríos după Ana... Se uítase cu jínd cum au plecat toți cu lăutaríi și avusese o clípă gândul să se amestece și el între ei și să se arate că nu-í supărat. Dar íși dăduse seama că s-ar coborí prea mult în ochíi tovarășilor luí. Drept răzbunare și mângâiere, după ce ceílalți cotírá spre Ulița cea mare, zíse zâmbínd:

— Eu nu maí dau țiganílor níci un creítar. Să le dea Ion, că Glanetașu are destuí.

Flăcăii ínsă nu prícepură batjocura luí. Erau plouați c-au rămas bātuți și fără lăutari. Ílie Onu rupse tăcerea:

— Noí ce maí păzím aici? S-a ínserat, toată lumea a plecat... Haí și noí la crâșmă!...

Nu mai zise nimeni nimic. Se cărăbăniră încet, prin grădina, peste Gârla Popii, să ajungă cel puțin mai curând la Avrum...

Todosia, în pragul tinzii, așteptă până ce rămase ograda goală și apoi se închină, murmurând:

— Mulțumescu-ți ție, Doamne, că nu i-ai încăierat, că mai dădeam și de pozna cu jandarmii!...

Lângă prispă, aproape de poartă, Savista-oloaga ședea ghemuită, speriată moartă de răcnetele oamenilor, ferindu-se să nu fie călcată în picioare. Todosia nici n-o zări până când merse să închidă poarta.

— Da tu n-ai plecat, Savista? Bine că nu te-au strivit... Acu du-te și tu, draga lelii, du-te, că ai o postată bună până acasă și uite-acușica se înnoptază...

Savista nici nu mai sufla de groază. Își suflecă poalele, își prinse-n brâu zadările și se târî cât putu mai repede până-n uliță și apoi o apucă mai încetșor pe marginea șanțului spre casă.

7

Cârciuma nu era mai răsărită ca alte case din sat, doar că avea acoperișul de țiglă și spre uliță, în două ferestruici, apărate cu rețea de sârmă, sticle de băuturi colorate, borcanele de bomboane peștrițe și diferite mărfuri căutate de țărani. Odaia din față era mai mare, podită și mobilată numai cu câteva mese lungi și de două ori atâtea bănci de brad, pe care slujnica le freca cu nisip și le spăla în fiecare vineri de se făceau albe ca varul pentru duminicile când sătenii veneau să-și înecă neazurile în băutura. Într-un colț, lângă teigheaua adăpostită într-o cușcă de lețuri, Avrum împreună cu fiul său Aizic se învârteau îngrijorați printre șiragurile de sticle și în jurul unui butoi uriaș de rachiu. Din când în când Aizic se cobora, cu lumânarea aprinsă, în pivnița de sub cușcă, unde se odihneau alte butoaie și damigene cu rachiu, și chiar cu vin și cu bere pentru fețele spălate care, dacă aveau poftă să petreacă, se retrăgeau în fund, în odaia cârciumarului, spre a fi mai fericiți de ochii norodului...

Îndată ce s-a strîcat hora, bărbații au început să se îndrepte, mai sînguratici, mai în grupuri, spre Avrum. Când sosi George cu prietenii lui, prispa gema de oameni care dezbatteau întîmplarea de la joc, unii luînd partea lui Baciu, alții lui Ion. Flăcării îintrară de-a dreptul în crîșmă. Mesele și băncile erau oprite înadîns pentru dînșii, ca să poată petrece mai în tîhnă. Se așezară tăcuți. Se simțeau înfrînți.

Avrum ieși repede din cușcă, cu două sticle de rachiu pe care le puse pe masă, în fața lui George, întrebînd:

— Cine plătește?

— Lasă că plătim noi, jupâne! răspuse Ilie Onu întinzînd mîna după o sticlă.

— Dacă-î vorba să scot banii de la tine, apoi slabă nădejde, zise cârciumarul uitîndu-se pe rînd la toți, ca și când ar fi vrut să le citească pe față ce au în pungă. Pe obrazul tău nu dau eu nici o dușcă de apă chioară... Ei, cine plătește? Vreau să știu. Ori duc rachiuul și-l torn înapoi în butoi...

George scormoni din buzunarul laibărului o pungă soioasă și numără gologanii cuveniti fără să deschidă gura. Avrum îi strânse cu băgare de seamă și plecă spre cușcă zornăindu-î în pumnii. Ilie însă nu se putu răbda să nu-î strîge mîndru, parcă el ar fi cheltuît:

— Ai văzut, jupâne?... Altă dată apoi să nu mai cîrtești!

Un flăcău, aprîns brusc de mirosul băaturii, izbî cu pumnul în masă și începu să chiuie de dîrdăiau geamurile. Ceilalți se dezmoțiră ca și când le-ar fi turnat în suflet o undă de bucurie. În cîteva clipe toată cârciuma se încinse de strîgătele lor năstrușnice.

Cînd chiuiau mai cu foc, se auziră pe uliță alte chioate de veselie, mai furtunoase și mai sălbatice. Un răstîmp cele două grupuri părea că s-au luat la întrecere care să se înăbușe. Ceî de-afară însă cu cât se apropiau, cu atît vuiiau mai cuprînzător. Iar cînd năpădiră în crîșmă amuțiră de tot pe oamenii lui George. De altfel, în curînd conteniră și noii-sosiți împreună cu lăutarii, osteniti de sfortări, chioatele prefă-

cându-se într-un zgomot asurzitor de chemări răgușite, de porunci mânioase, de țipete nerăbdătoare, din care numai uneori se înțelegea mai lămurit:

— Jupâne, o cupă, da dulce!...

— Haí mai íute, Avrume!...

— Unde te ascunzí, târtane, fí-ți-ar neamul de ocară!...

Fecioríi nu mai încăpeau pe băncí. Țíganíi se îndesară la masa lui Ion, afară de Găvan care trebuí să stea în picíoare, în colț, lângă gordună. O sumedenie de sticle și pahare răsări pe mese. Mírosul de rachiu se frământa cu fumul greu de tutun și cu zăpușeala acră de sudorí. Toată lumea vorbea de-a valma, închínând, strígând, lălăínd. Toate guríle înjurau de Dumnezeu, de soare și de lună pe lăutarí sau pe Avrum, sau pe Dumnezeu însuși.

Între tímp se înnoptase și odaía nu mai era lumínată decât de o lampă funíngínită, spânzurată de o gríndă din tavan. În lumína galbenă-bolnavă și tremurătoare oamenii păreau mai beți de cum erau aievea, ochíi luceau mai sálbatic, iar brațele goale, cíolănoase, cu mușchíi umflați ca niște șerpí flămânzí, se rídicau mereu peste capetele tulburate, amenínțând orí prevestínd o prímejdíe. Glasuríle se îngroșau și răgușeau din ce în ce, vorbele deveneau mai grosolane și sudálmíle mai mânioase. Fețele asudate cípeau care roșíi-pară, care galbene-verzúí, iar din gălăgía amețitoare se înálțau, stăpánitoare, râsete zvăpăiate, câte un rágâit larg, urlete prelungí...

Símíon Lungu, beat leucă, rezemat de un colț de masă, își înjura nevasta care stătea lângă el, în picíoare, cu un copílaș la țâță. Femeía îl trăgea întruna de mânecă, zícându-í cu glas monoton, fără să se sínchísească de ocăríle lui:

— Haí, Símíoane, haí zău acasă, că mâine trebuie să te scolí cu noaptea-n cap să te ducí după lemne, că nu mai am níci cu ce ațâța focul... Haí, haí, zău!...

Símíon se plângea comesenílor care nu-l ascultau, înjura, bea, până ce în cele din urmă femeía își făcu loc alăturí de dânsul, astupând gura copílului cu sfârcul píeptului, râzând și

trăgând zadarnic cu ochiul spre un flăcău pe care băutura îl posomorâse.

Toți flăcăii închinau, pe rând, cu lăutarii care cântau din ce în ce mai cu suflet doine de beție, trăgănate și lăbărțate ca niște femeii dezmațate. Briceag se amestecase bine de băutura, dar arcușul lui trăgea parcă mai frumos, pe când Holbea, mai trăsniț, se da atât de fals că lui însuși îi era rușine. Numai Găvan rămăsese treaz, întâi ca să-și poată păzi gorduna, apoi fiindcă era un bețiv fără pereche, în stare să sugă o vadră de spirit fără măcar să clipească.

Ion se simțea atât de amărât că nici rachii nu-i tinea. Rușinea ce i-o făcuse Vasile Baciu i se așezase pe inimă ca o piatră de moară. Se silea să nu se mai gândească la ce-a pățit și totuși mintea îi era otrăvită numai de ocară. O dorință grozavă îl cuprindea din ce în ce mai stăruitor în mrejele ei: să lovească, să spargă, să se descarce ca să se răcorească. Se uita în răstimpuri cu coada ochiului spre cealaltă masă, unde George, înviorat, închina mereu și dăndănea, cu glasul gros și neplăcut, un cântec domnesc, cu ochii fulgerători, cu o trufie provocatoare pe față. Privindu-l așa, hoțeste, Ion simți deodată ca și când i-ar cădea o pânză de pe ochi. Își aminti că Ilie Onu l-a văzut în grădina, îmbrățișându-se cu Ana. Acum Ilie ședea lângă George. Ilie trebuie să-i fi dat de veste, iar George a asmuțit pe Baciu. Și, fiindcă nu s-a putut răfuți cu Baciu, i se înfipse în creier gândul că trebuie să se răfuiească cu George. Îndată ce-i veni hotărârea aceasta, începu să-l chinuiească. Se frământa și suferea pentru că nu știa cum să înceapă.

Atunci pică în cârciumă Titu Herdelea. Intrarea lui curmă o clipă gălăgia.

— Bună seara! rosti Titu puțin încurcat, căci toate privirile se întorseseră spre dânsul.

— Bună seara! răsună aproape în cor răspunsul tuturor, după care zgomotul își reluă stăpânirea mai avan ca înainte.

Titu venise mai ales împins de curiozitate. Avea o presimțire că cearta de la horă nu va rămâne fără urmă și nu s-a putut

stăpâni să nu treacă pe la Avrum, să vadă ce se mai petrece? La cină familia Herdelea dezbătuse amănunțit întâmplarea și cu toții căzuseră de partea lui Ion, și pentru că li-era vecin, și pentru că feciorul Glanetașului era mai deștept decât toți flăcăii din Pripas. Discuția o încheiase Títu, declarând grav:

— Bîne-ar face să-í tragă o sfântă de bătaie!

Dar n-a spus cui să-í tragă și nimeni din casă nu l-a mai întrebat, căci se făcuse târziu și pe toți îi cuprinsese somnul, iar învățătorul chiar adormise îmbrăcat în timpul convorbirii. După ce s-a culcat toată familia, Títu s-a așezat să lucreze, pentru tatăl său, la niște registre de înscriere. A lucrat ce-a lucrat, pe urmă nu și-a mai putut opri nerăbdarea. Și, cum tutunul îi era pe isprăvite, și-a luat pălăria și s-a dus glonț la cârciumă.

Dădu mâna cu Avrum, cum obișnuia totdeauna când lua ceva pe datorie, ceru un tutun, îi spuse să-l treacă la cont și apoi, ca să mai poată zăbovi, vorbi cine știe ce cu ovreiu, trăgând cu ochiul spre mesele flăcăilor. Îl rodea să întrebe ce s-a mai întâmplat, dar se sfia. Ce-ar zice oamenii să afle că el se interesează de hârjonelile prașcăilor? În sfârșit porni mângâindu-se cu gândul că nu se poate să fi fost nici o încăierare de seamă, altfel n-ar fi toți împreună.

Trecând pe lângă masa lui Ion, zâmbi prietenește. Flăcăul se sculă în picioare și-í zise respectuos, întinzându-í un pahar de rachiu:

— Fă bine, domnișorule, și închină cu noi un păhăruț!

Títu se codi puțin, mai mult de ochii lumii, căci prilejul í se păru bun să afle câte ceva. Așteptă deci să stăruiască și ceilalți, și atunci luă paharul și-l ridică în sus în semn că vrea să închine. Ion strigă deodată poruncitor să se facă tăcere, și toate glasurile se stinseră într-o clipire. Domnișorul însă acuma se zăpăci, nefiind meșter în hîrîtisirile lungi și ceremonioase care plac țaranilor.

— Să trăiești, loane!... Să trăiți cu toții și... noroc! zise dânsul, după o pauză, cu vocea răgușită ușor de emoție.

Bău și dădu înapoi paharul, abia stăpânindu-și un fior de greață. Ion îi răspunse cu o închinare foarte ăscusită, dar aco-perită de gălăgia care reîncepuse. Tătu îi întinse mâna:

— Noapte bună, Ionică, și mulțumesc!

— Mulțumim noi de cînste, domnișorule! făcu flăcăul petre-cându-l până afară.

În fața cărciumii, pe prispă și în uliță, pâlcu-ri-pâlcu-ri de oameni închinau, povesteau sau se sfădeau. Fete mai curioase și copii mai neostoii căscău gura pe la ferestrele dinspre grădina, lipindu-și nasul de geamuri. Macedon Cercetașu, mort de beat, comanda mili-tărește, tolănit în marginea șanțului, de vuia satul.

— Ai văzut ce mi-a făcut badea Vasile, domnișorule? zise Ion încetinel, să nu-l audă și alții.

— Da, și-ți spun drept, m-am mirat cum ai putut sta așa, cu mâinile în sân, răspunse Tătu clătînând din cap.

— Ce puteam face, domnișorule? șopti Ion scrășnind dinții. Dacă-i plesneam, poate-l omoram și înfundam temnițele... Ș-apoi, vezi dumneata, nu-i de vină cine face, ci de vină-i cine-l pune să facă!...

Tătu se apropie să nu piardă cumva vreo șoaptă. Iar fiindcă Ion tăcu, îl scormoni:

— Zău, mă? Adică tu crezi că l-a pus cineva?

— L-a pus, pot să jur pe sfânta cruce... Dumneata nu știi că vrea să dea pe Ana după George a lui Toma Bulbuc.

— Aa? După George?

— Vezi bine c-așa. Doar mereu o spune în gura mare, s-audă toți câinii... Apoi amu vezi și dumneata cine-i de vină...

Tătu, ca să-l întărate, îl mulcomi:

— Bine, dar poate că George nu l-o fi îndemnat să...

Ion, cătrănit, îl întrerupse:

— Vai de mine, domnișorule, cum poți grăi așa? Că doar eu știu bine că George nu mă suferă ca sarea-n ochi... Nu știi dumneata cum umblă dănsul după Ana, și încă de când? Anuța nu-l vrea, că nu-i place, și-apoi el cată să se răzbune pe mine...

Títu tăcu un răstimp, se gândí și pe urmă vorbí rar:

— Rău, foarte rău că George umblă cu d-astea...

— Crezí dumneata că mă las eu astă-seară până nu-l muștru-luiesc? Poate numai de m-ar trăsni Dumnezeu dín senín... Altmínterí în cearșaf o să-l ducă de-aicí...

Glasul flăcăului se sugrumase de furie. Títu se spăimântă și-í zise foarte încet și síncer:

— Astâmpără-te, loane, să nu dai de vreo poznă!

— Să știú că zece aní nu scap dín temniță și tot nu mă las până nu-í văd sângele! murmură Ion, apríns ca un balaur, încleștând pumníi și cutremurându-se...

8

Títu știá acum sígur că va í scandal mare și níci nu se mai duse acasă. Trebuía să vadă bătaía, să aibă ce povestí mâine familíei și poate chíar prietenilor dín Armadía. Merse decí încet, plímbându-se, până la gura Ulíței dín dos, se întoarse íar înapoi, trecu prin fața cârciumíi până spre casa lui Símion Butu-noí, nevrând să se depărteze prea mult ca să poată sosí grabníc la fața locului când va începe încăierarea.

Făcu plímbarea aceasta de zece orí, de douăzeci de orí, și tot degeaba... Ion, orícât era de hotărât, nu îndrăznea să se agațe tam-nísam de oameni. Í trebuía o prícínă cât de mică, și n-o găsea, căcí George petrecea între tovarășíi săi și níci nu se uíta spre masa lui, parc-ar í bănuít că-í caută gâlceavă.

Buba se sparse de-abía pe-aproape de míezul noștíi. Lăutaríi, vrând să plece, căcí erau tocmai dín Lușca și aveau de mers vreo două ceasurí, se sculară cerând plata de la George, care parcă tocmai așteptase clipa aceasta ca să se răzbune. Se răstí la Bríceag cu pumníi:

— Ce, mă, cíoară, mie-mí cerí baní? Míe mí-ai zís?

— Nu m-ai tocmít tu? se zborși țiganul presímțind că va rămâne neplătít.

— Plătească-ți cuí í-ai zís și are baní, că eu nu plătesc!

— Apoi n-ai strâns tu banii de la feciori?

— N-am strâns, încheie George mândru și batjocoritor, punând sticla la gură și trăgând o dușcă zdravănă.

În răstimp Ion se sculase și se apropiase de masa lui George.

— Plătește! sâsâi dânsul încurcat.

— Eu, mă! Eu? strigă celalt sărînd în picioare, încurajat de lîniștea lui Ion pe care o lua drept slăbiciune.

— Tu!

— Da crezi tu că io-s cârpa voastră, mă? răcni George tot mai dârz și amenințător. Și încă mai sare la mine! Și încă cine?...

Nu mai putu urma, căci Ion îl izbî cu amândoi pumnii, peste masă, drept în obraji. În cealaltă clipă se repezi și George, dar Ion îl lovi a doua oară mai țeapăn... Pe urmă se încăierară. George mugea ca un taur și-l apucă de cheotoarea cămășii, sucînd-o așa încât vinele lui Ion se umflau, iar fața i se roșea din ce în ce mai tare. Cu toate acestea Ion îl lovea aprig când în cap, când în burtă, încât pumnii i se umplură de sângele ce curgea șiroi din nasul lui George, stropîndu-le haînele.

În cârciumă toată lumea se adunase ciopor în jurul lor, strigînd:

— Nu-i lăsați! Săriți!...

Dar nu sărea nimeni, ca și când toți ar fi vrut să vadă întăi care-i mai tare? Numai Avrum, înfricoșat să nu-i prăpădească sticele și paharele sau să-i spargă geamurile, se năpusti la dînșii cu un curaj nebănuît, nu ca să-i despartă, ci sîlîndu-se din răputeri să-i împîngă spre ușa de la uliță. Lampa începu să fumege mai greu, gata să se stingă în vălmășeală. Jertfînd cîteva smocuri din barba-i roșcovană și primînd bucuros o droaie de pumnii, Avrum izbuti, în cele din urmă, să-i scoată afară. După bătăuși năpădiră toți oamenii în uliță, încât în cîteva clipe odaia se golî. Ovreiul, fericit c-a scăpat fără pagube, închise repede ușa și trase drugul de fier, să nu se întample cumva să se mai reîntoarcă mușteriii.

Rostogolîndu-se în uliță, cei doi se descleștară. Ion se repezi la gardul cârciumarului, smulse un par și, mai înainte să-l

poată oprí cineva, croí pe George peste spínare, încât acesta căzu grămadă, gemând prelung:

— Valeu! M-a omorât tâlharul!

Gura, mustățile, barba, cămașa lui George erau vopsite de sânge, dar numai lovítura de par îl bíruise. Mai bolborosí câteva sudălmí, încercând să se rídice dín șanțul în care se prăvălise, durerea însă îl copleșí curând, parcă í s-ar fí rupt șíra spínării. Rămase încârcít în buruieníle murdare, înconjurat de uníi flăcăi ce săríseră să-l ajute. Níște femeí pornírá să țípe, bărbații înjurau, iar copílașul lui Símion Lungu, speríat de gălăgia care se întetea mereu, scăpând sfârcul țâței dín gură, începu să zbíere. Ilíe Onu se căznea să rupă un lătunoí díntr-un gard de peste drum ca să crape capul lui Ion, urlând furíos:

— Aesta-í ucígaș, oamenii buní, aesta-í hoț!...

Ion era mulțumít acuma și răcorít, și nu se mai sínchísea de nímic. Stătea spríjínít în par, cíobănește, prívínd tríumfător și amenínțator, dacá cumva ar mai îndrăzní cineva să-l supere.

Smucínd la lătunoí, Ilíe își astâmpără mânía și apoi împreună cu alți flăcăi luară pe brațe pe George și-l duseră acasă, suduínd care de care mai năprasníc. În urma lor mergeau o mulțime de femeí spăímântate și câțiva copíi întâziați pe ulița...

Pe cer se ívise o jumătate de lună lumínoasă și rece, argíntând șoseaua și vârfurile pomílor...

9

Ceílalți flăcăi se strânséră în jurul lui Ion, prívíndu-l cu respect și aruncându-í câte o vorbă glumeață prín care voíau să-í arate príetenía și admirația. Ar mai fí avut poftă de petrecere, dar țíganíi o șterseseră în vremea bătăíi, iar în ușa lui Avrum zadarníc bătură, căcí nu se deschíse. Mai povestírá un răstímp în fața crășmei, pe urmă se ímprăștíará, uníi pe-acasă, alții pe la drăguțe... Ion zvârlí parul în grădína ovreíului și porní spre casă, agale, mulțumít, ca după o íspravă bine făcută. Trecea pe dínaíntea casei lui Vasíle Bacíu, a treía de la cárcúmă. Se

opri gândindu-se să între la Ana. Se simțea doar acum răzbunat și mai vrednic. Dar își zise că fata poate nu știe ce viteză a săvârșit dansul adineaori, iar să-și spună el, nu i se părea potrivit. Mai bine să afle ea de la alții și să-l dorească mai mult. Se uită însă lung la casa nouă, ascunsă în umbra celor trei meri bătrâni din grădiniță, la ferestrele negre ca niște ochi somnoroși, la ograda largă, la grajdurile adormite, la poarta de scânduri cu stâlpi înalți, și îl cuprinsă o bucurie ca și cum acum toate acestea ar fi ale lui.

În dosul porții Ana pândea cu inima cât un purice. Auzise larma de la Avrum și se strecurase afară, bănuind că Ion, de supărare, trebuie să fi stărnit vreo pozna. Îi tremura sufletul să nu i se întâmple ceva. Ar fi ieșit în uliță, dar îi era frică să nu scârțâie porțile și să se trezească tatăl său, care sforăia pe prispă de când îl aduseseră acasă oamenii de la horă. Văzu apoi cum îl duceau pe George și-și făcu cruce, mulțumită că cel zdrobit nu era Ion. Acum îl aștepta pe el, mișcată de mândrie și parcă simțind cum îi crește în inimă iubirea stăpânitoare, iubirea care pecetluiește soarta oamenilor. Simțirea aceasta o înfiora și în aceeași vreme îi aprindea toate tainițele sufletului... Pe urmă îl auzi apropiindu-se. Pe urmă îl văzu oprindu-se. Vru să-l cheme ca să se arunce în brațele lui vânjoase și ocrotitoare, și totuși nu se putu clinti. Pe urmă când el nu se urni, se înfricoșă, își frânse mâinile și șopti dragăstoasă, rugătoare, cu buzele uscate și atât de încet că singură nu-și auzi glasul:

— Ionică!... Ionică!... Ionică!...

Ion însă își reluă calea, fluierând și pășind mai apăsător. Cizmele lui bocăneau pe ulița colbuită, iar uneori potcovele zăngăneau izbînd vreo piatră...

Când ajunse aproape de casă, Ion se pomeni din urmă cu niște pași foarte grăbiți. Era Titu care alerga gâfâind. Nu avusese norocul să vadă bătaia și era nemângâiat. Se plictisise plimbându-se de colo până colo, mereu prin fața cârciumii și, în cele din urmă, ca să-și treacă mai ușor vremea, se duse până la răscrucea din celalt capăt al satului.

Acolo a auzit zgomotul încăierării. Și-a iuțit pașii cât a putut, dar până să sosească la Avrum se mulcomise tot și n-a mai găsit țipenie de om.

— Eí, ce-a fost, loane? întrebă dânsul frecându-și mâinile.

— Nímic, murmură flăcăul líníștít. M-am răcorít oleacă...

Maí mult nu putu smulge dínr-ínsul Títu, orícât îl descusu.

Se despărțírá zícându-și în același tímp:

— Noapte bună!

Cocoșíi porneau să vestească míezul noptíi...

Capitolul II
ZVÂRCOLIREA

1

O lumină cenușie, tulbure privea pe ferestre când se trezi Glanetașu. Dîn depărtare se auzi un cucurígu slab, pierdut și răgușít. Peste o clipă altul, mai aproape, răspunse subțire și tăios. Pe urmă altele, dín ce în ce mai apropiate și mai țațoșe, până ce o bătaie surdă dín arípí, în tîndă, urmată de un cântec de cocoș, poruncitor, gros, sfârșíndu-se într-un cârâit vesel, cutremură toată căsuța, încât Glanetașu tresări de spaímă și-și făcu cruce.

— Bată-te Dumnezeu, cocoș nebun! murmură bătrânul mai zvârcolíndu-se puțin în pat până să se dezmetícească bine.

— Dormí, muíere? întrebă apoi, atíngând cu cotul pe Zenobia.

— Ba, răspunse femeia repede cu glasul límpede.

Tăcură amândoi, scârpínându-se și ícnínd bătrânește.

— Da câte ceasurí să fie, haí? căscă iar bărbatul, într-un târzíu.

— Haí, scoală că-í vremea de sculat, mormăi Zenobia mai ursuză acum și urníndu-se dín așternut.

— Oare? se miră Glanetașu pocníndu-și alene oasele.

— Scoală, zău, măi bărbate, până mă duc să trezesc pe Ion, că el știu că n-are să se trezească síngur, c-a jucat toată zíua și a mai stat și pe la Avrum până târzíu... Scoală, scoală, să te duci la lucru, să nu ne apuce prânzul lenevínd, că-í mai mare rușínea!...

Bătrânul se scârpínă iar în cap, în barbă, pe píept, căscă prelung cu poftă, se mai uită spre ferestre și apoi murmură întrebător:

— Oare lună-í orí zíuă?

În clipa aceea, în tindă, cocoșul răspunse mai aspru și mai poruncitor:

— Cucuriguuu!...

— Apoi n-auzi că-î ziuă? făcu Zenobia care se dăduse jos din pat și-și lega zadile, bolborosind rugăciuni.

Glanetașu se ridică întâi pe jumătate, se mai gândi și în sfârșit sări din culcuș, silindu-se să fie sprinten ca să-și alunge moleșala din ciolane.

— Aprinde lampa, zise apoi căutând el însuși chibriturile în firida hornului, dar negăsindu-le se necăji și se răsti la femeie: Da unde dracu le-ai mai pus iar?

Zenobia însă nu răspunse. Se închină larg de mai multe ori, bâigiuind sfârșitul rugăciunilor și, numai după ce isprăvi, strigă la Glanetașu, furioasă:

— O, trăsni-te-ar să te trăsnească, om nebun și fără Dumnezeu, că nu mai poate omul de tine nici să-și zică ocinașele!

leşi trântind și blestemând. În tindă găinile se ciocăneau și cârâiau nerăbdătoare, iar când Zenobia deschise ușa spre ogradă, năvăliră afară parc-ar fi scăpat din temniță. Femeia le aruncă câțiva pumni de porumb, afurisind mereu pe Glanetașu și numărând în gând găinile care se zbăteau să înghită cât mai repede și cât mai multe grăunțe, în vreme ce cocoșul, veșnic neîncrezător cu Zenobia și îngăduitor față de consoartele sale, apuca doar din când în când câte un bob. Găinile bătrâne se ghemuiau sfioase când stăpâna se apropia și le căuta de ou, pe rând, spre marele necaz al cocoșului, care zbârlea creasta amenințător, se ferea călcând țanțoș și cotcodăcea clocotind de indignare...

Apoi când falșele se împrăștiară, Zenobia se sui în podețul cu fân și strigă din capul scării:

— Ioncă!... Măi Ioncă!... Scoală, dragul mamii, să te duci să dobori iarba ceea, să nu ne pomenim c-o ploaie, să ne-o prăpădească!

— Bine, bine, las' că mă scol! mormăi flăcăul somnoros.

Zenobia nu-l mai cicală. Știa bine că băiatul, când e vorba de muncă, nu se codește și nu lenevește ca Glanetașu.

Ion dormea toată vara în podul cu fân de deasupra grajdului. Astfel nu mai deștepta din somn pe bătrâni când venea el noaptea de pe ulițe, și-apoi mai auzea mereu și pe Dumana, singura lor văcuță, ronțăind sau rumegând, sau suflând aspru pe nări, pe când alegea fânul din ogrinji ce-î punea dansul seara în iesle.

Își biruî repede lenea somnoroasă, se târî până la gura podului și coborî în ogradă.

Satul dormea. Numai câte un cocoš întârziat mai vestea ici-colo zorile. O ceață ușoară, străvezie plutea peste coperișurile țuguiate. Dealurile hotarului parcă se legănau, tremurându-și porumbiștile multe, lanurile puține de grâu și de ovăz, în vreme ce vârfurile împădurite, negre și nemîșcate vegheau odihna satului, ca niște capete de uriași îngropați în pământ până-n gât.

O adiere de vânt, răcoritoare, pătrunse până-n sufletul flăcăului, alungându-î cele din urmă rămășițe de somn din oase. Își rotî privirile prin ogradă, scărpinându-se în ceafă, ca și când s-ar fi gândit de ce să se apuce. Zenobia, ieșind iar din casă, se minună:

— Vaî de mine, băiete, mi se pare că te-ai culcat în cămașa de sărbători?

Ion se zăpăci de părere de rău, în vreme ce bătrâna urmă mai jalnic:

— Ferfeniță ai făcut toate înfloriturile și mărgeluțele, și ai înnegrît-o de nu știu zău cum am s-o scot din boală!... Ba ai mai umplut-o și de sânge... Cu cine te-ai bătut?

Flăcăul se uită cu băgare de seamă și de-abia atunci văzu că pieptul și poalele cămășii erau pătate de sânge.

— Cu George a lui Bulbuc, mormăi, drept răspuns, și întră în tindă. Își lepădă cămașa, se îmbracă în haînele de lucru, încălță opincile și pe urmă se spală pe obraji în Pârâul Doamnei care se vărsa chiar lângă casa lor în Gârla Popii.

Era gata de drum. Zenobia îi pusese în traistă un codru de pâine de mălai, niște brânză și ceapă, toate învelite într-o pânzătură curată. Luând de sub grîndă tocul și gresia, flăcăul

întrebă pe Glanetașu care se tot sucea și se-nvârtea căutând cine știe ce:

— Dumneata te duci la notar la lucru?

— M-oí duce, că m-am tocmít de alaltăierí, de când a umblat după oameni prin sat...

— Apoi bine... Numai să nu beí baníí că trebuie să-í strângem. Ca mâine aí să vezí că începe să umble íar dín casă în casă subprímarul cu straja după bír, adăugă Ion foarte așezat.

— Acu lasă că doar níci eu nu-s copil, făcu Glanetașu.

— Mí-aí pus de mâncare, mamă? întrebă íar flăcăul, cântărínd traísta.

— Țí-am pus, și la prânz oí vení și Țí-oí maí aduce, răspunse Zenobia suflând dín răsputerí în tăciuníí dín vatră care fâșâiau, afumau și nu se apríndeau deloc.

— Să víí nesmíntít să întorcí dumneata pologul, să nu mă maí întârzíí eu și cu asta, altfel nu ísprăvesc cu cosítul, că delníța-í măricícă, murmură Ion închínându-se și íeșínd.

— Umblă sănătos!

În tíndă flăcăul íși luă coasa dín cuí, agăță traísta în coasă și coasa pe umăr, și porní. Trecu repede pe dínaíntea casei ínvățătorului Herdelea, care dormea dusă, în vreme ce găíníle în cotețul de lângă gard săreau, cârâiau și se sfădeau. Merse pe șoseaua răvenítă de rouă până unde se desparte drumul cel vechí, apoi cotí în dreapta și suí încet pe o cărare línă, príntré porumbíști care maí late, care maí înguste, despărțíte de răzoare crescute cu íarbă grasă. Pășea grăbít să ajungă maí curând, să apuce a cosí o bucată cât maí zdравănă ínaínte de răsărítul soareluí, căcí íarba umedă se taie maí bine și maí lesne.

Hotarul era încă pustíu. Doar pe Símíon Lungu îl găsí cosínd de zor în lívada ce o Țínea cu arendă de la Avrum, lângă o holdă de ovăz a luí Vasíle Bacíu. Trecând, íí strígă în loc de binețe:

— Harníc, harníc!

Símíon maí trase câteva brazde, pe urmă se oprí să-și ascută coasa și răspunse luí Ion, care se depărtase de-a bínelea, încât níci nu-l maí auzí:

— Apoi ce să facem?... Muncim, că de-aceea ne-a lăsat Dumnezeu pe lume...

2

Maí urcă Ion vreun sfert de ceas. Locul era tocmai în ínima hotarului; o fâşie lungă şi îngustă, de vreo trei care de fân. Atâta rămăsese dín lívada de douăsprezece care ce mersese până-n Ulíţa dín dos şi care fusese zestrea Zenobiei. Încetul cu încetul Glanetaşu îl tot ciopârţise... Íl cam plăcuse bătrânului rachíul, iar munca nu prea îl îndemnase. În tíneretea lui a fost mare cântăreţ dín fluier, de í se dusesse vestea până prin Bucovina. Zícea atât de frumos dín trîşcă, parc-ar íi fost clarinet. De aceea l-a şi poreclít lumea „Glanetaşu“. Fusese băiat curăţel şi ísteţ, dar sărac íască şi lenevítor de n-avea pereche. Fugea de munca grea. Se zícea că în víaţa lui n-a tras o brazdă cumsecade, adâncă şi cât trebuie de lată, că níci nu ştia ţine bine coarnezle plugului; coasa íaráşí îl doborá repede şi-í stătea în mână ca un băţ. l-au plăcut maí mult lucrurile muierestí: săpatul, pologul, cãratul, semãnatul. Dar şi maí bucuros trãndãvea prin ogrãzile domnilor, pe la notar, pe la preot, pe la ínvãţãtor şi chíar pe la ovreii dín Armadía şi dín Jídoviţa. Nícíodatã nu í-au crescut bătãturí în palmã de muncã, níci nu í s-a plãmãdíť pãmãntul în píele... Norocul lui a fost Zenobia, o femeie ca un bărbat. Fãrã de ea cáiníí l-ar íi mãncat. S-a mãrítat cu dânsul fãrã voia pãrínţilor, care-í zíceau că dín frumuseţe nu se face porumb şi dín ísteţime mãmãligã. Síngurã la pãrínţí şi dín oameni cu stare, ar íi putut lua fruntea satului. Ea ínsã l-a vrut pe Glanetaşu şi pãrínţíí, ca sã nu-í íasã dín voie, în cele dín urmã au dat-o şi au ínezestrat-o cu patru table de porumb şi douã de fãneaţă, trecãndu-í şi casa dín capul satului cu grãdina dímprejur. Când s-au mutat tíneríí în casa unde stãtuse bãtrâníí până şi-au clãdíť-o pe cea de peste drum de-a popíí, au gãsít până şi oalele pe foc, iar în ograda o pereche de boi şi douã vaci, o droaie de gãiní şi vreo cínci raţe... Gospodãrie deplínã, numã Glanetaşu sã íi fost bărbat, s-o íngrijeascã.

Ganetașu însă níci după ce s-a însurat nu și-a schímbat nărvuríle. Zenobia l-a lăsat cât l-a lăsat, pe urmă, văzând că nu-í níci o nădejde, s-a făcut ea bărbat și a dus casa. Era harnică, alergătoare, strângătoare. Dacă n-a dus-o mai bine, n-a fost vina ei. Unde nu-í cap, nu-í spor. Dín zí în zí s-au înglodat tot mai rău. O datoríe naște pe alta. Ca să astupe o gaură, stârneau o spărtură cât o șură. Azí se duce pe apa sâmbetei o límbă de porumbiște, mâine o lívadă întregă... Mare noroc că Dumnezeu nu le-a hărăzit decât un síngur copil. Dacă ar fi venit mai mulți poate c-ar fi ajuns de mínunea lumii...

Când au murit părinții Zenobiei, Glanetașu stătea tocmai în două porumbiști ciopârțite și în două vaci sterpe. Moartea bătrânilor iar í-a mai rídícat puțin deasupra nevoilor: vreo zece capete de vite, vreo cinci locuri bunișoare și casa cea nouă... Aceasta au și vândut-o îndată lui Iftode Condratu, ca să se mai ușureze de datorii.

Măcar acum de-ar fi pus umărul Glanetașu... Dar nu l-a pus. S-a lăsat de fluier și s-a apucat de beție. Cât e Armadia de mare, toate crâșmele le bătea. În loc să muncească la coasă orí la plug pe pământul lui, umbla pe la ovreii dín Jídrovița, să facă bani, iar banii să-í bea. Nu se îmbăta însă níci odată rău și era blând la beție; râdea întruna și povestea fel de fel de mínciuni, de-ți era mai mare dragul de el... Așa apoi, în câțiva ani, iar s-a încuscrít cu sărăcia. În zadar se jura Zenobia pe toți sfinții dín calendar, după fieceare ciopârțire de moșie, că mai curând se spânzură decât să mai vândă o palmă de loc. Pícau hârțoagele de judecată și trebuia să dea de bunăvoie, dacă nu vrea să vină cu toba să-í facă haram și puținul dín care-și mai târau viața.

Când s-a rídícat Ion, stăteau numai în trei petice de pământ: fâneața, spre care se grăbea acuma, și două porumbiști, díncolo de șosea, tocmai în hotarul satului Sărăcuța. Ce-ar fi trebuit să fie Glanetașu, a fost feciorul. Era íute și harnic, ca mă-sa. Unde pune el mâna, pune și Dumnezeu míla. Iar pământul íi era drag ca ochii dín cap. Níci o brazdă de moșie nu s-a mai înstrăinat de când s-a făcut dânsul stâlpul casei. În schímb, cum

necum, în doi-trei ani a plătit și datoriiile ce le aveau la „Someșana“ din Armadia, încât a putut ațâța focul cu cărțuțiile verzi și roșii care pricinuiseră Zenobiei atâtea zile fripte...

Flăcăul sosi încălzit de drum. Se oprí în marginea delniței, pe răzorul ce-o despărțea de altă fâneață, tot așa de lungă și de lată, pe care Toma Bulbuc o cumpăraseră acum vreo zece ani de la Glanetașu. Cu o privire setoasă, Ion cuprínse tot locul, cântărín-du-l. Símțea o plăcere atât de mare văzându-și pământul, încât îi venea să cadă în genunchi și să-l îmbrățișeze. I se părea mai frumos, pentru că era al lui. Iarba deasă, grasă, presărată cu trifoi, unduía ostenită de răcoarea dímíneții. Nu se putu stăpâni. Rupse un smoc de fíre și le mototolí pătímaș în palme.

Se așeză pe răzor, înțepení nícovala în pământ, potriví tăișul coasei și apoi începu a-l bate cu cíocanul, rar, apăsát, cu ochii țintă la oțelul argintiu.

Când ísprávi, se sculă, scoase de la brâu gresía, o înmuíe bine în apa din toc și apoi mângâie ascuțíșul coasei cu gresía, schímbând mereu degetele mâiníi stângi. Pe urmă, cu un pumn de íarbă, șterse toată coasa. În clipa aceea prívirea í se odíhnea pe delnița lui Toma Bulbuc, cosítă, cu fânul adunat în căpițe care stăteau încremeníte ící-colo, ca níște mormolocí speríati. Pământul negru-gálbuí părea un obraz mare ras de curând... Prívín-du-l, Ion oftă și murmură:

— Locul nostru, sáracul!...

Se gândí puțin de unde să înceapă și hotărí să pornească brazda de la capătul dínspre sat, cu fața către răsărít, să-l vadă soarele când se va înálța de după dealurile Vărării. Íncercă întâi coasa în colț, făcându-și loc, apoi croi brazda în latul locului ca să se usuce mai deodată și mai repede.

Când ajunse la marginea delniței, se oprí să mai netezească coasa cu gresía. Acuma stătea cu fața spre satul care, sub o ceață străvezie, tremura ușor, se întíndea și se strângea, ca și când s-ar ferí de îmbrățișarea răcoroasă a dímíneții. Vedea casa lor peste drum de a învățătorului Herdelea, chíar în capul satului dínspre Jídovița, despărțíte prín Ulíța Mare ce coboară

până la Avrum, suie iar până pe la preotul Belciug, mai merge drept o bucată și apoi urcă dealul, grăbindu-se spre Sărăcuța. Lângă casa nouă a lui Vasile Baciu pornește Ulița din dos care face un ocol mare ca să treacă prin fața bisericii și să se arunce iar în Ulița Mare, dincolo de grădina popii, printre bordeiele țigănimii. Fundătura pleacă din Ulița din dos, de lângă biserică, se adâncește mereu între dealuri și, la Ștefan Ilina, se despice în două. Un braț mai scurt o ia la stânga, numai printre vreo trei-patru căsuțe, apoi se face drum de car, se cațără pe coastă și se pierde în câmp; cellalt însă merge înainte, cu casele tot mai rare, pe urmă, mereu pe lângă Pârâul Dracului, din ce în ce mai șerpuit, până ce intră în Pădurea Fulgerată...

Satul părea mititel să-l cuprinză tot într-un pumn și să-l puie în traistă, ca o jucărie pentru copii. Hotarul însă se întindea atât de mare, încât Ion nu se mai sătura privindu-l, ca o slugă credincioasă pe un stăpân falnic și neîndurător.

Din șosea și de la marginea satului începea coasta lina cu sute de parcele, unele galbene, altele verzi, altele cenușii, învălmășite și încurcate, țintuite ici-colo cu câte un păr sau măr pădureț. Urcă încet până la pădurea Vărărei, din care de-abia se vedea de aici o dungă liliachie, coborând din ce în ce mai groasă și mai întunecată spre Jidovița, până se pleșuvește și se schimbă în lanuri de grâu și de porumb... Dincolo de Pârâul Dracului se înalță Zăhata, mai piezișă, mai îngustă, cu multe cânepiști, adumbrită toată de Pădurea Fulgerată care merge până la Păuniș și până la Săscuța, dar fără să treacă peste șosea. Peste drum, în zare, albăstrește Pădurea Spânzuratului, unde se zice c-ar fi fost spânzurători pe vremea revoluției, dar care ține de satul Săscuța. Măgura Cocorilor însă e a pripăsenilor. Mai poartă și azi în vârf o căciulă zdravănă de pădure, dar trupul i-e lăzuie, arat și semănat. Tocmai la picioarele Măgurii se înșiră casele din Ulița Mare... Apoi vin Lazurile, de la Pârâul Doamnei până la hotarul Sărăcuței și până la Pădurea Domnească ce se coboară pe țarmul Someșului între Jidovița și Armadia...

Sub sărutarea zorilor tot pământul, crestat în miî de frânturî, după toanele și nevoile atâtor suflete moarte și vii, părea că respiră și trăiește. Porumbiștile, holdele de grâu și de ovăz, cânepiștile, grădínile, casele, pădurile, toate zumzeau, şușoteau, fâșâiau, vorbînd un grai aspru, înțelegându-se între ele și bucurându-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare și roditoare. Glasul pământului pătrundea năvalnic în sufletul flăcăului, ca o chemare, copleșindu-l. Se simțea mic și slab, cât un vierme pe care-l calci în picioare, sau ca o frunză pe care vântul o vâltorește cum îi place. Suspînă prelung, umílit și înfricoșat în fața uriașului:

— Cât pământ, Doamne!...

În același timp însă iarba tălată și udă parcă începea să í se zvârcolească sub picioare. Un fír îl înțepa în gleznă, din sus de opincă. Brazda culcată îl privea neputinciosă, biruită, umplându-í inima deodată cu o mândrie de stăpân. Și atunci se văzu crescând din ce în ce mai mare. Vâjâiturile stranií păreau niște cântece de închinare. Spríjínit în coasă, pieptul í se umflă, spínarea í se îndreptă, iar ochíi í se aprínseră într-o lucire de ízbândă. Se simțea atât de puternic încât să domnească peste tot cuprînsul.

Totuși în fundul inímii lui rodea ca un caríu părerea de rău că din atâta hotar el nu stăpânește decât două-trei crâmpéie, pe când toată fíința lui arde de dorul de a avea pământ mult, cât mai mult...

Iubírea pământului l-a stăpânít de mic copil. Veșnic a pízmuít pe cei bogați și veșnic s-a înarmat într-o hotărâre pătímașă: trebuie să aibă pământ mult, trebuie! De pe atunci pământul í-a fost mai drag ca o mamă...

Când a umblat la școala din sat a fost cel mai íubít elev al învățătorului Herdelea, care mereu í-a bătut capul Glanetașului să dea pe lon la școala cea mare din Armadia, să-l facă domn. Glanetașu s-a și învoít până în cele din urmă, mai ales că toată treaba n-avea să-l coste multe parale. Doar cărțile, pe care le putea lua vechí, și taxa de înscriere, vreo trei zloți. Ba Herdelea

a alergat și s-a zbatut până ce l-au iertat și de cei trei zloți, fiindcă băiatul era silitor și cuminte. De gazdă n-avea nevoie. Copilul putea merge la școală în fiecare dimineață, să-și ducă merinde pentru amiază, iar seara să se întorcă acasă; din Prîpas până în Armadia e o plimbare de o jumătate de ceas... După două luni de învățatură însă Ion n-a mai vrut să se ducă la școala cea mare. De ce să-și sfarme capul cu atâta carte? Cât îi trebuie lui, știe. Și apoi i-e mai drag să păzească vacile pe câmpul pleșuv, să ție coarnele plugului, să cosească, să fie veșnic însoțit cu pământul... Și Glanetașu, pe cât de greu l-a dat la liceu, tot atât de lesne s-a împăcat să nu mai urmeze; doar de cei câțiva zloți aruncați pe cărți îi părea rău. Mai bine să-i fi băut decât să-i fi băgat în alte bazaconii nefolositoare. Ion însă nu s-a despărțit de tot nici de ele. Le-a păstrat și-n sărbători le-a citit și răsцитit până li s-au ferfenițit foile. Iar mai târziu mereu cerea învățătorului ba cărți de povești, ba câte o gazetă veche, să se desfete...

Acuma Ion cosea din răputeri. Brazdele se prăvăleau, drepte, grele, mirositoare. Când răsări soarele, roșu și somnoros, Ion simțea o amorțeală ușoară în șale și degetele parcă i se încleștau pe codoriștea coasei. Se îndrepta din spînare la capătul brazdelor, ștergea tăișul cu șomoioage de iarbă moale, îl atîngea cu gresia, răsufla greu și iar se așeza pe lucru. Oboseala îl întărâta ca o patimă. Munca îi era dragă, oricât ar fi fost de aspră, ca o râvnă ispîitoare.

Soarele urca mereu pe cer, culegând, cu razele-i calde, stropii de rouă de pe câmpuri, înviorând din ce în ce văzduhul. Pretutîndenii pe hotar oamenii, ca niște gândaci albi, se trudeau în sforțări vajnice spre a stoarce roadele pământului. Flăcăului îi curgea sudoarea pe obraji, pe piept, pe spate, iar câte un strop de pe frunte i se prelîngea prin sprîncene și, căzând, se frămînta în humă, înfrățînd, parcă, mai puternic omul cu lutul. Îl dureau picioarele din genunchi, spînarea îi ardea și brațele îi atârnavu ca niște poveri de plumb.

Înspre prînzul cel mic, oprîndu-se să-și șteargă sudorile care-i țâșneau acum din sângele încîns de dogoarea soarelui,

Íar se uítă în vale, spre sat. Deodată fața í se însenină de bucurie. Pe cărare suía încet Ana, cu un coș pe care-l muta mereu díntr-o mână în cealaltă.

— Uuu, mă Anuțoooo! strígă Ion, uítând într-o cliþire oste-neala și fierbínþeala.

Fata, cam departe, ridícă fruntea, îl văzu și răspunse cu glas subþire ca o aþă:

— Uuu, mă Ionícăăă!...

Ion îi ieși înainte la capătul dínspre cărare al locului. Obrajii Aneí erau îmbujorați de căldură și umezi de nădușeală. Puse coșul jos și zise încet:

— Duc de mâncare tatí!... A ieșit cu doi oameni să taie iarba dín deal.

Ion o privea și, fără să vrea, se gândea: „Cât e de slăbuþă și de urâțică!... Cum să-ți fie dragă?...“

Fata însă, cu ochii în pământ, vorbi dojenitoare și cu ímputare în glas:

— N-ai venit aseară... Și te-am așteptat până după miezul nopții!...

— Am fost necăjit rău, Anuțo, știi bine... Ai văzut doar ce rușine mí-a făcut badea Vasíle?...

— Parcă tu nu-l știi pe dânsul cum e la beție?...

Apoi, după o tăcere scurtă, adăugă:

— Și te-ai răzbunat pe George...

— Că George-í cu viclesugul, ehe! făcu repede Ion cu o lucire atât de stranie în căutătură încât Ana se cutremură.

Maí stătură câteva clipe, fără să maí vorbească și chiar fără să se privească. Pe urmă fata, zăpăcítă, își luă coșul, zícând:

— Acu mă duc, că m-o fi așteptând tata...

— Du-te, du-te, zise Ion simplu.

Ana porní pe cărare la deal. După câțiva pași maí întoarse capul, cu un zâmbet blând pe buze, care însă pe Ion îl făcu să se gândească íarăși maí ursuz: „Tare-í slăbuþă și urâțică, sāraca de ea!...“

Rămase cu ochii pe urmele ei până ce dispăru la o cotitură. Și văzând-o cum se legăna în mers, ca o trestie bolnăvicioasă,

fără vlagă, slăbănoagă, avu o tresărire și o părere de rău: „Uíte pentru cine rabd ocări și sudălmí!“

Încremení așa un răstímp. Dar deodată își revení, scutură dín cap, ca și când s-ar încăpățâna să-și lepede o slăbícíune, și-și zíse aspru: „Mă moleșesc ca o babă neroadă. Parcă n-aș mai fi în stare să mă scutur de calícíe... Las' că-í bună Anuța! Aș fi o nătăfleață să dau cu pícíorul noroculuí pentru niște vorbe...“

Dădu să se întoarcă la coasă, când un glas plăcut răsună la spatele lui:

— Lenevești, lenevești?

Í píerí dín suflet toată frământarea văzând pe Floríca, cu fața rumenă, plínă și zâmbitoare, apropiíndu-se spríntenă ca o íspítă. Bâlbâi zăpăcít de mulțumíre:

— M-am odíhnít oleacă... A trecut pe aici Ana lui Vasíle Bacíu și...

Íși curmă glasul brusc, íntâlnínd íntrístarea ce răsărise în ochíi fetei. Í páru rău că n-a tăcut și vru s-o dreagă, făcând un pas ca să schímbe vorba. Floríca însă nu-í mai dădu răgaz să înceapă și-í zíse cu ímputare:

— Am văzut... Cum să nu vă fi văzut... Că doar nu-s oarbă... Umblí după ea ca armăsarul după íepe... Mă mír că nu țí-e rușíne...

Ion íncercă să rãdă. Nu ízbutí, dar rãspunse cald, mângâínd-o dín ochí:

— Nu vezí tu cum e lumea azí, Floríco?... Vaí de sufletul meu... Crede-mă! În ínima mea însă tot tu aí rămas crăiasă...

Ochíi fetei se umplură de lacrími îngăímând:

— Te faci de rãsul lumíi ca s-o íeí pe ea...

Flăcăul tăcu. Apoi oftă. Clocotea. Fără să mai scoată o vorbă, o luă în brațe, o strânse s-o înăbușe și o sărută pe gură cu o patímă sãlbatícă. Fata se zvãrcolea, dar cu fíece míșcare se lípea mai tare de píeptul lui și, príntré sărutări, murmura:

— Ionícă... lasă-mă... Te vãd oameníi... Lasă-mă... Te vãd... oamenii...

— Așa muncești tu, dragul mamíi? strígă în clípa aceea Zenobía care venea cu mâncarea, grăbítă și supărată.

Tíneríí se despărțíră îndată. Floríca, roșíe foc de rușíne, de-abía putu îngâna câteva vorbe și se făcu nevăzută prîntre delníțe. Ion însă, ca să-și ascundă zăpăceala, se răstí la mă-sa:

— Că și dumneata, zău, víí c-o falcă-n cer și cu una-n pământ, parcă eu aș sta toată zíua cu mâíníle-n sân! Maí bine veneaí maí devreme, că vezí bine că soarele-í într-amíezi și pologul s-a uscat ca hârtía...

3

Ana ajunsese în deal gâfâínd.

Vasíle Bacíu împreună cu doí lucrători coseau dín răsputerí, schimbând doar dín când în când câte-o vorbă.

— Aí venit? întrebă Vasíle cam morocănos, văzând pe Ana.

Ar fí vrut să maí fí întărziat cu mîncarea, să poată oame-níí să lucreze maí mult pîna-n prînz, că tot íí plătea destul de scump.

Era un bărbat sílitor Vasíle Bacíu când se găsea în toane bune. A avut o víeță grea și plínă de trudă, dar s-a ținut totdeauna prîntre frunțași. Părínțíí nu í-au dat decât sufletul díntr-însul. S-a însurat cu o fată bogată și urâtă, dar a íubít-o ca ochíí dín cap, căcí ea íí întruchípa pămînturíle, casa, vítele, toată averea care-l rídícase deasupra nevoílor. Bogățíia íí deschísese maí mare dragostea de muncă. Râvna de a agonísí íí puse stăpâníre pe suflet. Íí era frícă mereu că un trăsnet dín senín íí va zdrobí toată truda víețíí. Treí copíí, ceí dîntái, íí muríseră ínaínte de a ímplíní un an de zíle. Ana a fost al patrulea. În urma eí au maí venit doí, dar fără zíle... Vasíle Bacíu nădájduía mereu un băíat. În cele dín urmă a sosít, dar încăpățânându-se să íntre în lumea necazurílor cu picíoarele ínaínte, a stárnít numái jale și nenorocíre. Moașa satuluí, care era chíar mama femeíí, a încercat toate descântecele și buruíeníle. Zadarníc. O săptămîná íncheíată casa a tremurat de gemete și vaíete. Atuncí Vasíle s-a repezít de a chemat pe doctorul Fílípouí dín Armadía. Cum a văzut-o, doctorul s-a crucít și, după ce í-a ocărât pe toți pentru că nu l-au ínștííntat maí devreme, le-a

spus că acuma e prea târziu, că femeia a început să se învinețească, apoi că numai Dumnezeu face minuni și că ar fi trebuit s-o ducă la spital, în Bistrița, să-i scoată copilul prin burtă. Baciu i-a plătit un zlot de argint și l-a întors acasă cu căruța. Până să vie dansul, femeia și-a dat sufletul. Copilul a mai mișcat într-însa vreo două ceasuri, încât moașa era cât pe-ací să-l înțepe cu un ac, să nu se întâmple cumva să-l îngroape de viu, să se facă moroi și să vie din cealaltă lume să spălmânte oamenii... Împreună cu nevasta, Vasile Baciu a înmormântat o parte din sufletul său propriu. Îi slăbi pofta de muncă, parcă n-ar mai avea pentru cine să se ostenească. Îi rămăsese o mângâiere în Ana, care semăna cu mă-sa, dar în același timp o și ura, fiindcă din pricina unui copil s-a tras moartea femeii ce-i fusese reazemul vieții. Căută să-și înecă jalea în rachiú. Și, deoarece când era beat uita tot, se îmbăta din ce în ce mai des. Inima i se înăcrise ca o pungă de piele arsă. Ce agonisea acuma dădea pe bătură. Se făcea zí cu zí mai dârz. Numai moșia îi mai era dragă ca odinioară. Îl durea gândindu-se că va trebui s-o cíopârțească spre a potrivi zestre Anei la măritiș. Se frământa deseori să găsească vreun chip de a nu da nimic cât va trăi dansul. George al Tomii Bulbuc i se părea singurul care ar putea lua fata, așteptând zestrea până la moartea lui. Ana nu se împotrivea pe față. Asta îl cătrănea mai rău. În Ion simțea un vrăjmaș. Cum a fost dansul în tinerețe, așa e feciorul Glanetașului azi. Îi vrea averea. De aceea fierbea de ură chiar numai văzându-l. Și ura i se revărsa asupra Anei mai aprigă, pentru că ea era mai aproape de sufletul lui...

Îi aruncă pe sub sprâncene câteva priviri mânioase, apoi, ascuțindu-și coasa, o întrebă peste umăr:

— Dar cu cine te-ai oprít pe coastă?

— Cu Ion, răspunse fata fără înconjur.

— Mhm, cu Ion, mormăi Vasile Baciu. Apoi vezí bine c-așa... Se vede că degeaba îți spun eu ție, ca un părinte, că tu faci tot cum te taie capul... Bine, draga tatii, bine... Bine că știu. Că dacă-i vorba pe așa, apoi eu ți-s popa...

Vorbínd se înfuríe dín ce în ce maí tare și se porní pe ocări și sudălmí. Coasa însă n-o lăsa dín mână; ba parcă trăgea brazdele maí zdravăn. Ceí doí lucrători, vrând-nevrând, trebuiau să urmeze pílda luí, căcí el mergea în frunte. Astfel omul se răvenea înjurând, dar în aceeași vreme nu îngăduia pe muncători să lenevească.

Ana scotea oalele dín coș, în umbra unui măr pădureț la marginea fâneței... Vorbele grele ce o plesneau în fața oamenilor o chinuiau. Răbda totuși cu íníma împăcată, zícându-și că suferă pentru Ion. Cu gândul acesta în mínte, se așeză lângă coș și întoarse privírea în vale, unde știa că muncește el. Îl zări tot acolo, dar parcă nu maí era síngur... O zguduí un fíor. Clípi de câteva orí, ca și când í s-ar fí lăsat o ceață pe ochí. Vedea însă bine. Ion strângea în brațe o femeie. Pe ea n-a sărutat-o, iar pe cealaltă o îmbrățișează. Tot sângele í se adună în obraji și, parc-ar fí avut un ochean, atât de bine văzu acum pe Floríca. O durere mare í se sfredelea în píept și ochíi nu și-í maí putea smulge de la dânșíi. Auzea ca prín vís amenínțările tatăluí eí:

— Maí bine te taí eu în bucățele decât s-ajungí bătaía de joc a Glanetașilor... Barem să știu că eu te-am făcut, eu te-am omorât...

Glasul luí însă nu-í pătrundea în suflet, căcí sufletul eí se împietrise de amărăciune. Se símțea neputíncioasă și părăsítă. Îmbrățișarea celor doí í se părea nesfârșítă, íi sorbea toată lumína ochílor. Doar buzele subțírí, înălbíte, maí puteau murmura, tremurând de durere:

— Nu mă íubește... Tot nu mă íubește... Of, Doamne, Doamne!...

4

Satul fíerbea. Cearta de la horă și maí ales bătălia de la cârciumă treceau dín casă în casă, dín ce în ce maí umflate.

Dís-de-dímíneață Toma Bulbuc a sculat dín pat pe preotul Belciug și í s-a plâns că Ion í-a schílodít fecíorul. Popa s-a îndígnat, fííndcă Toma era un stâlp darníc al biserícíi, și í-a

făgăduit că duminica viitoare are să dojenească pe bătaușul Glanetașului de pe amvon, ca să-l învețe omenie. Toma, foarte mulțumit cu răspunsul, a povestit tuturor oamenilor ce i-a întâlnit, cum s-a supărat preotul și ce i-a spus, apoi a ieșit la lucru împreună cu George care, în afară de o dungă vânătă pe spinare, lată de vreo palmă, era bun teafăr, ca și când nici n-ar fi pățit nimic.

Femeile mai cu seamă, care unde se zăreau, născociau amănunte noi. Multe se jurau c-au fost de față și au văzut cum a crăpat țeasta lui George, când l-a izbit Ion cu lătunoii, cum i s-au împrăștiat creierii prin colbul uliței... Altele știau că feciorul Tomii trage să moară, iar câteva mai îndrăznețe strigau c-a murit încă de azi-noapte și că Toma s-a dus la popa pentru înmormântare...

În familia învățătorului Herdelea nu s-a vorbit toată ziua decât despre întâmplările grozave de ieri. Titu, care de obicei nu se cărbănea din pat până pe la amiază, acum s-a sculat pe la nouă și numaidecât a aruncat întrebarea:

— Ați auzit ce bătaie a fost azi-noapte?

Toți știau. Herdelea, fiindcă se culca totdeauna odată cu găiniile, se scula veșnic cu noaptea-n cap, ieșea în ogradă și schimba noutăți cu toți trecătorii. Vestea cea mare o aflase de la Macedon Cercetașu, care în toate lunile își găsea de lucru pe-acasă spre a-și putea vindeca oboseala beției de duminică.

— Eu tocmai m-am nimerit pe-acolo când s-a întâmplat... zise Titu misterios trăgându-și ghețele.

Laura și Ghíghí, mezină familiei, tăbărâra pe el, să le povestească tot, din fir în păr. Chiar și doamna Herdelea își ascuți urechile de lângă sobă, unde se ostenea cu gătirea bucatelor pentru amiază. Titu însă se închise, ca un sînx, în fața tuturor stăruințelor.

— Stați, stați! striga întruna îmbrăcându-se cu o iuțeală milîtărească. Întâi să-mi cumpăr un tutun, pe urmă vă spun...

Se simțea atât de mândru, parcă el însuși ar fi fost eroul sau cel puțin victima bătaliei. Deși ar fi putut să ticluiască un șirag

de amănunte, care de care mai cumplite și mai mîncinoase, îl rodea totuși ambiția acuma să se documenteze înainte de-a vorbi. De-aceea pretextul tutunului, Avrum, izvorul cel mai autentic, îi va împrumuta toate știrile.

Cârciumarul însă se posomorî ca o zi de ploaie când Tîtu vru să-l descoase. N-a văzut nimic, nu știe nimic... Îi era frică să nu aibă urmări bătaia, în care să fie amestecat și dînsul, riscînd poate chiar să i se închidă prăvălia. Poate să vie jandarmii sau vreo judecată... cine știe? Tăcerea negustorului e totdeauna de aur...

Norocul lui Tîtu a fost c-a întîlnit pe Dumitru Moarcăș, un client credincios al cârciumii, de la care a aflat atîta încât să poată înflori o povestire mai senzațională. Astfel a împuiat apoi urechile mamei și surorilor sale cu amănunte pînă la prînz.

Toată familia Herdelea era cu trup și suflet de partea lui Ion. Ziceau că bine a făcut dacă a zgâlțâit puțin pe butoiul cela de George. De ce să-și bată joc de un băiat cumsecade ca Ion?... Părtinirea nu era cu totul dezinteresată. Învățătorul făcuse o clacă iarna trecută, să-î aducă satul lemne de foc. Au lipsit tocmai bogătașii, în frunte cu Toma Bulbuc. De atunci familia n-avea la inimă nici pe tată și nici pe fiu. Herdelea chiar a spus odată, de față cu mai mulți țărani: „Las' că-mi pică ei în mână, și Toma și ceilalți... Și am să-î joc și eu cum se cuvîne...”

Cînd sleiră de-a binelea toată întîmplarea cu bătaia, Tîtu simți îndemnul să ducă vestea mai departe. Frămîntă bine în cap hotărîrea, iar la prînz, după ce mîncă zdravăn și bău cîteva pahare de apă, strigă încîntat:

— Să vedeți ce-o să se mai mire cei din Armadia și din Jidovița!

Se sculă de la masă înaintea tuturor, se îmbracă tacticos în haînele cele mai bune, se ferchezui ca o păpușă și plecă bombănînd cu o nemulțumire prefăcută:

— Mă duc să mă mai plîmb, că am să putrezesc de atîta plîctiseală...

O luă spre Jidovița, agale, fluierînd din vîrfurile buzelor și învîrtînd între degete un baston de trestie.

Títu era mândria familiei Herdelea. Avea douăzeci și trei de ani și era înalt, cam deșirat, cu o față lătareată, ochi albaștri spălăciți și o frunte largă. Mustățile nu-i prea creșteau și de aceea le rădea, zicând că se poartă după moda anglo-americană. Toată casa jura că tânăr mai deștept ca dânsul nu se pomenește în împrejurime. De altfel în școală a învățat bine. A început-o sub mâna tatălui său care l-a și scos „eminent“. Când a trecut la liceul din Armadia, a mers puțin mai anevoie; prin clasa a treia se plângea că-l persecută profesorii, ceea ce pe Herdelea l-a făcut să-l mute la liceul unguresc din Bistrița. „Las' că-bi ne să învețe și ungurește — a zis învățătorul — că-n ziua de azi nu faci nimic dacă nu rupi limba stăpânilor.“ Dar nici aici nu s-a prea înțeleș cu profesorii, încât după ce a terminat clasa a șasea, familia s-a învoit să urmeze la liceul sășesc. „Cu limba nemțească — a zis iar învățătorul — poți umbla toată lumea.“ Taxele de înscriere însă fiind prea mari și Herdelea neavând banii trebuincioși în septembrie, Títu a rămas să studieze acasă ultimele două clase. Pe urmă, când a sosit vremea examenelor, băgând de seamă că taxele pentru particulari sunt și mai urcate și, nimerindu-se ca Herdelea să aibă acuma mai puținii banișori, Títu, după o ciorovăială violentă, a renunțat la școală, mai ales că și el se cam săturase de atâta buchiseală searbădă. Într-un sfat de familie următor apoi, a triumfat părerea fetelor: Títu să se facă notar comunal. Hotărârea aceasta însă a întristat adânc pe doamna Herdelea, care veșnic visase pe Títu preot în Monor, satul ei de baștină, căci băiatul semăna mult cu ea, având o voce prea frumoasă... Până să plece însă Títu la cursul de notari, s-au însăprît condițiile de primire; i se ceru bacalaureatul. Herdelea atunci a propus să urmeze școala normală și să vie învățator în Pripas, în locul lui; până ar ieși băiatul, el tocmai ar împlini anii de pensie. Dar Títu avea groază de dascălie. Mai curând salahor, decât dascăl... Și împotrivirea lui a fost atât de înverșunată, încât nimeni n-a mai îndrăznit să-i pomenească de dascălie. Cu toate acestea nici degeaba nu se putea să stea. Era doar om în toată

fírea. Cum să trândăvească? L-ar lua lumea la ochi... Decí Herdelea, fíínd prieten bun cu notarul dín Salva, l-a convíns să ía pe Títu ca ajutor şí practicant, dându-í casă, masă şí ceva de buzunar. Títu s-a dus, a stat trei luni, a lucrat mai nímic, s-a plíctísít mult şí pe urmă a venit íar acasă. În zadar, nu-í plăcea notaríatul şí pace. Şí chíar de í-ar plăcea, ce perspectivé ar avea într-o caríeră, fără díplomă? Ar însemna să rămână toată víaşa practicant, un fel de jălbar nenorocít, batjocura satelor. Tocmaí el, care era plín de ambiţíí, care símţea că poate şí trebuie să ajungă cíneva în lume... Cíteu cu patímă versurí, romane. Mai ales de când s-a lăsat de şcoală, a cítit tot ce í-a căzut în mână. Şí, tot cítínd, a început şí el să scríe. Întái mai pe furíş, pe urmă mai pe faţă şí în sfârşít cu tot dínadínsul. Iar când, într-o bună zí, *Familia* í-a publicat o poezíe de trei strofe, s-a hotărât defínítív, dar în taínă: va fí poet. Suroríle lui îl príveau ca pe un bărbat însemnat, íar păríntíí, deşí în sínea lor nu prea înţelegéau cum va mânca şí ce va îmbrăca Títu dín poezíí, împărtăşéau părerea fetelor. Domníí dín Armadía şí cu deosebíre doamnele şí domníşoarele au cítit cu mírare şí ínvídie numele báiatului ínvăţătorului dín Prípas sub o poezíe típărită. În curând tot judeţul l-a consacrat poet. Şí Títu cítea şí scría mereu până noaptea târzíu; stíngea lampa, aştepta prín íntuneríc ínspíraţíu, ínjgheba câte un vers în cap, apríndea repede lumína, îl eterníza pe hártíe... Herdelea cam mormăía uneorí că prăpădeşte prea mult petrol, dar Títu, vrájít de muza lui, níci nu voía să audă asemenea ímputărí pământeşti...

Apropííndu-se acum de Jídovíţa, se gândea unde să se ducă? Să se oprească în Jídovíţa sau să treacă în Armadía? Iníma îl índemna şí ící şí díncolo. În Armadía era fata profesorului de matematicí, Valentín Dragu, domníşoara Lucreţíu, mícuţă, oacheşă, víşătoare. O íubea de vreo trei aní. O íubíre foarte eterică, alcătuită numái dín rare prívírí cu înţeles, dín suspíne dese, dín câte-o strângere de mână mai víe, dín cărţí poštale ílustrate şí mai ales dín declaraţíí tímíde, exprímate în límbajul florílor, al márcílor sau al culorílor. De câte orí se abătea prín Armadía,

și se abătea mai în toate zilele, Títu făcea ce făcea și întâlnea pe Lucreția. Atunci roșeau amândoi, vorbeau despre mersul vremii, se priveau și apoi tăceau. „Tăcerea spune mai mult decât toate frazele“, își zicea Títu. De altfel Lucreția a fost una din cauzele de căpetenie ale chemării lui poetice. Versurile din *Familia* preamăreau tocmai frumusețea ochilor ei verzi...

Dar și în Jídovița avea pe nevasta învățătorului Lang. Învățătorul era ovreu, iar nevastă-sa unguroaică. Veniseră de curând la școala statului și nu știau o boabă românește. Ovreii din Jídovița s-au apucat prea târziu să practice patriotismul cel nou și rupeau atât de prost limba oficialității încât nici ungurii cei mai binevoitori nu-i puteau înțelege. Soții Lang deci au fost bucuroși când au cunoscut pe Títu, singurul om cu care puteau vorbi mai ca lumea. Bărbatul era bețiv și petrecea mai în toate nopțile prin cârciumile din Jídovița sau prin cele din Armadia. Femeia, drăguță, cochetă, se plictisea grozav. Oamenii povesteau c-ar fi avut câteva aventuri de dragoste prin Maramureș, unde a trăit înainte de a sosi în Jídovița. Lui Títu mai ales din pricina aceasta îi plăcea și umbla s-o cucerească. Deși ofta după Lucreția, râvnea mult și o iubire pasionată. Dar nu prea știa cum trebuie cucerită o femeie și de aceea îi era frică să nu se facă de răs în fața unguroaicei. Cât a dorit dânsul și n-a fost în stare să cucerească nici măcar o fată din Pripas, cu toate că i se scurgeau ochii după unele. Simțea însă că doamna Lang îl simpatiza și aceasta îi dădea îndbold să stăruiască.

Ajunse aproape de Jídovița. Pe drum ghetele i se prăfuiseră; se oprí și le șterse cu o batistă murdară, adusă înadins pentru treaba aceasta. Ii plăcea să se înfățișeze totdeauna curat, cu atât mai mult când bănuia că are să întâlnească pe cine-i era drag. Scoase din buzunar o oglindă, își potriví bufanții lavalieri, își netezí frízura și-și picură pe piept puțin parfum ca să nu miroase a sudoare. În vremea când se aranja luă hotărârea definitivă: va rămâne în Jídovița.

Soții Lang stăteau în casa hahamului, în fund. Din curte intraí în tindă, apoi venea în stânga și în dreapta câte o

odaie. Cea din stânga îl interesa mai mult pe Títu. Acolo era dormitorul.

Bátu la tîndă. Nu răspunse nimeni. „Te pomenești că n-o fi acasă“, se gândí Títu apăsând clanța.

Ușa se deschíse. Intră încetîșor. Tînda era cam întunecoasă. În dreapta, ușa odăii care slujea de sufragerie, salon și bírou era dată la perete. Înăuntru nimeni. Avu o tresărire de bucurie gîndíndu-se că găsește acasă numai pe doamna Lang, care obișnuía să stea după-amiază trîntită pe pat, citínd romane de dragoste, vísătoare ca o cadănă din panorame. Se apropie de ușa dormitorului în vârful picíoarelor și cíocăni ușor. Níci un răspuns. „O fi dormínd“, își zise Títu, cu mîntea aprínsă brusc de o droaie de speranțe și planurí, bătînd íaráși mai tare.

— Cíne-í? murmură un glas somnoros, răgușít și gros.

— Eu, eu, răspunse tînarul, nemulțumít, recunoscînd vocea soțului.

— A, tu ești, Títule? Intră, dragă! urmă glasul dinăuntru mai ínvíorat pușín.

Títu ínră amărât. Într-o clípíre í se suplberaseră toate ínchípúiríle: că va găsi pe íubíta lui cu somnul în gene, că va profíta de ocazie și ó va săruta pe ochí, să-í fure vísuríle, pe buze, să-í soarbă gînduríle... și poate chíar mai mult.

— Ești síngur? întrebă dânsul rotíndu-și ochíi prín odaie.

— Síngur, dragul meu, gîngăví ínvățătorul, căscînd. Nevastă-mea s-a dus în plímbare pîná-n Armadía, să cumpere nu știú ce... Sunt obosít, dragă prietene, de níci nu-ți ínchípúí. Azi-noapte am făcut un chef monștru cu solgábírăul, cu popa dín Runc, cu doctorul Fílipoú, cu profesorul Oancea și íncă câțíva care au venít mai pe la spartul târgului de níci nu mí-í mai amíntesc. Tocmai pe la șapte dímineața ne-am despărțít, la berăria Rahova, după ce cutreierasem vreo cínci cárcíumí... În sfârșít ceva colosal!... Și mí-e un somn!...

Ascultându-l, Títu se posomorí de tot. Íată cíne are parte de o comoară de femeie ca Rozíca! Íl cîntări cu díspreș. Lang avea níște mustăți ungurești, un nas gros, ochíi víi negrí și un păr

creș negru tăciune. Acuma însă era atât de tăbăcit la față, că părea cu zece ani mai bătrân, deși încă nu împlinise treizeci. De necaz, Titu pierduse și plăcerea de a-î mai povesti bătlăia.

— Atunci te las, zise, dându-î mâna. Îmi pare rău că n-am găsit pe nevastă-ta... Transmite-î complimintele mele!

— Da, da, căscă Lang. Mă, í-ascultă, beí un coníac?

— Nu, nu, mormăí Titu ursuz, íeșínd. Sunt grăbít... Trebuie să mă duc și prín Armadía...

— Bíne, dragă, cum vrei, vorbí ínvățătorul; luă o stíclă de pe mescíoara de noapte, bău o dușcă țeapănă, íși trase plapuma peste cap și íncepu índată să sforăie ca o díhanie.

În ulița Titu se răzgândí. Ce să se mai ostenească prín Armadía? Cum e pornít azí pe ghíníon e în stare să nu íntâlnească níci pe doamna Lang, níci pe Lucreția Dragu. Iar asta í-ar mhorí sufletul pentru o săptămână ínceíată... Dar níci acasă nu voía să se íntoarcă. Ce să facă, ce să facă?

Era tocmai în fața cancelarieí comunale. Soarele ardea să topească zídurile. Fierbínțelea îl chínuía. Urcă repede în cancelarie, să mai stea de vorbă cu notarul Stoessel. Dar găsi numai pe practicantul Hornstein, un flăcăíndru slăbuț, sfríjít, cu ochelari, cu o tremurătură nervoasă díń cap, care făcea sforțări eroíce să vorbească ungurește. „N-am noroc, degeaba“, íși zise Titu, așezându-se la bíroul notarului, răsponzând numai díń vârful buzelor la salutarea practicantului pe care nu-l putea suferí, cu toate că nu-í greșise nímic.

Aící cel puțin avea gazete și putea să citească până se va mai ínsera și se va mai potolí zăpușeala. Zíarele îl pasíonau, de altfel ca și pe bătrânul Herdelea. Lor însă nu le mai venea níci unul, căcí nu le ajungeau baníi să plătească abonamentele. Au íñnut acum câțiva ani *Gazeta Transilvaniei*. Herdelea íși rupsesse de la gură și achítase un sfert de an, primínd-o apoi un an ínceíat și punând pe foc toate somațíile cu care îl asalta adminístrația, că „la caz contrar vom ínceta trímítarea foíi“. Pe urmă Titu a descoperít ceva mai bun: să ceară abonamente de probă de la zíarele ungurești. Câte o săptămână, două prí-

mea jurnalul gratis. Când nu mai venea, se adresa altuia pentru abonamente de probă. Astfel, în schimbul unei cărți poștale, au avut ziare aproape un an de zile. După ce le-au încercat pe toate, au vrut ei s-o ia de la început, dar zadarnic; cărțile lor poștale au rămas fără răspuns. Încât acum erau nevoiți să împrumute gazeta preotului Belciug, care plătea regulat abonamentul, dar numai spre a dovedi că e bun român, căci el n-avea vreme să citească minciunile ziarelor. Titu, umblând mai în fiiece zi prin Jidovița, o lua de la cancelarie și nici n-o mai dădea popii. Și notarul ținea vreo trei ziare ungurești, de asemenea fără a le citi, dar păstrându-le pentru ațâțatul focului, așa că Titu nu le putea duce acasă, ci doar să le soarbă în cancelarie.

Scufundându-se în gazete, Titu își uită curând necazul. Citi până se întunecă, iar înaintea de a pleca, simțindu-se înviorat, povestii totuși întâmplările din Pripas, ba încă, spre marea fericiere a practicantului, i le povestii pe ungurește...

5

Când se îngâna ziua cu noaptea, familia Herdelea se afla în păr în pridvor, ca totdeauna în zilele frumoase de vară.

Herdelea, în vacanță, pierde vremea mai curățind câte un pom prin grădina din spatele casei, mai plivind câte o buruiănă, iar după masă se odihnea un ceas, două în stupină, alintat de zumzetul harnic al albinelor. Doamna Herdelea robotea toată ziua cu bucătăria. N-ar fi îngăduit fetelor pentru nimica-n lume să se apropie de cuptor. Doar spălatul vaselor și căratul apei cădeau în sarcina Ghîghîței, pe când curățenia casei rămânea în stăpânirea Laurei, care, fiind fată mare, avea ambiția să potrivească toate astfel încât să se observe pretutindeni gustul ei delicat... Treburile se isprăveau însă până pe înserat. Urma odihna în pridvor, unde femeile, brodând sau croșetând, vorbeau și râdeau, în vreme ce Herdelea, cu pipa-n gură, răsfoia câte-o carte. Satul întreg și jumătate din hotar se întindeau în fața lor ca o hartă mare cu relieful în culori. Oamenii care se

întorceau de la câmp sau mergeau spre Jidovița, trăsurile care umblau între Armadia și Bistrița defilau pe dinaintea lor, oferindu-le prilejurii mereu noi de vorbă. Apoi când venea întunericul, fetele, în frunte cu mama lor, începeau să cânte romane vechi românești cu niște voci simpatice de sopran, acompaniate uneori de basul învățătorului...

Doamna Herdelea era cântăreață înflăcărată și o femeie foarte evlavioasă. Toată ziua, ținând tigăile de coadă și amestecând în oale, lălăia cântece sau rugăciuni, iar duminica, fiindcă n-avea răgaz să meargă la biserică, cânta singură, acasă, toată liturghia. De altfel a avut o tinerețe glorioasă. Fată de țărani săraci, rămasă de mică orfană de tată, a ajuns sub oblăduirea unchiului ei, Simeon Munteanu, învățător pe vremuri în Monor. De la unchiul ei i s-a tras tot norocul în viață. Munteanu a fost un dascăl harnic și un român înfocat. Ca să ferească de ungurizare tângușorul, reședință de vară a unei familii de conți, a muncit din răpuzerie. Din „irozii“ de Crăciun el a făcut un fel de teatru religios, cu costume, cu cântece și cu dialoguri. Maria Drujan intruchipa pe Îngerul Domnului, îmbrăcată în alb. Îi ședea foarte bine și s-a distins prin râvna și istețimea cu care îndemna pe cei Trei Crai de la răsărit să se închine în fața Mântuitorului ce se naște în fiecare an.

Spre fericirea Mariei, învățătorul Munteanu nu s-a mulțumit numai cu „irozii“. Încurajat de buna primire, a organizat mai pe urmă reprezentații de teatru, recrutând dintre fetele și flăcăii mai deștepti pe interpreții operelor lui Alexandri, care atunci începeau să pătrundă mai bine și în Ardeal. S-a dus vestea acestor reprezentații în tot ținutul Someșului. Oamenii veneau din toate satele să vadă și să audă teatru românesc, dornici de-a se însufleți. Și diletanții lui Simeon Munteanu jucau cu atâta inimă încât uimeau lumea. Sufletul lor însă era tânăra și dragălașa Maria Drujan care, în scurtă vreme, a cucerit admirația tuturor, fiind cea mai isteată. În *Piatra din casă* și mai cu seamă în *Rusaliile* a cules succese neuitate. La un banchet, după reprezentarea *Rusaliilor*, protopopul din Șoimuș, om foarte învățat

și umblat prin lume, a ținut un toast în care, slăvindu-și însușirile artistice, a proclamat-o, în aplauzele tuturor, primadonă diletantă. Maria a plâns de bucurie, deși n-a înțeles ce înseamnă porecla ce i-a hărăzit-o. În urma cuvântării, protopopul a încercat să cîupească puțină curte primadonei, dar zadarnic...

Azi dascălița își amintește cu lacrimi în ochi de vremile acelea de aur. Cum au pierit, parcă nici n-ar fi fost! Atunci a învățat ea cântecele pe care acuma le învață de la ea fetele ei. Atunci! Treizeci de ani au trecut de-atunci... După *Rusaliile* a cunoscut pe Zaharia Herdelea, învățător cu mult viitor în Lechința, s-a măritat, a avut nouă copii, i-au murit șase, toți după ce i-a scos din nevoie, a muncit ca o roabă, a uitat toate veselțiile și petrecerile și a îmbătrânit. Din frumusețea ei de odinioară n-au mai rămas decât urme și amintiri. Și cântecele, sărmenele, scrise de mâna ei într-un caiet mare, ca să nu le uite. Mângâierea o găsește acuma în credința în Dumnezeu, fierbinte și neclintită, și în bucuria că-și vede copiii mari, gata să-și ia zborul în viață...

Noaptea se înălța din ascunzături, sugrumând cele din urmă zvâcoliri de lumină. Peste sat albăstreau valuri de fum, iar hotarul respira greu, învăluit într-o boare ușoară. Zgomotele se deslușeau din ce în ce mai lîmpe. Se auzeau câinii cum își răspundeau lătrând, chemările scurte pe țarină sau din casele îndepărtate, șoaptele oamenilor ce soseau de la lucru pe șoseaua albă, răscolind colbul cu pașii lor grei și osteniți, scârțâitul carelor goale întovărășite de țărani sleiți de muncă și urmate de câini cu botul în pământ și cu coada în vânt, mirosind șanțurile și gardurile... Ajungând la crucea din capul satului, trecătorii își curmau vorbele, se închinau descoperindu-se și apoi dădeau „bună seara” familiei Herdelea care cânta neobosită. Toți sătenii ascultau cu drag cântecele. Copiii se opreau pe podul de peste Pârâul Doamnei, căscau gura câte-o bucată de vreme și pe urmă porneau în goană...

Erau pe la strofa a treia, când Ghíghí șoptí misterios:

— Uite pe Toma Bulbuc și pe George!...

Laura și bătrânul Herdelea încetară brusc cântecul, curioși să vadă victima bătăliei de-aseară. Doamna Herdelea însă nu voia să-și piardă seriozitatea pentru un lucru de nimic și continuă singură toată strofa următoare. Totuși, când Toma și feciorul se opriră la poartă, intrând în vorbă, își domolî și ea glasul, biruită de curiozitate, lălăind doar melodia ca să poată auzi ce spun pricinașii.

Toma ar fi putut coborî de pe hotar de-a dreptul acasă. A vrut însă înadîns să treacă pe-aici, să povestească și învățătorului pozna. Se aprînse repede și începu să-și laude feciorul și să ocărescă pe Ion. În cele din urmă puse pe George să-și ridice cămașa, să arate domnilor vânătaia din spînare.

— Suduî, măi Toma, suduî și nu te temi de Dumnezeu, care vede și aude toate! strigă atunci Zenobia, de peste drum, din mijlocul ogrăzii.

Țăranul, speriat de gura Glanetașitei, se potolî îndată. Nu mai răspunse nimic, ci își luă doar rămas bun de la Herdelea și plecă plouat și grăbit, urmat de George. Zenobia îl petrecu în afurisenii până ce îl pierdu din ochi. Pe urmă ieși în uliță, se apropie până pe pod.

— Nu se mai satură, mânca-l-ar peștii Dunării de zgârcit și afumat! Îmi ponegrește băiatul parcă i-ar fi prăpădit averea, și nu alta!

Familia învățătorului răsă cu mare poftă de pățania lui Toma, iar Herdelea răspunse zâmbind femeii:

— Eheî, Zenobia, crezi tu că cei bogați vor să știe de necazurile altora?

— Da să-î ardă focul, că prea-s căinoși la suflet... Din tîndă l-am auzit cum se îmbăla și n-am mai putut răbda, zău așa...

Maî sporovăi puțin, verzi și uscate, apoi fugi acasă aducându-și amînte c-a lăsat mîncarea în clocot și o fi dat în foc...

— Țeapăn l-a pocnit și Ion, zise învățătorul după un răstimp.

— Cum nu, dacă l-a lovit cu un lătuno! sări Ghîghî, vrînd să le povestească iar toată întîmplarea.

Dăscălița însă începu *Hora Griviței* mulcomînd astfel zelul fetei. Dar nici asta n-avu parte s-o cînte până la sfârșit, căci în

curând vení Belcíug cu Vasíle Bacíu. Popa fusese la câmp să supravegheze munca la o lívadă a bísericíi. Íí era cald și maí ales íl chínuía o sete cumplítă. Ghíghí íí aduse cât aí bate dín palme un pahar de apă.

Vorbírá, fírește, despre bătaía de azi-noapte care aprínsese tot satul. Preotul fíerbea de índígnare.

— De mult tot aud că fecíorul Glanetașului s-a făcut un becísnic, dar tot n-am crezut. Isprava de acum ínsă le-a pus vârf la toate. Trebuíe să se ísprăvească odată ín sat cu bătăușíi, altmínterí mâíne-poímâíne ne-om pomení că au ínceput să omoare oameni!...

Toșí tăcură, pătrunșí de revolta lui. Numáí Ghíghí íntrebă, copílărește:

— Dar dacá nu se ștíe care-í de vínă?

— Cum nu se ștíe, domníșoară? se míră Belcíug. Crezí dumneata că poate să fíe George vínovat?

— Eu cred, răspunse fata hotărât.

Popa zâmbí acru, dezvelíndu-și dínșíi până la gíngíi.

— Eu ínsă, cu voía dumítale, nu cred, zíse apói puțin batjocorítor.

Doamna Herdelea, nemulțumítă că vede pe Vasíle Bacíu ímpreună cu preotul, după necuvíińțele de la horă, íntervení, uítându-se peste capul lui Belcíug:

— Ín oríce caz, íon e băíat cumsecade. E muncítor, e harníc, e sárítor, e ísteș. Omul maí greșește, că doar de-aceea-í om. Nu trebuíe să osândím așa ușor.

Preotul zâmbí íar, maí acru și íncurcat, negăsínd repede un răspuns potrvít.

— Amu m-aș amesteca și eu, ca omul prost, de! íncepu Vasíle Bacíu ștergându-și gura cu mânecíle cămășíi.

Dar dăscălíța íí tăíe vorba aspru:

— Ba tu n-ái ce să te amestecí, Vasíle!... Slavă Domnului, m-am íntâmplat și eu la horă, íerí, tocmaí cu pârínte, când aí venít beat ca un porc și te-ái agățat de íon dín senín! Mă mír numáí că pârínte te maí rabdă pe lângă dumnealuí, ín loc să se ferească de tíne ca de cíumă!

Baciu înghiți în sec, se uită la Belciug, apoi la învățător, apoi la domnișoare, zăpăcit, se scărpină în cap și murmură:

— De... cam așa-î...

Între timp preotul își regăsisese încrederea și acuma zise, cu un surâs care pe doamna Herdelea o supăra:

— Fîrește, nîcî Vasile nu-î ușă de biserică... Nu, nu... Dar omul beat e neom și-î mai ferți fărădelegile...

— Da Ion n-a fost beat aseară? înterupse Ghîghî.

— Nu te mai tot amesteca și tu în vorbele oamenilor, o dojenî Herdelea care, deși se dușmănea într-ascuns cu popa, nu voia să ajungă la ceartă ca să nu dea pîldă rea sătenilor.

— Mai cu seamă — urmă Belciug, fără a ține seama de vorbele fetei, — că dînsul avea și oarecare temeî să dea o lecție bătăușului...

— Umblă mereu să sucească mîntîile Anuței, că doar-doar m-o face să i-o dau, vorbî țăranul prînzînd iar curaj.

— Ș-adică de ce nu i-ai da-o? zise dăscălița, aprînzîndu-se. De ce? Crezi c-ai face rău?

— Nu i-aș da-o să știu de bine că... făcu Vasile cu un glas înașușit, cu ochii înflăcărați deodată de îndărătnicie.

— Apoi vezî c-așa sunteți voi, proștii... Uite-așa, nătângi și căpcăunî!... Adică pentru că tu ai câteva petice de pămînt, nu-ți mai încapî în piele de fudulie? În loc să iaî un fecior care știi că n-are să-ți hărtăpănească ce-î dai, tu te gîndești numai la avere. Parcă cu averea ai să te îngropî... Duceți-vă, să nu vă mai aud nîcî de nume!

Doamna Herdelea se necăjea totdeauna repede. Acuma însă simțea că, de va mai întinde vorba, vor ajunge la sfadă. Deci se sculă și întră în casă.

— Femeile judecă foarte ușor, zise Belciug, mîhnit de cuvintele dăscăliței, care i se părea că-l priveau pe dînsul. Viața e totuși mult mai complicată. Fiecare își știe necazurile lui și le potrivește cum crede mai bine...

Pe uliță venea încet Ion, cu o pală de fân proaspăt agățată în coasă. Când îl zări, preotul îngălbenî. Se sîli să se

stăpânească, dar când flăcăul murmură respectuos „bună seara“, mânia îi porni limba:

— Să-ți fie rușine, loane, de cele ce faci! Rușine să-ți fie!

Ion se oprí uluít și de-abia după un răstimp putu răspunde:

— De ce, domnule părinte?

— Fííndcă ești un strícat și-un bătăuș ș-un om de nímic! Asta ești! Ar trebui să dai pilde celorlalți feciori, că te ții mai deștept ca toți, dar umblí numai după blestemății... Mai mare rușinea!...

Flăcăului îi píerí toată oboseala dín oase. Sângele îi năvălí în obraz. Vru să răspundă cu o sudalmă, dar își mușcă buzele și-și urmă apoi calea zícând nepăsător doar atâta:

— Bíne, bíne... Noapte bună!

— Obrazníc! sâsâí Belcíug mai îndârjít. Las' c-am să-ți dau eu o lecție să n-o uíți așa curând!...

— Și tu ești prea aspru cu el, părinte, observă Herdelea împăciuitor.

Blândețea învățătorului însă îl înfurie mai rău.

— Sunteți voi îngăduitori cu dânsul și pentru míne! De-aceea și-a luat nasul la purtare!...

Belcíug plecă fierbând, fără a-și mai lua rămas bun. Apărarea lui Ion de către família Herdelea í se părea o jígníre personală. De altfel, dín zíua când a íntrat învățătorul în sat, a cam símțít el că umblă să-í sape și să-í știrbească autoritatea. A ínghítít multe răutăți mărunte numai să nu zícă lumea că doí surtucarí români nu pot trăi într-un sat nedezbínați. Dar acuma s-a lámurít deplín. Acuma și-au dat arama pe față. Eí totdeauna apără pe cei care-í osândește dânsul. „Dacă-í așa, așa să fie, își zise, pășínd foarte grăbít, încât Vasíle Bacíu de-abia se țínea alături de el. Eu însă n-am să-mí schimb páreríle de dragul numănuí!...”

Bacíu íí poftí noapte bună. Nící nu-l auzí. Mânia îl rodea. Când ajunsese acasă nu se mai gândea la Ion. Era furíos pe Herdelea.

După ce plecă Belciug, învățătorul murmură prîntre dîntîi:
— Uîte cum se burzuluiește ponîhosul, bată-l Dumnezeu!

Dar pe urmă, gîndîndu-se mai bine, îi păru rău c-a ajuns la cîorovăială cu popa, care e un suflet acru, în stare să se răzbune când nîci nu vîsezî. Până acuma se mai folosea cu cîte ceva de la Belciug: ba trăsura pentru balurîle dîn Armadîa, la care trebuia să-și ducă fetele, ba „împrumută-mî vreo doi zloți, frate Ioane, până la leafă“, ba cîte altele... Om cu om trăiește. Cearta fățișă i-ar despărți ca un zîd... Se hotărî decî să caute să îndrepte lucrurîle... Mai întăi trebuie să potolească pornîrea dăscăliței împotrîva preotului. Apoi are să se facă a nîci nu-și aduce amînte de ce s-a întâmplat și să contînue a vorbî cu Belciug, când se vor întâlnî. Astfel cel puțin aparențele prieteniei fîînd salvate, popa nu va putea face nîmîc pe față și toate se vor întoarce în bine...

Doamna Herdelea cu fetele, încălzînd bucatele pentru cînă și așternînd masa, făceau pe Belciug cu ou și cu oțet. Acî îl ocărau, acî rădeau de barba lui țepoasă, bătută parcă în cuie, sau de redîngota lui unsuroasă și tocîtă pe care, după cum spunea el însuși, n-a schîmbat-o de șapte anî încheiați. În cele dîn urmă toate trei se sîleau să-î găsească o poreclă caraghîoasă potrivîtă.

Învățătorul le ascultă un răstîmp clătînînd dîn cap nemulțumît, apoi își luă înîma-n dîntîi și zîse:

— Când se amestecă femeîle în vorbele bărbăților, nîci dracu nu te mai descurcă...

Toate trei se repezîră plîne de îndîgnare. Se încînse o dezbatere strașnică în care nîci Herdelea nu mai avu răgaz să deschîdă gura... În toîul neîntelegerîi pîcă și Tîtu de la Jîdovîta.

— Ce-î, ce-î? întrebă dînsul aruncîndu-și pălăria pe pat și trântîndu-se obosît pe un scaun lîngă masa pusă. Am asudat ca un cal... Groaznică zăpușeală!

Ca întotdeauna, bucurîndu-se de un prestigîu deosebît în sînul famîliei, fu poftît zgomotos să-și spună părerea în ches-

tia Belciug. Ascultă cu mare seriozitate amândouă părțile și, la sfârșit, dădu dreptate tuturor:

— Bine-ați făcut, că i-ați mai tăiat puțin din nas. A început să se cam obrăznicească. În privința asta nu mai încape discuție. Dar iarăși nu trebuie să ajungem la cuțite. Nu-î frumos și nu se cuvîne. Nu uitați că aveți nevoie de trăsura popii pentru balul din octombrie! Dacă rămânem certați, cum mai mergem la bal? Ori poate doriți să mergem pe jos? Bine v-ar sêdea, în toalete de bal, cu pantofi albi și pe jos!

Titu rîse cu superioritate. Numaî Ghîghî nu se dădu învînsă:

— Ce ne pasă? Luăm trăsura notarului și gata!

— Ești tu sigură că notarul ne-o dă? răpunse Titu, hotărător. Ș-apoi chiar dacă ne-ar da-o, nu uita că a notarului e strîcată și nici n-are arcuri. Ne-am face de mînunea lumii trîgînd în Armadia, la bal, într-o hodorogă de căruță ca a notarului!...

Judecata lui Titu mulțumî pe toți și în curînd afacerea cu popa se stînse...

După cină ieșiră iar în pridvor. Luna tocmai se ívea mîndră și rece de după un deal, întînzînd o pînză albă de lumină peste sat. Stelele lîcăreau sfîoase pe cerul vînat-închis. Cîntecele reîncepură, întâi frîcoase, apoi tot mai răsunătoare.

Ion al Glanetașului veni în capul gol și se înfîpse în poartă, să audă mai bine cum horesc domniî.

Într-o pauză, Laura, amîntîndu-și de ísprăvile flăcăului, murmură:

— Spune, Ioane, adevărat, țî-e dragă țîe Anuța?

Ion șovăi, zîmbî încurcat:

— De, domnișoară, mí-e dragă... Adică de ce să nu-mí fie dragă?

Laura vru să-í spuie că Ana e mai urâtîcă decît Florica, dar se răzgîndi și tăcu.

— Bine zice el, adăugă Herdelea. Ana-í fată foarte bună...

— Păcat numai că are tată tîcălos, observă dăscălița.

— Așa-í, doamnă, mormăi flăcăul. Dar míe nu-mí pasă de tat-său... Cu tat-său am eu să mă însor?

Pe uliță trecu o caleașcă elegantă, în goana cailor.

— Cíne-o fí? șoptí Ghíghí vísătoare.

Tăceau acum toți. În Gârla Popíí, peste drum, orăcăiau broaștele. Căinele stătea lungit în mijlocul uliței. Dín sat porní un cântec vesel de fluier, atât de vesel încât lumina albă parcă tremura de plăcere... Deodată Ion oftă lung și, îmbrățișând cu o íubíre pătímașă pământurile adormíte, îngână ca și când ar íí vorbít cu sufletul său:

— Ce să fac?... Trebuíe s-o íau pe Ana!... Trebuíe!...

Capitolul III
IUBIREA

1

Belciug rămăsese vădov dîn primul an al preoției. Își iubi se mult nevasta și pierderea ei í-a înăcrit sufletul. Era bolnăvicios și atât de jigărit că, văzându-l, te întrebaí: cum de-și mai poate ținea viața? Când apoi a zăcut câteva luni la spítalul dîn Cluj, unde medicíi í-au scos un ríníchí, toată lumea í-a pus cruce. Și totuși, slab, galben, prăpădlít cum era, hrănindu-se mai mult cu lapte și ouă, trăia și se înverșuna parcă și-ar fí pus în gând să îgroape el tot satul. Văduvia și strășnícia í-au dobândít faíma de sfânt. Veneau la dânsul oameni și dîn al cincilea județ, să le citească sau să-í spovedească. Țăranií îl respectau mai ales pentru că, de când í-a murít preoteasa, nimení nu l-a símțít umblând după femeí. Alți popí, chíar mai bătrâni ca dânsul, își luau țíitoare tînere, care să le îndulcească văduvia. Belciug, pentru a-í găti de mâncare și a-í deretíca prín casă, avea pe baba Rodovíca, atât de vestítă ca evlavioasă încât ea frământa întotdeauna prescuríle; încolo două slugí la vite și în ogradă...

Dar preotul mai era și o fíre încăpățânată. Oríce contra-zícere îl întărâta și chíar îl chinuía. Zíle și uneori săptămâni întregí îl rodea un cuvânt sau o prívire neplăcută. Dacă doreaí să-ți facă vreun bine, trebuía să-í cerí să-ți facă rău.

Acuma Herdeleníi și Ion nu-l lăsau să se odihnească. Se înfuria în síne când pe învățătoare, când pe fecíorul Glanetașului. Dacă família Herdelea n-ar fí luat partea lui Ion, s-ar fí potolít síngur. Bătăíle între flăcăi fac doar parte dîn programul multor dumínici și sărbători. Așa însă întâmplarea lua în ochíi lui o înfățíșare provocatoare. Se símțea obligat să se apere. Íi părea rău că dascălul nu se arăta supărat după cíocnirea de deunăzí. Aceasta îl sílea să-și ascundă și el mânía.

Rămânea totuși hotărât să pedepsească pe Ion, mângâindu-se că o parte se va răsfrânge, măcar îndirect, asupra învățătorului...

Miercuri seara, când, ca de obicei, flăcăii s-au strâns în fața cârciumii să mai stea de vorbă, s-a făcut pace între Ion și George, încât și-au dat mâna. Pentru un fleac de bătaie nu se poate să fie supărați niște oameni de treabă. A doua zi Toma, îndemnat de George, s-a dus iar la Belciug să-l roage frumos să ierte pe al Glanetașului.

Aceasta a pus vârf la toate. Până acum mai șovăise, căci încă nu probosisse nominal pe nimeni în biserică. Totdeauna vorbea, povățuia, amenința sau dojenea de pe amvon numai în general. Intervenția împăciuitoare a lui Toma însă l-a hotărât definitiv.

Și astfel duminica următoare, rezemat cu cotul de un sfeșnic împărătesc, cum avea dânsul obiceiul să predice, după ce povățuie pe oameni să mai dăruiască din când în când câte ceva pentru biserică cea nouă ale cărei lucrări vor începe în curând, vorbește de cei ce stârnesc vrajba între săteni, ispitiți și mânați de Necuratul. Apoi, oprindu-se puțin, dădu ca pildă de învrăjbiere pe feciorul Glanetașului. Toată lumea întoarse capul, ca la comandă, spre Ion care se făcu galben, puse ochii în pământ, tremurând de rușine, simțind privirile celorlalți cum îl sfredeleau, neîndrăznind nici măcar să se miște pe loc. Popa urmă din ce în ce mai aspru, numindu-l capul tuturor relelor din sat, pomeni despre bătaia de la Avrum și de altele mai de demult și, cu ochii ridicați spre tavanul bisericii de lemn, îl amenință cu mânia lui Dumnezeu aici și dincolo de moarte.

Dojana preotului îl șfichiuia ca un bici de foc. Numai ticăloșii sunt astfel loviți în fața lumii întregi. Dar el de ce e ticălos? Pentru că nu se lasă călcat în picioare, pentru că vrea să fie în rândul oamenilor? Îi ardeau obrazii și tot sufletul de rușine și de necaz... Așteptă un prilej, când isprăvi popa predica, ieși afară, se duse glonț acasă, se luă la harță cu tatăl său, pentru cine știe ce, și pe urmă porni, fierbând, spre Jidovița, unde intră de-a dreptul în cârciuma Zimăleii. Bău toată ziua. Cel puțin dacă popa l-a făcut netrebnic în biserică, să fie cu

adevărat netrebnic. Se plânse de necinstea ce-a îndurat-o tuturor țărănilor de prin împrejurimi care se adunau duminica în Jidovița, singurul sat ovreiesc din toată țara, așezat la o încrucșare de drumuri, având o fabrică de spirt și în fiecare casă câte o crâșmă. Mai spre seară, când rachiuul îi amorți de tot simțirea, se lăudă că n-are să se lase până nu va lua pe Ana de nevastă, numai ca să-î arate el popii că, dacă-î la adicătelea, nu-î pasă lui de nimeni în lume. În cele din urmă se luă la harță cu un flăcău din Parva, care, fiind treaz, îl bătu măr.

A doua zi, dezmeticindu-se din beție și din aiureala proboleniei, îi păru rău că și-a cheltuit bănișorii prin Jidovița și că s-a jeluț străinilor de ce i s-a întâmplat. Își zise că bine i-a făcut popa, pentru că într-adevăr e vinovat. Adică ce vrea dânsul? Să se însoare cu o fată care nu i-e dragă, oricât caută să se prefacă, numai pentru că are avere?... Își aminti de Florica. Ce bunătate de fată. Și frumoasă... Și cât a iubit-o până ce nu i-a trăsniț prin mînte gândul să ia pe Ana!... Pe Florica i-ar da-o vădana lui Maxim Oprea cu amândouă mîinile, ar fi mulțumit, ar avea copii, s-ar trudi împreună și poate c-ar agonici mai mult decât luând-o pe cealaltă...

Se puse pe muncă mai vartos, ca și când s-ar fi hotărât să se însoare cu fata Todosiei. Seara era frânt de oboseală și totuși se simțea mai zdravăn ca până acuma, mai pornit să înfrunte viața. Gândurile însă îl frământau mereu. Își zicea din ce în ce mai des că, robotînd oricât, nu va ajunge niciodată să aibă și el ceva. Vasăzică va trebui să fie veșnic slugă pe la alții, să muncească spre a îmbogăți pe alții? Toată istețimea lui nu plătește o ceapă degerată, dacă n-are și el pământ, mult, mult... Măine-poimăine îl vor coplesii poate copiii. Cu ce-î va hrăni și mai cu seamă ce le va lăsa după moarte? Nici barem cât va avea el, căci el tot rămânea cu trei locșoare, bune, rele, cum sunt... Și-l vor blestema copiii precum blestemă și el, în clipele de deznădejde, pe tatăl său, pentru că a irosit pământul ce l-a avut, și pe mamă-sa, pentru că nu i s-a împotrivit.

Umbla pe uliță cu ochii în jos și parcă nu mai îndrăznea să se uite în fața oamenilor. Își închipuia că ar întâmpina numai priviri compătimitoare, care l-ar necăji, sau batjocoritoare, care l-ar înfură. Zenobia, trăgând cu urechea pe ici și pe dincolo, ca toate femeile, auzea și-i spunea că lumea vorbește c-ar fi mai bine să se astâmpere cu Ana, care nu-i de nasul lui. Vorbele acestea îl mâniau și-l încăpățanau întâi, apoi îl moleșeau. Uneori se gândea că numai de la George pornesc zvonurile rele. Într-o seară a alergat ca un nebun să-l bată. Dacă-l întâlnea poate că-l omora. I-a rămas însă în inimă un fel de sfială față de feciorul lui Toma Bulbuc. Îl ocolea ca să nu dea ochii cu dânsul. I se părea că George are o bucurie ascunsă în privire, pentru că din pricina lui a fost umilit. Cu cât vorbele lui erau mai bune și mai blânde, cu atât îl ațâțau mai tare.

Nu se mai ducea seara pe la Ana, cum obișnuia înaintea de poznă. Când a aflat însă că în schimb George a început să dea târcoale fetei, l-a cuprins o mânie mare, a trântit și a suduit toată ziua, s-a certat cumplit cu Glanetașu și era cât pe-ací să-l snopească pentru că l-a făcut fără noroc, iar pe urmă a băut singur, tăcut și posomorât, o cupă de rachiu, la Avrum, pe prispă. Îi venea să turbeze gândindu-se că pământurile lui Vasile Baciu vor înmulți averea lui George, iar el va rămâne tot calic, mai rău chiar decât o slugă...

Se întâlnea cu Ana uneori, dar nu-i vorbea. Îi dădea binețe ca oricine. Fata avea un surâs dureros pe buze... Poate că nici ea nu-l mai vrea! Poate că dragostea ei a fost numai o închipuire a lui? Mai ales că acum, de la o vreme încoace, Vasile Baciu prea îl îmbulzea cu prietenia, ceea ce putea însemna că nu-i mai pasă de dânsul...

Apoi, într-o sâmbătă seara, a stat prîmprejurul cârciumii, cu flăcăii, până pe la miezul nopții. Era foarte vesel; singur nu-și dădea seama de ce. Cânta din frunză, iar ceilalți chiuiau și tropăiau. Dintre zecile de glasuri, Ion parcă auzea numai pe al lui George, aspru și răgușit, ca de cocoș bătrân. În întunericul cenușiu îl vedea ca ziua, burduhos, țopăind greoi, printre

ceíaltí... I se păru atât de caraghíos, încât îl umfla răsul... Când s-au despărțít, l-a pândít unde se duce? George a trecut prín fața caseí luí Bacíu, s-a uítat puțin, a fluíerat scurt ca și când ar fí întrebát ceva, apoi, neprímínd răspuns, și-a urmat calea în mers legănat și leneș... Iníma luí Ion zvâcni sălbatic de bucuríe. Suspínă ușurat și se hotărí să între la Ana, să-í mulțumească și să-í ceară íertare. Totuși trecu pe dínaíntea caseí fără să se oprească. O luă pe Ulíța díń dos, grăbít, ínfíerbântat de bucuríe, și íntre încetíșor în ograda văduveí luí Maxím. Doí cáíní cíobănești, cât níște víței, hămáíră de două orí, îl recunoscură și se gudurară la pícióarele luí. Se apropíe típtíl de fereastră, plecându-se ca să nu-l vadă cíneva díńăuntru, și bātu cu degetul în geam de trei orí, ușor, ca o arătare. Pe urmă se așeză pe prísă și așteptă. Un cáine vení lângă dânsul, íí línse máíníle noduroase, íși culcă pe genunchíí luí capul. Gânduríle flăcăuluí erau atât de încâlcíte că nící nu máí íncerca să le límpezească. Numái bucuría íí tremura în ínímă, mereu víe și stăpânítoare... Apói, ușa tínzíí se deschíse fără zgomot. Floríca íeși, în cămașă, líníștítă, ca o nălucă blândă.

— Tu ești, Ionícă? șoptí ea foarte domol, fără mírare în glas.

— Eu, eu, mormáí Ion.

Fata se ghemuí pe prísă. Răcoarea noptíí íí cutremura carnea. Se lípí de flăcáu, murmurând cald:

— Presímțeam că aí să víí... Te-am așteptat...

Luí Ion vorbele acestea í se păreau prefăcute. Cum a știút ea că are să víe, când nící el însuși n-a știút? Totuși se pomení cuprínzându-í míjlocul și sărutându-í obrájíí. Căldura trupuluí eí îl ímbăta. Síմțea că íncepe să-í clocotească sângele, o strânsé návalnic în brațe și-í zíse deodată, cu glas răgușít, ca și când o mână dușmană í s-ar fí íncleștat în beregată:

— Floríco, ascultă, să știí că te íau de nevastă măcar de-ar fí oríce!...

Fata tresări de mulțumíre. Lucírea ochílor eí străbătea íntunerícul noptíí și se ínfígea în sufletul luí.

Ímbrătúșându-o, Ion íí síմțea sâníí cum se stríveau pe píep-tul luí. Íí găsí buzele și í le crâmpoțí în sărutări!...

Probozírea lui Ion în biserică a dezlănțuit un potop de mânie în casa Herdelea împotriva preotului. Chiar învățătorul, cât era el de împăciuitor, nu s-a sfíit să declare în mai multe rândurí, în famílie:

— Popă-í ăsta?... ăsta-í porc, nu popă! Șí încă porc de câine!...

— Pămătuful! a strígat dăscălița vâzând pe fereastră cum trecea Belciug pe ulița, posac, cu niște fíre de paie în barba încâlcită, plín de praf, murdar, asudat și dezmațat ca un vizítíu nesímțitor.

Fetele au găsit porecla aceasta atât de mínunată că, de-atunci încolo, de câte orí vorbeau de dânsul, numai „pămătuful“ íi zíceau, prăpădíndu-se fírește de râs.

Totuși Herdelea se ferea să nu ajungă îndígnarea lor până la urechíle preotului. Râvna lui era să fie bine cu toată lumea, să nu jígnească pe nímení și astfel să se strecoare mai lesne prín víața aceasta plínă de durerí. Soarta íi hărăzise atâtea ne-cazurí că avea nevoie de bunăvoínța tuturor...

Se afla acum de vreo cíncisprezece aní în Prípas, la școala statului. A ajuns aici príntr-o favoare deosebită a ínspectorului Cernatony, care îl íubea ca un frate. În Feldíoara, unde fusese mai ínainte învățător comunal, avusese o stupărie vestită în tot județul. Ínspectorul, și mai ales nevasta și copíii lui erau marí íubítorí de míere curată. Herdelea, símțínd slăbícíunea aceasta a lui Cernatony, de câte orí se ducea prín Bístrița, níciodată nu uita să se ínfíințeze la doamna ínspectoare cu o lădița de fagurí ca zăpada. Drept mulțumíre, Cernatony, când s-a ívít locul dín Prípas, l-a întrebat príetenește: „Vrei să fíi învățător de stat?“ Herdelea nu mai avusese parte de o cínste atât de mare. Ínspectorul, în fața căruía tremura toată dăscălímea, íi oferea o ínaintare!... Cu toate acestea nu se putea hotărí să-í dea índată un răspuns lámurít. Chestíunea era prea seríoasă. La școala statului se cerea límba unguirească pe care el o rupea greu de tot. Nu-í vorba, s-a mai îndreptat dânsul, făcând „suplíci“ și „lăcrămații“ țáranílor dín Feldíoara — prícína unor

buclucurí de trístă amíntíre cu notarul —, dar íşí dădea seama că ungureasca luí nu ajungea. Apoi a trece la stat însemna într-un fel o dezertare la vrăjmaş. Românul care trebuie să înveţe pe copííi români să vorbească numai ungureşte, nu mai e român, cí renegat sadea... În cumpăna cealaltă însă apăsau socotelí tot așa de însemnate. La comună leafa luí era pe sfert dín cât íi oferea statul. Adevărat că el mai câştíga bíníşor dín jalbele oamenilor, fííndcă lucra mai íeftín, mai repede şi chíar mai bine ca notarul, dar veníturíle acestea atârnau de un fír de păr; o íntervenţie energícă dín partea notarului putea să í le taie scurt şi pentru totdeauna. Pe urmă, la comună, n-avea níci drepturí la pensíe şi níci ínaíntări în leafă, cum ar avea la stat, unde ínspectorul íi mai făgăduía să-í socotească şi aníi ce-í servíse până atunci, adícă vreo şaptesprezece... S-a frământat şi s-a gândít mult Herdelea, s-a sfătuit şi s-a certat cu dăscălíţa, care-l zorea să se grăbească, să nu scape prílejul de a se mai scutura puţin de sărăcie. Când şovăírea îl rodea mai apríg, s-a pomenít cu o scrísoare de la ínspectorul Cernatony. O păstrează şi azí, ca un document de nepreţuită valoare. Scrísoarea aceasta l-a decís. Iată ce-í scría ínspectorul: „Iubíte Herdelea, doresc să am răspunsul precís, în trei zile. Ţín mult să te numesc pe dumneata la Pripas. Salutări cordíale. — Cernatony“.

În Pripas, la început, a dus-o parcă mai greu ca în Feldíoara. Când s-a ínfííntat aici şcoala statului, comuna s-a însărcínat să dea un local potrvít şi o grădínă pentru pomícultură. Cu vremea statul promítea să clădească o şcoală nouă, în care să albă un apartament cumsecade ínvăţătorul. Deocamdată însă Herdelea a fost nevoít să cheltuíască dín buzunarul luí spre a se repara o casă ţărănească în care să se poată adăpostí mai omeneşte. După un an, ţăranul, şíret, vâzându-şí bordeíul schímbat într-o căsuţă arătoasă, a desfăcut contractul de ínchíriere şi s-a mutat el într-ínsa. Ínvăţătorul a trebuit să rísípească alţi baní, cu altă casă, unde a păşít la fel... Atunci, fííndcă statul níci nu se mai gândea la şcoala cea nouă, Herdelea a luat o hotărâre mare. Pentru grădína de pomícultură comuna oferíse un loc de-al bí-

sericîi, în marginea satului. Cu învoierea lui Belciug, învățătorul s-a apucat de și-a zidit o casă proprie pe locul bisericii. Pe atunci erau prietenii foarte buni. Preotul l-a asigurat că grădina va rămâne proprietatea lui Herdelea ca o donație din partea comunei și a bisericii pentru râvna lui întru luminarea copiilor din Pripas. Nici prin gând nu i-a trecut învățătorului să-i ceară vreun înscris. Vorba unui prieten e mai sfântă ca orice hârtoagă. Mai târziu i-a cerut, dar preotul a început să se codească.

— Este vreme, frate Zaharie, îi zicea cu un zâmbet ciudat, în care Herdelea citea o amenințare ascunsă.

Cu cât se răceau legăturile între dânșii, cu atât învățătorul simțea mai mult amenințarea. Și, parcă înadins, împotriva sforțărilor lui de-a ocoli o primejdie, neînțelegerile lor sporeau zi cu zi. Își mai vorbeau, căci Herdelea îi înghițea toate toanele, dar sufletele lor se depărtau mereu.

Învățătorul se gândea cu groază, mai ales din pricina casei, la clipa când ruptura va veni totuși odată. Era sigur că atunci Belciug va face tot ce-i va sta în putință să-l scoată din casa lui, clădită din munca lui, singura avere agonisită în atâția ani de zbućiumări. Și aceasta tocmai acum când fetele au ajuns ca azi-măine să le ajute Dumnezeu să se mărite și când toată zestrea și nădejdea lor era căsuța aceasta. Căci, fără nimic, oricât ar fi ele săracuțele de frumoase și de istețe, anevoie se va găsi cineva să le ia „în vremurile acestea materialiste” — cum zicea Laura cu multă dreptate.

Primejdia o simțea bine toată familia și tocmai din pricina aceasta ura împotriva preotului creștea fără voia lor, din ce în ce mai puternică, ațâțată parcă de mâna soartei. Cu cât îi revoltau mai mult isprăvile lui Belciug, cu atât își aduceau mai des aminte de atârnaarea lor de dansul și cu atât aceasta îi infuria mai avan pe toți. Atunci apoi dăscălița cu fetele tăbărau asupra învățătorului cu imputări și cu jelanii amare. Îndeosebi doamna Herdelea era mare meșteră în a zugrăvi nenorocirile ce s-ar abate asupra familiei dacă „pămătuful” i-ar pofti afară din casa ridicată cu bănișorii ruți de la gura copiilor, sau dacă

într-o bună zi Herdelea ar închide ochii și i-ar lăsa pe drumuri, mai ales că toate nopțile tușește ca un buhai și a început să slăbească de s-a făcut ca un ogar... Și, cum prevestirile ei negre găseau răsunet în inimile fetelor, se înecau veșnic în lacrimi multe care pe învățător îl înduioșau, iar pe Titu îl enervau, fiindcă el mai totdeauna atunci avea inspirații poetice și se văita că nu poate „lucra” de atâta gălăgie fără rost...

Tocmai în vremea aceasta, când frământările se înăspreau, a picat un peșitor în casa Herdelea. Era așteptat și totuși a stârnit o ceartă care mai-mai să se încheie cu scandal.

Vara trecută, prin iulie, la băile din Sângeorz, cu prilejul unui bal săptămânal, unde se dusesse întovărită de Titu, Laura a cunoscut un student în teologie, pe George Pîntea. Tânărul mai avea un an până să iasă preot și a îndrăgît pe Laura foarte mult. Prin șaptezeci și nouă de scrisori și cărți poștale ce i le-a trimis pe urmă, și-a dezvăluit încetul cu încetul pasiunea pe care i-a aprins-o frumusețea, blândețea, cultura aleasă și celelalte calități, descoperite de dânsul dintr-o singură ochire, dar așa de numeroase că i-a trebuit mai bine de un an de zile și atâta hârtie până să le înșire pe toate. După întâile scrisori, Laura a stat la îndoială: să-i răspundă ori să nu-i răspundă? Inima ei se întâmpla să fie tocmai liberă. Un elev de la liceul din Armația, care-i făcuse curte vreo doi ani și începuse s-o intereseze, a plecat îndată ce și-a luat bacalaureatul, fără să-i mai scrie un rând, silind-o să-l smulgă din suflet, deși cu durere. Îndoielile i le-a risipit Titu cu o povață înțeleaptă: poate să-i scrie, dar cu multă băgare de seamă. Astfel a trimis Laura teologului George Pîntea douăzeci de scrisori și douăzeci și trei de cărți poștale ilustrate, în care s-a dat la puțin sentimentalism cochet, fără însă a-i făgădui, nici măcar prin o aluzie, iubirea ei. Căci Laura, deși abia de nouăsprezece ani, avea despre amor idei prea serioase și nu putea admite că, după o cunoștință de câteva ceasuri, ea să iubească aievea pe cineva, oricine ar fi. „Iubirea e un lucru gîngăș — zicea ea melancolic — și se sfarmă dacă o atingi cu îndemnuri grăbite.” De Pîntea își aducea

aminte mai ales că e cu vreo două degete mai scund ca dânsa, care avea oroare de bărbații mici. Apoi, în vreme ce teologul o bombarda cu scrisori, a făcut cunoștința unui tânăr înalt, sfios, delicat și frumos, student în medicină, Aurel Ungureanu. S-au văzut întâia oară la balul studenților, în Armadia; în vacanța Crăciunului a venit în Pripas de patru ori, în vacanța Paștilor de zece ori, iar acuma, în vacanța mare, aproape în fiecare zi. Din întâlnirile dese apoi s-a înfiripat o iubire cu atât mai prețioasă pentru Laura, cu cât Aurel se mulțumise numai să-î strângă mâna ceva mai puternic și să-î apese pe degetul mijlociu ceea ce, în limbajul îndrăgostiților, voia să zică „te iubesc din fundul inimii“.

Îndată ce iubirea pentru Aurel Ungureanu s-a lîmpezit în sufletul Laurei, scrisorile stăruitoare ale lui Pîntea au început s-o plîctisească. I se părea că îi pătiază dragostea pe care dorea s-o păstreze neprihănită numai medicinistului. Spre a-î da o dovadă deosebită de sinceritate, i-a mărturisit la Paști că Pîntea îi bate capul cu răvașele de iubire. Aurel cunoștea bine pe Pîntea de prin liceu, s-a zăpăcit și a zis tulburat:

— Pîntea, mă rog, e un băiat tare cumsecade... tare... tare...

Laura a înțeles cât trebuie să-l doară descoperirea aceasta și nici nu i-a mai pomenit de dânsul, iar când Aurel o întreba, răspundea cu o îndiferență zdrobitoare, din care să poată citi că inima ei este numai a lui în vecii vecilor...

Bătrânii însă nu cînsteau deloc sentimentele Laurei. Văzând scrisorile din ce în ce mai aprinse ale teologului, întâi se gândiră și apoi spuseră pe față că omul care scrie cum scrie Pîntea trebuie să fie foarte bun. Li-era drag, fără să-l fi văzut vreodată, și simpatia lor pentru el creștea cu cât se înflăcăra pasiunea lui în scrisorile către Laura.

— Bine ar fi de-ar fi ceva serios, ofta din ce în ce mai des dascălița.

— Ei, Doamne, unde-î norocul s-o ia un fecior așa de seamă! adăuga învățătorul cu un plescăit de limbă, semn de mare mulțumire.

Pe Laura o revoltau gândurile bătrânilor, mai ales că veneau totdeauna după tânguiri îndelungate despre sărăcie, despre nesiguranța cu casa, despre greutatea vieții, fără număr, despre vremile materialiste... Când ajungeau la „vremile materialiste“, fata se supăra mai rău, simțindu-se lovită cu propriile ei arme. Plângea, blestema, se închidea în salon și, mângâindu-se că suferă pentru Aurel, îl îndrăgea și mai mult. Ghíghí, care adora pe soră-sa, rămânea să țină piept părinților, sleia toate argumentele împotriva teologului, până ce sfârșea și ea în lacrimi. Atunci Laura o chema să mai bocească puțin împreună, să-și bată joc de scrisorile lui Píntea și apoi să se răcorească vorbind despre Aurel...

Scrisoarea a optzecea a lui Píntea însă, sosită la câteva zile după ce Belciug dojenise pe Ion în biserică, era adresată bătrânilor și cerea pentru totdeauna mâna drăgălașei lor Laura, cu adaosul că, în cazul unui răspuns favorabil, își va lua voie să vină în persoană spre a auzi cuvântul ferícirii din gura ei și a lor. Senzația cea mare se afla totuși în post-scríptum, unde spunea: „Cred de prisos să vă amintesc că chestiunile materiale îmi sunt cu totul străine și indiferente. Prea Sfínția sa episcopul mi-a și desemnat o parohie bună în Sătmar, așa încât vom fi la adăpost de grijile vieții de toate zilele.“ Aceasta însemna, níci mai mult, níci mai puțin, că Píntea dorește să ía pe Laura fără zestre.

— În sfârșit, te-a bătut norocul! strígă Herdelea ferícit. Vestea asta merită o băutură. Ce zící, nevestică?

— Să dea Dumnezeu să fie într-un ceas bun! lăcrimă dăscălița, mestecând mișcată în tocana ce se perpelea pe foc.

Învățătorul scormoni îndată o stícilă, o clăti cu apă și plecă mândru la Avrum după rachiu, dar și pentru a-í împărtăși bucuria cea mare.

Pe Laura scrisoarea a uímít-o atât de cumplit că, până ce a íeșit Herdelea, n-a putut scoate níci o vorbă. Când însă s-a dezmetícit, í s-a părut că vede deodată pe Aurel privínd-o trist și cu ímputare. Ochii í s-au umplut de lacrimi și a strígat îndurerată:

— Nu mă mărit! Níci să nu vă gândiți că am să-mí leg viața de un...

Ghíghí, care aștepta doar să deschídă Laura focul, a sărit numaídecât să lămurească dăscăliței că măritșul acesta ar fí o nenorocíre nemaípomenítă, pentru că Laura urăște pe Píntea, pentru că Píntea e maí mic decât Laura...

Doamna Herdelea se uită la ele mírată. Dar când a înțeles, a ízbucnít ca o leoaícă:

— Apoi credeți voi că are să vă lase cíneva să dați cu píciorul norocului?... Că vouă vă arde de nebuníi și de blestemății, în loc să vă maí gândiți și la greutățile cu care ne zbatem... Mâine-poímâine e și nebuna cealaltă de măritat... D-apoi zestre de unde credeți să luați?

— Eí, parcă toată lumea-í ca Píntea, să se uite numaí la zestre! zíse repede Ghíghí.

— Mă mír că nu ví-í rușine să mínțiți cu atâta sfruntare... Apoi da, carul vostru e într-o roată, puteți umbla după caí verzi pe pereți... Vă închípuți că oamenii de treabă se uită la síndrofíile și la luxurile voastre... Alta ar fí sărit cu amândouă mâiníle, tícăloaso, și ar mulțumí lui Dumnezeu că í-a trímís acasă norocul! Tu umblí după mofturí și drăcii... Obraznícó și nerușínato!...

— Poți să mă ocărăști cât vrei, dar nu mă mărit! repetă Laura cu o líníște tristă de martíră, care pe maícă-sa o ínfuríá și maí rău.

În odaía de alături Títu, smulgându-și mereu părul pentru a stoarce dín creierí o rímă, răcní deodată desperat:

— Aveți să mă-nnebuníți cu atâtea țipete! Am ajuns să nu maí pot lucra níci zíua, níci noaptea... ímí zdrobíți víitorul cu gălăgia!

Când se întoarse Herdelea de la Avrum, care-l felícítase și se însarcínase să vestească tuturor că domnișoara Laura se mărită, auzí dín ulița cearta.

— Uíte ce față ne-a dat Dumnezeu! Uíte și bucură-te și mánânc-o friptă! íl íntâmpínă dăscălița. Dumneaeí nu vrea să se mărite cu un bíet popă, auzí? Domnișoareí íí trebuíe doftorí, baroní, poate chíar un împărat!...

Laura nu spusese că nu-í trebuíe popă, dar doamna Herdelea í ghícíse gândul. În sufletul ei fata íşí zísese de multe ori că între un doctor şí un popă e o deosebíre ca între cer şí pământ, cerul fíínd doctorul, iar popa fíínd pământul. Părerea aceasta a avut-o înaínte de a cunoaşte pe Aurel, iar acuma deveníse convíngere.

Cearta se înaşprí aşa de rău, că Títu fu nevoít să renunţe la munca poetică şí să asculte díscuţia díń ce în ce maí aprínsă. Bătrâníí dovedeau fetelor că Aurel Ungureanu e o puşlama care-şí píerde vremea făcând curte Laureí, fără să-í treacă măcar prín mínte s-o ía de nevastă; şí chíar de ar fí om de treabă şí ar avea gândurí seríoase, tot nu le-ar putea ínfăptuí decăt peste vreo cíncí aní, când va termína studííle, dacá le va termína, şí încá şí atunci va pretínde ceva zestre, iar de nu-í vor putea da nímic, íí va întoarce spatele repede-repede. Píntea însă e om chíbzuít, cu caríera deschísă, fără pretenţií, síncer şí cínstít, díspus s-o ía chíar fără cămaşă, fííndcă o íubeşte aievea. Dacá Laura se va codí şí va scápa ocazia norocoasă, va ímbătrání fată mare ca şí domníşoarele Bocu díń Armadía, care au ímplínít cíncízecí de aní şí tot maí aşteaptă vreun nebun să le peştească, deşí ele au la spate mííşoare multe. De altfel Laura are vârsta cea maí frumoasă. Fata, după ce trece de douăzeci de aní, începe a se veştejí şí a se urâţí. Ínvăţătura şí frumuseţea nu-ţi folosesc nímic, dacá n-ai mínte să prínzí norocul când íţi pícă... Laura, spríjínítă víguros de Ghíghí, descria în culoríle cele maí negre pe Píntea, blestema mínutul în care l-a cunoscut, plângea şí iar declara c-ar trebuí să fíe smíntítă să-şí îngroape tíneretejíle alăturí de o stârpítură de om pe care-l urâşte tocmaí fííndcă a avut obrăznícia s-o ceară în căsătoríe. Se închína şí se jura că maí bíne moartea decăt Píntea. De măritat maí are destulă vreme, căcí azí fetele nu se maí mărítă ca altădată, înaínte de a fí deschís bíne ochíí în lume. Ea însă nu vrea să se măríte nícíodată, are oroare de bărbaţí şí nící pentru Aurel nu símte, la urma urmelor, decăt o símpatíe nevínovată şí nící prín gând nu-í trece să fíe vreodată soţia luí...

Títu, deşi rugat în mai multe rândurí să-şi spună părerea, tăcea ca un filósof. Pe la miezul nopţii însă, văzând că dezbaterrea nu s-ar mai ísprávi níciódată, íntervení cu o amânare:

— Destul acuma!... Haídem la culcare! V-aţi certat destul, mai lăsaţi şi pe mâine!

Totuşi sfada, ca o lumínă ce moare, mai pâlpâi, când mai moale, când mai puternică, până când Herdelea, înfuriat deodată peste măsură, rídică pumnul la Ghíghí, răcnínd:

— Marş, neruşínatelor!... Marş, netrebnícilor...

Títu oprí căderea pumnului, luă blând pe fete de spate şi le petrecu în salon, unde era patul lor, mângâíndu-le că dreptatea este de partea lor şi că bătrânii nu prícep názuínţele ídealíste. Pe urmă se întoarce şi spuse grav párinţilor:

— Aveţi dreptate, ce mai calea-valea, şi v-aţi gândít foarte bine... Eí, dar ce vreţi? Sunt tínere şi fără mínte... Parcă ştiu ele ce vorbesc?... Parcă ştiu ele ce-s greutăţile víeţii?...

3

Vremea se posomorâse. Toamna bătea la uşă, stăruítor. Hortalul se pleşuvea mereu. Ici-colo, se mai înălţau cláişte de fân sau stogurí de paie, pe care însă ţáranii se grábeau să le care acasă. Pluguríle spíntecau, dín ce în ce mai dese, ogoarele ístovíte. Petele arate, negre şi lucíoase, páreau níşte rání deschíse pe un trup îmbătrânít.

Cu cât trecea vremea, cu atât nelíníştea sporea în sufletul lui Ion. Muncea ca şi când şi-ar fí pus în gând să se îmbogăţească într-o clípă, să scape de oríce gríjă şi mai ales de oríce râvnă. Se înfuria însă că rodul muncii lui de-abía se vedea. După o roboteală de o vară întregă pe la alţii, rămânând chíar în urmă cu pământuríle lui, s-a ales cu vreo sută de zloţi. Urmând aşa nu va face níci un pas ínainte.

Zvârcolíríle acestea í aduceau totdeauna amínte pe Ana şi pe Vasíle Bacíu, şi-l întărâtau. Se símţea înfrânt şi neputíncios, iar símţământul acesta í apríndea sângele şi-l umplea creierii

de planuri și hotărâri care de care mai năzdrăvane. Totuși nu mai îndrăznea să se apropie de casa lui Vasile Baciu și nici să schimbe vreo vorbă cu Ana. În schimb se ducea mai în fiecare seară pe la Florica. Ochii ei albaștri îi mulcomeau zăbuciumarea. Râdea însă când își amintea de făgăduința lui că o va lua de nevastă. Cum s-o ia dacă toată zestrea ei e un purcel jigărit și câteva bulendre vechi? Dragostea nu ajunge în viață... Dragostea e numai adaosul. Altceva trebuie să fie temelă. Și îndată ce zicea așa, se pomenea cu gândurile după Ana...

În curând Zenobia află că Florica, împreună cu măică-sa, au umplut satul că Ion a cerut-o de nevastă. Dacă ar fi lovit-o cineva cu parul în cap, tot parcă nu s-ar fi supărat atât de rău. Veni acasă galbenă și se răstii la Ion din poartă:

— Tot la sărăcie tragi, dragul mamii, tot? Altă mireasă, afară de Florica vădaneii lui Maxim, n-ai găsit câtu-i satul de mare?... Da ce mă mai mir, dragul mamii, ce mă mai mir?!

Flăcăul înțelese îndată și se înfurie, dar nu de cele ce răspânda Florica, ci de mânia Zenobiei:

— Nu-s eu destul de cătrănit, mă mai amărăști și dumneata?

Zenobia însă nu-l slăbi până ce peste câteva clipe Ion, scos din fire, se repezi la ea s-o lovească. Glanetașu sări în ajutorul femeii, ostoiindu-l:

— Ionică, tac mulcom, las-o!

Ion se opri, dar apoi, în vreme ce Zenobia ieși în uliță să se vaite și să afurisească, începu să se sfădească cu tatăl său:

— De ce mi-ai mâncat și mi-ai băut pământurile, hodorogule? Glanetașu, cu niște ochi foarte triști, răspunse jalnic:

— Acu ce să-ți mai fac, omule, și ce să-ți dau, dacă n-am? Sufletul din oase să-ți-l dau?... Iacă, ții-l dau!...

Auzindu-l, Ion răcni și mai proclat:

— Mai bine să nu mă fi făcut, decât să fiu batjocura oamenilor!...

În ziua aceea, spre seară, flăcăul întâlnește pe Ana, pe drumul cel vechi dinspre Jidovița. Primpregur nici țipenie de om. El a oprit-o și a luat-o de mână, iar ea a început îndată să plângă

cu hohote și să-î impute că a părăsit-o. Ion vru s-o lîniștească, dar nu-î putu spune decît:

— Lasă, Anuță, fii lîniștită, că noi tot împreună... împreună... împreună...

Maî stătură un mînut, tăcuți, și se despărțiră. Pe cînd însă fata se depărta cu aceeași deznădejde în suflet, Ion simțea o înviorare mare. Lacrîmile Anei í-au încolțit în ínimă o încredere nouă. Își urmă calea maî sprînten și atît de mulțumit că-í venea mereu să rîdă și-și zicea:

— De-acuma nu-mí pasă de nîmíc!

Încă nu știa ce va face, dar încrederea í creștea întruna, schimbându-í parcă toată ființa.

Dín clipa aceea se simți alt om, maî puterníc, maî îndrăzneț, gata să înfrunte toată lumea. Era vesel, glumea tam-nísam, rîdea, încât Zenobia, speriată că l-a fermecat cíneva, era cît pe-aicí să-í descînte de întors.

De-a doua seară se pregăti să meargă la Ana. Auzí ínsă că după atâtea săptămîni de cînd dînsul níci nu se maí uită la fată, George a început să se apropie íar de Vasíle Bacíu. Ion se hotărî să maí aștepte. Încrederea în síne í dădea puterea să pîndească lîniștit. În câteva serí văzu într-adevăr pe George íntrînd în casă. Dar lampa rămînea aprínsă, ceea ce ínsemna că maí mult cu Bacíu sta de vorbă decît cu fata... Aceasta í sporea nădejdea. Nu maí era grăbít deloc... Cît va aștepta el, va aștepta și Ana...

Trecea deseorí, parcă ínadíns, pe lîngă pămînturíle lui Vasíle Bacíu. Le cîntărea dín ochí, se uita dacă sunt bîne lucrate și se supăra cînd vedea că nu sunt toate cum trebuie. Se simțea stăpînul lor și-și făcea planuríle cum va ara fîneața cutare, íar cutare porumbíște cum va semăna-o cu trífoí...

Într-o dímíneață mohorătă íeși cu plugul să-și ogorească și el o porumbíște pe care la primăvară socotea s-o semene cu grâu. Vremea de ogorât era cam târzíe. Dar el, avînd o síngură vacă, trebuia totdeauna să aștepte pînă ísprăvesc alții, ca să maí poată împrumuta o vítă să-și muncească pămîntul.

Porumbiștea era îngustă, tot o rămășiță dintr-o tablă mai mărișoară, din care Glanetașu vânduse odinioară jumătate lui Dumitru Moarcăș, de unde apoi a încăput în seama lui Sîmion Lungu. De altfel și acuma cele două delnițe erau despărțite numai printr-o brazdă mai adâncă și mai lată.

Ion oprí vitele cu plugul, pregătindu-se de muncă. Ochií lui însă rătăceau mereu pe partea lui Sîmion Lungu, care odinioară a fost a lor. De jur împrejur câmpul era pustiu.

— Măcar o brazdă să-mí íau înapoi din pământul meu! se gândí deodată flăcăul, cu obrajií aprinși de o poftă nestăpânită.

Apoi repede ínfipse plugul dîncolo de hat, în petícul vecínului, și porní să curme o nouă despărțitură. Lutul gălbuí scârțâia, se răsturna lucíos, în bulgări asprí. Ion strângea dârz coarnele plugului, apăsa fierul adânc în trupul pământului și, cu pălăria pe ceafă și cu fruntea umedă de sudoare și de înfrígurare, îndemna blând și stăruitor vacíle care trăgeau din răsputerí, încovoíndu-și spínarea.

După ce croí un hat nou și sfârși de arat câteva brazde din delnița lui Sîmion, astupând hotarul cel vechí, flăcăul respíră adânc și ușurat. De acuma nu mai trebuía să se teamă. Iníma íí tremura de bucuríe că și-a mărit averea. Treí-patru brazde nu e mult, níci nu se bagă de seamă.

Pe la prânzișor dádu drumul vitelor să mai pască ce-or găsí pe ogoarele dímprejur, íar el se așeză să ímbuce din meríndea ce și-o adusese, în tíhnă, mulțumít și cu gândul numai la brazdele noi... Când să ísprăvească mîncarea, văzu pe Sîmion Lungu venínd și dânsul ca să-și ogorească locul. Ion tresări.

— Are să bage de seamă, íși zise cu un zâmbet nelíníștít.

Íntr-adevăr, Sîmion văzu că delnița í s-a îngustat și îndată íncepu să ínjure, deocamdată însă fără a se uíta íncoace, ca și când n-ar fí luat în seamă pe Ion. Flăcăul de asemenea se făcu că nu-l aude și strângea cu mare gríjă fírímíturíle de pâíne în pânzătură, scuturându-le și prívíndu-le îndelung parcă cíne știe ce adâncít ar fí în gândurí. Numái când símțí că Sîmion víne spre dânsul cu bícíul în mână, răcnínd și suduíndu-l de-a drep-

tul, numai atunci înfăşură repede rămăşiţele de mâncare, le vârî în traistă şi se sculă în picioare.

Harta se încinse iute. Ion se jura pe toţi sfinţii că a brăzdat hatul numai pentru că nu se mai cunoaşte bine, dar că l-a tras în acelaşi loc. Símion, ocărându-l, îl duse între delniţe, îi arătă că a intrat înadîns cu plugul în pământul lui, îl sili să măsoare cu pasul, împreună, lăţimea locurilor şi, din două în două vorbe, îi striga:

— Jumătate delniţa mi-ai furat-o, tâlharule!

Ion, văzând că nu-l răzbeşte cu vorba, începu să înjure şi apoi, ca să rămână deasupra, se năpustí la Símion cu pumnii.

Se bătură ca orbeştii vreo jumătate de ceas, sfâşiiindu-şi cămăşile şi zgâriindu-şi obrajii. Fiîndcă nu era nimeni să-i despartă, numai osteneala îi mulcomí. Pe urmă se apucară amândoi de lucru, injurându-se întruna, toată ziua. Símion Lungu se jură pe copiii lui că-l va trage în judecată şi nu se va lăsa până ce nu-l va vedea în temniţă, chiar de-ar şti că-şi cheltuieşte şi opincile, ca să-l înveţe să mai între altă dată în locurile oamenilor de treabă. Ion însă scui pă cu dispreţ, strigând că lui nici de Dumnezeu din cer nu-i pasă...

4

În fiecare seară familia Herdelea dezbătea acum în toate amănuntele scrisoarea a optzecea. Învăţătorul voia să răspundă lui Pîntea numai decît, fata însă stăruia s-o lase în pace măcar până luni, căci duminică îi vin prietenele din Armadia şi nu vrea să fie supărată. Dar până luni mai sunt atâtea zile — nu se poate întîrzia răspunsul într-o chestie aşa de mare. Ş-apoi ce au a face prietenele ei cu răspunsul lui Pîntea? Dîmpotrivă, ar trebui să fie mândră că are un peţitor de seamă şi în curând se va mărita... Aceasta exaspera pe Laura atît de rău, încît ameninţa că, dacă vor sufla o singură vorbă fetelor despre obrăznicia lui Pîntea, ea imediat se va arunca într-o fântână... Ameninţarea ei însă revolta peste fire pe doamna Herdelea,

care o ocăra pe urmă două ceasuri, fără întrerupere, doamna Herdelea fiind neîntrecută în născocirea și înlănțuirea celor mai variate dojeniri materne...

Totuși Laura rămase biruitoare. După atâtea lupte frământate în lacrimi, duminica mult așteptată sosi, duminica de care își atârname soarta...

Fetele făcuseră pregătiri uriașe. Toată sâmbăta au muncit: trei feluri de prăjitură, apoi cozonaci, apoi au fiert laptele ca să fie mai gros până mâine și să aibă spumă mai multă, apoi au scuturat casa și au schimbat aranjamentul mobilei în salonul-dormitor... Seara Laura a călcat rochia ei și pe a Ghîghîței, vârsând în același timp lacrimi îmbeșugate, căci bătrânii nici măcar acum n-au lăsat-o în pace cu Pîntea.

Duminică dimineața însă au avut o bucurie. Ploaia, care le speriasse toată săptămâna, încetase peste noapte. Un vânt aspru zbicise frumos șoseaua, iar spre amiază soarele tomnatic scoase capul dintre nouri împrăștiind căldură și voieșie.

Până după-prânz Laura și Ghîghî fierbeau de emoție. Mereu așezau câte ceva, ba în salon, ba în celelalte două odăi, și Laura întreba din când în când, îngrijorată, pe Ghîghî:

— Ce crezi tu, micuțo dragă, o să vie?

— Am o presimțire sigură că vine, răspundea Ghîghî foarte serioasă.

Laura o săruta cu mulțumire, căci era vorba de Aurel.

Sîndrofii se țineau în fiecare duminică, pe rând, la câte una din fetele „inteligentei” satelor dîmprejur, bune prietene, care alcătuiau un cerc deosebit și pentru care întâlnirile acestea, împreună cu balul din octombrie și serata dansantă din februarie, organizate de profesorii și elevii liceului din Armadia, erau distracțiile cele mai înalte. De obicei nu erau poftiți cavaleri. Totuși gazda avea îngăduința tacită de a chema pe tânărul care-i făcea curte mai stăruitor, pricinuind astfel o surpriză plăcută tuturor. Laura spuse lui Aurel încă de duminica trecută că sindrofia viitoare va fi la ea și că-l așteaptă, iar el îi făgăduise că va veni negreșit; deoarece însă de atunci nu l-a mai văzut din pri-

cîna ploilor, era îngrijorată c-o fi uitat și nu va veni, ceea ce ar putea stârni prîntre fete vorbe felurite și neplăcute...

Pe la trei după prînz, Laura și Ghîghî se așezară în cerdac în așteptarea musafîrîlor. Mai ales Laura tremura de grijă dîn prîcîna lui Aurel. Ar fi dorit dîn suflet să sosească el înaîntea fetelor ca să poată vorbi mai în tîhnă cîteva clipe. Sîmțea nevoia să-i comunice obrăznîcîia lui Pîntea și să-i ceară o povață. Răspunsul lui îi va pecetlui soarta. Un cuvînt al lui îi va da puterea să reziste tuturor îspîtelor...

Peste vreun ceas fetele dîn Armadîa se ivîră la cotitura de lîngă Rîpîle Dracului. Veneau pe jos, ca întotdeauna, rîzînd și tîndălînd. Laura și Ghîghî le ieșîră înaînte, se îmbrățișară furtunos, parcă nu s-ar fi văzut de ani de zile, se luară de braț și sosîră cîrîpînd în curte. Herdelea, care citea între pomî o gazetă veche, se coborî galant și le primî cu glume bătrînești, încît toate izbucnîră în rîsete zgomotoase. În prîdvor dăscălița boscorodea rugăciuni dîntr-o carte ruptă și soioasă, rămasă dîn vremurile ei de glorie. Toate fetele îi sărutară mâna, iar ea le sărută pe obraz, dar fără să se scoale, fără să zâmbească și fără să răspundă întrebărilor obișnuite. Doamna Herdelea nu vedea cu ochi bunî sîndrofîile, întâi pentru că în tîneretea ei n-a pomenit asemenea lucruri nesoioase, și apoi pentru că se cheltuiau banî scumpî pe mofturi nefolositoare.

În salon fetele defîlară în fața ogîlnîzîi dîntre ferestre, potrivîndu-și care o buclă răzvrătîtă, care o sprînceană pe care anîna un fir de pudră, care o panglicuță la rochie. Erau cam obosite de drum, dar gura nu le stătea o clipă. Vorbeau toate în același timp, fredonau, rîdeau... Cînd se mai potolîră, Ghîghî dispăru să vadă de cafeaua cu lapte și de prăjituri, după cum se întelesese mai dînaînte cu Laura.

Pe sofaua dîn colț, locul de onoare în casă, ședea Elvîra, fîica doctorului Fîlîpoiului dîn Armadîa, care era prîvîtă între toate drept cea mai de frunte și cu care Laura era cea mai întîmă.

— Dar poetul nostru? întrebă Elvîra cu o ușoară tremurare în voce, căci iubea în taină pe Tîtu și suferea fîîndcă Tîtu n-o lua în seamă și făcea curte Lucrețieî Dragu.

— Nu-í acasă, Elvirică dragă, răspunse Laura cu o părere de rău dîn care se vedea că ea í cunoaște și-í împărtășește suferința. Știi, el lucrează foarte neregulat, iar când í vine înspirația are nevoie de liniște absolută, altfel e nenorocít. Așa a plecat și acuma pe drumul cel vechí, spunându-ne că a prins o idee minunată pe care trebuie neapărat s-o scrie... Dacă veneați pe-acolo, poate că-l întâlneați...

— Ce rău ímí pare că n-am venit pe drumul cel vechí! oftă Elvíra melancolică... Am fí văzut pe poetul nostru lucrând!

— Eí, vedeți? Nu v-am spus eu că-í mai frumos pe-acolo? í ímpută Margareta Bobescu, fata unui funcționar de la Banca Aurora, o brună înaltă, mlădioasă, drăguță, cu sprâncenele înnegríte, foarte pudrată și cu buzele vopsíte roșu-foc. Pentru că se sulímenea și umbla cu rochií de mătase, toată Armadia zicea că-í lípsește o doagă.

Fetele profesorului de límba română Spătaru erau mai urâte, dar foarte bune și simpatíce. Elena, mai în vârstă, dar mícuță ca un copil, foarte blondă și cu părul buclat, se tânguía și se rușína veșnic că e o stârpítură. Sora sa mai tânără, Alexandrina, era însă înăltuță, cu buzele cărnoase și nasul gros, cu míscări băiețești și vestítă de mândăcioasă.

Când íntre Ghíghi cu tava încercată, Alexandrina se repezí ca un tígru și ínghítí o prăjítură, mormăind apoi cu gura plină:

— Sunt lată de foame!

— Drína, nu ți-e rușíne? o dojení Elena căreía í plăcea să treacă drept cea mai serioasă díntré toate prietenele.

— Las-o, Leníca, te rog dín suflet! íntervení Laura. Mai ía, Alexandrina, dacă vrei să-mí faci plăcere!... Că doar pentru voi le-am făcut!

În curând toate se pomenírá cu ceștíle în mână, sorbínd cu poftă dín cafeaua cu lapte și îmbucând dín prăjíturile gustoase. Círípíríle însă nu încetau o clipă, fíecare căutând îndeosebí să povestească ceva spírítual ca să facă pe celelalte să rãdă. Numai Sílvía Varga tăcea parcă í-ar fí fost scumpă vorba. Dar ea așa era totdeauna, cam mândră, fííndcă toată lumea știa că are zestre mare...

Cu o repezićiune uímítóare convorbírea aluneca de la un subíect la altul. În câteva mínute trecură în revístă tot ce s-a întâmplat maí de seamă în Armadía de la última lor întâlníre până azi. Bârfíră pe fetele și tineríi care nu erau dín cercul lor, stăruínd maí mult asupra Lucrećiei Dragu, căreia íi ímputau că e prea cochetă și că a început să îmbătrânească și să se ofílească; numaí în prívínța vârstei ei s-au încíns controverse maí îndelungate, Elvíra susćínând că trebuíe să aibă vreo treízeci de aní, iar Sílvia Varga, care era în legăturí maí pućín încordate cu ea, declarând că n-are maí mult de douăzeci și doi. Laura întíndea înadíns díscućia despre Lucrećia, spre a face pe placul Elvírei...

Toată vremea însă Laura ardea de nerăbdare. Aurel nu maí venea. Ce-o fí păćít? S-o fí supărat poate? Fel de fel de întrebări o chínuíau. Íși găsea síeși víní închípuíte cu care l-o fí máhnít, apoi iar îl muștra în gând pe el pentru că nu se țíne de cuvânt... Trímíse pe Ghíghí de câteva orí în curte, să vadă dacă nu se apropíe, dar într-ascuns, să nu bage de seamă ínvítatele. Se cutremura când soră-sa, întorcându-se íi făcea un míc „nu“ dín cap. În cele dín urmă fetele í-au símćít nelíníștea și Elvíra, în temeíul íntímítăćii lor, a întreat-o chíar, în taínă:

— N-ai ínvítat pe Aurel?

— Ba da... Íl așteptam, dar nu maí șćíu... Oh! șoptí Laura cu ochíi ínlăcrímaći, și Elvíra íi răsponse cu o prívire plínă de mângâiere și compătímíre.

Maí târzíu Laura începu să íasă ea însăși în cerdac, să se uíte cu ínima strânsă spre Jídovíța, de unde trebuía să sosească Aurel. Dăscălíța, dín ce în ce maí ursuză, mereu o cícălea că „nu maí pleacă nebunele astea?“

În sfârșít fetele se pornírá să vorbească despre líteratură, ceea ce ínsemna că au sleít toate subíectele maí de seamă. Ghíghí, care șćía pe dínafară toate poezíile lui Emínescu și pe ale lui Coșbuc, se oferí să declame fíecăreia câte o strofă care í se potrívește maí bíne. În vreme ce Ghíghí stârnea veselía tuturor, Laura íeși iar în prídvor. Símćtea cum o năpădesc lacrímíle și trebuí să facă o sforćare grea să se stăpânească. Íși rezemă

brațul de un stâlp al cerdacului și-și culcă pe braț capul tulburat de gânduri dureroase. Stând așa pierdută, auzi deodată un glas timid, puțin cântat, care-i străpuse inima. Își aruncă ochii în ogradă. Se înfioră de emoție. Pe o bancă, sub pomi, alături de Herdelea, ședea Aurel. Într-o clipire fata fu lângă ei.

— Erai aici și nici nu ne-ai dat de știre, domnule Ungureanu! Îi zise întinzându-i mâna cu o imputare cochetă. Toate fetele te așteptau... Nu ești deloc drăguț și sunt supărată pe dumneata...

Aurel se sculă zăpăcit de sfială, roșindu-se și bâlbâind:

— Am stat puțin de vorbă cu domnul învățător.

Laura avu o tresărire. Ce-ar fi, dacă tatăl ei i-ar fi spus ceva de Pîntea? Se uită cercetătoare la Herdelea care zâmbea șiret, la Aurel care se muta de pe un picior pe altul, mereu mai încurcat, cu un surâs slăbit și caraghios... „I-a spus!” își zise ea încruntându-se o clipă la Herdelea. Dar apoi își adăugă: „Nu-mi mai pasă! Bine c-a venit! Am să-i explic eu!” Și înfășură pe Aurel într-o privire caldă, drăgăstoasă, chemându-l:

— Acuma vino, nu mai întârzia! Ești așteptat!...

Aurel Ungureanu era un tânăr de vreo douăzeci și trei de ani, băiatul unui țaran înstărit din Teaca, cu fața osoasă, cu părul negru foarte aspru, cu niște mâini mari și palme veșnic umede, cu mișcări stângace parcă s-ar teme să nu facă vreo gafă, căutând să se arate bine crescut, îmbrăcat bine, dar hainele stând pe el parcă ar fi de căpătat. Își petrecea toate vacanțele prin Armadia, unde mamele ambițioase încercau să-l arvunească pe seama fetelor lor pentru când va ieși doctor...

Toată sindrofia îl primii cu însuflețire, iar Ghighii îi aduse îndată cafeaua cu lapte ce i-o păstrase, având grijă să-i pună smântână de două degete, deoarece Laura observase că-i place mult.

De altfel studentul venea cu o veste mare: data „balului din octombrie” a fost amânată pentru mijlocul lui noiembrie, din pricină că lăutarii erau angajați până atunci în alte părți.

— Chiar azi am trimis invitațiile cu poșta... Toată ziua am scris adrese, de aceea am și întârziat... Mă gândisem să aduc

chiar eu invitația dumneavoastră — adăuga către Laura —, dar pe urmă mi-am zis că-i mai potrivit să vie prin poștă... mai oficial...

— Mai bine făceați dacă o aduceați... Cel puțin am fi văzut programul!...

Aurel, ca „aranjor“, le destăinuie toate amănuntele programului pe care fetele le găsira minunate. Ca să fie drăguț, medicinistul profită de ocazie și le ceru să-i rezerve fiecare câte o tură de vals, cel mai puțin. Propunerea produse mare emoție. Elvira hotărî:

— Eu zic așa: întâia tură să ți-o dea Laura... Tu vrei, Laura dragă?

— Dacă credeți voi? se roși Laura bucuroasă.

— De asemenea și cadrilul al doilea...

Când auzi de cadrilul al doilea, adică al îndrăgostiților, Laura se îmbătă de fericire și răspunse doar cu o înclinare din cap plecaciunii studentului... Elvira împărți tuturor cu dreptate câte o tură, iar fetele, în semn de mulțumire, îi opriră ei cadrilul întâi, cu condiția să aibă vizavi pe Laura...

— Acum e vremea să plecăm, căci se înserează! curmă Elena planurile ce se înșirau nesfârșite asupra toaletelor, dansurilor, cavalerilor...

Se urniră deodată cu toții. Laura le mai zise să nu se grăbească, dar numai cu jumătate gura. Nădejdea ei era drumul cel vechi, unde va putea rămâne în patru ochi cu Aurel.

— Să nu mergeți departe că acuși se întunecă! strigă Herdelea după Laura și Ghîghî care porniseră să-și întovărășească prietenele.

O luară pe drumul cel vechi, care e mai cu cotituri binevenite pentru perechile îndrăgostite, dornice de singurătate. Laura rămase mai în urmă cu Aurel, iar celelalte, ghicîndu-i dorința, căutau să se depărteze cât mai mult.

Mergeau alături, cu pași leneși, vorbind de lucruri indifereente, în care doar câte o vorbă fricoasă amesteca ceva din simțirile lor. Studentul își împuta că, după o curte sânguincioasă de aproape un an, n-a fost în stare măcar s-o sărute o dată.

Sfiala aceasta îl scădea în ochii săi proprii, zicându-și că nu-mai nerozii pot să fie atât de lipsiți de mândrie bărbătească. Laura, mai ales de când cu scrisoarea ultimă a lui Pîntea, avea nevoie de o dovadă a iubirii lui, care să-i umple inima și să-i lîmpezească așteptările... Cu toate acestea n-aveau curajul să-și deschidă sufletele. Aurel îi explica deosebirea dintre grăul de toamnă și cel de primăvară și ea îl asculta strălucitoare de mulțumire.

Celelalte fete le-o luaseră înaintea cu vreo sută de pași, gălăgioase, vesele de răsunau câmpurile. Apoi veni o cotitură bruscă și mai lungă, care le acoperi. „Acu-î acu!“ se îmbărbăta Aurel frecându-și mâinile.

— Iată-ne singurii... singurii! murmură Laura oprindu-se parcă fără să vrea. Uite ce splendid e apusul soarelui! Cum vopsește nourii, ca într-o baie de sânge...

— Da... minunat... e... e... bâlbâi tînarul apropiindu-se de ea.

Se uitară un răstimp la soarele roșu din care nu se mai vedea decât o geană furioasă. Priveau cu atîta încredere ca și când de lumina aceasta ar atârna toată fericierea. Laura, copleșită de emoție, își lăsă capul pe umărul lui, cu buzele umede întredeschise într-o așteptare dureroasă, cu pieptul frămîntat. Și Aurel, tulburat deodată, atinse cu buzele obrazul ei îmbujorat, repede, aproape speriat. Se despărțiră însă îndată, parcă apropierea i-ar fi îngrozit pe amîndoi. Se opriră o clipă rușinați și apoi porniră iar înaintea, tăcuți, mai nemîngăiați și mai nedumeriți.

La cotitura drumului dădură peste Tîtu, înconjurat de toate fetele, necăjit, strigînd întruna:

— Lăsați-mă în pace, vă rog!... Vă rog!... Am de lucru... N-am vreme de prostii!...

Ceata își urmă calea, lasînd pe Tîtu în marginea șanțului, așezat pe o lespede de piatră, cu ochii când spre cer, când spre Pădurea Domnească din fașă. Fetele întorceau mereu capul să vadă cum face Tîtu poeziiile.

Acuma Aurel întîndea pașii ca și când i-ar fi fost rușine să mai rămână în urmă. Aceași sfială se încuibase și în sufletul

Laureí, care însă se îngrozea la gândul că vor ajunge la Jídovíța, se vor despărți și ea va fi nevoită să se întoarcă acasă tot atât de îndoită... Sărutarea, în loc să le împrumute îndrăzneală, coborâse un zíd de neînțelegere între dânșii.

În apropiere de Jídovíța, ca dín senín, Laura îi zise:

— Știi că Píntea mí-a cerut mâna?

— Mí-a spus domnul Herdelea, răspunse studentul încet.

— Oh! Ai știut și totuși ai tăcut toată vremea, făcu Laura spăimântată de ceva ce-í zguduía ínima dín temelii.

Dar Aurel urmă, mai încet și mai șovăitor:

— Píntea e un băiat foarte bun, foarte... foarte...

Voia să mai adauge cine știe ce, întâlnind însă ochii fetei se încurcă și murmură de câteva ori „foarte... foarte...” Laura auzise prea bine, înțelesese aprobarea lui: și totuși nu putea crede. Se uita la el căutând măcar în ochii lui, în înfățișarea lui, ceea ce așteptase ea. Împrejurul ei simțea cum se îngroașă înșelăciunea dín ce în ce mai límpede. Și apoi deodată tot sufletul í se cutremură parcă í s-ar fi rupt rădăcinile... Mergea tăcută, împovărată de gânduri amarnice, fără să mai simtă pământul sub picioare. Apoi se oprí și, cu glas tremurat, îi zise pentru ultima oară:

— Vasăzică crezi că...?

Tânărul plecă ochii în pământ, rușinat, și răspunse ca un vinovat:

— Cred că...

5

Títu plecase de-acasă, numai pentru a nu se întâlni cu „gâștele” care-l plícitiseau cumplit fiindcă toate îl íubeau mai mult sau mai puțin și-í cereau poezii. Míntise că í-a venit o ídee. Se hotărâse numai să se ducă în Armadía, să mai vadă puțin pe Lucreția și să ofteze alături de ea. Își zicea deseori că íubirea aceasta îl înalță și-í dă noi avânturi. Gândíndu-se însă la Lucreția, s-a pomenít într-adevăr cu o ínspirație și s-a oprí

s-o toarne într-o formă poetică și apoi s-o ducă plocon neprețuit alesei inimii lui. S-a muncit vreo două ceasuri, în zadar. Ideea se zvârcolea în sufletul lui, dar nu izbutea să se înfăptuiască pe hârtie. De zece ori i s-a părut c-a prins-o și mereu se împrăștiă când se cobora în vârful creionului... Sosirea găștelor apoi i-a spulberat din creierii tot ce începuse să se cristalizeze, așa că trebuî să-și înceteze curând eforturile. Porni spre Jidovița agale, mohorât, cu gândul să-și aducă surorile acasă, dacă s-ar întâmpla să nu le însoțească Aurel, cum obișnuia.

Deodată, între niște tufe de alun, aproape de drum, zări o siluetă albă. Necazul i se stînsese ca prin farmec. Trebuie să fie doamna Lang, își zise dânsul, căci numai ei îi place să iasă din sat, în după-amiezile frumoase, ca să citească ceasuri întregi romane senzaționale ungurești, trântită pe un pardesiu vechi de-al soțului ei.

— O, dac-ar fi ea, în amurgul acesta blând, în singurătatea aceasta amețitoare! declamă dânsul patetic, aprinzându-și închîpuirea și grăbindu-și mersul.

Ceea ce îl împiedicase totdeauna să-i facă o declarație categorică a fost o lipsă de ocazii, îngrozitoare. De șapte luni, de când o cunoștea, nu i-a putut vorbi între patru ochi decât tocmai de două ori, și încă și atunci numai la repezeală, fără să aibă vreme să-și deschidă inima. Niciodată n-a nimerit-o acasă singură, niciodată n-a avut norocul s-o însoțească singură măcar până în Armadia, niciodată n-a găsit-o singură, deși ea îi spunea că are obiceiul să hoînărească pe câmp, cu câte o carte în mână — ceea ce era chiar adevărat, căci surorile lui o întâlniseră de mai multe ori. Ghinionul acesta îl înfură cu deosebire de când notarul Stoessel îi destăinuise că doamna Lang spune tuturor că „Titu e un tânăr foarte simpatic și bine crescut”.

Apropiindu-se și văzând că era într-adevăr ea, Titu se repezi cu fața strălucitoare de bucurie.

— Te căutam, îi zise domol, strângându-i lung mâna.

— Te așteptam, răspunse ea privindu-l galeș.

Roza Lang era o femeie nostimă, cu obraji de păpușă, cu născiorul obraznic, cu niște ochi visători și leneși, cu forme

mlădioase și plinuțe, asemenea unei fete de douăzeci de ani. Se credea ființa cea mai nefericită din lume alături de Lang pe care-l disprețuia, fiindcă era ovreu și bețiv.

Resemnată, ca o eroină din romanele ce le citea cu pasiune, trăia fără nici o țință lămurită, mângându-se doar cu gândul că și-a greșit de la început viața, când s-a măritat cu un bărbat nedemn de ea. Dorea însă o iubire mare prin care să se răzbune de toate decepțiile; și deoarece nu-i ieșise în cale nici una mare, se mulțumea chiar cu iubiri mai mărunte și mai variate. Acuma se gândea deseori la Titu. Stângăciile lui i se păreau poetice și o transportau în vremea dinainte de a cunoaște pe Lang. Îi era drag văzându-l cum o soarbe din ochi, simțind cum îi tremură buzele când îi sărută mâna...

Se priviră un răstimp, ea stând întinsă pe o rână, rezemată într-un cot, cu cartea deschisă dinainte, el în picioare, cu pălăria în mână, tulburat, cu patima pânditoare în ochi. Cele din urmă raze ale zilei mângăiau obrajii femeii, îmbujorând-o.

— Nu-ți place să stai lângă mine, colea? îi zise Roza, arătându-i un colț din haïna pe care se tolănea.

Titu se așeză repede, zăpăcit de emoție, murmurând:

— Nici nu-ți închipuiești cât mă faci de fericit!...

— O, o, nu cumva ți-ai pus în gând să mă ucizi cu o mărturisire? zămbi ea de-abia mișcându-și buzele pline, foarte roșii, dintre care albeau dinții mici și lucioși.

Tânărul rămase cu privirea aninată de buzele ei ademenitoare și șopti pierdut:

— Mă ești dragă... Te iubesc...

Apoi cu o mișcare bruscă, biruitoare, îi luă capul în mâini și-i sărută buzele prelung, sălbatic, ca și când ar vrea să-i soarbă dintr-o dată tot sufletul. Iar femeia îi dădu gura cu ochii închiși, întinzând puțin gâtul alb, decolțat. Stătură câteva clipe astfel, pe urmă Titu își trecu brațul pe după mijlocul ei și o strânse vijelios la piept. Roza însă se dezmetică degrabă, se desprînse ușor din înlanțuirea lui pătimașă și, potrivindu-și părul ce i se prăvălise pe umeri, îi zise cu o imputare dulce:

— Eí, dar ştií că eşti îndrăzneţ de tot, mícule? Nu te credeam aşa de îndrăzneţ...

Títu simţi un val de sfială cuprinzându-í ínima, dar pasiunea îi descleştă límba:

— Te íubesc nebuneşte! De când te-am văzut întâia dată te port în suflet ca pe o comoară nepreţuită. Şi níciódată n-am avut prílejul să ţi-o spun. Şi níciódată n-ai vrut să vezí cât de mult te íubesc...

Femeia îl ascultă un mínut încântată. Mărturisirea lui stângace şi teatrală în acelaşi timp îi dădea níşte fíorí feciórel-níci. L-ar fí ascultat astfel o zí întreagă, dar îi era teamă că nu-l va maí putea stăpâni. Se sculă decí în pícióare, vorbíndu-í cu aceeaşi căldură patetică:

— Am văzut şi te-am ínţeles de mult. Totuşi, trebuie să fíi cumínte... cumínte, cumínte! Auzí? Altmínterí nu te íubesc deloc...

Îl amenínţă drăguţ cu degetul, iar el îi apucă amândouă mâiníle şi le acoperí de sărutări.

— Acum trebuie să mă duc acasă, căci vezí ce târzíu e, urmă Roza feríndu-se mereu de stăruínţele lui.

Se însera. Întunerícul cobora atât de grăbít, parcă de te-ai fí uítat maí bine, l-ai fí văzut cum se îngroaşă... Títu rídică par-desíul, îl scutură şi întovărăşí pe doamna Lang până la margínea satului.

— Ce-ai zíce dacá te-ai pomení, într-o bună noapte, pe neaşteptate, cu míne în casă? întrebă dânsul la despărţire, líníştít, strângându-í braţul.

— Mí-ar face plăcere şi... ţi-aş da un ceai cu rom mult, răspune femeia rászând. Numaí dacá bărbatul meu nu s-ar împotríví...

— Dar dacá Lang n-ar fí acasă? stăruí Títu ínfigându-şi prívirea lacomă în ochíi eí.

— O, atunci... atunci ar trebui să fíi foarte cumínte, altfel m-ai supăra! murmură Roza cu un zâmbet íspítitor şi supus.

Títu se întoarse acasă pe drumul cel nou, foarte mulțumit de ziua de azi, întinzând pașii ca să ajungă din urmă pe surorile sale și mai ales fiind înfometat de moarte. Pe la Cișmeaua Mortului însă întâlnește pe Ion, care venea din Jidovița, singur, gânditor, în mers șovăitor.

— Da ce-î, Ioane, de tîndălești așa? îi strigă Títu voios. Ai băut ceva, ori nu ți-s toți boii acasă?

— Apoi, domnișorule, îmi chibzuiesc și eu necazurile cum pot, răspunse Ion scoțînd pălăria și încercînd să zîmbească, fără a izbuti.

Cerul era senin-sticlă. Cîteva stele mari clipeau aprig luptînd cu întinericul care năvălea zadarnic să le stingă, căci mereu se aprindeau mai multe, ca niște scantei împărășiate de un vînt năprasnic. Din urmă Pădurea Domnească vîjăia înăbușit, parcă și-ar fi stăpînit mânia, iar în față șoseaua cenușie fugea printre șanțurile negre, pierzîndu-se repede pe după cotiturile de dealuri...

— Așa, se vede c-ai auzit și tu? zise Títu deodată. Apoi tocmai voiam să-ți spun, că eu am aflat de ieri, de la un prieten care-î scriitor la judecătorie în Armadia... E adevărat, Ioane! Símion Lungu te-a pârât că l-ai bătut și că i-ai sfeterisit nu știu câți stîneni din porumbiștea...

— Da dă-l dracului cu tot neamul lui! înterupse flăcăul nepăsător, scuipînd ascuțit, în semn de dispreț.

— Ce să-l drăcuiești, Ioane, că nu-î de glumă! reluă Títu întărîtat puțin de nepăsarea lui. E lucru foarte serios și poate să te bage și-n temniță!... Că Símion ca Símion... cu el te-ai fi învoit tu omenește. Dar s-a pus și popa pe capul tău, auzi? E foc pe tine, nu alta! Zice că nu te iartă pînă nu te vede la răcoare... El i-a făcut pâra lui Símion și s-a pus martor... Nu știu ce are cu tine...

Ion scuipă iar, își trase pălăria pe ochi și tăcu. Auzise și el ceva din toate acestea. I-au intrat pe-o ureche și i-au ieșit pe cealaltă. I se păreau fleacuri față de cele ce se dospeau acuma

în sufletul lui. Bătaia cu Símion nu stărnise în sat mare vâlvă, căci Símion era o fire arțăgoasă, gata veșnic să ia de piept pe oricine. Pe urmă încăierările din pricina pământurilor erau mai dese chiar decât certurile flăcăilor la horă. Doar amestecul preotului dăduse puțin de vorbă pe la cârciumă... Ion însă era atât de pătruns de încrederea mereu nelămurită ce i-o deșteptaseră lacrimile Anei, încât parcă veșnic umbla prin nourii. Símtea totuși nevoia unui îmbold care să-i limpezească gândurile și să-i îndrumeze faptele. Avea răbdarea să-l aștepte nepripiț, convins că trebuie să vie de undeva. Și fiindcă de câte ori își sfărâma mîntea singur să-și găsească drumul, se izbea parcă numai de porți zăvorâte — căuta să nîci nu se mai gîndească la ceea ce va trebui să se întîmple. Acuma tocmai începuse să-l împresoare bănuielile și să-l înfurie.

— Lasă-i, domnișorul, că de data asta nîci capul nu mă doare, făcu dînsul, ca și când vorbele lui Tîtu i-ar fi crestat lîmba.

Tîtu, crezînd că flăcăul se sfîște să zică ceva rău despre Belciug, urmă mai aprîns:

— De ce să-i lași, Ionică? Ori ți-e frică de popa?

— Ba nu mi-e frică nîci de Dumnezeu, dacă mi-i sufletul curat, domnișorul!

— Nîci să nu-ți fie, că om mai urăcios ca Belciug nu se află sub soare!... Cîinos la suflet și viclean ca dracul... A început să mă scârbească de cînd am văzut că-și pune mîntea cu flăcăii și-și vîră nasul în sfezile voastre...

Într-adevăr, pînă deunăzi, Tîtu, singur din toată familia, pîrtînise pe preotul Belciug. Chiar cînd pîrîntii lui se mai cíorovăiau cu dînsul, prietenia lor rămînea neatînsă. Popa îl lua cu trăsura ori de câte ori se ducea în Armadia sau la Bîstrița și trăgeau cîte un pu de chef, ocărînd împreună pe ungurii, căci Belciug era mare naționalist, deși nu se prea arăta a fi, de frică să nu-și piardă ajutorul de la stat, fără de care n-ar mai fi putut trăi în rîndul oamenilor... Înverșunarea lui împotriva lui Ion însă zdruncinase dragostea lui Tîtu. Mai întîi i se părea nedreaptă și nedreptatea totdeauna îl revolta, afară dacă nu

pornea de la dânsul. Pe urmă Ion îi era tot atât de drag pe cât îi fusese Belciug. Mândria flăcăului, istețimea și stăruința lui de a împlini ceea ce își punea în gând, voința lui încăpățânată îi plăcea tocmai pentru că toate acestea lui îi lîpseau, măcar că ar fi dorit mult să le aibă. Se hotărâse chiar să spună preotului că e nedrept cu Ion, dar niciodată nu găsi momentel potrivit și mai ales curajul trebuincios. Acuma, față cu flăcăul, își vărsa toată nemulțumirea pe care ar fi vrut s-o trîntească lui Belciug. Îl mira însă și-l încurca înfățișarea lui Ion care-l asculta parcă ar fi fost vorba de altcineva. În cele din urmă Tîtu își curmă îndignarea și întrebă îscoditor:

— Mî se pare mie că alte necazuri te mîncă pe tine, mai marî?

Ion se oprî, își încrucișă brațele pe piept și-l privî lung. Tîtu vedea cum îi scapără ochii în întunerîc, ca la písîcî.

— Altele, domnișorule, bine zîcî, răspunse scurt și apăsât.

— Și nu-mî spuî mie? se supără Tîtu. Să știî, loane, că m-ai supărat! Zău m-ai supărat...

Flăcăul își îndreptă sumanul pe umerî ca și când nu s-ar fi putut hotărî să vorbească. Tîtu însă, muncît de gândul că are să descopere cine știe ce taină mare, îi dădu ghes nerăbdător:

— Haî, spune ce te doare! lute!... Haî!...

Stăteau în mijlocul șoselei, sub Râpîle Dracului. Dînspre Pripas se apropîa o caleașcă în trap grăbî. Se dădură amîndoi la o parte, iar Ion își ridîcă pâlăria, zîcînd „bună seara” necunoscuților din trăsura. Apoi, când uruîtul roților se potolî, spuse foarte rar:

— Trebuie să îau pe fata lui Vasîle Bacîu, domnișorule!

Tîtu râse cu o voioșie decepționată:

— Asta îî supărarea?... Fugî d-ací, loane, că râd și curcîle de tine!

— Asta-î, domnișorule, și-î mare! Că badea Vasîle nu mî-o dă și, dacă nu mî-o dă de bunăvoie, e rău de tot!...

— Nu înteleg de ce te agăți tu de fata asta? E slăbuță și urâtîcă... Eu unul n-aș lua-o nîcî să mî-o cântărească în aur!

— Aşa-í, aşa-í, dar fără dânsa nu mai scap de sărăcie până-í Prut şi Síret!

— Aaa! făcu Títu după o pauză ce voía să tãlmăcească gravitatea síтуаţiei. Aşa da, adevărat! E greu!

— Aşa-í? zise lon mulţumít că şi domníşorul í íntelege acum necazul. Învaţă-mă dumneata ce să fac şi cum să fac, că eşti om învăţat!...

Títu, în realitate, nu prea íntelegea níci încãpãţânarea lui lon de-a lua pe Ana, şi níci pe a lui Vasíle Bacíu de a nu í-o da. El vedea în amândoi níşte ţáraní deopotrívã de treabã, între care nu e níci o deosebíre. Dacă lon n-are avere, în schimb e mai dezgheţat şi mai harníc, ceea ce face uneorí cât o moşie. Deoarece ínsã roluríle de povãţuitor îl máguleau, se sílí să gãsească un sfat bun care să-l rídíce în ochíi flãcăului.

— Dacă nu vrea el să ţí-o dea de bunãvoíe, trebuie să-l síleşti! zise Títu după un rãstímp de gândíre, nehotãrãt puţin, ca şi când ar fí vrut să vadã cum íí va primí lon vorbele.

Flãcăul tresãrí. I se păru că în mínte í s-a deschís deodată o dãrã lumínoasă care íí arãta lãmurít calea. Oftã prelung, parcã í-ar fí cãzut o povarã uríaşã de pe ínímã. Rídícã prívírea cercetãtor, ca un hoţ prins cu ocaua. Mulţumírea îl strãngea de gât încât nu putu rostí níci un cuvânt.

— Poţi să-l síleşti? Aí cum să-l síleşti? întrebã Títu, neîntelegând tăcerea lui.

— Pot, domníşorule! ízbucní lon aspru, cu amenínţare în glas.

Pornírã apoi íar la drum, dar nu mai schimbã níci o vorbã până la poarta învăţătorului. Flãcăul nu mai símţea níci o nevoíe de palavre zadarníce, când acuma ştia límpede ce trebuie să facã. Acuma îl rodea numai nerãbdarea să ísprãvească mai curând, să-şí ímplínească scopul. Títu tăcea fííndcă nu era sígur dacă povaţa lui a fost folositoare, mai ales după rãspunsul dãrz care-í rãsuna mereu în ureche.

— Mulţumesc, domníşorule, că mí-ai deschís capul, zise lon despãrţíndu-se.

În casa Herdelea ardea lampa. Lumina unei ferestre se revărsa toată asupra flăcăului, care avea pe față o hotărâre strălucitoare. Văzându-l, Titu simți un fior de spaime.

— la seama, loane, să nu dai cu oiștea-n gard! murmură dânsul zâmbind zăpăcit.

— De-acu lasă pe mine, domnișorule, că-mi știu eu datoria! răspunse Ion cu o bucurie atât de largă că se pierdea într-un rânjel prostesc.

7

Titu intră în casă cam uluit de izbucnirea lui Ion. Deși nu pricepea ce s-a putut urni în sufletul lui deodată, bănuia totuși că a dezlănțuit o pornire atât de sălbatică încât îl cutremura. Cum dădu însă de lumină și cum mirosi mâncarea, uită pe Ion și-l reveni în gând Roza Lang. Astfel se însenină iar și, frecându-și mâinile, zise cu o mândrie prin care voia să dea a înțelege tuturor că a pus la cale un lucru mare:

— Foarte drăguță nevasta lui Lang! E o plăcere să stai de vorbă cu ea!...

Herdelea aprobă în tăcere, căci și lui îi plăcea Rozica, cu toate că dragostea i-o arăta numai prin glume piperate, spuse într-o unguerească foarte stricată, care pe femeie o înveseleau totdeauna. Dăscălița însă bufni morocănoasă:

— Repede vă mai speriați și voi de toate zdrențele... Dacă și aia-i drăguță, apoi ce să mai zici de mama pădurii?... Cum poate să fie drăguță o femeie care-i atât de proastă că nici măcar nu știe românește?

Doamna Herdelea avea un dispreț adânc pentru femeile care nu fac copii. Pe Roza Lang însă era și mai furioasă, pentru că, de câte ori se întâlneau, voia s-o silească să vorbească unguerește, mirându-se mereu cum se poate să nu știe unguerește soția unui învățător de stat. Dăscălița n-ar fi mărturisit în ruptul capului că nu știe, ci spunea cu mândrie că nu vorbește fiindcă îi sunt urâți ca dracul ungerii și limba lor.

Laura și Ghíghí se întorseseră acasă sîngure. Ungureanu nu se mai oferise, ca altă dată, să le însoțească. Dîn Jídovița până în Pripas, Laura a plâns desperată, fără să scoată o vorbă. Ghíghí însă, bănuínd prícina lacrimílor surorii sale, a ocărât toată vremea pe Aurel, găsíndu-í mai multe cusururí chár decát însíși bătránii când erau mai porníți. Ocăríle eí și oboseala drumului au potolít puțin durerea Laurei. Îndată ce a ajuns acasă, s-a retras în salon ca să nu bage de seamă părăntii că a plâns. Orícât se sílea să se stăpânească, nu-și putea oprí lacrimíle. Símtęa întruna ca și când o casă întregă s-ar fí prăbușit peste ea și nu e în stare să se rídice díntre dărămăturí. Când Ghíghí vení s-o cheme la masă, mínți c-o doare capul. Ar fí murít de rușine să fí fost acuma nevoítă să se uite în ochíi oamenilor care í-ar fí ghícít îndată supărea.

După cínă Herdelea, aducându-și íar amínte de scrísoarea lui Píntea, deschíse ușa odáii unde Laura își frământa nenorocírea, și-í zise dín prag:

— Da cu omul cęla ce facem, domnișoară? Tu, care ștíi atâtea etichete, nu crezi că-í vremea să-í răspundem?

Întrebarea se ínfípse în íníma fetei ca într-o rană proaspătă. Lacrimíle o podídíră mai furtunos, în vreme ce buzele eí murmurau cu resemnare:

— Scríe-í, scríe-í, fíre-ar al dracului!... Cíne te oprește să-í scríi?... De-acuma mí-e totuna...

Ghíghí se repezi numaidecát, adăugând:

— A spus ea vreodată să nu-í răspunzi? Da ce, crezi că ea-í proastă să lase pasărea dín mână pe cea dín gard? Orí ați fí vrut să nu mai vorbească cu nímení pentru că a cerut-o domnul Píntea? Așa sunteți dumneavoastră, căutați cearta cu lumânarea și pe urmă mai zíceți că alții se ceartă.

— Bravo, bravo! strígă Títu, tríumfător. Asta-mí place! În sfârșít, bíne c-ați venít tot la vorba mea... Dacă m-ați fí ascultat de la început, azí Laura ar fí fost míreasă...

Laura plângea cu hohote. Ghíghí alergă la ea s-o mângáie, după ce mai íntâi ínchíse íar ușa. Bocírá amândouă un rástímp, apoi Ghíghí se reculese și vorbí, alíntând-o:

— Lasă-l încolo, Laura dragă, nu-ți mai face sânge rău pentru un netrebnic! Merită un strîcat ca el să-l plîngă o ființă gîngășă și distînsă ca tine?... Vezi, eu am avut o presimțire sigură că-î un ticălos... Știi, ți-am spus și astă-vară, la sindrofia de la Elvira!... De altfel și Alexandrina mi-a povestit chiar azi, că fata popii din Văraea, știi, toanta ceea de Vica, i-a făcut farmece și că acuma prostănacul de Ungureanu se duce mereu-mereu pe la ea, ba că popa, bețivul, l-a și pus să jure în biserică și cu mâna pe Evanghelie, că îndată ce va ieși doctor va lua pe Vica!... Acuma vezi și tu cât e de murdar și de nevrednic de iubirea ta, Laura dragă!...

Bătrânii erau mulțumiți c-a dat Dumnezeu și i-au venit Laurei gândurile cele bune. Dăscălița, mișcată, se apucă să spele vasele, bolborosînd o rugăciune ce o știa dînsa, încă din tinerețe, anume pentru asemenea ocazii ferice. Herdelea însă scoase din buzunar scrisoarea a optzecea a lui Pîntea și o citi din nou, cine știe a cîta oară, cu multă băgare de seamă. Clătîna apoi din cap, îngîndurat, vrînd să învedereze nevestei și lui Titu că nu-î ușor să ticluiești un răspuns cum se cuvine, cînstît și drept și frumos, unei asemenea scrisori. Se așeză la masa de scris, lucrată de el însuși acum vreo douăzeci de ani, aprînse o lumînare, puse scrisoarea lui Pîntea lângă călîmară, își atîrnă după urechi niște ochelari pe care nu-î întrebuița decît în momentele cele mai solemne, căci vedea mai bine fără ei, stătu cu fruntea încrețită ca să-și adune gândurile și apoi începu să aștearnă pe hîrtie, bătrînește: „Mult stimate și iubite fiule George! Află că rîndurile tale multă bucurie ne-au pricinuit, văzînd într-însele gândurile tale bune și prea vrednice. Și mai află că Laura este doritoare de-a te vedea în casa noastră cât mai grabnic...”

Capitolul IV
NOAPTEA

1

De când a văzut că Ion se înstrăinează de Ana din ce în ce mai rău, George Bulbuc a început într-adevăr să meargă mai în fiecare seară pe la Vasile Baciu. Fata îi era acum mai dragă. Gălăgia ce se făcuse în jurul ei, din pricina lui Ion, i se părea c-a înfrumusețat-o și i-a ridicat prețul. Știa bine că Ana nu se va înmuia cu una, cu două, dar nădăjduia că, până în cele din urmă, îi va biruî împotrîvirea.

Căci acuma numai de ea atârna. Cel puțin așa credea el. Feciorul Glanetașului are alte necazuri pe cap decât să-l mai bată gândurile cu Ana. După pozna cu Vasile Baciu, după dojana din biserică, după bătaia cu Sîmion Lungu ce-ar mai putea aștepta Ion? Dovadă că nimic este faptul că nici nu se mai arată pe la Ana. La horă nu mai joacă cu ea. În sat umblă vorba că se va însura în Câșlegi cu Florica... Vasăzică din partea aceasta calea lui George e slobodă... Numai Ana să se dea pe brazdă... Dar Ana îl ocolea, avea ochii veșnic roșii de plâns ascuns. Asta înseamnă că în inima ei nu s-a zdruncinat iubirea pentru Ion. S-a gândit George și s-a răzgândit. Pe urmă s-a sfătuit cu maică-sa, o femeie uscată, cu nasul ascuțit și ochii mici căzuți în fundul capului, care vedea în toate lucrurile neplăcute vrăjitorii și farmece. Ea l-a învățat să se ducă la ghițitorul din Măgura, să-i dezlege pe Ana. George s-a dus, ghițitorul i-a descântat... Zadarnic. Atunci a început să se necăjească. Neînduplecarea fetei îi jignează mai ales mândria. Se credea cel dintâi flăcău din sat și suferea când cineva nu i-o recunoștea. Din pricina aceasta a avut atâtea ciocniri cu Ion care pretutînden i-o lua înainte, pe care mai toți flăcăii îl priveau ca pe un fel de vâtaf al lor. În sinea lui simțea și el că

al Glanetaşului are ceva de-l întrece în faţa oamenilor. N-o mărturisea însă nîmănuí şi se supăra când í-o spuneau alţii. Adică de ce-ar íi mai breaz Ion ca dănsul? Carte ştie şi el; e chiar abonat la *Foaia Poporului*. Prost nu e, voinic este, deşi nu e bătauş. Adevărat că are o fire blândă, dar când se mînie e în stare să facă şi moarte de om. Ion e mai sprinten, mai osos, mai şiret, adevărat, dar el e mai aşezat, mai cumpănit, ca omul care are ce pierde. Toma Bulbuc e cel mai bogat ţăran dîn Pripas, mai cu stare decăt însuşi popa Belciug, iar George e sîngur la părinţi. Harnic şi muncitor şi strîngător este cum nu se găseşte al doilea. Dîn munca lui a adunat banii cu care a cumpărat iarna trecută cel dîn urmă petic de pămînt al lui Dumítru Moarcăş...

Vasíle Bacíu îl primea totdeauna voíos, îl poítea să şadă, îl cíntea cu rachíu „îndulcít de fata mea“. George zămbea şi se uíta cu coada ochíului la Ana, care mereu íşi făcea de lucru pe lângă vatră şi de-abía răspundea la vorbele lui. Díntru-ntái a crezut că sííciunea eí este prefăcătoría obíşnuită a fetelor faţă de flăcăi, mai ales când le vād şi părinţii. Curând a trebuit să înţeleagă că Ana tot nu-l vrea pe el şi că tot după Ion oftează. Atunci a plecat înjurând-o în gînd şi hotărât s-o lase în plata Domnului. Míntea însă íi rămânea tot la ea şi a doua seară pornea iar glonţ la Vasíle Bacíu, să se necăjească iar prínzînd-o cum suspínă şi lăcrímează după celalt. Se încăpăţâna dîn zí în zí. Se símţea jígnít de răceala eí şi începea s-o íubească aievea. De unde pînă acum voíse s-o ía numaí pentru că era fata lui Bacíu şi fííndcă părinţii lor í-au sortít unul altuí, azí o rîvnea cu patímă şi í se părea frumoasă ruptă dîn soare. Nu îndrăznea să spovedească nîmănuí ce-l durea. I-ar íi fost ruşíne să afle cíneva că el nu e în stare să-í dobândească dragostea. Aceasta I-ar íi înjosít în faţa lumíi, înălţînd în aceeaşi vreme pe Ion. Se mustra chíar că a ascultat pe maică-sa de şi-a bătut pícióarele degeaba pe la ghícitor. I-ar íi venit mai bîne dacá ar íi băgat de seamă Vasíle Bacíu ce se petrecea în ínima Anei. Dar bătrînul nu putea bănuí nímíc. El ştia doar atâta că fata

lui trebuie să se mărite cu George, pentru că lui așa i s-a năzărit. Cu cât îl primea el mai bine, cu atât credea că va merge mai ușor. George se chinuia că, pe când satul fierbea că merge la Ana, el era nevoit să petreacă toate seriile ascultând palavrele lui Vasile despre războiul din Bosnia unde povestea c-ar fi făcut atâtea vitejii de l-a pupat însuși împăratul. Ar fi fost de o mie de ori mai bucuros să se fi putut învoi cu fata spre a se întâlni pe furis, căci asta ar fi fost o dovadă de dragoste. Ana însă ofta de câte ori tatăl ei se jura ca la iarnă vor face nunta, măcar de-ar plesni fierea în dezmațatul Glanetașului.

De altfel Ana, de când a văzut pe Ion îmbrățișându-se cu Florica și mai ales de când i-a ajuns la urechi că a și cerut-o, trăia într-o frământare cu atât mai dureroasă cu cât trebuia s-o tăinuiească. Era o fire tăcută și oropsită, menită parcă să cunoască numai suferința în viață. A crescut singură, lipsită de o dragoste părintească mângâietoare. Mama a lăsat-o fără aripi. Își aducea aminte doar ca prin vis de ogorile ei blânde pe care nu le-a mai întâlnit niciodată. Tatăl ei o iubea, dar cu o iubire plină de toane. Vorbe bune a auzit prea puține de la dânsul; bătăi însă a suferit nenumărate, mai pe dreptate, dar mai mult din senin. Prietenie cu alte fete nu putea lega. Sufletul ei căuta o dragoste sfioasă și adâncă. Zburdălnicia o întrista. Chiar peste veselie ei plutea totdeauna o umbră de melancolie... În Ion al Glanetașului apoi descoperise deodată tot ceea ce-i dorea inima. Întâia oară, acum câteva luni, când au stat de vorbă mai îndelung, s-a simțit ademenită. De atunci își zicea mereu că fără de el ar trebui să moară. Era singurul om în ale cărui cuvinte tremurau mângâierile râvnite în fundul inimii ei. Nu mărturisea, dar nici nu ascundea tatălui ei iubirea ce-o cuprinsese și de care nu putea să se despartă nici moartă. Sudălmile și amenințările lui, ca și revenirea lui George, n-o speriau deloc și nici nu-i clinteau hotărârea. În gând căuta veșnic prilejurii să întâlnească pe Ion, să-l întrebe, să-l roage, să-i cadă în genunchi ca să n-o ocolească. Nu înțelegea purtarea lui, pe care-l știa atât de încăpățânat și de bun. Depărtarea și lipsa lui însă îi

sfâşiau îníma. Îşi zicea uneori că poate fugе de dânsa, că poate n-o mai íubeşte... Atunci íşi pierdea brusc toate nădejdlе şi o cuprîndeau gândurі de moarte. Mai ales după întîlnírea cu Ion, pe drumul cel vechí, când el n-a găsit nímic să-í spună, când n-a luat-o în braţe, deşi fuseseră síngurí — gândurіle negre începură s-o stăpânească mai des. Joía, ducându-se la bálciul săptămânal în Armadía, cu ouă, păsări, brânză, lăptăríí, trecând în zoríí zíleí pe cărarea de lîngă Someş, díncolo de Jídovíţa, se oprea acum mereu în dreptul stăvílarului şi prіvea lung vâlmăşagul apelor adâncí care parcă o chemau. Ce să mai aştepte în víaţă, dacă ce í-e drag o părăseşte? Ropotele valurílor care se zvârcoleau năvalníc, în clocote mugítoare, o învăluiau cu zgomote asurzítoare, stíngându-í toate dorurіle şi năzuínţele. Se clătína pe pícióare. Símtęa că dacă s-ar pleca puţin, ar aluneca în gura morţúí unde, într-o clípíre, s-ar sfârşí toate suferínţele...

Totuşi într-un colţişor al sufletului eí, chíar în míjlocul chínurílor celor mai crâncene, mai símtęa pâlпâirea unei fărâme de nădejde care o îndemna să creadă că încă nu e totul píerdut. Grăuntele de speranţă care nu părăseşte pe om până nu-şí dă ultíma suflare, care mai lícăreşte în ochíí muríbundului chíar când íníma a încetat de-a mai bate şi când trupul a îngheţat pentru totdeauna — íí dădea şi eí puterea să mai aştepte şi să stăruíască...

Şí astfel, într-o noapte, după ce plecă George şi după ce tatăl eí stínse lampa şi se culcă, Ana, plânsă şi frântă, íeşí în ogradá, cum mai íeşise de atâtea orí zadarníc de când Ion nu se mai abătea pe la dânsa, cu scânteíerea de nădejde în íníma că poate cíne ştie?

Noaptea era neagră şi mohorâtă, noapte de toamnă, trístă íşí năbuşítoare. Nourí groşí, plumburíí, măturau crestele dealurílor care ímprejmúiau Prіpasul, ínvolverându-se în văzduh, ínnegríndu-se şi límpezíndu-se ca níşte balaurí năprasnící porníţi parcă să ínghítă dínr-o sorbíre satul ce dormea adânc şi mut. Pomíí prín grădíní dârdâiau cutremuraţi de fríg, cu níşte glasurí plîngătoare şi osteníte.

Fata, desculță, strângându-și pe piept năframa, păși sprin-
ten spre poartă, zgâlțâită de o frică neînțeleasă și de frîgul care
o pătrundea la os. Deschise vranîța cu mare băgare de seamă,
ca să nu scârțâie, și vru să iasă în uliță. Se oprí însă deodată,
trăsnită de spaimă. O mogâldeață neagră stătea rezemată de
stâlpu portii. O clipă Ana n-avu măcar puterea să deschidă
gura. Apoi, reculegându-se, întrebă în șoaptă:

— Cine-í aici?

— Eu, răspunse un glas gros, împrăștiindu-se în întuneríc
pe niște aripi nevăzute.

— Ionică? murmură Ana într-o izbucnire de ferícire, agățân-
du-se de dânsul și repetând prîntre lacrimi: Ionică! Ionică!

— Am așteptat să plece George, răsună íarășí glasul lui Ion
cu o tremurare de părere de rău. De câte orí am tot așteptat
așa, íar tu, Ana...

Se întrepruse ca și când í s-ar í ínfípt un cuțít în beregată.

— Haí în casă, Ionică, scâncí fata, trăgându-l de mîneca
sumanului. Pe urmă, aducându-și amînte de tatăl său, care ar
scula tot satul în tálpi să știe că í-a adus pe Ion în casă, adăugă
maí plângătoare: Orí barem în ograda... pe prispă... Víno!...

Ion nu ínră. Atâta voíse: să-l vadă ea și să știe hotărât că n-a
părăsít-o. Așa íși chîbzuíse dânsul calea pentru a sílí pe Bacíu
să í-o dea. Ca să ízbutească, trebuie s-o ía domol. Altfel í se
prímejduíau planuríle... Acuma știa bine cum are să-l sílească.
Numaí să nu-și píardă răbdarea. Graba strícă treaba. Fără
díbăcie și șíreteníe nu ajungí la mal níciódată.

Í zise repede, scurt: „noapte bună“ și se píerdu în beznă
înaínte ca Ana să maí í putut răspunde. Dar pașii í se maí auzíră
pe uliță, leopáínd rar prín noroi, índepártându-se dínce în ce
până ce se stínseră de tot. Buzele fetei bálbáíră rugătoare în
sîngurătatea ce o ínvăluía:

— Ionică! Ionică!...

Rămase totuși cu o mulțumíre mare în suflet. S-a întors la
ea, vasázícă o íubește!... Poate că níciódată n-a avut vísurí maí
frumoase ca în noaptea aceasta...

De a doua zi, Ana parca ar fi fost alta. Fața ei se îmbujoră de o încredere senină. Umbla mai sprintenă, muncea mai cu drag și simțea o nevoie ciudată de a arăta lumii întregi că e fericită.

George, observând îndată schimbarea, s-a bucurat mai întâi crezând că s-a dat pe brazdă. Ana nu mai ofta și nu mai lăcrima. Părea însă grozav de nerăbdătoare și stătea ca pe niște spini, parcă de-abia ar fi așteptat să-l vadă urnindu-se... Gândindu-se mai bine, George își zise pe urmă că trebuie să fie ceva la mijloc. Și gândindu-se iar, îi fulgeră prin minte:

— Ion!

Vru să-l îndepărteze și nu mai putu. În urechi îi vâjâia ca o bătaie de ciocane:

— Ion!... Ion!... Ion!...

2

Când, a doua zi, straja îi aduse citația, Ion strânse din umeri nepăsător, întrebă în ce zi e judecata, căci nu pricepea scrisul unguresc, și o dădu Zenobiei s-o pună bine, după grindă, ca să nu uite sorocul. Numai o clipă și-a zis: „adică tot e adevărat?” și pe urmă nici nu s-a mai gândit la Simeon Lungu, cum de altfel nu se gândise nici până acuma. Seara se duse iar la Ana. Și de-ací încolo mereu...

Glanetașu s-a speriat de citație și l-a cicalit destul să dea fuga la domnul învățător, să se roage să-l povățuiască cum și ce să facă. Herdelea era doar tot atât de vestit că știe legile mai bine ca orice avocat, pe cât era de prețuit pentru că nici un doctor nu trăgea măselele mai repede și fără durere ca dânsul. Altădată Ion alerga cu toate fleacurile să-î ceară sfaturi sau să se înțeleagă măcar cu domnișorul Titu; de ce nu s-ar duce acuma când e vorba de judecată și când se știe că judecătorii nu glumesc? Vorbele bătrânului însă nu s-au lîpît de dânsul. Gândurile lui acuma erau toate și mereu la Ana. Până ce nu va fi sîlît pe Vasile Baciu să í-o dea de nevastă, împreună cu toată moșia, nu mai voia să audă nimic...

Zíua judecǎşíí cǎdea într-o jói. Fíínd bǎlcí în Armadía, Ion a plecat laolaltǎ cu pǎrínşíí sǎi, care duceau douǎ míerşe de porumb, sǎ le vǎndǎ, ca sǎ maí plǎteascǎ díń dǎrí, deoarece prímarul începuse a umbla prín sat, întovǎrşít de practicantul notarului, luând zǎloage de la ceí ce erau rǎmaşí în urmǎ.

Zǎmbea un soare bǎtrǎnesc de toamnă, învǎluínd hotarele într-o lumínǎ galbenǎ potolítǎ, care încǎlzea tocmaí cum íi place omului maí bíne. Sub îmbrǎşíşarea blǎndǎ a razelor pǎmântul amorşít parcǎ respíra iar maí zdravǎn, copacíí íşí rǎsfírau maí tíhnişíí frunzele arǎmíí... Şoseaua uruía neíncetat de cǎruşele care se întreceau s-ajungǎ maí curǎnd la bǎlcí. Prípăseníí, mergând maí toşí pe jos, cu sací sau desagí în spín-are, pǎşeau voíníceşte şí vorbeau tare de rǎsunau rǎpíle şí pǎduríle.... În Jídovíţa cǎrcíumaríí botezau rachíul, pregătíndu-se pentru dupǎ-amíazǎ când oamenii, la întoarcere, se vor oprí cu toşíí sǎ închíne câte un pahar de mulţumíre c-au vǎndut sau cumpǎrat ce au putut...

Armadía începe îndatǎ la câteva sute de paşí díncolo de podul de peste Someş. Un orăşel lunguíet, împraşítat pe şǎrmul râului pǎnǎ la poalele dealurílor, urcǎndu-se chíar şí pe coastǎ cu casele. De departe strǎluceşte mǎndrǎ bíseríca cu douǎ tururí şí clǎdírea líceului romǎnesc, podoabele cele maí de seamǎ ale Armadíeí şí ale întregului ţínut. De altfel tot tânguşorul e trei-patru strǎzí care se întǎlnesc într-o piaţa largǎ, în faţa bíserícíí.

Glanetaşu, cu Zenobía şí cu Ion, o apucǎ pe lângǎ Someş, fííndcǎ-í calea maí scurtǎ, şí íes lângǎ şcoala prímarǎ romǎneascǎ în strada Líceului. În dreptul judecǎtoríeí, care se aflǎ peste drum de o bíserícuşǎ veche catolícǎ, Ion se opreşte şí trece desagíí cu porumb în spínarea mameí sale. Íşí dau întǎlníre în piaşǎ şí apoi bǎtrǎníí pornesc ínaínte, iar fecíorul rǎmǎne pe trotuarul de lespezí lucíí, scuturǎndu-şí haínele de períí ce-í luase de pe desagí.

Judecǎtoría era o clǎdíre mare, posacǎ, galbenǎ, cu un etaj şí cu ferestrele zǎbrelíte; în faţa eí, afarǎ, lângǎ poartǎ, se aflau douǎ bǎncí de scǎndurí, pe care se odíhneau prícínaşíí pǎnǎ

le venea rândul, căci funcționarii, copleșiți de lucru, nu-î sufereau înăuntrul, pe coridor sau în sala de așteptare.

Ion sosise prea devreme. Până la nouă, când se deschidea cancelaria, trebuî să aștepte pe-afară, în tovărășia altor țărani, de prin sate îndepărtate, veniți ca și dânsul. Tocmai târzîu își aduse amînte de Sîmion Lungu și-l căută din ochi, fără să-l găsească.

Când în sfârșit un aprod ungar, foarte roșu la față și cu o mustață pomădată și răsucită, începu să strige pe împricinați, se oprî în fața porții trăsura preotului Belciug. Pe capră, lângă vizitiu, ședea țațoș Sîmion. „Mhm! își zise Ion batjocoritor. Îl aduce popa cu brîșca!”

Belciug coborî încet, spuse vizitiului să poposească la gazda lui pe Ulița Comorilor, unde trăgea totdeauna, și apoi întră pe poartă, ferindu-se de femeile care se îmbulzeau să-î sărute mîna. Sîmion rămase pe trotuar, încurcat puțin, aruncînd o privire pe furîș spre Ion, care ședea pe bancă, de vorbă cu un moșneag din Vărarea. Sosirea lui Sîmion îi stînjeni parcă pe toți dintru-nceput. O țarancă gureșă, așezată lângă poartă, pe un fedeleș gol, rupse tăcerea, întrebîndu-l deodată:

— Oî fî avînd și dumneata vreun necaz pe-aici, măi bade? Sîmion se uită la Ion și răspunse cam rușinat:

— Apoi am, vezî bine că am. Cine n-are?

Iară tăcură cîteva clipe. Dar pe urmă, încetul cu încetul, își revenîră cu toții și Sîmion povestî din fir în păr ce a pățit cu Ion, care tăgăduia aprig tot. Se amestecară toți în vorbă, unii dînd dreptate unuia, alții celuilalt. Cîorovăiala însă îi apropia mereu. Sîmion de altfel nu cerea decît brazdele pe care î le tăgăduia flăcăul, căci de bătut s-au bătut în parte. În cele din urmă ascultară sfatul moșneagului din Vărarea: Ion să-î dea înapoi două brazde și Sîmion să-și retragă jalba. Spuse aprodului că s-au împăcat și îl rugară să le îngăduie să înștiințeze și pe domnul părinte că nu mai vor să meargă la judecată. Aprodul îl bătu pe umăr și le făcu semn să-l urmeze. Intrară în gang. În dreapta și în stînga erau birourile cărților funduare. Inîma lui Ion bătu mai repede. Acî are el să vie cu Ana și cu

Vasíle Bacíu, să-í scríe toate pământuríle pe numele lui... Ur-cară apoi pe o scară veche, foarte roasă. În odaía de așteptare dădură peste Belcíug, care se plímbla de ící-colo, cu pălăria în mână, cu fața maí palídă ca de obíceí. Aprodul, arătându-í pe ceí doí țaraní, íí zíse rânjínd mulțumít:

— S-au împăcat... Nu trebuie judecată...

Preotul se oprí brusc, ca și când glasul aprodului l-ar fí spe-riát. Văzând însă pe Símíon împreună cu Ion, înțelese și se înfu-rié. Se băgase în cearta díntré dânșíí într-o clípă de necaz prostesc, crezând că ízbínd pe fecíorul Glanetașului are să simtă lovítura și famííla Herdelea. Așa se grăbíse de scrísesse pâra lui Símíon, susținând-o și prín mărturia lui de preot. Pes-te câteva zíle însă, potolíndu-și supărarea, í-a părut rău că s-a amestecat. Nu se cuvíne ca un preot să-și năpăstuíască credíncíoșíí, târându-í în fața judecătorílor unгурí. Ar fí fost mulțumít dacá s-ar fí putut împăca lucruríle, fără să maí ajungă prín Armadía, dar și fără să íasă dânsul mícșorat, căcí dín gură tuna și fulgera mereu împotríva lui Ion. Fííndcă, în asemenea împrejurări, prícínașíí n-au îndrăznít să se învoíască acasă, Belcíug a venít cam în sílă la judecată, muncít de gândul cum ar putea potríví toate așa încât să rămână cu fața curată. Íși făcuse, plíctísíndu-se în sala de așteptare, o cuvântare bine símțítă prín care să apeleze la ínima judecătorului pentru a dobândí íertarea vínovatului, dacá fágăduíește să se îndrep-te... Atunci a pícat aprodul cu împăcarea, răsturnându-í deo-dată toate íntențííle. I se păru că țaraníí s-au întovărășít ca să-și bată joc de dânsul.

— Píeí dín ochíí meí, măgarule! se răstí la Símíon, índíg-nat. M-ai adus până aici ca acuma să mă faci de rás ínaíntea oamenílor?... Las' că știu eu ce poamă ești și tu! Am să te învăț eu mínte și pe tíne, becísnicule!

Símíon se făcu míc de tot și mormăí foarte încet, să nu-l audă popa, dar totuși să-și poată zíce că n-a tăcut:

— Apoi nu te-am adus eu, domnule părínte, că dumneata m-ai adus!...

Câțiva țărani, care-și așteptau rândul, se adunară ciopor într-un colț, spăimântați. Numai o babă, neputându-se stăpâni, bolborosí:

— Mai rar popă ca acesta... În loc să împace oamenii, îi învrăjbește...

Pe Ion îndârjirea preotului îl uluí. În gând îi răsări deodată întrebarea: „Ce-o í având cu míne?“ O presimțire urâtă începea să í se încuibezze în ínimă. Pleoștit se apropie de fereastra ce dădea în curtea judecătoriei. Se rezemă de perete și se uită dín ce în ce mai zăpăcít împrejur. În antreu se coborâse o tăcere grea, între-tăiată numai de pașii preotului care își reluase plimbarea de ícicolu, mai nervos, aruncând deseori priviri zdrobitoare spre Símion Lungu. Când Belciug obosí și se oprí, se auziră dín sala de judecată întrebări grăbite, într-o românească pocítă, rostite de un glas aspru și urmate de răspunsuri umíle, înfricoșate...

O teamă stranie cuprínse pe Ion încetul cu încetul. Símțea o amenințare de care nu se putea ferí. Se míra cum de nu s-a sínchísít el deloc până acuma de afacerea aceasta? De ce nu s-a împăcat mai dínaínte, când ar í fost atât de ușor? Íí părea foarte rău că n-a cerut cel puțin învățătorului să-l lumíneze ce să spună și cum să răspundă... Se întoarse și-și aruncă ochii afară. Curtea era strâmtă, pardosítă cu píatră și împrejmuítă cu un gard de scânduri foarte înalt. În fund o casă joasă, cenușie, posomorâtă, cu ferestrele zăbrelíte cu drugí groși de fier... Ion tresări. Asta era temnița. Un fíor de groază îi furnică sufletul... În curte trei țărani tăiau lemne sub prívegherea unui pazníc în uníformă urâtă, cu pușca la umăr. Țăranií hățâiau ferăstrăul alene și nepăsători, pe când paznícul nu-í scăpa dín ochi și doar uneori își îndrepta cureaua de la armă, mândru și poruncítor. „Vasăzică aici...?“ se gândí flăcăul, curmându-și însă fírul gândirii, cuprínș de îngrijorare.

Alt aprod, bătrân, leneș, cu ochelari, îi íntroduse înăuntru. La bíroul dín mójloc, cu spatele la fereastra dínspre stradă, stătea un domn gros, cu o chelie ascunsă puțin sub niște fíre rare de păr lung, cu ochii încruntați, având dínaínte, pe masă, o cruce

de metal. Belciug, cu o înfățișare solemnă, se așeză îndată în stânga, lângă perete, pe un scaun. La alt birou, un domn sfrijit și gălbejit, cu mustați cărămizii și cu o cărare aleasă foarte îngrijit, răsfoia într-un teanc de acte, scoase câteva hârtii și le puse ceremonios pe masa judecătorului. Aerul era apăsător și atât de vrăjmaș, încât cei doi țărani se uitară repede unul la altul, îngrozit, gata parcă s-o tulsească în orice clipă.

Deodată însă întrebările judecătorului porniră nerăbdătoare. Cum te cheamă? De câți ani ești?... Ion simți de-acum foarte împede cum îl învăluie primejdia. De-acum s-a isprăvit... Nu mai e nici o scăpare... Când Simeon răspunse, fără să se uite la Belciug, că s-au împăcat afară și că-și retrage jalba, mai avu o scânteiere de nădejde. Dar se stinse îndată. Judecătorul nici nu lăsă pe Simeon să isprăvească, sări în picioare și începu să răcnească:

— Atunci de ce mai veniți pe-aici, ticăloșilor, să mă încurcați?... O să vă bag la răcoare pe amândoi, o să vă...

Atunci Belciug se ridică de pe scaun și se apropié, zicând cu sfială:

— Pardon... Două cuvinte...

Judecătorul mai rău se întărătă. Începu să dascălească și pe Belciug că de ce nu explică boilor c-aici e judecătorie unde oamenii au de lucru, nu să-și piardă vremea cu fleacuri... Preotul roși și rostí câteva vorbe pe unghurește. Deși știa bine unghurește, avea oroare să vorbească mai ales în fața autorităților, vrând astfel să dovedească tuturor că românul nu renunță niciodată la drepturile lui. Judecătorul, care îl cunoștea, se zăpăci auzindu-l vorbind unghurește și deodată se îndulci. Îl poftí să ia loc, își trase scaunul mai aproape de dânsul și-l ascultă cu mare luare-aminte. Belciug vorbi mult. Era în joc prestigiul lui față de țărani, care merita jertfiera trecătoare a unui principiu.

Ion și Simeon nu mai înțelegeau nimic; doar privirile judecătorului, care îi fulgerau în răstimpuri, le spuneau că e vorba de ei și că nu e bine. Când încetă preotul, judecătorul se sculă iar și numaidecât se răstí la Ion:

— Vasăzică tu ești spaîma satului, câine tîcălos!... Bîne. Foarte bîne. Te dezvățăm noi de nebunii, fii pe pace!... Ai să vii să stai două săptămâni la răcoare, ca să-ți treacă pofta de bătăi!... Mișelule și netrebnicule!

Ion îngălbeni; apoi tot sângele i se urcă în obraz. Rostii, cu fruntea sus, cu ochii aprinși:

— Apoi să ne iertați, domnule jude, nu-i așa... Că eu n-am bătut pe nime-n lume, domnule jude...

— Să tacii, tîcălosule!... Nici o vorbă, ca pe loc te pun în lanțuri!... Și acuma ieși afară!... Marș!

Flăcăul ieși clătînându-se, fără să mai vadă cum Belciug dă mâna judecătorului care-i zâmbește prietenos...

3

În aceeași joi, după-amiază, pe când Herdelea, profitând de vremea frumoasă și călduță, sforăia închis în stupină, iar dascălița cu fetele alegeau fasole pentru mîncarea de seară și vorbeau de Pîntea, mirându-se că au trecut zece zile de la răspunsul lor fără ca el să mai fi dat vreun semn de viață — o căruță se oprii în fața casei și, în vreme ce caii își scuturau clopoșeii de la gât, un glas strigă pătrunzător:

— Domnule-nvățător!... Domnule-nvățător!...

Ghîghii, recunoscând glasul, se repezii afară, aruncînd vorba:

— E drăguța tatii!...

În vârful căruței era cocoțată o săsoaică bătrîoară și roșcovană, cu o față veșnic răzătoare, care de patruzeci de ani, în fiecare joi se ducea în Armadia, la târg, cu căruța plină de pâine de vânzare. Herdelea o cunoștea încă de pe vremea când fusese elev la liceu. Toată casa o iubea și o poreclise „drăguța tatii“, fiindcă pe cât îmbătrînea cu atît se hârjonea mai mult cu domnul învățător, în amintirea tineretilor de odinioară.

— Fii bună, domnișoară, vino de ia scrisoarea asta pe care mi-a dat-o domnul Bălan de la poștă pentru dumneavoastră! zise săsoaica cu ochii zâmbitori. Că mi-e greu să mă mai cobor de-acii și caii-s nebunatici!...

Ghíghí alergă, curioasă, la căruță. Drăguța, întinzându-í scrisoarea, întrebă în șagă, lungínd vorbele săsește:

— Da domnu-nvățător nu-í acasă?

— Tata doarme, drăguță! murmură Ghíghí cu ochíí la scrisoarea care era o telegramă, și apoi fugínd într-un suflet în casă, tocmai dín cerdac adăugă: Mulțumím, drăguță!

— N-aveți pentru ce, n-aveți pentru ce! vorbí sãsoaíca sín-gurã, mângâínd cu bícíul șolduríle caílor care pornírá îndatã la pas.

Telegrama stârní o emoție mare în toată casa. Doamna Herdelea îndeosebí privea toate depeșele drept niște cobitoare de rău. Numai două a primít de când e măritată, și amândouă au fost fatale: una le vestise, în trei cuvínțe recí, moartea suroríí eí celeí maí dragí, prăpădítã într-un spítal dín Cluj în urma unei operații, iar a doua le-a adus ștírea îmbolnăvíríí sín-guru-luí eí frate pe care, până ce a ajuns ea la Monor, l-a găsit pe catafalc... Astfel, acuma se uítau toate trei înspăímântate la fítuicã, întrebându-se de la cíne o fí și ce o fí cuprínzând, închí-puíndu-și numai vești sínístre și neíndrăznínd să o desfacã.

— Eu o rup și, ce o fí să fíe! strígã în cele dín urmă Ghíghí.

Cum își aruncã însã ochíí în telegramă, cum ízbucní voioasă:

— E de la Píntea!... Víne Píntea!... Mí-am zís eu că de la el trebuíe să fíe, dar n-am vrut să vă spun, ca să fíe maí mare surpríza! adăugã apoi, ínvártíndu-se prín odaíe în pași de vals și fãlfáínd hãrtíã în aer.

— Ia s-o vãd și eu! zíse Laura, reveníndu-și în fíre, cu glasul tremurat de emoție. Și cum Ghíghí nu se maí astâmpãra, sfârși maí apãsat: Eí, dã-o-ncoace, nebuno, nu mã maí necãjí!

Laura cítı rar și solemn: „Ferícít nespus, sosesc sãmbãtã — George“.

Dãscãlíța, cu ochíí ínlãcrímați de bucuríe, o cítı de aseme-neã și descoperí, într-un colț, un adaos, cu creíonul: „Mulțe gratulãrí — Bãlan“.

— Uíte, ne gratuleazã bítetul Bãlan! murmurã ea plângând de-a bínelea.

Bălan era singurul funcționar român de la poșta din Armadia, prieten bun cu Herdelea. Știind că Pîntea ceruse mâna Laurei și trecându-i prin mână telegrama, nu l-a lăsat inima să nu fie cel dintâi care trimite familiei întregi felicitările cuvenite.

— Ce om bun, sărmanul Bălan, observă Ghíghí, luând hârtia prețioasă. Dacă nu era el, cine știe când ne venea, că jidovii cea de la cancelarie în toate scrisorile cu zilele... Și cum a găsit el tocmai pe drăguța tatii!...

Cuprinsă de un nou fior de bucurie, Ghíghí o tulă să scoale pe Herdelea, să-i comunice și lui vestea cea mare. Bătu cu pumnii în ușa stupinei, tropăind și din picioare, și strigând:

— Tată!... Tată!... Vine Pîntea!... Vine...

Deodată se opri și, țipând ca din gură de șarpe, porni în goana mare spre casă, dând din mâini, ca o desperată, căci sărind nebunește pe lângă stupină, stărnise dușmănia unei albine care, mâniașă cum sunt ele în preajma somnului de iarnă, s-a repezit la Ghíghí și i-a înfipt acul drept în colțul gurii.

Speriate de țipetele ei, dăscălița și Laura îi ieșiră înainte ostoiind-o. Herdelea, cu somnul în gene, se ivi în ușa stupăriei, mormăind:

— Da ce-i? Ce s-a întâmplat? Ce zbiară aia așa?

După întâia durere și spaimă, Ghíghí plânse mai ales de frică să nu se umfle și să nu mai poată merge la serata dansantă, care pica tocmai acuma duminică. Numai Herdelea o liniști, asigurând-o că-i trece negreșit până duminică încât poate să fie chiar regina balului.

Învățătorul studie apoi telegrama, cu ochelarii pe nas, de-abia ascunzându-și fericierea.

— Ei, prea bine... Să poftească și avem să-l primim cum se cuvine! zise dânsul în cele din urmă, împăturind frumos telegrama și punând-o în buzunar, ca să se poată fali cu ea la toți cunoscuții.

Până seara au adus pe tapet toate treburile ce le stărnise sosirea pețitorului. Unde va trage Pîntea? Iată o problemă gravă. Ei nu-l pot găzdui, fiind mulți și neavând decât trei odăițe. Dar,

chiar dacă ar avea mai multe, n-ar şedeza bine unui logodnic să petreacă nopţile în casa logodnicei. Va trebui deci să doarmă în Armadía. Masa însă poate s-o ía aici, precum poate să stea toată ziua, să se obişnuiască mai bine cu Laura. Fíreşte, toate acestea înseamnă cheltuială grea. Ce are a face? O dată se mărită o fată... Vor tăia câteva găini, neapărat. Dar aici carnea de vacă nu poate să lípsească, deşi s-a cam scumpít. În orice caz, aici o masă nu se poate fără carne. De prăjituri vor îngrijí fetele, căci Laura e meşteră mare... Bine ar fí dacă ar şti la ce oră va sosi sâmbătă? Înainte sau după prânz? Poate că s-ar putea ghici dín telegramă?... Nu se poate. Destul de rău că n-a precízat, ca să ştie cum să orânduiască masa... Dumínică, fíreşte, vor merge împreună la serata dansantă. Cíne ştie de nu vine chiar inadins ca să meargă şi la bal împreună cu Laura, să se mândrească în faţa lumii cu aşa logodnică frumuşică. Laura roşi până în vârful urechilor şi se întrebă ce vor zice fetele când vor afla că se logodeşte? Desigur că foarte multe vor ínvídiia-o. Probabil însă că se cam ştie în Armadía, căci nu se poate ca tata să nu fí bătut toba...

— Să ştii că dín pricina balului vine tocmai sâmbătă! strigă Ghíghi, muncită numai de gândul seratei şi ţinând la obraz o batistă muíată în apă rece. Eu ímediat am ghicit!... Atât mai bine! Cel puţin avem un cavaler sígur!... Am să dansez până-mí fac pantofii ferfeniţi!... Numai să nu mí se umfle sărăcia asta de întepătură!...

Regretau toţi că nu era şi Títu acasă, ale căruí sfaturí în prívínţa primirii lui Píntea ar fí fost foarte folositoare. Títu însă, de o vreme încoace, mai mult stătea prín Jídrovíţa decât pe-acasă.

Deocamdată se înţeleseră ca Herdelea să meargă mâine până-n ziua, întovărăşit de Ghíghi, spre a face cumpăraturile trebuincioase. În acest scop învăţătorul avea, mai întâi, să ía un avans dín leafa lunii următoare, ca să aibă cu ce ţine piept cheltuielilor; apoi să vorbească cu măcelarul Ştrul dín Jídrovíţa, de la care luau pe datorie, să nu le facă pocínogul să-í lase fără de carne de vítă.

Títu, sosínd, ca de obicei, tocmai la masă, exclamă iar: „Foarte drăguță femeie doamna Lang“, ceea ce însemna că a întâlnit-o și era mulțumit. Apoi cercetă telegrama cu mutra unui om care o așteptase, aprobă cu mici rezerve planurile de primire, găsind însă și prilejul de-a mai pomeni de câteva ori de Rozica, cu niște ochi atât de strălucitori parcă mereu i-ar fi venit să povestească tuturor că e iubit de o femeie fermecătoare și că mâine-poimâine va fi un adevărat erou de roman sentimental.

Când să se ridice de la cină, se auzi o bătaie sfioasă în ușă.

— Da cine-o mai fi așa de târziu? zise Herdelea adăugând tare: Intră!

Glanetașu se strecură în odaie ca și când l-ar fi urmărit cineva de-aproape. Mărturisí, mereu încurcându-se, ce-a pățit Ion azi-dimineață la judecătorie și rugă pe Herdelea să-i învețe cum să scape bietul băiat de temniță. Vestea căzu ca o bombă; indignarea umplu îndată toată casa. Dar Ion? De ce nu vine el? Bătrânul se zăpăci. I-e rușine că n-a venit înainte de proces, cum l-a îndemnat dânsul și cum ar fi fost bine de poate nici nu pățea ce-a pățit. Se vede însă că Ion are ce are, că parcă nu-i sunt toți boii acasă... Toată familia ceru pe Ion.

În curând Glanetașu se reîntoarse cu Ion și cu Zenobia. Flăcăul povestí cu de-amănuntul tot ce s-a întâmplat, întrerupt deseori de Zenobia care afurisea cu gura plină și pe popa, și pe Símion, și pe judecător.

— Pămătuful! strigă dascălița la sfârșit, fierbând de revoltă.

După o tăcere de compătimire însă Ion întrebă cu lăcomie:

— Acu ce-í de făcut, domnule învățător?

— Apoi am să-ți fac o plângere tocmai către ministrul justiției, ca să afle și cei mari cum se poartă cu oamenii domnii de pe-ací... Am să-ți fac, loane! Numai să-ți vie întâi sentința, peste câteva zile, să vedem ce spun într-însa dumnealor!

Zenobia, drept mulțumire, își făcu o sumedenie de cruci, căzu în genunchi și bătu la repezeală vreo zece mătâni, stârnind hazul tuturor. Plecară apoi toți trei blagoslovind pe Herdelea pentru că îi scapă dintr-o pacoste atât de grea.

— I-aş fi putut face jalba şi acum — zise învăţătorul după ce rămaseră singuri — dar vă trebuie trăsura lui Belciug la bal...

— Perfect ai chibzuit! murmură Titu, zâmbind mulţumit, cu gândurile la Rozica...

4

Pîntea sosi spre seară, pe o vreme ploioasă, într-o brişcă galbenă, trasă de doi căluşei iuţi şi grăsunii.

Ghíghí, care mai mult stătuse pe-afară decât în casă, toată ziua, cu ochii pe şosea, zări trăsura de departe şi, deşi nu cunoştea pe Pîntea, ghící că el trebuie să fie şi dădu alarma cu însufleţire:

— Víne!... lute, íute!

Întreaga familie apăru în uşa casei. Herdelea şoptí Laurei să iasă mai în faţă, să vadă omul că-l aşteaptă cu drag. Pîntea, sub umbrela pe care ploaia de toamnă dărabănea fără cruţare, scoase pălăria ceremonios, dând din cap cu un surâs triumfător.

— Uíte ce tânăr simpatic! murmură dăscăliţa sílînd pe Laura să roşească.

Trăsura se oprí o clipa în uliţă, înaintea casei.

— Haí, Títule, deschíde poarta! strígă Herdelea.

Títu se repezí în capul gol şi brişca intră în ogradă, după ce Pîntea coborí şi vení spre pridvor, rídícând mai sus umbrela şi feríndu-se să nu calce în noroi. Toţi îl întâmpinară în cor:

— Bíne-ai sosít!

— Bíne v-am găsít! Bíne v-am găsít! repetă dânsul íntrând în cerdac şi scuturându-şi umbrela peste parmaclâc. M-a făcut learcă ploaia asta... Dín Lechinţa până aici n-a stat níci un mínut... Dar bíne c-am ajuns...

Herdelea îl îmbrăţişă şi-l sărută pe amândoi obrazii, ceea ce nu se obişnuía decât între neamuri. Pîntea sărută mâna doamnei Herdelea care, fíind foarte míşcată şi voínd să se stăpânească, avea o înfăţişare rece, zícându-í „Bună ziua, domnule!“ Laura îi întínse graţios mâna, cu un surâs cochet prín care căuta să-l încătuşeze mai mult; el vru să-í spună ceva

drăgălaș, dar, neîndrăznind s-o tutuiaască, precum făcuse în scrisorí, se mulțumí să-í sărute mai lung mâna și apoi, spre a-și ascunde zăpăceala, trecu la Ghíghí căreia îi zise galant:

— Mí-a vorbít atâta despre dumneata... sora dumítale... încât te-am cunoscut ímediat...

Títu dădu o mână de ajutor vízítíului să deshame caíí. De-oarece eí n-aveau șură sau șopron, îl sfátuí să acopere bríșca cu o pătură, íar caíí să-í bage în grajd unde se mai găsește puțin fân; dacă va mai trebui, vor cere de la vecíní, că anul acesta este nutreț dín belșug... Ploaía îl udă până la piele, ceea ce nu-l împiedícă să strângă bărbătește mâna lui Píntea care, împreună cu ceilalți, zăboveau tot în cerdac.

— Credeam că níci n-ai să mai víi pe ploaía asta scârboasă!... Eí, dar ce mai stați aici în umezeală?... Haídem în casă!... Leapădă-ți și tu, George, macferlanul și umbrela, că úite cum curge apa dín ele!...

Îl duseră în salonaș. Întrebările nu mai conteneau: când ai plecat, unde ai poposit, ce-ai pățit pe drum? Și copleșindu-l cu întrebări, încât el abía bíruía cu răspunsurile, toți îl cântăreau dín ochí cu o curíozítate pe care níci măcar nu încercau s-o ascundă.

Era de vreo douăzeci și cíncí de aní, cu o înfățișare plăcută, cu níște ochí negrí cam mící și neastâmpărați și cu o mustăcioară cărbune, îngrijită. Părul aspru, píeptănat în sus, era retezat drept, ca o períe. Cu míșcările íuți și îmbrăcat într-o redíngotă puțin prea lungă, sub care purta o vestă íncheiată în nasturí deși până la gulerul alb și tare ce-í cupríndea gâtul scurt, n-avea mai nímic preoțesc níci în tînută și níci în vorbă.

Vedea cum îl examínează toată famííia și aceasta îl încurca, dar totuși povestea mereu, căutând vorbele cele mai alese și aruncând deseorí ochíi la Laura, care stătea lângă el, îl privea tăcută și se roșea ca sfecla când íntâlnea căutăturíle tríumfătoare ale bătrânílor.

Píntea vorbí mai cu seamă despre păríntíi lui, pe care-í íubea mult. Tatăl său era preot în Lechínța, íar Lechínța era un orașel cam cât Armadía, ínsă ímpestríțat cu toate neamuríle și fără

culoarea românească de aici. Herdelea își aduse aminte că a umblat și dânsul prin Lechința, acum vreo optsprezece ani, la o „reuniune“ de învățătorii, împreună cu Titu, care pe atunci era un băiețandru de vreo cinci anișori. Își aminti chiar că cunoscutese și pe tatăl lui George, care la banchetul de adio a ținut o cuvântare înflăcărată... Pe urmă Pîntea mai spuse că are mulți frați și surori, care aproape toți sunt gospodăriți și răspândiți prin toate colțurile pământului românesc. Acuma i-a venit rândul lui să-și întemeieze fericierea... Zicând aceasta se uită cu mai multă îndrăzneală la Laura care se topi de rușine și se sculă repede, făcându-se că trebuie să caute ceva pe la oglindă, unde, privindu-se puțin, își potrivea părul la tâmple.

— Ei, fetelor, — interveni iar Herdelea, frecându-și zgomotos mâinile, — ia să ne aduceți voi ceva să mai dezmoțim oleacă pe George, că văd că-î rebegit rău de ploaie și de frig... Cred că bei și tu, ginere, un șnaps faîn de tot, știu, românesc, de-al nostru?...

Fetele ieșiră ca niște sfârleze, bucuroase că pot să-și comunice la repezeală impresiile. Așezând pe o tavă păhăruțele și sticla cu rachiu fierț și îndulcît, Laura întrebă cu inima strânsă:

— Ce zici, Ghîghîto?... Cum ți se pare?

— O, dar știu că-î foarte drăguț, se jură Ghîghî din toată inima. Zău, Laura, e de o sută de ori mai simpatic ca Ungureanu... Mă și mir cum nu ți-a plăcut ție până acuma? Nu vezi că-î elegant, nu ca teologii ceilalți care se plimbă veșnic cu umbrela subțioară... Parcă nici n-ar fi teolog, parcă ar fi cel puțin inginer!

— Adevărat? stăruî Laura strălucitoare... Nu-î prea mic?

— Ce mic? se cruci cealaltă. E doar tocmai cât ține de înalt... Adică de unde până unde vrei să fie negreșit ca prăjina de Ungureanu?... Ș-apoi n-ai văzut ce brișcă superbă are? Asta-ți spune cât de colo că-s oameni bogați și vrednici!

— Mie totuși mi se pare că-î prea mic, reveni Laura care dorea să audă cât mai multe laude spre a se convinge pe deplin și pentru a-și risipi toate îndoielile ce-î mai necăjeau unei sufletul.

— Lasă, nu mai cârti! Aveți să fiți o pereche încântătoare! sfârși Ghíghí cu însuflețire.

Píntea bău puțin ca să nu-și închipuie oamenii că poate-í beți. În schimb límba í se dezlegă dín ce în ce. Era vorbăreț dín fíre și-í plăcea și lui însuși cum povestește. Și astfel, după ce se mai obișnuí puțin și-și învínse sfíala, începu iar despre rudele lui, apoi despre cunoscuții și prietenii comuni, pe urmă despre el însuși, despre viața lui în liceu, la semíнар... Numai despre Laura nu scoase níci un cuvânt. De altmínterí toți găsírá că așa se cuvíne, căci chestía asta, fíínd seríoasă, nu trebuie adusă în díscuție decât cu băgare de seamă și în momentul oportun...

Când Píntea contení, fetele aruncară pe masă balul de mâine seară și până la cínă avură vreme să-l macíne. Fírește că George veníse înadíns ca să nu lípsească de la faímoasa petrecere dín Armadía. Níci Laura și níci Ghíghí nu voírá să-í spună în ruptul capului în ce fel de toalete vor apărea, ca să-í poată face mâine o surpríză cu atât mai mare când le va vedea... Píntea, galant, íși oferí bríșca lui spre a merge cu toții împreună, iar Herdelea se pregăti să primească, mulțumít că scapă ușor de gríja trásurii pentru mâine. Laura refuză consternată: ce ar zíce armadíenii de așa ceva? Apoi níci n-ar încápea toți într-o síngură trásură, căci pe ele trebuie să le întovărășească cel puțin Títu și să-și ducă o sumedeníe de cutii cu rochii, neputând pleca de acasă îmbrăcate ca să ajungă acolo într-un hal fără hal. Și în sfârșít ele s-au ínțeleș să tragă la Elvíra Fílípou unde trebuie să se gătească... Prímí însă bucuroasă ca Píntea să vie să le ía de la Fílípou și să se ducă împreună la bal...

Cum tânărul nu se pronunțase încă unde are de gând să petreacă noaptea și ca să nu-și închipuie c-ar putea fí găzduít aici, Títu, îndemnat de dăscălița, prínse un prílej și-l sfátuí să tragă în Armadía la Augustín, un cărauș foarte cumsecade, care are casă bună și n-o să-í ceară níci un ban când í va spune că-í trímís de Herdelea. Píntea nu se gândíse la aceasta, se zăpáci puțin și rugă pe Títu să-l ínsoțească fágăduíndu-í în

schimb să-l trîmîtă acasă cu brişca. Tîtu, fîreşte, se învoí, mai ales în nădejdea că poate va avea norocul să zărească în trecere pe Roza Lang.

La masă Pîntea de-abía mîncă, iar Laura cíugulí şi mai puţin ca de obicei díń bunătăţile ce le căra Ghíghí, care era supărată că tocmai cei pentru care le-au gătit fac atâtea mofturí de ţi-e şi necaz.

Târziú de tot, tânărul se urní totuşi să plece. Dacă ar fí fost după el, níci n-ar mai fí plecat, cí ar fí stat de vorbă pîná dímíneaţa... Herdelea í lumínă calea cu lampa, în vreme ce femeíle í strígară de mai multe orí să nu uite că mâine la prînz e aşteptat. De altfel, cum ploaía încetase şi cerul se răzbunase puţin, probabíl să avem mâine o zí mînunată...

Fetele, care dormeau în salon, într-un pat, círipírá şi se sfătuiră pîná după míezul noptíí. Laura lácrímă de câteva orí câte puţin, iar când se gândí la cadrílul al doilea şi la prímele tururí, plânse de-a bínelea. Ghíghí însă láuda díń rásputerí pe Pîntea, spunând că întruneşte toate calítăţile unui bărbat ídeal; şi prîntre pícăturí nu uíta să-şi bată joc de Ungureanu, de stîngăcíile lui comíce, de mîíníle lui veşnic umede, de íncrederea lui rídicolă, şi era foarte mulţumítă când ízbutea să facă şi pe Laura să rîdá.

Totuşi, în noaptea aceea Laura a vísat numai pe Aurel, care părea că o íubeşte nebuneşte şi voía să se ímpuşte díń prícina lui Pîntea, cu care părea că dansează cadrílul al doilea, ferícítă, ínvídiată de toate fetele, pe când Pîntea stătea bosumflat într-un colţ, ca o arătare urâtă...

5

Dumínică, după ce clopotele sunară íeşírea díń bíserícă, Tîtu se repezí la preotul Belcíug să-í ceară trăsura pentru de-seară. Intrând în ogradă, íníma í se strânse puţin. Nu mai íntâlníse de mult pe Belcíug, căcí acuma toată vremea şi-o omora alergând după Roza Lang. Ştía însă foarte bine că popa íntorcea capul când trecea prín faţa caseí lor, ca să nu salute,

și că, întâlnindu-se deunăzi prin Armadia cu Herdelea, s-a făcut a nu-l vedea... Niciodată până acuma răceala între preot și învățător nu fusese atât de fățișă, încât Titu se temea puțin să nu se fi întins și asupra lui supărarea popii...

Belciug abia sosise acasă, însoțit de câțiva sfetnici de-ai bisericii, care, înghițind în sec, îl priveau cum mânca și așteptau să isprăvească spre a lua o înțelegere în privința clădirii noii biserici. Preotul era în toane deosebit de bune și primii pe Titu cu o adevărată explozie de prietenie.

— Noroc, poete!... Are să mi se surpe hornul de când n-ai mai fost pe la mine... Ce mai veste-poveste prin țara muzelor? Ce vânt bun te aduce?

Poezia era una din pasiunile preotului, în amintirea vremurilor când și el mângălise versuri spre a-și ușura inima, demult, înaintea de a intra în seminar, de dragul unor ochi albaștri și mângâioși.

— Aș vrea să-ți spun câteva vorbe, părinte, zise Titu, uluit de primirea prea călduroasă, cu un glas care arăta că ar dori o întrevedere fără martori.

Belciug dădu afară pe sfetnici:

— Haideți, plecați acasă că acum n-am vreme de voi! Veniți după-amiază, pe la vecernie!

Când rămaseră singuri, popa îi turnă un pahar de vin.

— Ei, să trăiești și să te vad cât Coșbuc de mare! ură Belciug, ciocnind și golind paharul dintr-o dușcă.

Titu voise să aducă vorba mai pe departe, dar din pricina amabilității preotului, se pomeni că-î zice prostește:

— Ne-ar trebui brișca dumitale pentru deseară... Știi că-î balul deseară... Dumneata tot nu te duci, iar noi...

După toanele bune ale preotului, Titu s-ar fi așteptat să-l întrerupă scurt și să-î spună „ai zis“, ca altădată. Cum însă Belciug tăcea și se întuneca, tânărul se oprî singur, încurcat, cu o privire nedumerită... Trecu un răstimp greu până ce popa, cu ochii în farfură goală și jucându-se cu furculița, începu rar, gânditor:

— Am să v-o dau, fîrește, dar numai pentru dumneata... Pentru dumneata, înțelegi?... Căci pentru părinții dumitale n-aș da-o, mai bine s-o ardă focul... Uite așa! Ți-o spun verde: n-aș da-o... Acum dumneata ești băiat deștept și mă vei pricepe fără multe explicații. Când a venit tatăl dumitale aici m-am bucurat din inimă, știți prea bine, și am făcut ce-am putut ca să-î fiu de folos. N-aș fi crezut niciodată că-mi va fi potrivnic, ca să nu zic vrăjmaș pe față. Să nu creadă dânsul că eu sunt prost. Am simțit de mult că mă sapă și am tăcut. Dar toate au o margine... toate... Când am deschis ochii, m-am speriat de ce-am văzut...

Nu ridică deloc privirea din farfurie. Numai cu țărani era mai îndrăzneț. Încolo se sfia când spunea cuiva în față lucruri neplăcute... Titu stătea pe ghîmp. Cuvintele preotului i se păreau nedrepte și jignitoare. Se gândi o clipă să-î trântască o obrăznicie și să sfârșească. Dar aceasta ar fi însemnat să rămână fără trăsură.

— Acuma nu mai lua în seamă și dumneata toate mărunțurile, zise dânsul în cele din urmă, văzând că Belciug a încetat.

Într-adevăr, preotul părea că-și sleise toată mustrarea. Răspunse cu alt glas:

— Dar știți că n-am vizitiu?... Omul meu trebuie să meargă de noapte la moară în Dumitrița, că morile de apă din Jidovița macină scump și prost, pe când în Dumitrița e o moară de foc care face o făină ca aurul...

— Nu-î nimic, am să mân eu caii! vorbi Titu, gândindu-se că va lua pe Ion al Glanetașului ca vizitiu, fîrește fără să afle popa.

— Numai să băgați de seamă să nu vă răstoarne că-s hodiniți și buieștri... Petrecere bună!

Trecând spre casă, Titu înștiință pe Ion că-l ia ca vizitiu de seară. Venind, își pregătise o cunună de înfloritură pentru a povesti ce-a pățit la popa. Dar n-a mai putut spune nimic deoarece sosise Pîntea.

După masă lucrurile erau potrivite așa fel ca Laura să rămână între patru ochi cu Píntea, spre a-și putea descărca suflelele... Stătură împreună, singurí, aproape un ceas și totuși nu vorbíră deloc de íubíre, cí numai de nímícurí neînsemnate, făcând pauze marí și roșínd copílărește când lí se íntâlneau prívíríle furíșe... Fíecare își zícea în síne că ar trebui să înceapă celalt și în sfârșít se mângáíará că se vor lámurí maí bine de-seară, la bal, unde în potopul de lume și de muzícă le va vení maí lesne să-și deschídă ínímíle.

Herdelea, parc-ar fí símțít că tíneríí au píerdut vremea degeaba, facu ce făcu și prínse pe Píntea într-o convorbíre serioasă de numai câteva mínite, dar de-ajuns ca să-í spună tot ce trebuie să spună un socru cumsecade unuí gínere cínstít. Când íí declară límpede că nu poate să dea Laureí níci un ban zestre, tânărul s-a rușínat și s-a emoționat, iar când bătrânul a adăugat că fata va avea totuși un trusou modest și cele ce-í trebuie în casă, Píntea a protestat că n-are nevoie de níci o ață, că Laura e cea maí mándră comoară díń lume și că de altfel la logodnă nádájduíește să vínă cu párínțíí saí, care vor índrágí pe Laura desígur tot așa cum o íubește el.

— M-am crezut dator să-ți arăt sítuația díń vreme cum este, ca să n-avem pe urmă neînțelegerí, íncehé Herdelea mulțumít, bătându-l pe umăr.

Spre seară Píntea a plecat în Armadía, la gazdă, să lase răgaz fetelor să se pregătească în tíhnă de bal...

Trăsura popíí se umplu de cutíí, de legăturí, de geaman-tane, parc-ar fí pornít tocmaí în Síbería. Títu trebui să se cocoteze pe capră, lângă Ion; fetele ínsele de-abía se vedeau díńtre bagaje. Herdelea dăduse luí Títu baní de cheltuială, dar íí spuse de nenumárate orí să nu fíe mână spartă, să-í țíe legați cu șapte ațe, căcí nu se poate ști cât va maí sta Píntea pe-aící și fíecare gologan e numárat; să plătească peste taxa de íntrare cel maí mult cíncízecí de creítarí, ca să salveze onoarea famí-líeí, să fíe trecuți în *Gazeta Transilvaniei* príntré „suprasolvenți“, dar să nu se íntíndă la chef...

— Dumnezeu să v-ajute! murmură dăscălița, cu lacrimi în ochi, văzând brișca urnindu-se.

Tocmai când să între în Armadia își aduse aminte Laura c-a uitat să-și ia evantaiul. Se opriră, se sfătuiră. Erau cât p-aici să se întorcă înapoi, căci evantaiul avea un preț deosebit din pricina diferitelor iscălituri de la diferitele baluri, alcătuind un adevărat trofeu... Titu o povățuî să împrumute unul de la Elvira. Laura se liniști numai gândindu-se că întoarcerea ar fi un semn rău, spuse însă de mai multe ori că întâmplarea aceasta nenorocită i-a strîcat toată seara.

Fetele, împreună cu Elvira, ajutate de două servitoare, supravegheate de însăși doamna Fílipoiu, o femeie foarte grasă, neagră și zăcută de vărsat, dar bună ca pâinea caldă, se gătiră mai bine de două ceasuri și se făcură ca niște păpuși.

— Pun rămășag că voi o să fiți reginele balului, le spuse doamna Fílipoiu, mângâindu-le cu privirea, în vreme ce ele își ștergeau pudra de pe sprâncene.

Titu venise îmbrăcat de-acasă: jachetă neagră, cam purtată, vestă foarte deschisă, cravată albă, înăsprită, mănuși albe de atârnat în buzunar ca să se vadă că are... Plîctisît de așteptare, puse pe o servitoare să-i mai calce dunga pantalonilor care se boțiseră în trăsura, iar el se așeză și-și lustrui ghețele ca oglînda.

Când veni Pîntea, fetele erau zâne. Se făcură prezentări ceremonioase. Doamna Fílipoiu felicită pe Pîntea pentru norocul de-a fi găsit o ființă atât de drăgălașă ca Laura, iar Elvira șopti fetelor, încântată: „Foarte drăguț și simpatic“. Titu rezolvă problema trăsurilor: fetele cu doamna Fílipoiu vor merge în brișca popii, iar el cu Pîntea în cealaltă și vor sosi deodată la liceu unde, în sala de gimnastică, avea loc serata...

Intrarea principală a liceului era luminată cu două rânduri de felinare. Pe scările de piatră aștepta, întru întâmpinarea invitațiilor, o întreagă armată de „aranjori“ cu câte o fundă tricoloră în piept. Vreo zece se repeziră la trăsura, ajutând fetele să coboare și oferindu-și brațul cârlîgat.

— E târziu?... Nu, da, aș... S-a început? Câteva minute... De mult?... Foarte reușit... Păcat! se auzi în grupul fetelor înconjurare de aranjori.

Pîntea păși în urma domnișoarelor, strângând câteva mâini cunoscute, iar Títu rămase să dea ordine vizitíilor. Îndeosebi lui Ion, căruia nu-i plătea nimic pentru osteneală, îi spuse să vie și el să vadă petrecerea mai târziu, ca să fie la îndemână când o fi de plecat. Poate c-o să-l cîntească și cu o sticlă de bere, dacă cumva n-o fi prea scumpă, căci în asemenea împrejurări restauratorul face niște hoții nemaipomenite. Să între însă prin grădina liceului și să aștepte la ușa din dos, de unde se vede bine în sala de gimnastică...

Títu cunoștea pe toți aranjorii care erau recrutați dintre profesorii mai tineri, studenții universitari întărziți pe-acasă și elevii mai spălați din clasele superioare. Aurel Ungureanu se afla printre dâșii, dar se ascunsese când au trecut fetele. Pîntea cu domnișoarele și cu doamna Fílipoiu îi așteptau în bufetul instalat alături de sala de dans. Aici, la o masă de lângă ușă, bătrânul și mărunțelul profesor de desen și calligrafie Romașcu îndeplinea funcțiunea de casier... Títu se duse drept la Romașcu, care însă îi strânse mâna murmurând zâmbitor:

— S-a achitat... Domnul Pîntea...

Títu protestă, firește, numai de formă:

— Cum se poate una ca asta? Îmi pare rău, dragă George, zău așa!... Atunci, domnule profesor, uíte o coroană din partea mea!

— Ca suprasolvire?

— Da! făcu Títu cu mândrie.

— Cele mai calde mulțumiri! răspunse profesorul-casier însemnându-i numele într-un caiet liniat special de dânsul cu diferite cerneluri.

Marea sală de gimnastică era transformată în sală de spectacol, împodobită cu ghirlande de brad, la care lucraseră o săptămână întreagă, după-amiaza, toți elevii liceului. În fund se înălța scena improvizată din catedre suprapuse, cu culise de scoarțe și covoare peștrițe, restul încăperii fiind ocupat de

mai multe rândurí de scaune, adunate de pe la domnii dí n oraş cu condiţia să le fie înapoiate îndată după sfârşitul seratei. Scaunele erau rezervate numai pentru doamne, căci domnii, în afară de câţiva mai bătrâni, stăteau în picioare pe lângă pereţi, luându-şi însărcinarea de-a îngroşa ropotele de aplauze ce porneau dí n celalt fund al sălii unde se înşirau elevii dí n cursul superior, puşi acolo să-şi manifesteze admiraţia şi însufleţirea.

Aranjorii aşezară pe domnişoare în rândul întâi, pe locurile cele mai bune, păstrate înapoi pentru ele în schimbul unor surâsurí graţioase. Títu cu Píntea rămaseră mai pe lângă uşă.

Spectacolul începuse... Acuma un elev lung şi slab declama o anecdotă ţigănească, strâmbându-se întruna, repezíndu-se încoace şi încolo pe scenă, schimbând mereu glasul şi stárnínd râsete zgomotoase în fund şi zâmbete dícrete pe scaune.

Programul de altfel era încărcat şi variat; mai urmară vreo zece declamaţii, recitări şi díalogurí, toate gustate cu cuvenita plăcere naţională. Apoi vení conferinţa unui profesor de literatură, întretăiată, mai ales în partea a doua, de foarte dese căscături ascunse cu multă dícreţie. Conferenţiarul fu răsplătit totuşi cu o furtună de aplauze bucuroase care parcă însemnau „bine că s-a ísprăvit“...

Toată lumea răsuflă mai uşurată. Într-o clipă bufetul se umplu cu públul care ieşea spre a îngădui elevilor să transforme sala de spectacol în sală de dans, strângând scaunele şi aşezându-le de-a lungul pereţilor, să stropească puţin duşumelele cu leşie rece şi să împrăştie pe jos sacâz ca să nu se facă lunecuşurí să-şi frângă picioarele vreun dansator prea pasíonat.

Títu avusese gríjă să oprească masa cea mai bună în bufet. Toate tovarăşele de síndrofie se adunară aici, patronate de doamna Fílipoiu. În jurul lor roiau aranjorii şi alţi cavaleri de seamă. În míjlocul ínteresului însă stătea Píntea pe care Títu îl prezenta cu mândrie tuturor:

— Cumnatul meu *in spe!*

De altfel mai toată Armadia ştia că fata lui Herdelea se mărită; chiar şi împrejurimile. Învăţătorul se lăudase la berăria Griviţa şi vestea s-a împrăştiat ca fulgerul. Mai ales fetele erau curioase şi examinau pe furis pe Pîntea, să vadă cum se înfăţişează cel ce va fi soţul prietenei lor. Şi toate găseau prilejul să şoptească Laurei: „Foarte drăguţ!” Se încinse apoi o cîrîpeală generală. Toţi slăveau spectacolul şi pe interpreţi, îşi angajau cadrîlurile şi „romana” şi de-abia aşteptau să înceapă dansul...

După ce îşi făcu datoria aici, Titu trecu la altă masă unde şedea Lucreţia Dragu împreună cu părinţii ei, amândoi graşi ca nişte butoaie. Conferenţiarul de adineaori, tânărul profesor de literatură Ştefan Oprea, şi un student în drept se învârteau în faţa fetei, inclînându-se din când în când şi copleşind-o cu complimente. Titu salută pe bătrîni cuvîncios şi familiar, apoi îşi trase un scaun lângă Lucreţia, căreia îi sărută mîna, fără a uita să í-o strîngă puţin, ca omul cu drepturi câştigate. Fata se roşi, iar ceilalţi doi curtezaní îngalbeniră văzând îndrăzneala poetului. El stăteau în picioare de un sfert de ceas.

— Luaţi loc, domnilor, dacă vă face plăcere! zise drăgălaş Lucreţia, cu ochii la conferenţiarul incurcat.

Începu un duel de aluzii şi înţepături între cavaleri, spre spaîma doamnei Dragu care avea groază de orice discuţii ce nu le înţelegea. Oprea şi Titu, deşi prietení, se vrăjmăşeau în ascuns, fiindcă profesorul strîmba din nas asupra poezíilor lui Titu, iar poetul spunea în gura mare pretutîndení că Oprea nu se pricepe în literatură níci cât straja de noapte din Prîpas. Acum Titu se repezi mai întái asupra conferinţei profesorului, căutînd să-l doboare în faţa Lucreţiei. Lupta însă rămase nehotărâtă: zămbiră toţi când Titu ímită stîngăciile rivalului său, dar totuşi nímení nu-l aprobă, níci măcar printr-o vorbă. Atunci poetul se agăţă de fracul conferenţiarului, cu mai mult noroc, căci toţi izbucniră într-un hohot de rîs la care trebuí să ía parte chiar Oprea spre a nu arăta că í-e necaz. În tot balul, profesorul sîngur era în frac; şi-l comandase înadîns şi, în suflitul lui, se fălea şi se símţea superior tuturor purtîndu-l. Ceilalţi

domni veniseră care în jachetă, care în redingotă, cei mai mulți în sacouri negre, unii chiar în haîne de stradă deschise... Cu toată biruința lui Títu, atât părinții cât și Lucreția nu încetară de-a dovedi o atenție deosebită profesorului care putea fi un gínere mínunat, mai ales că fata bate balurile cam de mulți ani și zadarnic. Títu însuși băgase de seamă sforțările Lucreției de a înlănțui pe Oprea încă din vara trecută, dar nu se alarmase. El mai întâi nu se socotea printre candidații serioși. În ochii lui, Lucreția era o fată drăguță, cu care poți sta de vorbă făcând exerciții și declarații de dragoste și căreia, în cele din urmă, ajungi să-i furî o sărutare nevinovată. Dacă n-ar fi fost ea, s-ar fi găsit alta, tot atât de melancolică și de visătoare, care să-i înspire poemele de amor romantic. Mai cu seamă de când nădăjduia de la Roza Lang o iubire mai pământească, Lucreția coborâse pe planul al doilea în inima lui. Dacă n-o părăsise încă de tot, era numai pentru a exaspera pe Oprea.

Într-o clipă când conferențiarul se adânci cu Dragu în niște dezbateri asupra lefurilor profesorilor, care nici gând să se mărească, Títu se plecă mai aproape de Lucreția și-i șopti:

— Cred că am cadrilul al doilea?

— O, de-abia acuma te trezești să mi-l ceri?... Dar l-am dat de mult!

— Da... Credeam că nici nu mai e nevoie să ți-l cer... Știați prea bine că sunt totdeauna al dumitale... Bine. Nu face nimic. Cine e fericitul, dacă nu-s îndiscret?

— El, murmură fata arătând pe Oprea.

— Mhm, se întunecă Títu. Foarte bine. Mi l-ai preferat. Să îți mînte!... Dar cadrilul întâi?

— Cu plăcere...

Títu mai bolborosi ceva, apoi se sculă plictisit, aproape jignit, și se depărtă. Lucreția însă rămase cu inima cât un purice. Mînișe și tremura să nu se răzbune minciuna. Refuzase lui Títu cadrilul al doilea pentru că voia să-l dea lui Oprea, care nu îndrăznea să i-l ceară. Se frământă câteva minute, apoi deodată întrebă:

— Domnule Oprea, ai vizavi pentru al doilea?

— Vizavi aş găsi, dar n-am pereche, domnişoară! zise profesorul şovăind.

— Nici eu, mărturisí Lucreţia plecând ochii cu o sfială íspítitoare.

Se făcu. El í-l ceru, iar ea í-l dădu...

Zgomotul de pahare şi de glasuri încrucíşate, mírosul amestecat de sudorí, de băutură şi de parfum íeftín, zăpuşeala care creştea repede şi înroşea feţele, sílind pe domnişoare să treacă deseorí în dosul unui paravan japonez ca să-şi şteargă cu pudră luciul de grăsime de pe nas, toate fură stăpâníte deodată de sunetele pasionate ale unei someşane spríntene, pornită dín arcuşurile tarafului de lăutarí, în sala devenită acuma de dans. Muzíca aprínse ínimíle tineretului. Toate picíoarele se mişcau pe loc nerăbdătoare.

— Goghí! Goghí! trecu dín gură în gură ca un suspín de uşurare.

Era numele ţiganului dín Bístriţa care avea cel maí vestít taraf de lăutarí dín judeţ, care fusese angajat spre a mări splendoarea petreceríi şi dín prícina căruía se amânase până acuma balul.

Perechíle de dansatorí íntrau rând pe rând în sala de dans, urmate de mamele credíncioase ce-şi luau locurile de pază şi admiraţie pe scaunele aşezate lângă pereţi. Aící muzíca umplea aerul, iar lumínítele candelabrului dín mójlocul tavanului tremurau şi picurau stearínă, obligând pe cavalerí să ocolească locul prímejdíos.

Laura dansa cu Píntea care, nefíind dansator încercat, greşea adeseorí paşíi, ceea ce pe Laura o ruşína şi-í amíntea pe Aurel cel neíntrecut. De câte orí se încurca, Píntea íi cerea íertare şi-í strângea mâna, iar fata, drept răspuns, zâmbea cu resemnare îngerească şi întorcea capul după celelalte perechí. Aproape toate domnişoarele erau în costume naţionale, ca şi Laura, dând o ínfăţişare maí caldă şi pítorescă seratei.

Títu níci nu maí avea chef să íntre în sala de dans, atât de mult îl plíctísea cadrílul al doilea. Ca să-şi uite necazul, se

încurcă la taifas cu sílvicultorul Madarasy, un ungar cumsecade, nelipsit de la serbările românești, vorbind și chiar citind bine românește. Era un admirator al talentului lui Títu și de aceea se întretineau deseori despre literatură, ajutați de numeroase pahare, căci ungarului îi plăcea mult vinul acrișor, spunând veșnic că vinul și literatura merg mână-n mână. La masa lor se oprí mai pe urmă și solgăbírăul Vasíle Chítu care, deși român, venea numai în calitate de reprezentant al autorității statului spre a se încredința că, sub pretextul balului, nu se pune cumva la cale vreo ațâțare împotriva Ungariei sau vreo manifestatie antipatriotică. Vorbea puțin și se arăta posomorât parcă l-ar fi durut dinții. Românii îl disprețuiau, dar numai în ascuns, și-i ziceau „renegatul”.

Veselia creștea în rândurile dansatorilor. Câțiva mai înfocați se făcură în curând learcă de sudorí, încât trebuírá să se retragă într-o odaie mai dosnică, să se răcorească puțin și să-și schimbe gulerele. În schimb, domnișoarele parcă aveau șapte suflute, nu oboseau deloc și zâmbeau întruna și din ce în ce mai ademenitor.

Dându-și seama că toți ochii o urmăresc, Laura dansa aproape numai cu Píntea. Doar câtorva profesori și studenți, care nu i-au făcut curte niciodată, le-a acordat câte o tură, câte una singură, aruncând însă lui Píntea niște priviri din care să înțeleagă că toți o plictisesc, afară de dansul. Când, la ultima figură a cadrilului, s-a pomenit față-n față cu Aurel Ungureanu, i-a răspuns foarte rece, ascunzându-și cu dibăcie emoția. De altfel Aurel, poate înadins ca s-o ispítească, a dansat cu Ghíghí mai mult ca de obicei. Fírește, Píntea nu s-a clintit toată seara din preajma Laurei, iar când ea dansa cu alții, n-o scăpa din ochi o clipă. Tocmai la cadrilul al doilea a început s-o tutuiască și să-i spună și din gură ceea ce-i scrisese de atâtea ori: că o iubește cum nimeni în lume n-a mai iubit o femeie și că are ambiția s-o facă cea mai fericită ființă de pe globul pământesc. Laura îl asculta întâi foarte mișcată, neobișnuită cu declarații atât de fățișe. Pe urmă însă i s-a deschis și ei graiul,

încât au stabilit pe îndelete să facă negreșit logodna luna viitoare, când să vie și părinții lui George...

În cele din urmă, întărâtat de păhărelele de vin și cu gândul să se răzbune pe găscă proastă care l-a jignit atât de adânc în amorul propriu, Titu se urni și se amestecă printre dansatori. Dar, în loc să danseze, se ținu toată seara pe urmele Lucreției, șoptindu-i crâmpoie de versuri cu aluzii înțepătoare, făcând-o cochetă și necredincioasă, și în sfârșit căutând să-i tulbure idila sentimentală cu Oprea. Fata îi răspundea mai mult prin surâsurile lucitoare și doar de vreo două ori murmură, râzând fără nici un rost și cu o drăgălășie cuprinzătoare: „Mai știi?”

Pe la ora două după miezul nopții urmă pauza cea mare. Lumea tăbări în bufet. Mesele se încarcaseră cu mâncări și băuturi. Dansatorii se răcoreau asaltând butoaiele cu bere. Goghi avea grijă să nu scadă însuflețirea. Romanțele cele mai noi și mai frumoase mergeau drept în inimile înfierbântate. Arcușul lui părea fermecat. Cântând trecea de la o masă la alta, ciocnea câte un pahar ici-colo, arunca priviri galeșe domnișoarelor, ca orice lăutar răsfățat.

De-abia acum își aduse aminte Titu de Ion și-l găsi la ușa dinspre grădina, cu ochii plini de mirare și de plăcere. Îi aduse o sticlă cu bere și o halcă de friptură.

— Ei, ce mai zici, Ionică? îl întrebă în fugă, fiind grăbit să nu întrerupă tachinarea Lucreției.

— Tare-s mândre petrecerile dumneavoastră, domnișorule! zise flăcăul cu privirea aprinsă.

Cel dintâi vals, după pauză, pricinuî lui Titu o mare satisfacție. Profesorul Oprea, dansând cu Lucreția, uită de candelabru cel mare și trecu prin zona primejdioasă. O ploaie de stearină se scutură în spatele îndrăgostiților. Toată lumea făcu haz de pățania aceasta, iar Titu se grăbi să șoptească necredincioasei:

— Vezi? Pedepsa lui Dumnezeu pentru cadriul al doilea!

Zorii priveau pe ferestrele sălii și balul nici gând să se sfârșească. Tinerii nu se mai săturau și bisau furtunos toate

dansurile, înverșunându-se chiar să nu lase pe domnișoare să plece acasă...

În dosul ușii dinspre grădina, Ion, cotoșmănit în suman, nu simțea nici frig, nici somn privind petrecerea domnilor. Mesele încărcate, muzica, frumusețea domnișoarelor, râsetele, chiar și sudorile dansatorilor îl mângâiau și-l întăreau neîncetat. Văzând fețele vesele i se părea că toți oamenii aceștia duc o viață fără nici o grijă, fără necazuri și fără supărări. Îi pizmuia amintindu-și zbućiumările și chinurile lui. „Bine le mai merge domnilor!“ își zicea cu o părere de rău dureroasă.

Dacă ar fi învățat carte, poate că ar fi și el printre dansatori, vesel, fără gânduri grele, fără trudă în oase! Dacă ar fi ascultat pe Herdelea... Apoi toată dragostea lui zbură iar acasă, alintând pământurile fără de care viața lui întreagă n-ar mai avea nici un rost. „Toate astea nu plătesc cât o ceapă degerată“, se gândi dânsul în cele din urmă, cu ochii mari răsfrângând mereu petrecerea domnească, dar văzând de-acuma numai pământul aspru și totuși ademenitor, ca o țărancă voinică și frumoasă a cărei îmbrățișare îi zdrobește oasele...

6

Tot satul cînstea mai mult pe Ion și-l compătimea de când s-a aflat ce-a pățit la judecătorie. Unii ocărau pe Belciug, alții huiduiau pe Símion Lungu care însă se apăra din răsputeri că n-are nici o vină și nici nu mai îndrăznea să sufle o vorbă despre brazdele împrícinate. Doar Vasile Baciu, și numai la beție, strîga: „Uite cine umbla să ia pe Anuța mea!“ Când era treaz însă, lua și el partea lui Ion și odată, întâlnindu-l pe uliță, i-a spus cu glasul înduioșat:

— Lasă, măi băiete, că temnițele-s pentru oameni, nu pentru draci!

Osânda totuși răscolea toate planurile flăcăului, clătînându-i încrederea. I se părea că, dacă va sta închis și departe două săptămâni, va pierde și pe Ana, și mai ales pământurile

ei pe care începuse să le privească întocmai ca și când ar fi ale lui. Avea o presimțire ciudată că Vasile Baciu va face ce va face și va aduce, în lipsa lui, pe George în casă. Și atunci toate nădejdlile lui s-ar împrăștia în vânt și ar rămâne tot așa de becișnic ca până acuma, silit să îndrăgească veșnic numai pământul altora.

Cum zilele treceau și sentința nu mai venea, neliniștea lui creștea. Își închipuia că întârzierea poate să însemne și o agravare a pedepsei. Dacă pe câteva vorbe ale popii s-a pomenit cu două săptămâni de temniță, de ce nu s-ar aștepta și la mai rău?... Cu toate acestea n-avea nici o ură împotriva preotului și nici chiar împotriva judecătorului. Își zicea că e la mijloc bătaia soartei lui nenorocite. Totuși, în lovitura aceasta, avea și mulțumirea că barem s-a ales de-a binelea cu brazdele lui Simeon.

Se ducea la Ana mereu, din ce în ce mai îngrijorat să n-o piardă. Blândețea fetei începea să-l neliniștească, bănuind într-însa o șiretenie. De altfel târăgănările ei, când îi cerea să-l bage-n casă ori să petreacă noaptea cu el în șură sau în podul cu fân, îl făcuseră să se îndoiască de ea. Apoi într-o seară, vorbind de pășania lui și când ea plânse și-l rugă să se ostoaiească și mai bine să stea în temniță decât să se pună împotriva celor mari, Ion se înfurie parcă l-ar fi lovit cu măciuca-n cap. Era sigur că fata se bocește din vicleșug, umblând să se scape de dânsul... Nu-i mai spuse nimic, dar se hotărî să nu se dea bătut, orice ar fi să se întâmple...

Cum îi sosi sentința, cum fugi cu ea la Herdelea.

— Să mă înveți, domnule învățător, și să nu mă lași, că pacostea asta mă omoară! zise dânsul mohorât.

— Ia nu mai umbla cu copilării, loane, ca doar bărbat ești, nu pleavă! răspunse învățătorul jumătate în glumă, jumătate în serios, înțelegându-i îngrijorarea.

— Dumneata nu știi ce știu eu, domnule învățător, altminteri ai zice tot ca mine! murmură flăcăul clătînând din cap.

Herdelea citi hârtia mormăind până la sfârșit, apoi, ca și când n-ar fi pătruns-o îndeajuns, o mai citi o dată.

— Hm! făcu dânsul rídícând ochíí spre flăcău. Eu zíc să-í daí dracului pe toţi, Ionícă, şi să te mulţumeşti cu pedeapsa! Adícă ce-o să fie dacă-í sta şi tu la răcoare două săptămâni?... Altfel te pomeneşti că păţim şi mai rău!

Învăţătorul se teama acuma să se mai amestece. Dac-ar í fost după sufletul lui, s-ar í dí dus cu Ion şi până la împăratul. S-a gândít însă bine şi şi-a dat seama că orice armă are două tăşuri. Judecătorul împărţea dreptatea după cum í se năzărea; se credea mare cunoscător de oameni şi tălmăcea legíle astfel încât să se potrivească cu dorínţele lui. Herdelea ar í fost ferícít să-l poată plesní puţin, mai ales că faţă de dânsul unгурul se arăta mândru şi uneorí chár díspreţuitor. Dar íl ştia răzbunător şi aceasta í domolea pornírea. Când ar afla judecătorul că el a făcut plângerea, nu s-ar lăsa până nu l-ar zdrobí... Pe urmă ar trebui să încurce şi pe Belcíug în bucluc. Nící vorbă, felul cum preotul se poartă cu dânsul în vremea dín urmă l-ar îndreptăţi să-í tragă o săpuneală bună, să-l înveţe mínte. Şí totuşí ce-ar folosí el dínr-o ruptură zgomotoasă cu Belcíug?

Încercă să lămurească flăcăului toate prímejdííle. Sfaturíle lui paşníce însă mai mult întărâtau pe Ion care se bătea mereu cu pumníí în píept:

— Iau eu toate răspunderíle! Mai bine să mă spânzure decât să mă calce aşa în pícióare!

Hotărârea flăcăului ínmuíe împotrívírea învăţătorului. Toată seara se tocmíră. Cu cât Hardelea şovăia mai tare, cu atât Ion stăruía mai apríg, parcă în joc ar í fost însăşi víaţa lui.

Dăscălíţa şi fetele împărtăşeau pe deplín scrupulele învăţătorului şi îndemnav díncând în când pe Ion să se astâmpere sau, în orice caz, să se ducă la notar să-í facă „lăcrămaţia“. În cele dín urmă íşí dădu părerea şi Títu:

— Şí eu cred că mai bine ar í să-í lăsaţi în plata Domnului, că de temníţă, orice aí face, tot nu scapí, asta-í sfânt. Dar dacă nu vrea şi nu vrea, nu vād de ce nu í-aí face plângerea? Eu zíc să í-o faci fără gríjă... Şí ca să nu-ţi cunoască scrisul, pune pe Laura să o copieze, şi gata!... Foarte símplu!

Păreră luí fu adoptată de toți și Herdelea capítulă:

— Adevărat, cíne poate să cunoască scrísul Laureí?

Se așeză și făcu o jalbă amănunțită și símțită, în care judecătorul și preotul se întovărășeau spre a năpăstui pe un bít țáran nevínovat. Când o cíti pe românește luí Ion, toți se înduíoșară. Laura o transcríse îndată cu oarecare emoție. Herdelea avu grijă s-o pună tot pe ea să scríe și adresa pe plícul mare: mínístrului de justíție...

— Uíte, Ionícă! Máine dímineață o daí recomandatá la poșta díń Armadía, și să fíe într-un ceas bun! zíse învățătorul míșcat.

Ion era uluít de mulțumíre; puse pe masă trei zloți și nu vru să íasă díń casă până ce Herdelea nu-í primí.

— Nící nu știí dumneata ce bíne mí-ai făcut, murmură flăcăul sărutând mâna învățătorului.

— Bíne că í-ai făcut-o, zíse Títu după ce plecá Ion. Adícă de ce să-și bată joc de el toți măgaríi?

7

Peste vreo două săptămâni, în amurg, sílvícultorul Madarasy cu solgábírăul Chítu și cu șeful perceptíei díń Armadía, într-o căruță ușoară, se oprírá în fața casei învățătorului. Fuse-seră la vânătoare de iepurí în hotarul Prípasului, alergaseră toată zíua și nu ízbutíseră să tragă măcar un foc de pușcă. Se întorceau pleoștíți, zgríbulíți de fríg și de umezeală; doí cáini tremurau lângă căruță, cu urechíle dábălate, fără să se sínc hísească de dulăul învățătorului care, cu labela pe gard, hămăia díń ogradá, furíos că nu-l bagă în seamă nímení. Ca să-și alunge necazul și să nu íntre în orășel zíua și cu gențile goale, vânătoríi nenorocoși hotărâseră să poposească la Jídovíța, la cárcíuma luí Neumann, să se dezmoștească cu câteva lítre de vín fierț și chíar să-și potolească foamea ínainte de-a ajunge acasă.

Ștíínd că, dacá vor fí síngurí, vor contínuia a vorbí numai de vânătoare, făcându-și ímputări plícticoase recíproce, se

gândiră să poftească atât pe Herdelea cât și pe Títu cu care erau toți în legături prietenești. Învățătorul ar fi fost bun bucuros să iasă să se mai distreze puțin, dar nu îndrăznea să se miște fără consimțământul doamnei Herdelea, care găsea nedemn din partea unui om bătrân și cu necazuri să se așeze la beție cu toți flușturaticii Armadieii. Títu poate face ce pofteste, că-i tânăr și fără răspundere... Trebuie să coboare din căruța Madarasy, să stăruiască din răspuțeră până să o înduplece, dar cu condiția, repetată energic de mai multe ori, să nu cumva să întârzie peste vremea cinei...

La cârciuma lui Neumann găsiră o societate numeroasă și veselă: profesorul de grecește Maieranu, un chefliu și jumătate, cu creștetul pleșuv și cu o barbă mare atinsă de cărunțeală, popa Belciug, profesorul Spătaru, tatăl prietenelor bune ale fetelor lui Herdelea, doctorul Fílipoiu, avocatul Paul Damían și popa din Vărarea, cel mai strașnic bețiv de pe valea Someșului, care era aici de ieri de la amiază și nici gând n-avea să se urnească.

Títu își dădu seama că aici are să se încingă o petrecere care nu se va isprăvi nici până mâine dimineață. Și deodată îi răsări în minte doamna Lang și inima începu să-i bată furtunos. Trebuie să aducă la chef și pe Lang. Dacă izbutește, îi surăde ferícirea. Pe Lang, când dă de băutura, nu-l clíntești nici cu șase boi, mai ales când băutura e pe gratis... Într-o clipă se și hotărî: se va duce să-l poftească. Lang e simpatic la beție și n-o să-l dea nímení afară.

Până să fiarbă vinul, și în vreme ce ceilalți se întínseră la vorbă, Títu ieși, fără palton, ca să nu se creadă că vrea s-o șteargă de tot.

Dădu buzna în casa soților Lang care nu știau cum să mai omoare timpul. Bărbatul clípocea pe un scaun, iar Roza ședea la gura sobei cu privirile pierdute în jocul flăcărilor tremurătoare. Femeia se sculă repede, cu obrazii îmbujorați de căldura focului, și-l întâmpină înviorată:

— Cât ești de drăguț că vii să ne mai scuturi din plícitiseala asta otrăvitoare!

Când auzí Lang despre ce e vorba, sări deodată ferícit:

— Uíte prietenul adevărat care nu-şi uită niciodată prietenii! strigă dânsul luându-şi îndată paltonul şi pălăria, gata de plecare.

Títu schimbă o privire cu Roza, care începu să se plângă că i-e frică să rămână singură, că să nu mai meargă nicăieri, mai bine le pregăteşte aici câte un ceai... Lang nici n-o asculta.

— Víno, dragă, nu te potriví toanelor femeieşti! mormăi el către Títu care încerca să línştească pe Roza.

Fííndcă tânărul mai zăbovea, Lang o porní înaínte. În aceeaşi clipă Títu sărută puterníc mâna Rozei şi şoptí puţin răguşít:

— Aí să te superí dacă víu să te văd mai târzíu?

Femeía nu răspunse. Ochíi eí însă străluceau ca o chemare...

Lang, ca beţív reputat, fu primít cu o explozie de bucurie. I se oferí un scaun lângă receptorul dín Armadía, să poată tăífăsuí împreună unguşte.

Íntre tímp ceilalţi înconjuraseră pe crâşmăriţa tínerică, durdulie şi sprintenă, asaltând-o cu complímente ştrengăreşti pe care ea le asculta zâmbínd neobosită în dreapta şi în stânga, spre a mulţumí tuturor pentru atâta cínste. Cârcíumarul închídea ochíi şi urechíle, fíínd vorba de bunul mers al afaceríi, şi doar în rástímpurí se strecura în odaía unde petreceau domnii şi numai ca să vadă să fie toate în ordine. În cele dín urmă însă íşí vârí capul pe uşă şi, făcând un semn soşíei sale, vorbí míeros muşteríilor:

— Mă rog dumneavoastră... fierbe vínul în clocot... e nevoie de muíere...

După ce íeşí crâşmăriţa, popa dín Văraea începu să lălăie cântece bíseríceşti spre marea îndígnare a lui Belcíug care nu putea îngăduí asemenea fărădelege dín partea unui preot. De aici se porní o díscuţie seríoasă căreía nu-í puse capăt decât revenírea cârcíumăresei, cu o tocană uríaşă, şi a cârcíumarului, cu un ceain de vín fíert.

Íntr-o clipă toate stícilele goale şi rămăşítele de mîncări fură date la o parte; numai popa dín Văraea nu se îndură să se

despartă de sticla lui de vin roșu, încât trebui să í-o smulgă dín mâiní doctorul Fíliþoíu.

Se ospătară zdravăn... Cu cât foamea se potolea, cu atât paharele se goleau mai des și límbíle turuíau mai slobode. Vese-lía creștea mereu. Vremea trecea ca părerea. Când își aduse amínte Herdelea de fãgãduínþa că până la cínã va fí negreșít acasă, era târzíu de-a bínelea: aruncã o prívire întrebãtoare lui Títu care-í rãspunse príntr-un zãmbet complice.

— Acuma e prea târzíu, ce să mă mai supãr degeaba! se mângãie bãtrânul sorbínd alene dín pahar.

Deodatã profesorul Spãtaru, mítitel și cu cíoc blond, în culmea unei înflãcãrírí mult stãpâníte, se porní să cãnte *Deșteap-tã-te, române*. Solgãbirãul Chítu pãlí și-și mușcã buzele. Vãzând ínsã că mai toți țin hangul profesorului, se rídícã în pícióare și curmã cãntecul, zícând:

— Nu pot permíte, domnílor, să faceți și aici políticã!

Spãtaru, ínþepat, sãrí și el în pícióare și se rãstí la Chítu cu níște ochí fulgerãtorí de mâníe și de bãuturã:

— Iar eu nu-ți permít dumítale să fíí obrazníc, domnule! Aicí nu suntem în cancelaríã dumítale renegatã, aí ínþeles? Acolo să te rãþoíești dumneata, nu aici, între oameni cumsecade!... De altfel, dacã nu-ți place, uíte colo-í ușa!

— Domnule profesor — se ínfuríe solgãbirãul — nu uíta, te rog, cu cíne vorbești!

— Cu un renegat vorbesc, ștíu prea bine! Mí-ai fost elev, dar mí-í rușíne că mí-ai fost, că n-ai obraz níci cât o cíobotã!...

Chítu, clocotínd, dãdu să plece. Cãșíva împãciuítorí, cu Herdelea în frunte, se repezírã și-l oprírã, în vreme ce Spãtaru rãcnea bíruítor:

— Lãsați-l să se ducã dracului! Aicí nu ne trebuiesc renegați! Solgãbirãul, fírește, rãmase, dar murmurând dísprețuítor:

— Are noroc cã-í beat, altfel...

Sílvicultorul Madarasy, îngãduítor, zíse blãnd lui Chítu:

— De ce să nu cãnte, príetene, dacã așa le place?... Exagerezí.

— Eu nu pot admite năcăieră agitațiile șoviniste, se îndignă solgăbîrăul. Conștiința mea nu m-ar ierta, căci astea-s agitații!

— Aș, agitații, mormăi silvicultorului. Mai dă-le încolo de agitații! Parcă statul are să se prăbușească din pricina unui cântec... Îmi pare rău că nu-l știu, că l-aș cânta și eu, iată!

— Ascultă-l, domnule, și rușinează-te! răcnă Spătaru. Dumnealui e ungar, iar dumneata ai obrazul să te numești român! Pfu!... Domnule, dă-mi voie să te pup! Ești un om admirabil! adăugă apoi repezîndu-se la Madarasy și sărutîndu-l zgometos. Știam noi bine că renegații poartă vina tuturor persecuțiilor noastre... Renegații, jidanii și ceilalți ticăloși!

Discuția se aprindea din ce în ce, făgăduind să nu se isprăvească niciodată, spre bucuria lui Lang care simțea că astfel cheful va ține până-n dalba ziuă. Tîtu tăcea mereu, frămîntat de nerăbdare, pîndînd clipea prîncioasă când să se facă nevăzut. Spătaru își puse în cap să convîngă cu orice preț pe Chițu că e mișel împreună cu toți cei de teapa lui și începu să-i înșire nedreptățile și mizeriile pe care le suferă românii în Ungaria.

— Suntem mai oropsiți ca robii din vechime! întrerupea deseori Belciug foarte grav și posomorât.

Avocatul Damian, spân, cu ochii foarte mari și foarte albaștri, completa pe Spătaru adresîndu-se mai ales silvicultorului Madarasy, care aproba din cap cu o figură potrivită împrejurărilor. Din când în când se întorcea spre colțul receptorului, căutînd să-i explice și lui pe ungurește; dar îndată ce receptorul voia să-l contrazică, se reîntorcea la Madarasy în românește.

Solgăbîrăul nu era tare în replici și, la toate dovezile profesorului, răspundea cu un zâmbet de superioritate:

— Născociri tendențioase!... Dați-mi argumente serioase, nu flecării iredentiste!

Maiereanu se chercelă repede și se simți obligat să contrazică pe toți. Respîngea cu mândrie învinuirile lui Spătaru și combătea vehement pe solgăbîrău, căutînd să arate ambelor

tabere că iredentismul românesc nu există decât în închipuirea șovinistilor. Fiindcă ceilalți nu-l lăseau niciodată să-și isprăvească cuvântările, Maieruanu se roșea, bufnea și ridica ochii în tavan de supărare.

— Vrem să fim liberi și independenți, domnilor! urlă Spătaru în cele din urmă. Vrem să ne unim cu frații noștri de pretutindeni!

Damian dovedí îndată perceptorului, cu date din istoria tuturor popoarelor, că dorința de unire cu frații de același sânge e o pornire firească pe care n-o poate împiedica nici o putere omenească, iar Madarasy, însuflețit deodată de băutură, se ridică și strigă:

— Eu admit, domnilor! Frații să fie frați! Dreptatea să triumfe!

Solgăbîrăul Chițu, desperat, se sculă iar să plece. Își îmbracă încet paltonul și se duse până la ușă, mormăind furios și așteptând să sară cineva să-l oprească. Negăsindu-se însă acumă nimeni să-l cheme înapoi, se întoarse singur, mai cu seamă că-î veni în mînte un răspuns zdrobitor:

— Dacă n-ar fi libertate în țara asta, ați putea dumneavoastră vorbi astfel și încă în fața mea? răcní dânsul scoțându-și haína și așezându-se iar la loc.

Spătaru, Damian și chiar doctorul Filipoiu, care de obicei tăcea ca mutul la beție, îi răspunseră deodată, cu aceeași vorbă:

— Renegatule, să tací!

Atunci însă intervení Maieruanu, declarând sentențios, că nu îngăduie nîmănuí să terorizeze pe Chițu și adăugînd că el, ca cetățean cînstit, nu vrea să audă de hîmere șoviniste. Popa din Vărarea, beat-leucă, cu capul pe masă, bolborosí:

— Eu nu vreau nîmíc... Nu vreau... Jos!... Nu vreau!...

Herdelea vorbea încet, ungurește, cu perceptorul și dezaproba cu un zâmbet încurcat pe Spătaru, deși în sufletul lui admira îndrăzneala cu care profesorul ocărăște pe solgăbîrău și pe ungurí. Perceptorul, secondat de Lang, explíca lui Herdelea cu multe argumente că nicăieri nu sunt românii mai fericiți ca în țara ungurească, iar învățătorul asculta cu același zâmbet nedumerit, înfricoșat să nu între cumva și el în gura lui Spătaru.

Pe la miezul nopții Belciug refuză să mai bea, spunând că a doua zi trebuie să slujească în biserică și deci, după regulile canonice, are nevoie de reculegere trupească și sufletească. Se stărní o furtună de protestări, iar popa dín Vărarea dădu îndată de dușcă un pahar, spre a-l servi drept pildă, și zise că ceea ce face Belciug e un dogmatism nevrednic de vremurile noastre moderne.

Vijelia fu mulcomită de întrebarea bruscă, pusă de Madarasy:
— Dar poetul nostru?

Atunci băgară de seamă toți că Titu lipsește. Chemată, crâșmărița îi lămurí, trăgând șiret cu ochiul, că domnișorul a șters-o mai bine de două ceasuri. Herdelea simți un fior de spaimă. Se temea că Titu va fi plecat acasă și, gândindu-se la scandalul pe care í-l va face dăscălița, își ticluí un plan cum s-o tulsească și el mai repede. Lang însă răspunse silvicultorului, clipind înțelegător:

— Eí, ce vreți, tinerețea, sânge fierbinte! Cine știe în ce brațe se odihnește acuma poetul nostru!

Vălvătaia chefului izbucni mai neastâmpărată, mai amețitoare...

8

Titu stătuse pe ghimpí. Îl rodea o emoție ca în preajma unui examen greu. Își zicea mereu „în sfârșit“ și í se părea că fiecă minut de întârziere e o pierdere ireparabilă. Băuse numai atâta cât să-í întărească îndrăzneala și cu gândul mereu să dispară neobservat de nimeni. Cărciumăreasa, care-l simpatiza fiindcă-í făcea complimente, îi dădu o mână de ajutor, scoțându-í pe furis paltonul dín odaia unde chefuiau domnií.

Până în uliță a avut o clipă de teamă: ce-ar fi dacă s-ar strica petrecerea dín cauza discuțiilor și s-ar pomeni cu Lang? Vântul aspru, care bătea dinspre Someș, îi alungă însă dín mințe orice grijă și-í vrăjí în suflet odăița caldă, împodobită cu chipul alb al femeii dorite.

Satul dormea într-o beznă adâncă. Numai în fereastra casei lui Lang lícărea o închípuire de lumină, de-abia strecurată prin perdelele lăsate.

Títu se apropíe cu paşí de lup. Uşa tînzíí nu era încuíată. Trase maí tare dín ţígara aprínsă spre a díbuí maí uşor odaía dín stânga şí ca să nu se împíedíce de ceva prín întuneríc. Avu însă gríja să ínvârtească de două orí, foarte încet, cheía în broasca antreuluí. Apói deschíse ca un hoţ uşa dormítoruluí şí se furíşă în vârful pícióarelor.

Pe noptíera de lângă patul larg, lampa, cu abajurul de hártíe roşíe, cu flacăra scăzută, lumína slab odaía. Abajurul stătea strâmb, ca o pălărie pe capul unuí beţív, aşa încât aproape toată lumína cădea asupra patuluí dându-í o ínfăţíşare pompoasă şí trandafírie. În pat, Roza Lang, cu spatele spre uşă, dormea uşor, parcă somnul ar fí surpríns-o într-o aşteptare plăcută. Părul eí, despríns, se ímprăştiase pe perna moale, numaí câteva şuviţe se odíhneau pe spínarea-í albă şí plínă. Umeríí cămăşíí alunecaseră până aproape de mójloc, iar poalele í se urcaseră maí sus de şolduríle rotunde. Braţul stâng, íntíns leneş, íşí reze-ma degetele subţírí pe dunga patuluí. Pícióarele goale, răzvrătíte, erau unul ascuns până-n genunchí, iar celalt índoít puţin şí aruncat peste plapuma mototolítă.

Títu príví zăpăcít corpul femeíí şí ochíí í se oprírá pe şolduríle care parcă-l índemnau să le ímbrăţíşeze. Nu maí ştıa ce să facă. Carnea í se ínfăţíşă în toată ademenírea eí, tulburându-í símţuríle. Golícíunea îl chema şí în acelaşí tímp îl şí ínspăímânta. Maí mult în neştíre íşí lepădă paltonul. Íşí símţea sângele clocotínd. Iníma íí bătea în píept ca un cíocan vrăjmaş, încât se temea ca nu cumva bătăíle acestea s-o deştepte pe Roza dín somn. Se bucura c-a găsít-o dormínd şí apói índată íşí zícea că ar fí fost poate maí bíne s-o fí nímerít trează şí ímbrăcată.

Căldura dín odaíe îl ínăbuşea... Se apropíe típtíl de pat, se plecă şí-şí lípí gura pe ceafa catífelată a femeíí, prínre şuviţele de păr care míroseau ímbătător. Carnea se ínfíoră puţin sub buzele luí tremurătoare. Atíngerea corpuluí ínsă íí aprínse de-odată toate símţuríle. Nu maí văzu decát carnea trandafírie şí íspítitoare. Fără să-şí maí dea seama, palmele luí mângáiau pătímaş braţele, şolduríle, pícióarele femeíí, iar buzele luí nu

se mai săturau sărutând. Roza se trezi alene, ca și când ar fi așteptat sărutările, se întoarse încetîșor spre dânsul cu ochii pe jumătate închîși și șopti galeș:

— Aí venít, mícule?... Mí-ești drag... te...

Títu îi închise repede buzele, apoi îi acoperi obrajii cu sărutări, iar ea îi cuprînsese gâtul cu brațele care parcă-l frîgeau. Tânărul o săruta neîncetat, bîlbîind vorbe fără șir, și doar ca prin vis vedea privirile moi ale femeii, buzele ei roșii și umede ce se întindeau spre gura lui, mereu însetate. Corpul Rozei se răsuci și se lípi de Títu care, simțîndu-í căldura, îl încoláci cu amîndouă brațele și-l strânse sălbatic parcă să-í sfărâme oasele. Sânii plîni, cu sfîrcurile roze, îi ardeau pieptul. În îmbrățișarea aprînsă femeia se zvârcolea gemând cu ochii închîși...

Pe urmă Títu sări jos dîn pat rușinat, neîndrăznînd să se uite la Roza care stătea nemîșcată, cu fața în sus, cu brațele moarte, cu pieptul umflat. I se părea acuma că în odaie e lumînă ca zîua și lumina parcă-l înfricoșa. Se gândi că femeia are să creadă că-í un bádăran rău crescut pentru că s-a urcat în pat cu ghețele. Apoi își aduse amînte de Lang și îndata îi năvălîră în mînte sumedenie de scene cumplite în care bărbatul înșelat lua înfățișarea unui cavaler răzbunător dîn vremurile eroice. Dădu să-și ía paltonul, hotărât să plece înapoi la cârciumă, ca să fie ferít de orice întâmplare. Roza însă îi surprînsese gestul și, sculându-se repede, îi zise cu o ímputare dulce:

— Cum, mícule drag? Vrei să plecî?... Ți s-a și urât cu míne?

— Mí-e să nu se întâmple să plece Lang, murmură Títu fără să o privească în ochi.

— O, ce copil ești, drăguțule!... Dar Lang níci nu se gîndește să vie pînă mâine la amiază. Nu lasă el un chef pentru nímic în lume și cu atît mai puțin pentru sármana nevastă-sa. În privínța aceasta poți íi absolut sígur... Și chíar presupunând ímposíbílul, dacá ar veni, ar veni beat. Eí, și atuncí noi trecem în cealaltă odaie, pe canapea, iar pe dânsul îl lăsăm să sforáie aici ca un nemerníc... Pe urmă, în zori, aí vreme să plecî și tu...

Femeia vorbea cu o mulțumire copilărească. Sfiala lui Titu îi ațâța poftete. Tânărul stângaci, uluit de iubire, era pentru ea ceva fermecător. Și cum Titu tăcea mai zăpăcit, Roza se ridică în genunchi și-l chemă dragălaș, întinzând brațele goale:

— Vîno, sărută-mă, puilele mîc și drag!

Titu o privi printre gene. Prin cămașa subțire formele femeii se întrezăreau mai ademenitoare. Patîma îi gonî într-o clipă toate șovăielile. Dîn doi pași o luă în brațe și o doborî. Roza însă îi alunecă dîn mîinî și se ascunse sub plapumă de nu î se mai vedea decît vârful nasului. Scoase limba ștregărește și apoi îi porunci cochet:

— Orî te dezbraci, orî dacă nu... nîmîc!...

Tînrului îi trecu prin creierî, ca o străfulgerare, că rufele lui nu sunt tocmai potrivite pentru aventurî galante. Dar sângele îi fierbea în vîne...

Adormîră târzîu, îmbrățișați... Îî trezî însă pe urmă un ciocănit aspru în geam. Titu tresări îngrozît, sîgur că a sosît ceasul răfuiei. Într-un mînut încercă nenumărate hotărârî: ce să zîcă orî să facă, cum să se apere, mai bine să fugă, sau să se ascundă... Vru să se dea jos dîn pat, dar Roza îl oprî lînîștită, punîndu-î mîna pe gură ca să nu răspundă și șoptîndu-î:

— Staî frumos!... Nu mîșca!... N-avea frîcă!

În șîra spînărî, Titu sîmțea totuși o furnîcare rece. Ciocănitul în geam se repetă mai amenîntător. Îî răspunse glasul Rozei, mai mult prefăcut decît supărat:

— Cîne-î?

— Eu, eu, dragă, nu te supăra! mormăi afară vocea lui Lang, răgușîtă de bătură. Rozîca dragă, noî mergem în Armadîa, auzî tu? Ne ducem toată banda... Tu să aî grijă mîine dîmîneață, dacă cumva nu vîu pînă-n vremea școalei, să daî drumul copîilor, auzî?... Eî, noapte bună, Rozîco! Somn ușor!

Pașîi bărbatului se îndepărtară șovăitorî.

Titu își aruncă ochîi la ceasornîcul de pe noptîeră. Era treî și jumătate. Femeia se lîpî lângă dînsul, îl sărută lung și-î zîse:

— Mai avem un ceas, două pînă să plecî... Dar nu mai dormîm... Așa-î, urâtule?

Dín clípa când a pus jalba la poștă în Armadía, Ion s-a símțit íar líníștít, parcă ar fí scăpat de toate gríjíte. Se ducea seara pe la Ana și pândea neîncetat prílejul când să-și ízbândească planul care-í fierbea în mínte și-í umplea sufletul de nădejdí bune.

Ștía bíne că George nu încetează de-a merge pe la Vasíle Bacíu. Deseorí a trebúit să aștepte până-l vedea plecând și apoi până se culca Bacíu și stíngea lumína, ca să poată íeși afară Ana. Dar nu-í maí pása de nímeni și de nímic, atât era de sígur de bíruínță. Numaí prílejul să-í sosească...

Sufletul Aneí se scálda într-o bucuríe nemărgínítă. Uítase toate suferínțele și índoielíte ce í le prícínuise Ion. Vedea numái că acum víne mereu și-l aștepta mereu maí drăgăstoasă. Stăruínțele flăcăului erau dovada unei íubírí stăpâníte și reíz-bucníte care o umplea de mândríe. De cum se ínsera o cupríndea nerăbdarea și, gătínd cína sau așezând prín casă, ínima eí íl símțea întruna pe-afară, dosít după vreo claíe, sub un gard, în vreun șanț, tăcut și neclíntít. Íl era mílă de dânsul și ochíi í se umezeau de lacrími. Íși ascundea ínsă ferícírea față de tatál eí, zâmbínd mult, arătându-se voíoasă. Când píca George, íl prímea fără sífálă ca pe un vrăjmaș de care nu maí țí-e teamă. Se uíta drept în ochíi luí íscodítorí, zăpăcíndu-l și prostíndu-l. Mulțumírea sufletească parcă deșteptase într-ínsa díbácííte femeí care íubește și-și apără dragostea.

Dín zí în zí George prícepea maí lámurít că Ion í se pune de-a curmezíșul. De aceea se încăpățâna maí rău. Voía să-í príndă și-și zícea că atuncí se va potolí. Íeșínd dín ograda luí Vasíle Bacíu, se uíta în toate părțile să-l descopere. Și fííndcă vremea trecea tot maí chínuítóare, se hotărí să sfârșească cu oríce preț... Peste vreo săptămână se făcu că cotește pe Ulíța dín dos, dar se íntoarse ca un hoț și se așeză la pânda. Atuncí văzu pe Ion ínrând...

Síguuranța nu-l mulcomí decát o clípă. Fățárnícía Aneí íl bícíuía. Se gândí íntái să-í íntoarcă spatele. Gândul acesta ínsă fu repede strívít de dorínța ce í se ínváltora maí puternícă în

suflet, de-a rămâne în preajma fetei, de a mai nădăjdui. De-acuma începu să meargă și mai des pe la Baciu, iar când nu se ducea, dădea târcoale casei, privind cum se apropie celalt, holbând ochii să vadă cum se sărută sau se îmbrățișează în poartă, necăjindu-se chiar că nu le aude vorbele...

Ion însă vorbea puțin. Prin tăcere urmărea să deștepte mai multă iubire în inima Anei, să se facă mai dorit. Voia să-l cheme ea tot mai înăuntru. Astfel ajunsese din uliță în poartă, apoi în ogradă, pe urmă pe prispă... Acuma mai trebuia să pătrundă în casă. Fata privea apropierile acestea ca niște izbânzii ale ei asupra lui și simțea în fiecare seară tot mai ne bună o pornire de a se topi în brațele flăcăului, de a-i da dovada întregă a iubirii. Deseori îi zicea cu sfială feciorelnică în glas:

— De ce nu vii în casă, Ionică?

Flăcăul însă îi închidea gura veșnic cu întrebarea plină de împulare:

— Dar tatăl tău?

În sfârșit se apropia Crăciunul. O iarnă urâcioasă se zbătea să coboare pe pământ, dar parcă nu avea încă destulă putere. Văzduhul cernea mereu fulgi leneși care se topeau până să ajungă jos și se prăpădeau în băltoacele de noroi. Ion sosea totuși în toate nopțile, nesmintit. Apoi, într-o seară răscolită de zăpadă mărunță, veni mai devreme puțin. Casa zăcea în întineric, neagră ca un bivoli adormit. Intră în ogradă și se așeză pe prispă, mai închis și mai hotărât ca altă dată. Așteptă fără nici un gând în minte. Doar inima îi bătea mai aspru, muncită poate de o presimțire. Primpriur tăcerea era așa de mare că flăcăul auzea cum cad în noroi fulgii și chiar cum se ciocnesc în văzduh ca niște fâlfâiri de aripă mici. Într-un târziu ușa tînzii se deschise scârțâind și Ana se ascunse repede în sumanul lui, zicându-i îndată rugătoare și alinătoare:

— Astă-seară trebuie să vii în casă, Ionică!... Nu te las până nu vii... Tata doarme dus. A venit beat din Jidovița și acu sforăie de hurducă pereții!...

Ion îi cuprînse mijlocul și-i mângâie sâniî peste cămașa lungă. Apoi se sculă fără o vorbă și porni după ea. În tindă se opriră. Fata trase zăvorul, pe urmă îl luă de mână și-l duse în casă.

În odaie era parcă mai întuneríc. Numai ferestrele se deslușeau puțin ca niște găurí cenușíí. Ion cunoștea încăperea. Auzea dín pat sforăitul înecăcios al lui Bacíu atât de aproape că í se părea prefăcut. Un junghí rece îi cutremura ínima. Știa că, de s-ar trezí bătrânul și l-ar simți aici, ar fí în stare să-i crape capul fără vorbă cu securea de sub pat al cărei tăș parcă-l zărea lucínd amenințător.

Stătură câteva clipe nemíșcați, ascultând horcăielíle. Își auzeau bătăile ínímilor, îndurerate de încordare. Sforăitul se încurcă deodată într-o tuse groasă. Vasíle Bacíu se urní în așternut ca și când ar fí dat să se scoale. Ion înghețã. Fata îi strânse mâna cu desperare. Bătrânul însã se ínvârtí puțin, se întoarse iar cu fața în sus și sforăitul reíncepu, mai năprasníc.

Ana dormea pe cuptor, după horn, într-un culcuș de velínțe, țoale, perne, cearșafurí aruncate de-a valma. În vatră, sub o spuză groasă, sâsâiau câțiva buștení verzí de arín... Fata se înălțã în vârful pícíoarelor până la urechea flăcăului și-i șoptí, strângându-i mereu mâna:

— Lasă-ți sumanul pe príchící... Sã nu faci zgomot cã ne omoarã pe amândoi!...

Oasele lui Ion pâráirã urcându-se în culcuș.

O luã în brațe, iar ea tremura ca zgâlțâitã de frígurí. Apoi Ana începu să-i șopteascã ímputãri multe, să se jeleascã și să-l roage să fíe cumínte. Ion o asculta líníștit, trăgând însã mereu cu urechea spre patul lui Vasíle Bacíu, care era cu pícíoarele tocmai lângã capul lor. Íí era frícã să nu-l trezeascã șoaptele eí și-i astupã gura cu o sãrutare.

Apoi, cu o míșcare bruscã, îi rídícã până-n brâu cămașa. Pícíoarele fetei erau fierbínți și strânse. Își încolăcí brațele în jurul gâtului lui, îl strânse cu o putere nebănuítã, parc-ar fí vrut să-l sugrume, și-i líhãi în ureche, plângãtoare, dar fără ímpotrívíre:

— Ionícã... ce vrei să faci... ce faci?... Nu... Nu...

O podidíră lacrimíle și plânse cu sughíturi, bolborosínd întruna vorbe rugătoare, în vreme ce Ion o ostoía sărutând-o:

— Tací... tací... tací...

Gemetele Aneí însă se întesau tot mai nestăvilíte, până ce se sfârșírá într-un țípăt scurt, surd, care o spăímântă într-atâta că-și încleștă dínții în buzele flăcăului, zvârcolíndu-se.

Țípătul fetei se ínfipse ca o sulítă în íntunerícul casei și zbârnâi mai prelung în urechíle lui Vasíle Bacíu care, deși strívít de băatură, se deșteptă, ascultă cu míntea încâlcítă și, auzínd oftările ínăbușíte în lacrimí, mormăi nedumerít:

— Ce faceți voi acolo?

Glásul tulbure ínghețá sângele în vínele índrăgostíțiilor. Ana își amúti brusc suspínele, píerzându-se în brațele flăcăului.

Trecu astfel un mínut. Bacíu asculta, jumătate treaz, jumătate prín somn. Apoi cotrobăi cu mâna pe lavíța de la capul patului, ca și când ar fí căutat chíbrițuríle. Creieríi lui obosíți de beție parcă bănuíau ce se petrece pe cuptor și într-o clipă făcu o míșcare să se scoale, să vadă și să-í oprească. Dar în același tímp íi trecu prín gând că trebuíe să fíe George și decí poate să-l lase în pace. Gândul acesta îl prăvălí într-un somn mai líníștit. Totuși bâíguí prostește până să-l copleșească toropeala:

— Apoi... ía seama... nu... vezí bine... rușíne... porcária... asta...

Índrăgostíții nu mai suflară níci o șoaptă. Stăteau ímbrățișați și neclíntíți ca și când s-ar fí unít pentru totdeauna. În curând sărutările lor fură íar ínghítite de sforăituríle dín pat...

Ion se coborí de pe cuptor când cântau cocoșíi a doua oară și Ana îl ínsoți până la poartă. Frígul părea mai vrăjmaș, íar íntunerícul mai posomorât.

— Tare mă tem să nu fí rămas grea! murmură fata cu dínții dârdâínd și glásul eí domol se ímprăștie în tăcerea noștii ca un strígăt puterníc.

Flăcăul trebuí să-și muște buzele ca să nu ízbucnească de bucuríe. O cíupí ușor de obraz și apoi porní mulțumít, lăsând-o în poartă.

Fulgii de zăpadă, mai leneși, picurau blând, și se așezau frumos pe păr, pe umeri, pe obraji; îi simțea topindu-se pe brațe ca niște sărutări reci și amenințătoare. În clipele când nu mai auzi pașii flăcăului, Ana văzu deodată că din șanțul celalt se ridică un om și pornește întins spre ea.

— George! George! murmură fata fugind îngrozită în casă.

Vranița se închise în urma ei trosnind ca o descărcare de armă ucigătoare.

George, ascuns acolo de când s-a întunecat, văzuse pe Ion intrând și l-a așteptat până a ieșit. Cuvintele Anei le-a auzit limpede, parcă i le-ar fi spus chiar lui. Carnea îi tremura de scârbă, iar în sufletul lui se frământa un gol care-l durea. Picioarele-i erau de plumb și totuși nu simțea cum le târa. Se pironi în mijlocul uliței, cu fața spre căsuța turtită de povara întunericii. Stătu așa, uluit și pierdut, ca un stâlp de piatră. Umezeala îl pătrunsese la os. Se dezmetici. Scuipă larg, disprețuitor și apoi rosti cu o ușurare mare:

— Scroafă!...

Capitolul V
RUȘINEA

I

Săptămâna dinaîntea Crăciunului, în toate dîmînețîle, satul clocotea de guițări deznădăjduite. Porcîi îngurășuți se prefăceau în mușchi și cărnați, meniți să mai îndrăvenească puțin pe oamenii jîgăriți de postul care parcă nu se mai sfârșea. Cu cât se apropiau sărbătorile, cu atît țaranii le doreau mai tare, lîngându-și buzele mai dinaînte în vederea ospățurilor obișnuite și atît de mult așteptate. Căci în vremea postului mare numai popa și învățătorul mâncau de dulce: Belciug fîindcă avea stomacul afurisit, iar Herdelea fîindcă el nu voia să dea ascultare mîncîunilor poești...

În alți ani, pe vremea aceasta, Ion, auzînd guițările, se simțea mai nenorocit ca oricînd și se înfuria vîzînd că, în tot satul, numai Glanetașu și țiganii nu sunt în stare să facă *bojotaia* covenită, ba încă unii țiganii se sîleau și izbuteau să ajungă în rîndul oamenilor și să taie barem cîte un mascur. Atunci își blestema viața care l-a sortit să rămîna de rușinea satului. Acuma, cu toate că Glanetașu, sîngurul meșter al satului în căsăpîrea neamului rămătorilor, avea să primească tot în natură plata pentru tăierea porcilor, spre a putea aduna cîrnăriile de sărbători, flăcăul totuși nu-și mai pierdu fîrea. Fața lui osoasă parcă strălucea. Ba chiar într-o seară, cînd Zenobia începu jelaniiile, o curmă împăciuitoare:

— Nu face nimic... În curînd vom avea și noi de toate...

Herdelea făcea ce făcea și în fîecare an ucidea cîte doi porcîi, întîi pentru că lui îi plăceau foarte mult cărnații și îndeobște porcăria, și al doilea pentru că altmînter ar fi trebuit să cumpere dîn târg untura pentru casă, ceea ce ar fi însemnat o cheltuială peste puterile pungii lui dăscălești. Dar în ăst-an

bojotaia avea o ímportanță și mai mare dín prícina logodnei Laurei, care urma să se serbeze negreșít în íanuarie și cu care prílej provízíile de porc erau meníte să aibă un rol frunțaș, mai ales că luau parte și párinții lui Píntea, în fața cărora família Herdelea voia să se arate la înălțime.

Porcii învățătorului, cumpărați în drícul verii și îngreșați cu porumb, de-abia se mai mișcau în coteț, încât tăierea îi mântuia de o moarte păgubașă, năbușirea în propria lor grășime, după cum spuse Glanetașu ínspectându-i cu două-trei zile înainte de termenul fatal.

În zorii zilei meșterul măcelar se înííință însoțít de Ion și de Zenobia. Casa Herdelea era în picíoare, dar fetele stăteau ascunse în salon, cu capul în perne și cu degetele în urechi ca să nu audă horcăielile animalelor osândite.

Glanetașu își ascuți cuțitul de junghiat cu multă îngrijire, împărțind rolurile tuturor: Ion va lua porcul de urechi, îl va trânti jos pe o rână și-i va ține capul, Herdelea și Titu vor ímobiliza picíoarele dínapoí, Zenobia va ajuta la picíoarele dínainte, iar dăscălița va strânge sângele în líghean... Totuși lucrurile n-au mers tocmai strună, cum ar fi dorit măcelarul satului. Porcii, auzínd ascuțirea uneltelor, începură să grohăie nelíníștiți, parc-ar fi símțít prímejdía. Degeaba deschíse învățătorul ușa cotețului; dobítóacele nu voiau să íasă în rúptul capului. Ion trebui să apuce pe unul de urechi și să-l tragă afară cu multă caznă. Doamna Herdelea, prea míloasă, nu putu ține lígheanul unde trebuia, încât sângele se scurse mai mult pe de lături, făcând o pată mare roșie în zăpada proaspătă. Guíțatul porcului ínsă se îngroșa mereu, schimbându-se în horcăiturí lungi și dín ce în ce mai rare, până când cei ce-l țineau símțíră că nu mai clíntește. Glanetașu își șterse cuțitul și mâiníle însângerate în părul ucísului, iar Zenobia, pípáíndu-i spínarea, declară că slánina e mai groasă de șapte degete... În vremea aceasta celălalt porc grohăia atât de speríat că în clípa când Ion deschíse portíța cotețului, năváli afară cu toată íuțeala îngăduítă de grășimea-i prețioasă, căutând să scape de

moarte prin fugă. Cuțitul Glanetașului fu astfel nevoit să-î curme viața tocmai lângă poarta dinspre uliță.

Bojotaia se făcu chiar în ogradă. Paiele trebuincioase le împrumutase Macedon Cercetașu. Porciii fură pârjolii amândoi deodată. Flăcările se înălțau vesele în vreme ce Glanetașu le plimba de ici până colo pe trupurile victimelor. Ceilalți stăteau în jurul focului, încălzindu-și mâinile, prețaluind mereu valoarea porcilor, mai aruncând uneori câte o glumă și trăgând în răstimpuri câte o dușcă de rachiu dintr-o ploscă plină. Mai târziu coborâră în curte și domnișoarele, compătimiră mult pe sărmanele dobitoace, și-și primiră porții din urechile ruminite pe care le mâncară la fața locului, potrivit obiceiului ce rămăsese din copilărie la toate bojotaile.

Munca mai grea de-abia de-acuma începea cu spintecarea, împărțirea cărnii și a slăninii, spălatul mațelor, facerea cârnaților... Avură toți de lucru toată ziua și mai rămânea pe mâine topirea unturii și alte mărunțisuri. Totuși dascălița, alegând cărnurile, a găsit vreme să repeedă o tocană grasă și piperată și chiar să răstoarne o mămăliguța lângă ea, spre încântarea stomacului lui Herdelea, cam prea încărcat de rachiu. Cu toate stăruințele învățătorului, familia Glanetașu nu se înduplecă nici măcar să guste din bunătatea de mâncare.

— Am ținut postul atâtea săptămâni... n-o să ne spurcăm acuma, cu câteva zile înainte de sfintele sărbători, că doar nu suntem copii și n-om plesni, se lămurí Zenobia înghițindu-și saliva de poftă.

Seara, după ce Glanetașu și Zenobia plecară, iar Herdelea adormise îmbrăcat și pe când dascălița făcea planuri cu fetele pentru a doua zi în salon, Ion, cu limba dezlegată de băutură, povestí lui Titu cum stă cu Ana.

Domnișorul îl ascultă foarte satisfăcut, îi ceru amănunte și, în cele din urmă, îl puse să jure că i-a spus tot.

— Și crezi c-a rămas însărcinată? întrebă Titu cu ochii strălucitori de curiozitate.

— Cum o vrea Dumnezeu, domnişorule, răspunse flăcăul. Şi de n-a rămas până acuma, mai are vreme să rămâie! adăugă apoi cu un râs larg care-î dezvelea gîngiile roşii şi-î întîpărea pe faţă atîta răutate şi încăpăţănare, încât Tîtu se înfricoşă şi murmură dojenitor:

— Al dracului mai eşti, măi loane!

2

Chiar în ajunul Crăciunului sosi o scrisoare de la părinţii lui Pîntea prin care se fixa data logodnei pentru a doua duminică după Bobotează. Astfel sărbătorile fură în casa Herdelea mai vesele decît de obicei. Învăţătorul se aprovizionase din belşug cu rachiu, dăscăliţa făcuse nişte cozonaci ca aurul, Laura cu Ghíghí pregătírá treí felurí de prăjíturí ca să ajungă şi pentru a treia zí de Crăciun când se vor aduna în Prípas prietenele lor, două oale uriaşe vechí, legate cu sîrmă, plíne de sarmale, forfoteau pe cuptor, în sfârşít ca în toate bunele gospodării româneşti cu prilejul Crăciunului, aşa că puteau veni colîndătorii şi musafirii.

Cel dintâi s-a înfiinţat Ion, cîntînd o colîndă frumoasă sub fereastra luminată şi pe urmă mai cîntînd una în casă, după ce fu cinstít cu băutură şi câţiva gologani, cum e datina. Pe când era feciorul Glanetaşului înăuntru, un cârd de fete începu afară *Lerui Doamne*. Herdelea le poftí în casă, dar fetele fugírá ruşínate, mai ales aflînd că-í şi Ion acolo. Toată seara colîndătorii se şínurá apoi lanş spre înduioşarea dăscăliţei care, în asemenea împrejurări sfínte, íşí aducea totdeauna amínte de tíneretea ei şi lăcríma.

Mai târziu sosírá şi soţii Lang care, în urma ínvítaţiei lui Títu, venírá să vadă cum se serbează ajunul Crăciunului românesc. În realítate Títu, acuma muncít numai de dorul femeii íubíte, íí poftíse pe amîndoi ca să se poată întîlní cu ea, iar Lang prímíse cu bucuríe, şi índată, presímínd că e rost de băutură multă şi gratuítă. Sosírea acestor musafírí tulburá

mulțumirea doamnei Herdelea, bosumflată că Titu i-a adus în casă niște jidanii să-i pângărească sărbătorile, oricât se silișe tânărul să-i explice că soții Lang, deși el e evreu, nu sunt jidani, deoarece nu țin legea jidovească, ba chiar nici o lege. Profitând de supărarea mamei sale, Titu propuse oaspeților să-i plimbe puțin ca să audă cum răsună de colinzi tot satul. Lang, deducându-se la rachiú, firește, se codi, spre bucuria vajnicului îndrăgostit care astfel putu pleca singur cu Roza. Au hoinărit vreun ceas prin locurile cele mai întunecoase, fără să simtă frîgul sau să se împiedice de zăpada răbdătoare.

După miezul nopții i-a venit inima la loc și dăscăliței în clipa când s-au pomenit cu corul studenților liceului din Armadia, sosit înadins să cânte trei colinzi „părinților celor mai dragălașe domnișoare dîmprejur“, cum a spus îndrăzneț, într-o cuvântare patetică și cu paharul plin în mână, un elev care diviniză în taină pe Ghíghí.

Veselia luă proporții atât de mari încât, mai târziu, uitând neînțelegerile ce-i despărteau de Belciug, se cărăbăniră cu toții să-i facă o surpriză cu o colindă bătrânească pe care doamna Herdelea o știa din copilărie și pe care pe-aici nimeni n-o cunoștea. Preotul, care juca durac cu câțiva țărani fruntași, încântat de colindătorii neașteptați și distinși, îi primí cu o bucurie rară, puse la bătaie o damigeană de vin, nu-i mai lăsă să plece până dîmíneața, iar în cele din urmă își îngădui chiar câteva glume lumești cu Roza Lang, spre indignarea lui Titu îngălbenit de gelozie...

Dar sărbătorile trecură ca părerea și logodna Laurei bātu la ușă. Vremea fiind scurtă, toți se așternură pe muncă, să se prezinte cumsecade în fața mirelui și a cuscrilor. Logodnica trebuia să-și isprăvească o rochie nouă, foarte simplă și frumoasă, în care o să cunoască pe viitorii ei socrí. Ghíghí nu voia nici ea să apară ca o slujnică și-și transformă o rochiță, făcând-o aproape nouă. Însăși doamna Herdelea consimți ca fetele să-i lucreze o rochie modernă, deși ea era vrăjmașa luxului și se încăpățâna să se îmbrace în haine de acum zece ani și păstrate

bíne, fiindcă le purta cu multă simțire. Herdelea alerga mereu prin Armadia, după cumpărăturile trebuincioase, mai fericit poate decât toți, povestind oricui îl asculta ce noroc are fata lui, laudând până-n cer pe Píntea, pe Laura, pe toată lumea... Numai Títu nu se interesa de nimic, umblând veșnic pe urmele Rozei Lang, încât prin Jídovița și prin Armadia începea să se șoptească ici-colo că nu poate fi lucru curat între feciorul dascălului din Pripas și nevasta noului învățător din Jídovița.

Serile reîncepură discuțiile în casa Herdelea, uneori mai potolite, alteori mai aprinse. Pricina era tot Píntea, dar acum sub forma zestre. Adevărat că George nu cerea nici un ban și nici altfel de zestre. Herdelea se fălea chiar că „omul vrea pe Laura și numai pe Laura”. Totuși fetele adăugau că fără zestre nu înseamnă fără trusou și că în trusou intră și cele convenite pentru începutul tinereii gospodării, deoarece n-ar fi demn să-și pretindă omului până și scaunul pe care să se așeze în casa lui. Ba chiar buna-cuviință spune că tatăl miresei e dator să plătească neînsemnata taxă de hirotonisire a ginerelui. Bătrânii însă repetau mereu că orice lux e primejdios la temelia unei căsnicii noi, că și așa sunt destule cheltuieli cu logodna și cu nunta, și mai ales să nu uite că mai rămâne în casă o fată de măritat... Argumentele fetelor, fiind stropite cu lacrimi, avură darul să convingă pe Herdelea care, amanetându-și leafa și dobândind girul notarului Stoessel, împrumută o mie cinci sute de zloti de la Banca Someșană spre a putea ține piept dorințelor Laurei.

Logodna se făcu fără mare ceremonie și fără invitații. Numai Elvira Filipoiu și domnișoarele Spătaru, cele mai bune prietene ale Laurei, fuseseră poftite în mod excepțional. Încolo nici un străin, deși Títu stăruise din răputeri să cheme și pe soții Lang.

George împreună cu părinții au sosit după-amiază. Bătrânul Píntea avea o înfățișare împunătoare. Înalt și spătos, se ținea drept ca bradul, cu toate că se apropia de șaptezeci, și fața-i era rumenă, părând chiar aprinsă alături de albeața mustăților ce se îmbinau cu o barbă stufoasă de apostol. În ochii albaștri

cumínți blândețea se împerechea cu sclípíri de voínță și hotărâre. Părul mare, níns și zbârlít, părea o coroană de zăpadă potrivítă pe fruntea lată și puțin brăzdată. Era preot dín vremea veche, păstor harníc, dar și gata să pedepsească oíle neascultătoare. Alături de dânsul preoteasa făcea ímpresía unui copil oropsít. Mícă, ajungând de-abía până la ínima bătrânului, cu píelea obra-jilor scorojítă de míi de zbârcíturí, cu ochíi căpruí veșnic speríatí, cu părul líns, de o culoare nehotărâtă, femeía se văieta întruna, avea sumedeníe de junghíurí și vorbea cu glas tremurat și înfrícoșat, prívínd des spre stăpânul eí, ca și când mereu ar fí vrut să-í ímplore îngăduínța de-a deschíde și ea gura.

În duminíca logodneí, pe la prânz, se nímerí să píce, nechemată, și mama lui Herdelea, o țarancă ínđoítă de spate, cu fața roșcovană și zâmbítóare, cu níște ochí víi și cam víclení. Neíndurându-se să plătească zece creítarí unei căruțe de ocazie, a călătorít pe jos dín Zagra până aici, cu desagíi în spínare, încărcați cu ce găsíse maí bun prín casă pentru nepoții eí. Când află că Laura se mărítă, o sărută de nenumărate orí și plânse cu mare poftă, compătímínd pe sármana nepoată care íncepe atât de curând necazuríle vieții. Íși aduse amínțe de „moșul“ eí, care s-a prăpădít acum trei aní căzând dín vârful unei clái de fân pe o grapă de fier și rupându-și șíra spínării, și care, Dumnezeu să-l íerte, în fíecare zí o snopea în bătăi, încât de multe orí îi veníse să-și ía lumea-n cap de groaza lui. Numái de n-ar da și Laura peste un asemenea bărbat, c-ar fí vaí ș-amar de sufletul eí... Laura râse de temeríle bunícíi, dar doamna Herdelea se necăjí de atâta prostíe. De altfel ea nu se prea împăca cu soacra fííndcă aceasta, orí de câte orí se íntâmpla vreo ceartă, țínea partea ínvățătorului, ba-l maí și índemna să bea „că doar o viață are omul“... Dín toată famíliá, buníca maí bíne se ínțelegea cu Ghíghí căreía îi povestí íarășí cum s-a făcut domn Zaharía, fugínd de acasă numái cu o traístă de prune uscate și înscriíndu-se síngur la școala cea mare dín Armadíá... După ce sosíră musafíríi, bătrâna trecu la bucătárie; se símțea maí în largul eí acolo ímpreună cu vízítíul lui Píntea și cu Zenobía, care veníse să dea o mână de ajutor dăscálítei...

Belciug se oferise să schimbe el ínelele logodíților și să cítească rugăciunea potrivítă. Doamna Herdelea, în clipa solemnă, avu un zâmbet de fericíre pe buze, dar lacrímile íi curgeau șiroaie. Ínvățătorul era atât de míșcat, că trebuí să dea peste cap un pahar de vín ca nu cumva să-l podídească plânsul. În toată casa numai Títu stătea ursuz cu gânduríle la Rozíca.

George Píntea sorbea dín ochí pe Laura. Când s-au sărutat, după schimbarea veríghetelor, s-au roșít amândoi așa de tare că toată lumea a răs de dâșíí.

Logodna se íncheie cu o masă împărătească. Popa Belciug íínu o cuvântare míșcătoare pentru fericírea tinerílor, urându-le copíi mulți și viață lungă. George íi răspunse príntr-o declarație de íubíre pe care preotul se grăbí a o transmite Laureí. Astfel solemnitatea făcu loc jovíalității cuveníte. În atmosfera caldă George, cu ochíi ínflăcărături, plímându-se prín casă cu mâíníle la spate, ínceptu să-și desfășoare planuríle de víitor, despre apostolatul ce-l are de índeplínít în satul de la margínea românísmului, unde prímejdíile sunt mái marí, datoríile mái multe, munca mái grea... Povestí cum în Víreag, comuna dín Sătmar, unde este numít el să păstorească, româníi níci nu știu românește, încât sunt sílíți să spună pe ungurește că sunt româní... Rostul lui e decí să întoarcă oíle rătăcite, să răspândească graíul românesc, să întărească mândría națională a celor șováitorí. Se poate o chemare mái frumoasă pentru un cărturar conștiíncios? Totuși sarcína e atât de apăsătoare, că n-ar íi îndrăznít să și-o ía fără o tovarășă de viață ca Laura, ea însăși o româncă entuzíastă. Ímpreună vor muncí mái cu drag și cu mái multă íncredere în ízbândă... Vorbínd, însuflețirea íi ímbujora fața, părea că se ínaltă. Ínsăși Laura, căreía íi rămăsese în fundul ínímíi teama că víitorul eí soț e prea scund, îl vedea acuma mult mái mare ca ea, asemenea unui cucerítor de suflete...

La ínceptu bătrânul Píntea fuse mái rezervat și se adâncíse într-o díspuță teologică cu Belciug, ca să aíbă rágaz să studieze în acest tímp pe víitoarea soție a fíului său, precum și restul famíliei Herdelea. Prívírea lui se íntâlnea dín când în când cu

a lui George, care parcă-î zicea mereu: „Ei, așa-î că-s oameni foarte de treabă!“ Încetul cu încetul apoi se încălzí și el, iar mai târziu, venind vorba de copiii lui, își dădu drumul de-a binelea. Vorba o aduse preteasa Profíra, care se împrietení repede cu doamna Herdelea și í se jeluí că a îmbătrânít și s-a trecut atât de mult pentru că a făcut treisprezece copii; dăscălița o compătímí îndelung și se fálí, la rândul său, că și ea a născut nouă, dar bunul Dumnezeu nu s-a mílostívít să-í lase în viața decât pe cei trei care se vād.

— Míe-mí pare rău că-mí lípsește unul síngur ca să avem duzína completă! întervení aci bătrânul Píntea rāzānd jovíal, cu ochii închíși. Noí, ce-í drept, ne-am sílít cât am putut, am tras și peste douăsprezece, dar tot degeaba, urmă dānsul vesel, uitāndu-se māndru și pe rând la toată lumea, parcā ar fí așteptat să se bucure toți de mulțumírea lui; întālnínd însā privírea lui Belciug, care zāmbea íertātor, își amíntí că un preot nu se cuvíne să se píardā în glume ușurele, devení deodată seríos și adāugā māngāindu-și barba: Unsprezece trăiesc, doí am íngropat... Domnul a dat, Domnul a luat, fíe-í numele bínecuvāntat!

Adaosul rācí puțin atmosfera, încāt Herdelea, spre a o reínsufleți, se apropíe cu scaunul de Píntea și-í zíse încāntat:

— Aí fost voínic de tot, cuscrule! Hehehe!

Cuvāntul „cuscrule“ căzu neplācut pentru bătrānul Píntea, dar deoarece í se deșteptase pofta de taífas, contínuā fāră a se uíta la Herdelea:

— Unsprezece ne trăiesc dín míla lui Dumnezeu... Și toți marí, toți zdravení, toți bine, cu ajutorul lui Dumnezeu... Iată, āsta e al nouālea, și arātă pe George care vorbea în șoaptă cu Laura, fííndcā lāudāroșíile moșneagului íí erau cunoscute și puțin plācute. Am ajuns de níci nu mai putem țíne socoteala nepoților... Adícā stai oleacā... Alexandru trei, Profíra trei, fac șase, Ștefan patru, Ludovíca doí, íaca doísprezece... întāia duzínā-í gata!..

Apoi cu gesturí ca și când ar predíca de pe amvon și cu o ínfățíșare ce nu íngāduía íntreruperí, își ínșíră toate odraslele,

găsind pentru fiecare câte o laudă bine simțită. Alexandru, cel mai mare, e profesor în România, la liceul din Giurgiu; s-a însurat acolo cu fata unui arendaș bogat, cu un nume grecesc, dar altfel om cumsecade. Stă foarte bine Alexandru, a luat zestre o moșie de câteva sute de pogoane și crede că în curând o să ajungă directorul liceului, ceea ce ar și merita, fiind un adevărat savant. Al doilea fecior, Ștefan, s-a înstrăinat puțin; ține o nemțoaică din Posen pe care a cunoscut-o la Berlin pe când studia științele tehnice. Altfel ea e femeie de neam, profesoară la un liceu de fete, iar el e inginer la uzinele Skoda. Au patru copii, frumoși și cuminiți cum nu s-a mai pomenit! Păcat numai că nemțoaica nu știe boabă românește și, din nenorocire, nici copiii. În fiecare vară vin cu toții de petrec câte o săptămână în Lechința, pe când Alexandru n-a mai fost pe-acasă de vreo zece ani. Pe urmă, după vârstă, între băieți, vine Liviu, care-i numai de treizeci și doi de ani și e căpitan de stat-major, acuma la comandamentul corpului de armată din Graz, dar are speranțe multe să-l mute în curând la Sibiu, mai aproape de acasă. Strălucit băiat și cu viitor de aur. A terminat întâiul școala de război, iar toamna aceasta și-a trecut cu distincție examenul de ofițer superior în statul-major. O singură meteahnă are: i-e groază de însurătoare. Nu știu cui să semene, căci în neamul Pîntea toți sunt drăgăstoși. Poate că preoteasa, care în viața ei n-a ridicat ochii asupra altui bărbat, măcar că a fost în tinerețe ca o floare... Fiește că în familie se află un medic. Este Virgil, stabilit la Sibiu, având o clientelă strașnică, de-l învidiază până și străinii. Fiind un român înfocat și făcând orice sacrificii pentru cauza națională, e foarte bine văzut în cercurile politice românești conducătoare și n-ar fi de mirare să ajungă ca mâine deputat în Camera din Budapesta... Cel mai potolît dintre toți este Ionel, contabil la o bancă mare din Cernăuți, strângător, harnic, priceput în socotelii, menit să devină milionar sau cel puțin director de bancă... Acuma vine la rând George, băiat bun și el, mai ales că s-a dedicat carierei părintești. Când va închide ochii bătrânul, George va

continua să păstorească turma credincioșilor din Lechința... Mai rămân doi feciori, Marcu și Vasile. Cel dintâi e zvăpăiat de tot cu naționalismul; el a fost, anul trecut, conducătorul grevei studenților români din Budapesta, pentru că un profesor a încercat să-i oprească de-a vorbi românește. Vasile acuma își termină liceul la Blaj... Dar fetele! Cea dintâi, botezată Profira, după numele preotesei, e măritată tocmai în Basarabia, lângă Chișinău. A întâlnit-o un boiernaș basarabean la Giurgiu, pe când ea era la Alexandru, și într-o bună zi primim vestea că „dragi părinți, mi-am găsit fericierea, m-am logodit cu...” atâta-i norocul de călător! Pe cea de-a doua, pe Ludovica, a luat-o avocatul Victor Grozea din Cluj și are doi copii, un băiat și o fetiță. Și în sfârșit Eugenia, mezină, o frumusețe rară, e nevasta deputatului Gogu Ionescu din România. Se zice c-a înnebunit saloanele Bucureștilor, toată lumea o răsață. Adevărat că e și tânără de tot, mai mică decât George, deși acum se împlinesc trei ani de la cununia ei...

Pomelnicul copiilor iubii stoarse lacrimi preotesei, fiindcă sunt atât de împrăștiți în lumea mare și n-a avut noroc să-i mai vadă măcar o dată împreună, deși poate mâine-poimâine va închide ochii pentru totdeauna, prăpădită și arsă cum este de povara anilor. Pîntea îi curmă jelană cu un gest falnic:

— Lasă, babă, fii liniștită și ai răbdare! Mai avem oleacă și apoi putem sărbători nunta noastră de aur, dac-o vrea și Dumnezeu... Atunci o să-i strângem pe toți, cu cățel și purcel din toate colțurile... Ca să se împlinească voia dumitale!

Gura bătrânului acuma torăia întruna, încât Herdelea de-abia a putut schimba cu dânsul, între patru ochi, vorbele serioase convenite, declarându-i că Laura n-are zestre, dar în schimb are inimă și... Pîntea îl întrerupse nemulțumit:

— Eu am un principiu: nu mă amestec în căsătoriile copiilor. Fiecare să doarmă cum își așterne. Treaba lor e să fie cu ochii în patru...

Nici învățătorul nu fu prea mulțumit cu răspunsul cuscrului, dar îl înghiți surzând ca și când ar fi auzit o glumă bună.

Se învoiră ca ziua cununiei s-o stabilească Pîntea, prin scrisoare, după ce se vor fi înștiințat toate neamurile. Deocamdată rămase hotărât doar atîta: că nunta vor face-o în Armația, pentru a-î putea da solemnitatea cuvenită.

Familia Pîntea plecă noaptea târziu spre Lechința cu trăsura. Cum ieșiră din sat, bătrînul începu să dăscălească pe George că s-a pripit, că nu-î place ce a văzut aici, că se bagă într-o ceată de calici care mai umblă să-și ascundă mizeria prin sforăială în vorbe ca și în fapte, că în sfârșit să ia bine seama pînă ce nu-î prea târziu... George se scandaliză că un tată poate vorbi astfel despre niște oameni așa de simpatici care ca mâine îi vor fi rude. Căci nu va renunța la Laura pentru toate comorile lumii. Înțelege că bătrînul ar fi fost mai bucuros să-l însoare cu vreo strîmbă bogată și că-l doare o noră fără zestre. Dar orice încercări de a-l oprî, mai ales după ce s-au și logodit, sunt absolut zadarnice. Și decît să-î terfească mîreasa, mai bine să-î vorbească de altceva. Bătrînul, cotropit de oboseală și de somn, a capîtulat repede, urmînd pîlda preotesei care, legănîndu-se în hurducăturile trăsurii, dormita ușor cu gura căscată și cu ochii înlăcrimați...

În casa Herdelea însă lumina nu se stînse pînă spre dimineață. O bucurie mare stăpînea toată familia. De-abia acum își dădeau seama de norocul Laurei. Învățătorul înșiră triumfător și de mai multe ori toate neamurile lui George, întrebînd mereu pe Laura dacă n-a avut el dreptate cînd a stăruit să-și alunge gîrgăunii din cap și să fie cumînte? Pe fața logodnicei se întipărise, ca o mască, un surâs de fericire. Făgădui surorii sale că o va lua cu dînsa să o mai scoată prin lume, căci nu se știe de unde sare norocul omului și mai ales al unei fete. Iată, ea, dacă nu se ducea atuncî la Sângeorz, n-ar intra azi într-o familie atît de mare și de distinsă. Doamna Herdelea tăcea, zdrobită de emoție, cu ochii umezi, strîngînd buzele punga ca să n-o podidească plînsul, iar Ghîghî, una-două, se repezea la Laura și o acoperea de sărutări... Tîtu nu lua parte la bucuria generală. El tocmai acuma frămînta în mînte o poezie în care voia să cînte iubirea herculeană.

— Norocul Laurei poate să fie și norocul tău, Titule! îi zise Herdelea căutând să-l dezmoștească.

— Aș! Norocul meu sunt eu însumi! răspuse tânărul cu emfază.

— Bine, bine, nu zic ba, urmă învățătorul. Mă gândesc însă că acuma, cu atâtea rude mari în lume, ți-ar fi mai ușor și ție să treci în România, cum a trecut Coșbuc, să te apuci mai serios de ispravă...

— Las' că mai este vreme, mormăi Titu scurt, dornic să schimbe vorba.

Herdelea însă se supără și-i impută că-și pierde timpul cu fleacuri în loc să-și croiască un rost în viață, că trebuie să muncească dacă vrea să răzbească... Văzând că discuția se îngroașă, Titu se dezbracă și se culcă foarte amărât că nici chiar tatăl său nu-i respectă năzuințele, hotărât ca a doua zi să se întâlnească negreșit cu Rozica, singura ființă în lume care-l înțelege aievea.

Numai mama lui Herdelea era îngrijorată și plângea că Laura, sărăcuța de ea, e pe cale să se înstrăineze, în loc să se măritat mai pe aproape, cu vreun flăcău bogat, poate chiar din Prîpas...

3

Spre sfârșitul câșlegilor se răspândi zvonul în sat că Ana lui Vasile Baciu ar fi însărcinată. Nimeni nu știa de unde a pornit vorba și mulți nu credeau. Vestea însă umbla din casă în casă, în șoaptă, ca un tâlhar. Femeile o înfloreau, o dîchiseau cu voluptate. Când trecea Ana pe uliță, nenumărate perechi de ochi o pândeau de după toate gardurile și din toate ferestrele, în taină, măsurându-i mijlocul, pipăindu-i burta, cercetându-i mersul. Și cele mai șirete spuneau celor proaste:

— Nu vezi, leliță, cum umblă să-și ascundă păcatul, cum se strânge în bete ca într-un chimir?

Și cele mai păcătoase o bârfeau mai stăruitor, ca omul care nu poate avea odihnă din pricina paifului din ochiul apropielui.

Ana, de altfel, din noaptea aceea, trăia cu frica în sân. Se mira că George tace, când ea era sigură că el știe tot. În fiecare minut se aștepta să i se dea în vileag păcatul și așteptarea aceasta era mai chinuitoare ca însăși conștiința greșelii. De atunci încoace George n-a mai călcat pragul casei lui Baciu, deși fața de Ana se purta parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Vasile Baciu nu pricepea de ce nu mai vine George și, într-o seară, s-a sfătuit și s-a chibzuit cu fata cum să afle pricina schimbării lui? Atunci, din incurcătura ei, din gălbenirea obrazilor ei, din bâlbâielile ei speriate, țăranul și-a adus aminte ca prin vis... și fața i s-a luminat. Bănuiește pricina. Apoi când, în câteva nopți, simți că Ana iese afară pe furiș și rămâne în frig câte-un ceas, două, se liniștește pe deplin. Înțelegea tot și era mulțumit. Pățania fetei aducea apa tocmai la moara lui. Ii părea chiar bine că a păcătuit, că așa George va trebui să o ia mai repede, iar el va scăpa de o grijă. Își zicea că flăcăul acum vine într-ascuns, dar curând va trebui să vie în peștit. De aceea, întâlnindu-l, îi arăta mai multă prietenie ca în trecut, îi făcea cu ochiul spre a-i arăta că știe și nu-i supărat, și-l cînstea ca pe un ginere gata, ceea ce pe George îl zăpăcea...

Fata însă aștepta nopțile cu nerăbdare din ce în ce mai mare. Zilele scurte de iarnă i se păreau nesfârșite și, îndată ce se însera, își pierdea cumpătul, se roșea la fiecare vorbă a tatălui ei, își făcea mereu de lucru pe-afară ca să asculte de n-a sosit cumva Ion, cu frica în inimă că poate n-o să mai vie, și nu știa cum să aștearnă patul mai repede, să se culce bătrânul și să stingă lampa. Și flăcăul se înfiița nesmintit, veșnic spre miezul nopții, scârțâind puțin portița ca să-i dea de știre... În casă însă n-a mai intrat niciodată. Ana a pregătit, chiar de-a doua zi, un culcuș moale într-un stog de paie din grădinișă. Peste o săptămână s-au mutat în podul grajdului, unde erau mai adăpostii de orice primejdie.

Pe la Crăciun, Ana a știut sigur că a rămas grea și, într-o îmbrățișare pătimașă, printre vorbe de iubire, șopti lui Ion că de acuma viața ei atârna de voiața lui. Flăcăul nu zise nimic,

dar de atunci nu mai veni în fiecare noapte.

Zvârcolindu-se fără somn pe cuptor, fata îl aștepta totuși mereu, își ascuțea urechile să audă scârțâitul portitei, îi țiuiau creierii de încordare și nu putea închide ochii până dimineața. A doua zi căuta și-l găsea ea singură scuze, iar apoi, când după mai multe nopți chinute Ion catadicsea să se arate, ea nici nu îndrăznea să-l mustre, de teamă că nu va mai veni deloc. Se simțea o jucărie în mâinile lui și totuși nu-i trecea prin gând să-l învinuiască. De altfel, își zicea, în iubire nici nu poate fi vorba de vină. Ei doi sunt sortiți unul altuia. Ce s-a întâmplat era scris să se întâmple. Cu toate acestea îi era rușine de lume încât de-abia cuteza să iasă din ogradă. Lumina zilei îi ardea obrazii. Când avea trebuință să meargă pe uliță, umbla cu ochii în pământ, să nu fie nevoită să întâlnească privirile oamenilor. Își închipuia că rușinea ei trebuia să rânjească de pe toate coperșurile caselor. Atunci se întreba spăimântată, cum are să se sfârșească nenorocirea aceasta? De ce nu mai încearcă Ion s-o ceară de nevastă, s-o scape din ghearele grijiilor? Poate că mărturisind tot, tatăl ei s-ar înmuia, dacă cumva n-ar omorî-o... Sau Ion lasă înadins să treacă vremea, s-o arate satul cu degetul? Bănuiala că Ion ar fi în stare să-și bată joc de sufletul ei o îngrozea mai mult decât mânia bătrânului...

Flăcăul lipsi o săptămână încheiată, iar pe urmă când veni nu mai vru să se suie în podul cu fân. Aminti Anei că, într-o noapte, Vasile Baciu a ieșit de a dat vitelor nutreț și era cât pe-ací să-i descopere. Fata n-avu curajul să mai stăruie, dar îi spuse cu glasul tremurat de lacrimi să vie mai des, ca și înaintea, și să facă ceva, ce-o crede dânsul de bine, pentru că în curând nu-și va mai putea ascunde sarcina... Ion mormăi cine știe ce, și din noaptea aceea nu se mai arătă pe la Ana.

Trecu o săptămână, două, cincii... Fata află că Ion s-a dus să taie la pădure în munții Bârgăului, împreună cu alți bărbați. Își dădu seama că e pierdută, că de-acum numai de la Dumnezeu mai poate nădăjdui scăpare. Se prăpădea plângând amarnic, ca și când ar fi avut nevoie de toate lacrimile din

lume ca să-í înece durerea ei cea mare... Fața í se îngălbení și se împestríță cu níște pete pământíí... Păcatul nu se maí putea tăínuí și ráfuíala se apropía.

Deoarece câșlegíle erau pe sfârșíte, iar George nící habar să vínă să ceară fata, Vasíle Bacíu începu să se posomorască. Adícă să fí vrut flăcăul să-și bată joc de Ana și s-o lase pe urmă de rásul satului? Dacă ar fí așa, atunci... Nu putea să se gândească ce-ar fí atunci, căcí îl cupríndea mânía și í se întuneca míntea. De câteva orí se hotărí să meargă la Toma, să se înțeleagă împreună omenește. Dar totdeauna, când să íasă pe poartă, símțea că-í crapă obrazíí. Cum să se ducă el să-și îmbíe fata, ca un cerșetor? Intra la Avrum, se îmbăta și ocăra pe George, vorbínd síngur în fundul stíclei de rachíu.

În sfârșít nu maí erau decât cínci-șase zile până să între în postul cel mare. Ana începea să aíbă amețelí și uneorí chíar vársăturí. Șorțul í se rotunjea vâzând cu ochíí... Vasíle Bacáu íí vedea suferínțele și o compătímea. Íí fu frícă să nu se prăpădească fata și, ínaínte de a chema pe doctorul Fílípoíu dín Armadía, care e scump și nící nu se uítă la om până nu-í ía banul dín mână, aduse pe baba Fíroana, meșteră mare în descântece și moașă vestítă în toate satele dímprejur. Fíroana, zbâncítă la față, dar spríntenă la suflet, schimbă numai două șoapte cu Ana, o pípăí ușor pe pânțece și apoi spuse verde țáranului:

— Mare mírare să nu fíe băíat, maí Vasíle!... Numáí să-í ajute Dumnezeu să-l poarte sănătoasă...

Fata se ghemuí pe vatră, ca un cáine vínovat, cu ochíí în pământ, așteptând s-o omoare. Vasíle Bacíu ínsă nu rostí nící o vorbă. Státu toată seara cu cotul pe colțul meseí, cu prívírea înghețată, oftând des ca un bolnav de moarte.

Ghíță Pop, síngurul copíst român de la judecătória dín Armadía, unul dín pretendentíí dăscálíței de pe vremea când ju-

cau împreună teatru în Monor, stând într-o zi la un pahar de bere cu Herdelea, cu care era prieten din copilărie, îi spuse că e zarvă mare la judecătorie din pricina anchetei orânduite de ministrul justiției, în urma plângerii lui Ion Pop-Glanetașu din Pripas. Judecătorul turbează și așteaptă dintr-o clipă într-alta sosirea unei comisii de la tribunalul din Bistrița, trimisă să cerceteze și să raporteze fără întârziere. Toți se întrebă cine í-o fi făcut pozna asta judecătorului?

— Să-ți închipi, dragă Zaharie, ce cap are șeful! sfârși zâmbind copistul. Nu că í-ar fi frică. Fííndcă vorba ceea: corb la corb nu scoate ochii. Dar rușinea pe el să se pomenească cu asemenea bobârnac. Cred că mai bucuros ar fi fost să-í fi tras cineva două palme în piața bisericii, decât să pățească una ca asta. S-a și jurat însă că nu se mulcomește până nu află cine a îndemnat pe țăran să facă jalba și cine í-a făcut-o, și până nu-í bagă în pușcărie pe toți!

Herdelea simți o săgeată prin inimă auzind vestea și mai ales amenințarea judecătorului. De frică se gândi un moment să mărturisească copistului că el e autorul plângerii și să-l întrebe cum să se apere de s-ar întâmpla să-l descopere în cele din urmă? Dar își luă seama repede. Orí cât de prieten í-ar fi Ghiță Pop, tot s-ar putea să scape o vorbă pe undeva, chiar fără voie, și să-l nenorocească. Apoi, curând, știíndu-se la adăpost, o mândrie priíncioasă îi umplu pieptul, care parcă-í zicea: „Uite ce aí fost în stare să faci tu, Zaharia Herdelea! Vezi ce putere aí? Să mai poftească cineva să te înfrunte!“ Râse deci și el, își frecă mâinile și zise copistului, trăgând cu ochiul:

— Lasă-l că bine-í face, fie vorba-ntre noi! Să-l mai zgâlțâie nițel și pe dumnealui, că prea se fudulește de parc-ar fi frate cu sfântul Petru!

Cum ajunsese acasă, strígă pe Ion și-í povestí ce-a auzit, având grijă să-í reamíntească foarte grav că, oríce l-ar întreba comisúnea, el să spună sus și tare că jalba í-a scris-o un domn de la Bistrița pe care níci nu știe cum îl cheamă. După ce flăcăul se jură și se închină că va face întocmai, Herdelea declară cu

multă demnitate că în sfârșit a sosit și ceasul dreptății. Se credea în sufletul lui răzbunătorul nedreptăților... Laura și Ghíghí împărțeau mândria tatălui lor, mai cu seamă pentru că judecătorul n-avea buna-cuviință nici să le salute, când le întâlnea, deși le cunoștea foarte bine. Dascălița însă ar fi fost mai bucuroasă să vadă la răcoare și pe popa Belciug, pe care nu-l putea suferi oricât căuta dansul s-o línghesească; pe cine a scos ea de la inimă, scos rămâne în vecii vecilor.

— Fii pe pace, nevastă, îi zise Herdelea trufaș, că nu scapă nici sfînția sa cu mâna goală din comedia asta! Are să mănânce și el rușinea cu línghura, n-ai grijă!

Níciodată n-a sălășluit atâta mândrie în casa Herdelea ca în zilele acestea. Víitorul se întrezărea trandafiriu. Din toate părțile nădejdiile bune surâdeau.

Laura, de când se logodise, trecuse printr-o schimbare mare. Serioasă fusese ea întotdeauna, dar acuma parcă seriozitatea îi ședea mai bine. De unde până atunci nu se potrivea deloc în păreri cu mama ei, azi vorbeau ca două tovarășe și nu se sfia s-o întrebe mereu, ba cum se gătește cutare mâncare, ba cum se croiesc pantalonii bărbătești, ba cum se fac murăturile... Era hotărâtă să fie o gospodină desăvârșită, să vadă Píntea că, deși ea n-a avut zestre, are în schimb atâtea alte calități prețioase încât se poate lua la întrecere cu orice domnișoară din Ardeal. Mai ales se gândea că va iubi foarte mult pe George, ca astfel să-l răsplătească pentru dezinteresarea lui care, pe lângă că-i face cinste, e o floare așa de rară în lumea asta materialistă. Dar îndată ce voia să-și închipuie cum îl va iubi, se izbea de nedumerire. Nu că i-ar mai fi păsat de Aurel Ungureanu. Lașitatea lui o scârbea, îndeosebi de când auzise din gura víitorului ei socru pomelnicul neamurilor distînse care, era sigură, o vor primi cu brațele deschise. Totuși se întreba în sufletul ei dacă tocmai schimbarea aceasta bruscă nu e o dovadă de egoism interesat din partea ei?

La urma urmelor Aurel i-a fost drag. Își amintea cu câtă tremurare de inimă îi dorea vizitele, cum i se întipărea în mințe

fiice vorbă a lui, cu ce plăcere dansau împreună la toate petrecerile... Amintirile o zăpăceau. Dacă asta n-a fost iubire, atunci ce-î iubirea?... Adevărat că pe urmă el s-a purtat urât neavând nici o tresărire de indignare când a aflat că Píntea í-a cerut mâna, ceea ce însemnează că, pentru el, iubirea eí a fost o jucărie fără preț, o simplă trecere de vreme. Poate însă că și ea a fost vinovată, că n-a făcut cu el decât exerciții de cochetărie... Dar Píntea? Se roșește gândindu-se la sărutarea lui de logodnă, la strângerile de mână, la vorbele lui de dragoste șoptite cu o înflăcărare stângace. Toate nu stârnesc nimic în inima eí, afară de o sfială aproape dureroasă... Până acuma câteva săptămâni avusese convîngerea că iubirea e ceva foarte poetic, eteric și romantic, ceva scâldat în serenade, oftări ascunse și visări la lună; crezuse că cel care va iubi-o aievea va răpi-o într-o noapte fără stele. Iar azi e în pragul cununiei și, în loc de fraze pompoase, mintea eí frământă numai bucatărie, gospodărie, proză și, printre acestea, dorința vagă de-a vedea pe George mare, frumos și bun... Lucrând la trusou, rămânea deseori cu mâinile în poală și cu ochii în gol, așteptând parcă un răspuns care nu putea veni. Píntea í scria în fiecare zi și ea primea scrisorile cu o strângere de inimă din ce în ce mai mare. Í era frică de clipa în care vor înceta închipuirile ce o îngrijorau.

Acuma ar fi avut nevoie de un duhovnic sufletesc care să-í înțeleagă tulburarea și să í-o alíne. Mama eí însă n-ar fi îngăduit în ruptul capului asemenea zbućumări. Dacă ea, care se credea o martiră a căsníciei, nu și-a pus niciodată întrebări păcătoase, cum ar putea să-și pună Laura care a dat peste un om de seamă, nu cum a fost Zaharía Herdelea. Așa ceva ar fi o fărădelege nemaipomenită... Ghíghí íarăși nu era în stare să-í pătrundă gândurile. Era prea copilăroasă pentru niște lucruri atât de serioase. Laura încercă să se sfătuiască cu ea, dar răspunsurile eí naíve și zgomotoase nu-í risípeau șovăirile. Cu prietenele eí, orícât ar fi fost de íntímă, tot nu îndrăznea să-í deschídă inima până în fund. Numai Títu ar fi líníștit-o, dar el

parcă nîcî nu vrea să ştie de fericirea ei. Nîciodată, de când soarta ei e aproape să se hotărsască, n-a căutat să-î uşureze îndoiala... El părea înstrăinat de năzuinţele ei, ca şi când ar trăi în altă lume...

Într-adevăr, Títu, căzut în mrejele íubírîi pătímaşe, nu mai trăia decât pentru Roza Lang. După câteva întîlnírî, femeia íi cucerise toate gândurîle şi toate símţurîle. Ea îl preocupa zíua-noaptea, tulburându-l, chínuíndu-l şi fericíndu-l. Restul lumíí, pentru dânsul, parcă nîcî nu mai exísta. Nu trecea o zí fără să se ducă prín Jídovíţa, să se facă luntre şi punte barem s-o vadă, să-í culeagă un zâmbet cu ínţeles sau o prívire drăgăstoasă cu care să-şi mîngâie dorínţele pîna se va íví clípa nepreţuită când s-o poată strînge íar în braţe. Nímíc nu-l mai ínteresa afară de Roza, nîcî chíar lecturîle lui, căcí în fíecare frază, prîntre toate rîndurîle íi răsărea mereu ea şi numaí ea, ademenítoare şi stîrníndu-í noí pofte. Ceasurî íntregí íşí tortura creierîi să cízeleze câte-un vers sau măcar vreo ímagíne în care s-o nemurească pe ea... Doamna Lang de altfel se símţea măgullită că a deşteptat o íubíre atît de puternică în íníma tânărului fără trecut şi-í rîspundea cu cochetărîi veşnic noí. Isteţímea ei ínstíntívă născoccea cu uşurínţă prílejurîle de íntîlníre şi de îmbrăţíşare. Pasíunea aceasta o ínvíora şi o ínfrumuseţa. Trebuía să facă sforţărî să se stăpînească şi să nu-şi píardă capul cu totul. Prudenta femeíi ínsă trezea o gelozíe furtunoasă la Títu, căruía íi părea rău de oríce prívire aruncată altuíu, de oríce vorbă schím-bată cu altcíneva, íar mai târzíu íncepu să-l doară şi gândul că Roza trăieşte într-o casă cu Lang şi că chíar se culcă în acelaşi pat. Íi umbra prín mínte s-o despartă de soţul ei şi s-o ía de nevastă. Íntr-un moment de ínsufleţíre íi spuse şi ei ce-a hotărât, şi ea íi mulţumí cu un uragan de sărutarî. Índată íşí dădură seama amândoí că, de vreme ce el n-are nîcî un câştíg, ea n-ar putea trăi nîcî o zí fără Lang. Atuncí Títu íi făgăduí că o va duce cu el în România, când va fí să plece. Deocamdată ínsă nu se mai gîndea seríos să se arunce în vârtejul necunoscutului.

După díbuírîle ínceputului se íntîlneau mai ales acasă la

ea, în timpul când Lang era la școală. Títu se obișnuí curând și nu-í mai fu frícă să nu-í prîndă bărbatul. Își întocmí chiar o replícă strașnică pentru orice eventualitate: „Domnule, ne íubím, și te urâm! Slobod ești să íeí orice hotărâre!”

Cuvîntecele acestea í se păreau și demne, și eroíce. Dín nenorocíre, n-avea nevoie de ajutorul lor. Lang era mai orb ca toți bărbații și níci nu vísa măcar să-í bănuíască. De multe orí, în pauze, repezîndu-se acasă să mai tragă o dușcă de rachíu ca să-și întărească energiíle pedagogíce, găsea pe Títu între patru ochí cu Roza. Nu se míra și nu se supăra, cí zíceea veșnic foarte senín:

— Aící ești, amíce? Ești drăguț că mai îți de urât nevetei mele, că eu n-o prea răsfăț. Ce vrei, am ímbătrânít... Dorești un păhărel?

Títu nu se mai ducea níci prin Armadía. De la serata dansantă nu vorbíse mai mult de două orí cu Lucreția Dragu. De când putea strânge în brațe pe Rozíca, nu mai zíceea că are nevoie de íubírí vapoaroase. „Oacheșa cu ochíi verzi”, cum o preamărise el odínioară în poezie, nu-l mai ínspíra câtuși de puțin. I se părea o mícă ípocrítă íncrezută... De altfel nu mai símțea níci o trebuínță să povestească nímanuí cum a cucerít íubírea Rozei. Pasúnea adevărată merge mână în mână cu díscreeția.

Herdelea, încurajat că una dín fete și-a găsit norocul urmând sfaturíle lui íntepte, se frământa acuma să asígure și víitorul báiatului. Astfel nu scăpa níci o ocazie de a reamíní lui Títu că vremuríle sunt grele, că omul trebuie să-și croíască un drum în viață, că aníi trec ca vântul și cel ce n-a muncít n-are la bătrânețe, și în sfârșít c-ar í bíne să se gândească și el la zíua de mâine. Títu se ínfuría íntelegând, căcí orice asígurare de víitor ínsemna o despărțire de Rozíca. Dar íarăși nu putea stăruí să se eternízeze în lenevie și decí răspundea morocănos:

— Am zís că eu nu vreau? Găsiți-mí o slujbă, orice ar í, și íatã că mă duc! Dacă nu sunteți în stare să íntelegeți talentul meu, am să mă fac chiar și măturător de stradă, ca să vă scăpați de míne și să nu-mí mai bateți capul că sunt trântor și nímic

mai mult!

Supărarea lui îi mârnea pe toți din casă. Fetele săreau și-l luau apărarea. Dăscălița, înduioșată, făcea semne indignate lui Herdelea să-l lase în pace, pe când învățătorul, încurcat, se scărpină în ceafă și, vrând s-o dreagă, îl jignează mai rău.

Vizitele prea dese la doamna Lang începură cu vremea să bată la ochii ovreimii din Jidovița. Fetele hahamului Cahan, bătrâne și înăcrîte, neavând altă treabă și fiind vecine cu Lang, se apucară să pândească de câte ori vine Titu, să se uite la ceas când intră și când iese. Și, deoarece Roza făcea pe mândra față de ele și le privea de sus, răspândiră vorba că între unguroaica lui Lang și feciorul dascălului din Pripas nu poate fi lucru curat. De atunci încolo ochii care urmăreau pașii lui Titu se înmulțiră, iar știrea că Rozica pune coarne lui Lang se întinse, trecu și în Armadia stârnind senzație printre învățătorii de acolo, și în sfârșit ajunse la urechile lui Herdelea. Bătrânul nu era împotriva unor astfel de pierderi de vreme, dar punând în legătură nervozitatea și nepăsările lui Titu cu zvonul acesta, se temu să nu izbucnească cumva vreun scandal care să periclitaze viitorul băiatului și se puse deci cu tot dinadinsul să-i găsească mai curând barem un loc de subnotar undeva, ca să-l îndepărteze din brațele iubirii primejdioase. Mai ales că aproape în același timp, dar pe alte căi, vestea sosi și la cunoștința fetelor și a doamnei Herdelea care nu știa cum să blesteme mai avan pe ticăloasa ce nu se sfiește a-și pune mîntea cu un copil.

Astfel toată familia se bucură când învățătorul, într-o seară, vesti că a întâlnit în Armadia pe notarul din Gargalău, care tocmai are mare nevoie de un ajutor priceput și ar primi cu plăcere pe Titu, plătindu-i o leafă foarte bună. Titu îngălbeni.

— Gargalău? zise dânsul cu glas stîns, măsurând în gând depărtarea dintre Jidovița și locul surghiunului.

— Gargalău... Nu e departe, răspunse bătrânul, parcă ar fi ghicit rostul întrebării. Al șaptelea sat de la Armadia... Notarul e un om de ispravă. Aveți să vă înțelegeți ca frații. Și pe urmă

acolo poţi strânge şi bani, căci nu vei avea nici o cheltuială, încât să poţi pleca mai târziu unde te îndeamnă inima... Nu-î vorba să te împotmoleşti în Gargalău. E ceva provizoriu...

Herdelea vorbea atât de blând că Titu nu găsi putinţa să se supere. Dar, fiindcă voia să se sfătuiască mai întâi cu Rozica, răspuse în doi perî:

— Bine, bine... Acum să mă mai gândesc şi eu puţin, o zi, două... Că doar nu arde...

Roza Lang, simţind că lumea forfoteşte, îl povăţui să se ducă, dar îl puse să jure că nu o va înşela şi că va veni cât mai des posibil. În schimb îi făgădui şi ea că va merge să-l vadă, fiindcă de acum nu mai poate trăi fără iubirea lui, deşi trebuie să fie cu ochii în patru, căci o lume întreagă umblă să-î sfâşie inima...

În joia când Herdelea văzu iar în Armadia pe Friedman şi-l încunoştiinţă că săptămâna viitoare Titu poate pleca la post, pe la amiază se întâlni, prin faţa liceului, nas în nas cu judecătorul, care tocmai ieşea de la slujbă. Învăţătorul salută respectuos, dar băgă de seamă că ungurul încruntă din sprâncene fără măcar să mişte din cap. După ce se depărtă câţiva paşi, judecătorul îl strigă înapoi şi-l întrebă brusc, privindu-l aspru şi iscoditor:

— Ascultă, domnule Herdelea, dumneata ai făcut unui ţăran din Pripas o plângere, la ministru, împotriva mea?

Învăţătorul şovăi o clipă şi pe urmă răspuse bâlbâind cu limba de plumb, abia găsind cuvintele ungureşti în minte:

— Eu! Oo, cum vă închipuţi una ca asta? Eu care... respectul legilor...

— Foarte bine, mormăi judecătorul întorcându-î spatele cu dispreţ.

Întâlnirea aceasta îi înfipse un cui în inimă. Vasăzică ungurul bănuieşte, poate chiar ştie sigur, că el e autorul reclamaţiei?... Până acasă întoarse şi sucii toate urmările posibile ale nenorocitei întâlniri. Dar cum să fi aflat ungurul? Sau poate chiar el însuşi o fi scăpat undeva vreo vorbă trădătoare? Cu neputinţă n-ar fi, căci între prietenii cam are şi el obiceiul

să spuie vrute și nevrute. Apoi fusese destul de nerod să se încreadă că l-a pocnit atât de urât încât parcă-l și vedea destituit, de nu și întemnițat... Dacă însă se dovedește acum aleva că el a făcut jalba, atunci ungurul e în stare să-și împlinească amenințarea. Vorbele de deunăzi ale copistului îi răsuna în urechi iarăși, parcă mai înfricoșătoare.

Acasă tocmai sosise scrisoarea lui Pîntea care hotăra cununia pentru Dumínica Tomíi. Se sílí să se bucure, ca și ceilalți, dar ínima îi rămase mohorâtă. Găsi un pretext și se repezi peste drum, la Glanetașu, să reamíntească lui Ion că, dacă va sufla vreun cuvânt, va fí foarte rău pentru amândoi. Flăcăul í se păru cam nepăsător, deși s-a jurat iarăși că mai bine să-l taie în bucăți decât să vândă tocmai pe domnul învățător care í-a făcut numai bine. Jurămíntele lui totuși nu-l líníștiră. Dín toată purtarea lui Ion parcă cítea și mai lămurit prímejdía.

Sufletul í se umplu de o îngrijorare dureroasă. Familíei însă nu se îndura să-í mărturísească nímic. De ce să le tulbure bucuría? La urma urmelor poate fríca îl face să exagereze, poate că conștiínța vínovăției íși bate joc de dânsul... Un strop de nădejde îi pícura în ínímă, pornínd o luptă vajnică cu presímțírile rele.

5

Vasíle Bacíu se zvârcolí toată noaptea ca pe jăratíc. Baba Fíroana parcă-í urníse în creierí toate gânduríle care acuma nu-și mai regăseau locuríle. Stínse lampa brusc ca și când í-ar fí fost rușíne de lumínă. Prín întuneríc putea geme mai slobod. Patul í se părea de fier, orícât îndrepta paielele sub cearșaf ca un bolnav ostenít de zăcere. După cuptor, Ana, cu respirația suptă, își ascuțea auzul, íntocmai ca în noaptea când se frânsese íntâia oară în brațele lui Ion, pândínd somnul tatăluí eí și așteptând, la fiece míșcare, s-o ínhațe de pícióare, s-o tragă jos dín culcuș și s-o zdrobească...

Spre zúuă, fata așípí puțin. Când se trezí, speríată, în casă pătrunseseră zoríle albe de íarnă și bătrânul nu se mai vedea.

În sufletul ei groaza se măsură cu părerea de rău. Barem de-ar fi bătut-o, ar fi scăpat de adăstarea aceasta mai chinuitoare ca orice durere. Lacrimele și vafețele i-ar fi ușurat suferința trupească, în vreme ce astfel o piatră de moară îi turtește încetul cu încetul inima, vrând să stoarcă un răspuns la întrebarea: ce vrea să facă tata? Ea de mult își închipuia că bătrânul știe cu cine a păcătuit și se minuna mereu că tace. Uneori se gândea că înadins așteaptă până se va întoarce Ion de la munte. Dar acumă flăcăul era iar acasă și Vasile Baciu se nățungea în tăcere.

Două zile spălase și fiersese în tindă rufele murdare; azi avea de gând să le laie și să le lîmpezească în Gârla Popii ce curge în dosul casei, la capătul grădinii. Se încălță cu opincile, își suflecă poalele și zădărește, și porni cu toporul subsuoară, să spargă gheața și să-și potrivească locul. În grădina zăpada râdea, albă și sticlitoare, ca obrazul unei fecioare neprîhănite. Anei parcă-i era milă s-o calce cu opincile greoaie și să strice pojarul de fulgi proaspeți care suspinau dureros sub pașii ei. Din câteva lovături de topor desfundă o gaură rotundă în gheața groasă de-o palmă și căptușită cu omăt. Apa zbucni afară în bolbociri mănioase, ca și când s-ar fi căznit să se smulgă de sub apăsarea învelitoareii de gheață, înmuind și mînjind fără cruțare zăpada de primprejur... Apoi fata se duse și se întoarse, având subsuoară un coș de rufe ude de leșie, peste rufe scaunul de lăut și maiul, iar într-o mână aducând o oală cu apă fierbinte în care să-și dezmorească degetele când o va fi răzbît gerul.

Își împărțise treburile așa încât să se poată întoarce de mai multe ori în casă cu bucățile laute și lîmpezite, să vadă dacă a venit bătrânul. Bătea zdravăn cu maiul rufa așezată pe scaunul lung și cu picioare scurte, ca să iasă mai întai leșia, apoi o dădea în gârlă. O bătea iar și iar o dădea prin apă, până ce rămânea ca zăpada de curată; pe urmă o storcea bine, o scutura și o puneă la o parte... Gerul îi dărdăia carnea și oasele. Oboseala o istovea din ce în ce. Nu simțea însă nimic. Apa fierbinte se răci în oală, uitată. În schimb capul îi duduia de aceeași întrebare aprinsă: „Ce

va face?” Şi cu cât se întetea, cu atât lua parcă mai multe înţelesuri: „Ce va face tatăl ei, ce va face Ion, ce va face lumea...”

I se statornicise în creierii siguranţa că Baciu s-a dus la Ion... şi acuma ghicea mereu, ba că va fi bine, ba că va fi rău... În răstimpuri totuşi, fără să-şi dea seama, se oprea din lucru, trudită de povara ce-o purta sub inimă. Deseori privirea îi se scâldea pierdută în apa care se zbatea la picioarele ei, când ispititoare ca nişte şoapte de dragoste, când ameninţătoare ca un duşman însetat de răzbunare. Dar gânduri de moarte nu se mai puteau apropia de sufletul ei. Ba, aducându-şi aminte cum era cât pe-alcui să-şi facă seama astă-vară, umblând pe lângă Someş, se mira ce nesocotită a fost şi repede se îndrepta din şale, respira adânc şi-şi mângâia pantecele rotund, în neştire, cu mâinile crăpate şi roşite de îngheţ...

Vasile Baciu plecase în faptul zilei, brusc, după o noapte întreagă chinuită de şovăiri şi chibzuiri. Mîntea lui, neobişnuită cu frământarea gândurilor, clocotise neîncetat ca o oală plină şi descoperită, uitată pe un jăratîc mare. O ruşine ameţitoare îi strângea inima, nu pentru că fata a rămas însărcinată, ci pentru că George nu vine s-o ia... dacă a pângărit-o. Ruşinea îl înfuria însă când îşi zicea că, deoarece flăcăul nu se grăbeşte să fie om de treabă, va trebui să se ducă dansul să se înţeleagă cu Toma, să nu se întâmple să nască Ana şi pe urmă să înghită toţi ruşinea cu pumnii. Dar adică de ce n-ar veni George, precum se cuvîne? Bine, poate că nu se învoieşte cu zgârcitul de tată-său în privinţa zestrei... Dar de ce nu trece măcar să-şi spuie lui că uite așa şi așa, că doar nu e peste nouă mări şi nouă țări? Ori poate n-o fi dansul tatăl copilului? Gândul acesta se îmbrâncea uneori în mîntea lui, îi zdruncina tot sufletul. Atunci se zvârcolea în pat, sufla ca un balaur, suduia prîntre dinţi şi era gata-gata să apuce de gât pe Ana şi s-o strângă până îi va stoarce ei dezminţirea. Se potolea însă alungându-şi din cap asemenea închipuire şi zicându-şi convîns că George trebuie să-şi facă datoria şi, spre a se convînge deplin, încerca să-şi reamîntească amănunte din purtarea flăcăului, de pe vremea

când el îi fâgăduia negreșit pe Ana și-î zicea „măi ginere“; mai ales se căznea să retrăiască noaptea aceea când, deși doborât de rachiu, parcă a auzit gemetele fetei amestecate cu o forăială aspră și înfundată, căci atunci trebuie să se fi întâmplat pozna... Se înșela singur silindu-și în urechi închipuirea unor șoapte groase care n-ar putea fi decât ale lui George și care-î înlesneau sarcina și-î mulcomeau zvăcolirile inimii.

În toată frământarea lui nu era nici o ură împotriva Anei. Nici nu se gândea măcar s-o ia în seamă serios. O știa supusă și n-o învinuia. Îi era necaz doar c-a fost atât de proastă și s-a dat lui George înainte de-a o fi cerut. Era însă sigur că a făcut-o în credința de-a asculta porunca lui, care mereu i-a bătut capul cu feciorul Tomii. Cum să-î găsească vreo vină când ea habar n-are ce-î lumea, când ar fi fost în stare să se mărite cu Ion al Glanetașului, dacă nu i-ar fi tăiat-o dânsul?

În sfârșit, fiindcă trebuia să hotărăscă ceva, își zise că disde-dimineață se va abate pe la Toma, să zvârle o vorbă în treacăt, așa ca din întâmplare, să știricească gândurile lui și pe-ale flăcăului.

Cum s-a luminat de ziuă a pornit spre Toma ca să-l nîmerească negreșit acasă. Ieșind pe poartă se gândi că trebuie să lase la o parte orice sfială și să meargă de-a dreptul să-l întrebe în ce ape se scaldă... După ce coti însă pe ulița din dos și începu să se apropie de casa lui Toma, hotărârea îi scăzu pas cu pas, iar locul i-l luă rușinea umflată de mândrie. „Eu să-l rog pe Toma să-mi ia fata? Dar mai bine să-mi smulgă limba! murmură zărind casa de piatră înălțându-se peste coperișele celor dimprejur. Că doar nici eu nu-s fleandură, c-am fost și primar în sat și, slavă Domnului, am ce băga-n gură...“

Trecu pe dinaîntea casei fără să întoarcă măcar capul. Numai cu coada ochiului se uită și văzu poarta mare, cu stâlpii înfloriți acoperită cu cotețul de porumbel, apoi coșarul semeț ca o casă de om bogat, plin ochi cu păpușoi, apoi în ogradă o întregă cîreadă de vite, dintre care unele lîngeau la un bulgăre zdravăn de sare, iar altele rumegau alene suflând fuioare albe

de aburí pe nas, apoi însăşi casa cu acoperiş de țieglă, cu ferestre domneşti împodobíte cu chenare late, vínete-ínchise, cu falnice cununí de porumb atârinate de căpriorí deasupra príspeí, cu uşa tínzii deschísă, unde, pe vatră, ardea o flacărá uriaşă în jurul căreia se mişca o femeie şi un bărbat, care parcă era George, apoi grădina cât o lívadă, cu pomí mulţi, cu stogurí de fân şi de paie, cu o claie de lemne tăiate. „Oamení cu stare, ce mai calea-valea“, íşi zise Vasíle Bacíu ca şi când acuma şi-ar í dat de-abía seama cât de bogat trebuie să fie Toma.

Íşi aduse amínte de nişte locurí ale lui, semánate cu grâu de toamnă, aproape de drumul spre pădure, despre care au-zise că í le-ar í strícat sáníile ce se duceau după lemne. De mult se tot gătea să meargă să vadă ce-í cu ele. Íşi íuţi paşíi. Curând íeşi dín sat, uítând că porníse la Toma, cupríns numai de gânduríle moşiei sale. Íşi află pământuríle neatínse, aşternute cu pânză groasă de zăpadă... Fííndcă tot a venít până aici şi pădurea era aproape, se duse să dea o raítă, chíbzuínd c-ar í bine să-şi mai care câteva sáníi de lemne până ce nu începe omătul să se topească, cel puţin să nu mai aibă gríja asta până în íarna víitoare. Ínvártíndu-se prín pădure şi ochíndu-şi copacíi de tăiat, í vení în mínte claia de lemne dín grădina lui Toma şi apoi hotărârea cu care plecase de acasă. Atunci se ínfuríe că s-a lăsat ínfrícoşat şi se íntoarse grăbít spre sat. „Adícă mie să-mí fie ruşíne că n-au eí obraz? mormái el dín ce în ce mai supărat. Apoi, dacá-í aşa, stai că íntorc eu cojocul!“

George adăpa vítele. Cumpána fântáníi scârţáia ascuţít în vreme ce găleata plínă se ínălţa greoi.

Vasíle Bacíu íntre în ogradá trántínd portíţa şi, apropiíndu-se de flăcău, zise cu glas răstít:

— Bine, mái George, apoi aşa te porţi tu cu míne? Apoi de-aceea te-am ogoít eu ca ochíi dín cap şi te-am ímbrăţíşat şi te-am cínstít, ca să mă faci de ruşínea lumíi şi pe urmă să-ntorcí spatele?

George, foarte líníştít, rídícă găleata şi o răsturnă peste gheaţa de câteva degete ce se prínsese în jgheabul de lângă fântână. Apa se rostogolí návalnic, ímproşcând boturíle care

sorbeau cumpătat și sperîindu-le, așa încât toate se înălțară o clipă ca la comandă.

— Cum ai zis, bade Vasíle? făcu flăcăul, întorcând numai capul și ținând cu amîndouă mîinile găleata goală.

Nepăsarea și răceala lui George îl scoaseră din țâțâni. Stríví o sudalmă între dîinți și apoi urmă, tot dojenitor, dar căutând să se stăpânească:

— Apoi văd că nu ești om de treabă, măi băiete, auzí tu?

— Apoi de ce? zise George nemîșcat.

— Apoi pentru că nu ești de treabă, auzí? Te-ai legat de fata mea, ai lăsat-o cu pîntecele la gură și amu te faci că níci n-o cunoști... Așa ți-í ție omenía, aí?

— Eu?

— Vezí bine că tu!

Flăcăul dădu drumul găleții, își șterse mîinile pe cioareci și veni lângă Vasíle, pășind foarte greoi și avînd pe față un zâmbet compătimitor care-ți plesnea obrájii. Se uită drept în ochii lui Bacíu și vorbí cumpătat, ca și când ar vrea să rísipească din mîntea lui orice îndoială:

— Apoi să știi că greșești, bade Vasíle, că eu nu-s de vînă! Nu, crede-mă! Eu pot să pun mîna pe cruce că níci nu m-am atîns de ea... Míe mí-a fost tare dragă Anuța și am venit pe la dumneavoastră și m-am sílît în fel și chíp să facem cum e măi bine. Apoi dacă s-a întâmplat altfel, nu-í vîna mea, bade Vasíle. Că eu m-am dat la o parte când am văzut cum a ieșit altul noaptea din casă și încă am auzít ce-am auzít...

Vasíle Bacíu prícepu îndată și símți ca și când l-ar fí trăsniț cu o măciucă în creștetul capului. Ochii í se roșiră și ograda începu să se clatine mereu măi tare, apoi să se învârtească parcă s-ar fí zdruncinat pămîntul. Măi ascultă o vreme jelanía flăcăului, ímputările lui, mîngâierile lui, dar nu le măi înțelegea. Văzu ca prin vís cum vîne spre dînșii mama lui George, care vorbí mult cu glasu-í plîngător, își frânse mîinile, se închínă, se uită spre cer... În creierii lui însă nu măi pătrundea nímic. Acolo se zăvorăse síngur gîndul că

George nu-í vínovat şí acuma se zvârcolea ca o fíarã prínsã în capcanã.

Se întoarse acasã, fãrã sã ştie cum, nãucít, bãlãbãnúdu-se pe pícióare maí rãu decãt dacã ar íi bãut trei zile şí trei noptí. Drumul í se pãru nesfârşít. De-abía aştepta sã soseascã, sã se ízbeascã cu capul de toţi pereţii, cel puţin astfel sã-şí astãmpere chínul ce-l rodea neîncetat.

Când deschíse poarta, văzu pe Ana care venea de la gãrlã cu coşul încãrat de rufe límpezíte. Cum o zãrí, Vasíle símţi o tresãrire aprígã. Într-o clípã míntea í se lumínã iar şí în gânduríle lui rãsãrí Ion al Glanetaşului, cu o înfãţişare díspreţuítoare şí tríumfãtoare, arãtãnd cu mâna pãntecele Aneí. Apói, repede, fata díspãru, rãmãnúnd în ochíi lui numái burta eí încínsã cu betele trícolore peste zadíile sumese, o burtã uríaşã, vínovatã, urãtã, aţãţtoare, în care ruşínea se lãfãia sfídãtoare şí trufaşã.

Când a dat cu ochíi de tatãl sãu, Ana s-a oprít încremenítã de privírea lui rece, stãruítóare şí sãlbaticã ce-í strãbãtea în ínímã ca un pumnal. Groaza í se trezí în suflet atãt de sfãşíetoare cã începu sã ţípe desperatã, cu un glas foarte subtíre:

— Nu mã omorí, tãtucã, nu mã omorí, nu mã omorí!

Coşul íi cãzu díń braţe, rufele albe se împãrştíarã prín zãpadã, iar mâíníle eí moarte se încrucíşarã, ca o apãrare, pe pãntecele rotund în vreme ce ţípãtul eí se repeta tot maí jalníc, maí slab şí maí rãguşít.

Íntocmaí ca fíara care, cu privírea stãpãnútoare şí-a ameţít prada, dar totuşi spre a-şí sporí plãcerea sãngeroasã, maí aşteaptã un rãstímp ínaínte de-a o zdrobí, tot astfel şí Vasíle Bacíu stãtu pe loc sorbínd cu ochíi deznãdejdea Aneí şí ascultãndu-í strígãtele îngrozíte care îl întãrãtau ca níşte îndemnurí vrãjmaşe... În sfãrşít, cu paşi greí şí rari, se apropíe de ea, íşi ínfíipse mâna în pãrul eí şí, cu o smucíturã setoasã, o trãntí jos. Apói porní sã-í care pumní în cap, în coaste, în burtã, cu o íuţealã fulgerãtoare, gãfãínd şí mugínd:

— Rapandulã!... Rapandulã!... Amu te omor!... Neruşínatã!... Fecíorul Glanetaşului íţi trebuía?... Na, rapandulã!...

Țîpetele Anei se înteziră iar, mai dureroase și mai deznădăjduite:

— Iartă-mă, tată!... Nu mă omorî, tată!...

Vaietele ei, cu cât mai sfâșietoare, cu atât pe Baciu îl întărâtau mai tare și-l făceau să răcnească mai avan, parcă astfel ar fi vrut să-i înăbușe glasul. Deoarece însă strigătele fetei nu slăbeau, ci se îngroșau ca și când ar izvorî acum din pânțele, ochii lui umflați de mânie zăriră din nou burta batjocoritoare și îndată începu să o lovească cu piciorul, încinind mai mulțumit, parcă prin fiecare izbitoră și-ar fi răcorit sufletul. Măinile Anei, încrucșate, se síleau instinctiv să prindă loviturile crâncene care-i amenințau rodul păcatului. Și cizmele grele cădeau mereu, sfărâmându-i carnea zdrelită de ger, zdrobindu-i oasele.

Ca niște păsări speriate alergau țîpetele fetei, se risipeau chemătoare prin sat, se răsfrângeau peste dealurile zgribulite de frîg... Baciu o lovea mereu, parcă tot mai nesăturat. Apoi, ca să-i înăbușe vaietele, o trânti cu capul în zăpada care se roși îndată de sângele ce-o podidi pe gură și pe nas, pe când pieptul ei tot mai horăia de gemetele neputincioase.

Răcnetele și strigătele din ograda lui Vasile Baciu sculară degrabă în picioare tot satul. Femeile de prin vecini sosiră într-un suflet, dar se opriră spăimântate la poartă și numai de-acolo îndrăzniră să-l roage:

— Las-o, bade Vasile, c-ai omorât-o... Tula!... Uite-o că nu mai suflă!... Vai de mine și de mine c-a ucis-o!... Săriți, oameni buni, c-o omoară!... Tula!

Drept cel dintâi bărbat sosi Avrum care, cu curajul dobândit din numeroasele bătălii ce s-au desfășurat în cârciuma lui, intra de-a dreptul în ogradă și se repezi la Vasile:

— Destul, omule!... N-auzi?... Ho, ho! Destul!

Baciu însă nu mai auzea nimic, iar când Avrum i se agăță de brațul cu care lovea, îl scutură ca o pană, izbînd mai îndărăt pe fata ce acuma zăcea nemîșcată, cu fața la pământ, cu mâinile mereu împreunate pe pânțele, gemând foarte rar și prelung.

Femei și copii, care au văzut sau auzit măcar ceva, răsându-se în sat vestea, cu ochii mari de spaime:

— Vasile Baciu bate de-un ceas pe Ana și cica vrea s-o omoare!

Cativa barbati de prin apropiere, indemnati de nevestele lor, venira si incercara sa-l ostoiasca, fara insa a se repezi ca Avrum, fiindca omul, orice ar face in ocolul lui, e stapan si strainul n-are ce sa se amestece. Vasile Baciu, plictisit de multimea de gura-casca si spre a scapa de chilaiele din ce in ce mai starnitoare, tari fata in casa, aproape lestinata, inculie usa si urma bataia mai cu sete. Strigatele ei se auzira iarasi, dar mai inabusite:

— Nu ma omori!... Iarta-ma!... Tataca!...

Prin ograda si in ulita lumea adunata isi facea cruce, clatina din cap, pe cand o babu isi frangea mainile spunand tuturor:

— A nebunit Vasile, oamenii buni, si n-are s-o lase pana n-o omoara!...

Florica, fata vadanei lui Maxim Oprea, care se nimerise a fi cea dintai cand a inceput bataia, vazand acum ca nimeni nu e in stare sa scape pe Ana din ghearele tatelui sau, dandu fuga pana la domnul invatator si-l ruga sa vie degrabu sa potoleasca dumnealui pe Vasile Baciu, ca de ceilalti oameni nu mai vrea sa asculte, atata-i de paghan. Herdelea sari indata, isi puse palaria si alerga la fața locului socotind ca, oricat ar fi de nebun Baciu, tot trebuie sa se rusineze si sa inceteze cand ii va porunci dansul. Fata insa trebuie sa ramana sa povesteasca din fir in par ce si cum s-a intamplat. Domnisoarele si doamna Herdelea se crucira de salbaticia beivanului de Vasile si-l blestema si-l ocara cu se cuvina. Apoi Ghighi iesi in cerdac, urmata in curand de Laura si de dascalita, sa audu tuptele Anei. Degeaba, caci de-acu nu se putea auzi nimic. Pe ulita insa era mai multa miscare. Oamenii se strangeau palcuri-palcuri si vorbeau aratand des inspre locul poznei, mirati sau ingrijati... La Glanetașu in ograda, Ion, descoperit, statea ca un par, cu urechile ciulite spre sat, cu fața-i osoasa aprinsa de

o mulțumire strănie; Zenobia, în poartă, căuta parcă pe cineva să schimbe o vorbă și să afle amănunte.

— Ai auzit, Ioane, ce-a făcut Vasile Baciu? strigă Ghighi din cerdac, cu glas tremurat de milă.

— Auzit, vezi bine, răspuse flăcăul strângând nepăsător din umeri.

— Îngrozitor! murmură Laura înfiorată.

— Lasă că bine-î face! Lasă s-o bată zdravăn, că î se cade! adăugă Ion cu un rânet răutăcios care-î înnegrî toată fața.

— Nu țî-e rușine obrazului să vorbești așa, afurisitele și spânzuratule! izbucni doamna Herdelea revoltată. Voi nenorociți fetele și le faceți de râs și pe urmă vă mai bateți joc de suferințele lor... Tîcălosule!...

Ion strânse iar din umeri, în semn că ocările dăscăliței și întră pe o ureche și-î ies pe cealaltă. Dar apoi, auzind glasul învățătorului care se întorcea acasă vorbind tare cu Macedon Cercetașu, întră repede în tindă:

— Da ce-î, domnule învățător, ce minune s-a întâmplat? întrebă Zenobia nemaiputându-și stăpâni curiozitatea.

— Întrebă-ți mai bine odrasla, că el știe mai multe ca toți! zise Herdelea supărat. Până am ajuns eu, se isprăvise bătaia, povestî dânsul familiei nerăbdătoare, urcând în pridvor. A lăsat-o mai mult moartă decât vie, bîata fată... Am văzut-o. Țî se frînge inima. E plîină de sânge și zdrobită ca o grămadă de carne. Vai de sufletul ei, nenorocita!... Acum Vasile s-a mai astâmpărat. L-am dojenit, dar în zadar. Zice că Ana e grea în vreo cincî luni cu Ion al Glanetașului și că de-aceea a bătut-o...

6

A doua zi Vasile Baciu se așeză de dîmîneață în cârciumă și bău până târziu după prînz, sîngur, încruntat, tăcut, izbînd doar în răsîmpurî cu pumnul în masă atît de strașnic că Avrum tresărea după teighea și repede se uita dacā n-a spart cumva vreo stîclă sau vreun pahar, pe urmă plătî cînstît pînă la un

ban, trecu acasă și se năpustí iar asupra Anei, plină de vânătaí, și o bătu până ce o scoaseră vecínii dín mâiníle lui.

A treia zí însă parcă se mai potolí. Spre amiază luă de mână pe Ana și-í vorbí foarte líníștit, dar cu aceeași lucíre rece și cíudată în ochí, cu care o îngrozíse alaltáieri:

— Ascultă-mă, draga tatíi, și ía seama bine ce-ți spun, că-s om bătrân și mâncat de toate necazuríle dín lume. O dată nu m-ai ascultat și tare rău ai pățit... Amu ce să mai faci? Ai greșít, vezí bine, că cine nu greșește. Așa-í omul. Dar greșeala îndreptare așteaptă, altmínterí ne-ar mânca toți cáinii... Amu m-am gândít și eu, și m-am răzgândít, că-s mai hârșáit cu viața... Cu pânțelece la gură vezí tu bine că nímení în lume n-are să te ía...

Vasíle Bacíu se oprí, scrâșní dín dínți. Dar nu îngăduí să-l cotopească mânia, cí, înghițínd scuípatorul, întínse gâtul și urmă mai rar, îndulcíndu-și íar graíul:

— Tu ai greșít, draga tatíi, tu síngură trebuie să-ți îndreptí greșeala... Așa!... Orí poate nu zíc bine?... Ba zíc, zíc... Eí, ș-apoi am socotít că să te ducí tu la Glanetașu tău, că tu ți l-ai ales, dacă nu m-ai ascultat, și să te înțelegí cu fecíorul... C-așa se cade, fata tatíi!... Așa! Să vă învoíți cum o íi mai bine, că eu n-am ce să mă amestec... Așa, draga tatíi...

— Apoi să mă duc, tătucă, bálbái Ana cu glas plâns, cu ochíi încremeníți de spaímă.

— Apoi să te ducí, draga tatíi, zíse Bacíu mohorându-se íar.

Șí Ana porní îndată spre Glanetașu, cu sufletul greu, cu trupul zdrobít. Míntea-í era stoarsă ca un burete uscat. Nící o nádejde, dar nící neîncredere. Mergea cum o purtau pașíi, ca un câine ízgonít. Íí íuțea mersul groaza prívíríi cíudate a bătránului în care fâlfáia parcă moartea eí.

Se pomení în casa Glanetașului, fără să-și dea seama dacă a întálnít pe cineva în cale, dacă afară e vreme bună orí e vreme rea. Și în casă văzu pe Ion stând la masă, cu un bríceag în mână și crestând o ceapă mare, roșie, íar pe masă văzu o pâine de mălai abía începută, o bucată zdravănă de slánínă groasă și níște sare písată într-un nod de pânzătură. La vatră clipocea Glanetașu,

cu luleaua atârnată în colțul gurii, cu mâinile în poală, iar Zenobia strângea jăratice sub o cratiță cu trei picioare.

Fata se așeză nepoftită pe laviță, căci genunchii îi tremurau ca piftia, și rămase cu ochii umezi ațintiți asupra lui Ion care, liniștit, ca și când nici n-ar fi zărit-o, tăia cu briceagul o mușcătură de slănină, o potrivea pe o felie bună de mălai, o vâră în gură, tăvălea prin sare ceapa crestată și apoi îmbuca dintr-însa cu multă poftă. Ana tăcea fără să știe ce așteaptă și se minuna de nepăsarea lui neînțeleasă, atunci când în suflitul ei clocotesc durerile numai și numai pentru că l-a iubit pe el mai adânc decât orice în lume.

În casă se înstăpânise o tăcere frământată doar de molfăitul flăcăului care, în urechile Anei, răsună batjocoritor. Apoi deodată glasul Zenobiei, ascuțit și mirat, parcă o trezi dintr-o alură:

— Ai mai venit și pe la noi, Anuță?

Ana nu știa ce să răspundă și totuși își auzi îndată vocea ei însăși, plânsă și fricoasă:

— Am venit, lele Zenobie... am venit pentru Ionică...

Iar se înteleni tăcerea în odaie. Pe urmă Ion scrâșni dinții, mușcând vartos din ceapă. Fata ridică speriată ochii spre el, pe când fălcile lui ronțăiau rar și pielea îi se întindea și se încrețea pe obraji.

Trecură astfel câteva clipe lungi. Flăcăul se roși înghițind în plin, apoi zise încet, fără să se întoarcă la ea:

— Da ce-î porunca, Ana? Ce vrei cu mine?

— M-a trimis tata pentru...

Dar nu putu isprăvi. Răceala întrebării îi curmă scurt glasul. Ochii îi se umplură de lacrimi, se plecară și se opriră pe pantecele umflat care, de sughiturile plânsului stăpânit, se zvârcolea ca o imputare. Ion se uită la dansa și-i cântări burta cu o privire triumfătoare.

— Apoi dacă te-a trimis pe tine, rău te-a trimis, zise el, având un surâs de mândrie pe buze și ștergându-și briceagul pe cioareci cu mare băgare de seamă. Așa, Anuță! Așa să-î spuie! Că

eu cu tine n-am ce să mă sfătuiesc, dar cu dumnealui om vorbi și ne-om chibzui, de s-o putea, că doar oamenii suntem... Dar fără tocmeală cum să ne învoim? Cine dracu a mai văzut învoială fără tocmeală? Că nici noi nu suntem câini, nu, nu... Să-î spuî negreșit lui badea Vasile, c-așa țî-am spus, ca să știe...

Ana ar fi vrut să mai vorbească, să plângă, să-l roage, să-î cadă în genunchi și totuși se pomeni curând în uliță, mergând spre casă, obosită, suflând greu. Parcă nici n-ar fi auzit ce i-a spus Ion, și nici poveștele Zenobiei care se sîlise s-o învețe cum să ia cu bînșorul pe tatăl său ca să-l dea pe brazda cea dreaptă... Sîmțea însă o căldură mai vie în pînțele și din când în când câte-o ușoară zvâcnire ce-î umplea inima de bucurie mare și o făcea să uite toate suferințele.

De-abia în fața tatălui ei și întîlnind ochii lui mici, cu sclipiri galbui, cu albul brăzdat de câteva vînșoare aprinse, cu privirea pătrunzătoare și stranie, o cuprîse iarăși spaîma și bolborosii uluită vorbe fără șir. Vasile Baciu nu înțelese nimic, dar șimți tot și se năpusti asupra ei răcnînd:

— Uite hoțul și tâlharul!... Adică vrea să-l rog eu, să mă mîlogesc eu!

O călcă în picioare și o umplu de sânge, urlînd și jurîndu-se că mai bine îi pune capul pe tăietor, mai bine să-î ardă casa și să-l trăsnească decît să se ducă dînsul la Glanetașu...

De-acî încolo nu trecea zî să n-o bată, pînă ostenea. Vecinii se obișnuiră și cu răcnetele lui și cu gemetele ei, încât nici nu mai săreau să o scape, mai ales că Baciu acuma o snopea în casă, cu ușa zăvorâtă, să nu-l mai poată tulbura nimeni. Fata se jigări ca o scoabă de atâtea bătăi, încât abia se mai ținea pe picioare. Numai pînțelele îi creștea zî cu zî, bombându-se neîncetat, parcă în ciuda lui Vasile.

Tocmai peste vreo trei săptămîni Vasile Baciu se nimeri să se întîlnească față-n față cu Ion, pe uliță, aproape de casa preotului. Amîndoi avură o tresărire. Flăcăul totuși vru să treacă înaînte, fără să se oprească.

— Cum, loane, treci așa parcă nici nu m-ai cunoaște? Îi

zise Vasíle Bacíu, neputându-se stăpâni, cu un rânjel acru. N-ai tu, băiete, níci un pic de ruşine?

— Da de ce să am? se oprí Ion rece şi sfídător.

— Apoi nu ştii tu că fata mea a rămas grea cu tine?

— Nu vreau să ştiu nímic!

— Nu vrei?

— Nu!

— Bine, bine — scrâşni Vasíle — numai să nu-ţi pară rău, măi loane!

— Da de ce să-mi pară mie rău? făcu flăcăul mai îndrăzneţ. Mai bine ía seama să nu-ţi pară rău dumitale!

— Adică nu vrei s-o íei? Ai?

— Nu vreau, bade Vasíle! Când am vrut eu, n-ai vrut dumneata... Amu nu mai vreau eu, uíte-aşa! sfârşí Ion, urmându-şi calea semeţ şi cu nasul în vânt.

Vasíle Bacíu murmură o sudalmă cumplită, încleştând pumnii. Lumea începuse iar să se clatine în jurul lui, întocmai ca atunci în ograda lui Toma Bulbuc, când a simţit întâia oară că í se năruie sufletul. Întinse paşii să ajungă acasă mai repede şi, cum sosi, fără níci o vorbă, se repezí la Ana, parcă mai furios ca totdeauna. Fata se prăbuşí sub ploaia de lovíturi, ţipând desperată:

— Tată, nu mă omorí!... Nu mă omorí! Nu mă omorí!...

Capitolul VI
NUNTA

1

Notarul dín Gargalău, jí dov ca maí toţi notarií comunali dín Ardeal, primí pe Títu foarte călduros, deoarece auzí se că e poet şi nu voía să se creadă că el nu ştie să aprecíeze poezía, maí cu seamă fíind díntre notarií cei de modă veche care nu prea ştíau multă carte. Íl potríví o odaíe de culcare la primărie, ín cabínetul unde se ofícíau căsătorííle cívile, ca să nu-l supere nímení şi să poată lucra ín tíhnă, când í-ar vení ínspiraţia, fíreşte afară de orele de bírou.

— Poeţíí au nevoie de síngurătate şi de íubíre, íí zíse notarul trăgând cu ochíul. Aící ínsă va trebui să te mulţumeşti cu muze maí rustíce! Hehehe!...

Masa o lua împreună cu famííla Fríedman: notăreasa, o evreică habotnică, grasă, veşnic murdară şi cu obrajíí ínţesaţi de pístruí, apoi o fetiţă de vreo cíncísprezece aní, care se índrăgostí de Títu de la prima vedere, nădájduínd că-í va face şi eí poezíí, şi ín sfârşít un băíetan de vreo douăzeci de aní, student ín drept, care ínvăţa acasă şi numaí la examene se ducea la Cluj...

Totuşi Títu se símţea rău aici şi, ín sínea lui, blestema cílpa când s-a ínvoít să plece de-acasă şi să se despartă de Roza. Despărţírea aceasta íí ráníse ínima şi-í zdrobíse chíar dragostea de víaţă. Íncerca să se mângáíe că ín fíecare jói se va duce cu Fríedman ín Armadía, íar de acolo, sub pretext că vrea să-şi vadă păríntíí, se va repezí ín Jídovíţa să strângă ín braţe pe doamna Lang. Dar o săptămână fără Roza í se părea o veşnicíe... Apói maí ascundea ín suflet şi durerea că nící n-a putut măcar să-şi ía rămas bun de la ea la plecare. Au fost

nevoíți să se despartă ca doi străini, fără o sărutare fierbinte, fără o lacrimă alinătoare, căci Lang s-a nimerit să trândăvească toată vremea pe acasă, tocmai în ziua aceea. Doar o strângere de mână tremurătoare și o privire înmuiată în regrete a putut aduce cu sine în satul străin care i se părea mai mohorât ca o temniță... Și vina tuturor suferințelor lui cădea numai în sarcina notarului. Dacă nu ar fi ieșit dânsul în calea lui Herdelea, nici Titu n-ar fi trebuit să părăsească pe Roza... De aceea tânărul privea pe Friedman și toată familia lui ca pe niște dușmani de moarte și-i ura cât se putea în împrejurările în care se găsea.

De când a început să iubească pe Rozica, l-a cuprins o dragoste deosebită pentru toți ungurii și ovreii, fiindcă ea era ungueroaică măritată cu un ovreie. Dragostea se manifesta prin plăcerea de a vorbi ungurește. Venind acuma într-un sat unguresc, și-a închipuit că, auzind și vorbind mereu ungurește, va avea impresia că e tot în apropierea Rozei și astfel își va mai răcori dorul. Țăranii care aveau treburi pe la primărie vorbeau însă mai mult românește, întâi pentru că tuturor le era mai la îndemână și apoi fiindcă notarul însuși nu cunoștea limba statului decât tocmai cât îi cerea slujba, iar acasă sporovăia numai evreiește sau românește, căci notăreasa, cu toate slințele, nu fusese în stare să învețe nici o boabă ungurește. Singur feciorul notarului, studentul, se prefăcea că nu pricepe românește; deoarece însă își dădea aere de gravitate savantă, lui Titu îi era scârbă de el și-l ocolea.

Amărât și mâhnit, Titu totuși se apucă serios de munca ce i-o împărțea cu dărnicie Friedman care, nefiind sigur câtă vreme va sta la dânsul poetul, căuta să profite de hărnicia lui spre a-și pune la zi lucrările rămase și îngrămădite de luni de zile. Pe Titu îl plăcusea monotonia aceluiași formule și tipare, dar nu-l împiedica de a munci cu râvnă în așteptarea zilei de joi, când va revedea pe Roza. Se simțea chiar mândru că se jertfește scriind „bilete de vite“, „liste de impozite“ și alte lucruri prozaice, în loc să plutească în sfere senine, să făurească versuri înaripate...

Joia sosi împreună cu o decepție crâncenă. Notarul îi spuse

cu părere de rău că nu-l poate lua cu el în Armadia, că trebuie să umble negreșit prin comună, să zorească strângerea birurilor și să pună sechestre celor rămași prea mult în urmă, deoarece percepția îl amenință cu amendă dacă nu va vărsa în trei zile măcar sumele de pe semestrul trecut.

Parcă nici o zi, în viața lui Titu, n-a fost mai posomorâtă ca joia aceasta. Fierbea, injura și-și blestema soarta văzând cum pleacă Friedman, iar el trebuia să stea pe loc. Era cât pe-ací să se bată cu băiatul notarului, care veni să-í ție de urât și să discute politică. Pe urmă își zise că Friedman nu putea să-í facă asemenea măgărie decât îndemnat de Herdelea și ca să-l înstrăineze de Roza. Spre a se răzbuna nu ieși toată ziua din cancelarie, aruncă într-un colț registrele de sechestre și, în schimb, compuse pentru Roza o scrisoare lungă de nu se mai isprăvea, înflăcărată de patimă și udată de lacrimi, pe care voia să í-o trimită cu un om tocmít înadins, chiar dacă l-ar costa leafa întreagă pe o lună.

A doua zi, recítindu-și scrisoarea, í se păru cam umflată și o rupse. Se mai potolise puțin cu speranța joií viitoare. Cum a răbdat o săptămână, va mai răbda câteva zile. Revederea va fi cu atât mai plăcută... Notarul í povestí că s-a întâlnít în Armadia cu Herdelea și cu Ghíghí, care í trímít multe sărutări, și găsi că a făcut foarte bine cruțând pe oameni cu sechestrele, deoarece percepția tocmai í-a mai acordat o amânare cu birurile.

Joia următoare Titu pături la fel și totuși se mâhni parcă mai puțin ca întâia oară. Între timp cunoscuse pe preotul calvin, om mărunț, slab și cu o mustață foarte căruntă, și pe preoteasa, grasă, voinică, înaltă ca un jandarm, care erau certați și nici nu vorbeau cu notarul. Cu aceștia împreună Titu ocăra în fiecare seară pe Friedman și astfel se mai răcorea și-și uita aleantul.

În cele din urmă totuși trebui să plece prin sat, cu străjile, după biruri. Atunci de-abia văzu dansul mai bine comuna și oamenii. Și văzând, í se strângea îníma de remușcări și ímputări, și-și zicea din ce în ce mai întrístat:

— Uíte ce orb am fost!... Unde m'—a fost sufletul până acu—ma?

Gargalăul era un sat cam de vreo două orí cât Prípasul, așezat pe țărmlu stâng al Someșuluí, pe un șes drept ca masa. În mijloc se înălța trufașă, cu un cocoș alb în vârful turnuluí, biseríca unjurească nouă, iar în apropiere școala statuluí, cu coperíșul roșu de țíglă, cu două etaje, severă și poruncitoare ca o stăpână nemíloasă. Prímpejur se înșírau numai case bune, cele maí multe de píatră, cu ogrăzi largí, acareturí bogate, víte frumoase. Pe la margíní, ca níște cerșetorí flămânzí, se răslețeau bordeie murdare, umíle, învelíte cu paie afumate și, într-un colț, rușinoasă, se ascundea parcă biserícuța românească de lemn, dărăpănată, cu turnulețul țuguíat de șíndrílă mucegăítă.

Fííndcă datorííle maí numeroase erau la mǎrgínași, Títu, îndemnat de Fríedman, își începu activítatea príntré cocíoa—bele pleoștíte, întâmpínat pretutíndení de dulái lățoși care—l lătrau c—o înverșunare atât de dușmănoasă ca și când ar fí mí—rosít că víne cu gândurí rele. Umblând dín casă în casă și răscolínd mízería până în fund, se símți cupríns încetul cu încetul de o nedumeríre mare și atât de stăruitoare că—í zguduí toată fírea, maí ales amíntíndu—í întruna clădíríle mândre dín míjlocul satuluí.

„Ací suntem noí, ceí oropsítí și sărací, pe când díncolo eí se lǎfáiesc în belșug“, se gândí dânsul în sfârșít, íntrând tocmaí într—o căsuță foarte hodorogítă, cu streșíníle așa de joase că trebuí să se plece ca să poată pătrunde în tíndă.

O babă uscată, încovoíată rău de spínare, cu o broboadă cenușie în cap, îl poftí speríată în casă, repezíndu—se să șteargă cu șorțul lavíța, ca nu cumva să se murdărească domníșorul dacă ar poftí să șadă. Spaíma însă í lícărea în ochíí cu care fura când pe Títu, când pe cele două străjí rămase în ușa tínzíí.

— Apói să ne íertați, domníșorule, că la noí e urât, mur—mură baba cu glas jalníc. Ne mǎnâncă sǎrăcía și necazuríle, domníșorule, păcatele noastre!

Títu o príví lung și se cutremură de o rușíne cíudată ame—

stecată cu dezgust. Bătrâna í se păru o nălucíre dín vísuríle luí, întruchípând mízería și íntunerícul. Vru s-o líníștească cu o vorbă blândă, dar nu îndrăzní să deschídă gura și-și vâri nasul în regístrul de sechestre unde o găsí însemnată cu o datoríe de peste două sute de coroane. Când auzí baba de două sute, holbă ochíí uluíță, rămase câteva clipe cu gura căscată, apoi înțelegând, ízbucní brusc într-un hohot de plâns, bolborosínd desperată:

— Vaí de míne, domníșorule! Două sute!... Vaí de míne și de míne!

Lacrímíle eí gâlgâiau atâta durere încât Títu avu o încleștare în beregată. Se uítă zăpacít la străjíle dín tíndă care se scărpinau în cap sub revărsarea de soare prímăvăratic. Lumína vie îl făcu să tresară, ademeníndu-l, símțínd-o cum í se prelínge în suflet, cum íí pătrunde în toate tainítele, schimbându-se într-o mílă dín ce în ce maí lămurítă și maí stăpânitoare. „Ce-s eu aici? Ce caut eu aici?“ se gândí atunci dânsul, în vreme ce bocetele bătrâneí íí murmurau în urechí ca ecoul unei chemări îndepărtate.

— Apoi, uíte, babă, trebuie să plătești, că altfel îți íau zăloage și-ți vând tot, tot! vorbí în același tímp gura luí cu glas aspru care í se părea atât de străín încât de-abía îl maí cunoștea și mírându-se cum poate rostí asemenea cuvínțe.

— N-am nímic, domníșorule, afară de sufletul dín oase!... N-am!... Dar ía-mí-l, ía-mí-l!... Că fecíorul mí-í în cătane de doí aní de zíte și cât amarul de pământ ne-a lăsat Dumnezeu, acolo zace în paragínă de mă doare íníma... Numái sufletul mí-a maí rămas... Amu încaltea ía-mí și sufletul, domníșorule!...

În íníma luí Títu ízbucní o flacără nouă, ca díntr-un foc mocnít prea îndelung. În mínte íí răsărí întrebarea chínuitoare: „De ce să-í íau eu sufletul? De ce eu? De ce tocmaí eu?“

Státu mult nemíșcat, fără să rostească o vorbă și fără să maí îndrăznească să rídíce ochíí la baba care plângea mereu, íși sufla nasul zgomotos, se ínchína și se jura. Luí íí era rușíne de străjí că se înduíoșează și totuși n-avea puterea să-și ínvíngă

slăbiciunea. Pe urmă deodată se zguduí, se uítă íar în regístru, clătínă dín cap și mormái supărat:

— Atuncí poate că sunt greșíte socotelíle? Orí ce Dumnezeu?... Orí nu se poate?... Adică ce greșelí, ce...?

Se agăță îndată de cuvântul „greșeli“ ca un înecat. Ieși furios dín casă, urmat de străjíte care pășeau nepăsător, clătínând dín cap ca niște animale trudíte. Se duse drept la primărie și spuse îndígnat notarului că regístrul de ímpozíte trebuíe să fie greșít. Friedmann zâmbí cu superioritate și-í răspunse că garantează exactitatea socotelílor, deoarece au fost lucrate chíar de dânsul și copiate de fíul său, un matematicían de mâna întái. Dar, dacă țíne să se convíngă, slobod e să revadă toate capítulele, deși, după umíla-í părere, ar fí mai bine să contínuie sechestrele și să nu máí piardă vremea degeaba.

Títu își dádu seama că în regístru nu poate fí níci o greșeală și că-í trebuíește doar un pretext spre a nu fí nevoít să máí colínde casele de pe la margíní. Se símțea mic și ros de o amărăciune care parcă-í sârbezea sângele și-í ínfíltra în suflet o scârbă mare de síne însuși. Zvârcolíndu-se să-și ímprăstíe símțământul acesta, se așeză la un bírou încárcat de hârțoage și, mașínal, íncepu să adune, să scadă și să combíne fel de fel de cífre, să răsfoíască pentru fiece nume în câte cíncí-șase folíante. În ochíi lui ínsă rămăsese íntípărită atât de adânc baba cu fața zbârcítă de cute și strâmbată de plâns, încât pe toate pagíníle tremura chípul eí muștrător, în vreme ce în urechí íi vuía mereu ca o ímputare dín ce în ce máí aspră: „la-mí și sufletul, domníșorule!...“

După un rástímp de bâjbâírí, rábdarea íl părăsí. Sări de la masă aproape desperat și porní să se plímbe de ící-colo prín cancelaría colboasă, necájíndu-se să-și gonească vedenía babeí dín mínte. Íncercă să fugă cu gânduríle la Rozíca, la ímbrățișăríle eí calde, la șoaptele eí dulcí. În zadar, căcí se pomenea cu ínchípuírea íaráși în cocíoaba dărăpănată, în fața bătrâneí schímonosite de durere, sílít să-í audă bocetele dojenítoare. Pe urmă se rușínă că, în asemenea cípe, máí poate să se gândească la Roza Lang și-l cuprínse chíar un fel de sílá de

femeia care l-a orbît atâta vreme cu iubirea ei zvăpăiată, abătându-l din calea lui.

Títu era acuma sîngur în toată primăria; străjile sforăiau la întrecere pe băncile din tindă. În ferestrele deschise larg primăvara zâmbea în odaie ca o fecioară îndrăgostită. Paşii tînarului, apăsăţi, când mai rari, când mai grăbiţi, răscoleau praful duşumelelor tocite, care, în îmbrăţişarea soarelui, se legăna ca o boare aurită... Deodată Títu se oprí la o fereastră, cu mâinile la spate, ademenit parcă de viaţa nouă ce izbucnea atotputernică dincolo de zidurile cancelariei. Privirea lui întîlní peste drum şcoala ungurească, trufaşă, strălucînd într-o poleială de raze. În curtea mare, prundită, cete de copii zburdalnici se fugăreau şi se jucau, strîgînd plini de voioşie, supravegheaţi de un învăţător tînar şi foarte palid, cu ochii atît de mari că de departe păreau ochelari. Zgomotul şi veselía ajungeau în primărie mulcomite într-un murmur cald, întretăiat numai rareori de şipete scurte, mulţumite. Sufletul lui Títu începuse să se mai învîioreze când deodată văzu că învăţătorul galben se umflă şi se roteşte ca un curcan, făcînd semn mînios unui grup de copii ce stăteau deoparte. Cum copiii rămaseră pironiţi locului de frică, învăţătorul se duse spre dînsii, ameninţându-í cu degetul şi strîgînd. Títu se plecă spre fereastră şi, prin zarva de glasuri vesele, auzí totuşi límpede cuvintele învăţătorului, pline de îndignare:

— Numai ungureşte!... Ungureşte!... Trebuie ungureşte!... Ungureşte!...

Într-o clipire toată fiinţa lui Títu se schimbă într-o ură cumplită împotriva învăţătorului. Símţi o pornire navalnică să se repeadă la dînsul şi să-í înfunde în ínimă cuvintele ameninţătoare... Nişte bătăi de clopot zdrăngănîră însă atunci şi, într-un minut, zgomotele amuşiră şi curtea şcolii rămase pustie. Numai clădirea scaldată în soare privea parcă mai mândră, mai batjocoritoare, ca o fiară care, după ce şi-a înghiţit prada, se línge leneşă pe buze. Níciodată pînă azi nu băgase de seamă că un lucru mort ar putea să exaspereze pe un om.

Acum vedea cum casa roșcovană de peste drum, cu ferestrele mari și sclipitoare, vrea să-l disprețuiască și să-l jighească. Aceasta îl înfuria și-l reamîntea iar pe baba speriată și cernită de suferințe. „Să-î smulg eu nenorocitei și sufletul din oase ca pe urmă colea să strige mai țanțos: numai ungurește!”

Ridică ochii mai sus deasupra școlii, spre cerul albastru, lîmpede ca o pânză întinsă acoperînd nemărginirea. Gîndurile lui vedeau tot satul ca pe o hartă uriașă, pătrundeau în casele frumoase, bogate, îngrijite, adevărate lăcașuri de stăpîni răsfațați de soartă, se plîmbau prin ogrăzile mîndre unde întâlneau țărani unguși sfătoși, cu izmene largi ca rochiile, cu mustați răsucite, hodorogînd în gura mare... Apoi ușoare și iuți, ca năzdrăvanii din basmuri, gîndurile ocoleau satul, poposeau în cocioabele necăjite, printre alți țărani, împovărați de nevoi, oropsiți de Dumnezeu și de oameni, sleiți de muncă și de sărăcie. „Și totuși al nostru e viitorul! își zise Titu înșenînându-se. O cetate încercuită de o oștire desculță! Degeaba ne înfruntă cu școala amenințătoare, degeaba cântă cocoșul în vârful bisericii... Presiunea noastră nu încetează o clipă! Mulțimea noastră înaintează mereu... Zidurile lor meșteșugite se clatină și se fărâmițesc îndată ce le atinge suflarea vieții noastre încatușate... Stăpînii tremură în fața slugilor! Slugile! Noi suntem slugile! Al lor e trecutul, al nostru e viitorul!...”

Îl gâdila un răs de mulțumire. Încrederea în sine îi alun-gase zbuciumările și gîndurile negre. Își aduse amînte cum în Săscuța, acum vreo zece ani, când a trecut spre Bistrița, singur văcarul era român și stătea într-o hrubă în capul satului, pe când azi, fără școală și fără biserică, jumătate comuna e românească. „Acolo alți stăpîni sunt cotropiți încetul cu încetul de slugile oropsite, dar pline de viață!” se gîndi dînsul, simțîndu-se foarte fericit că are cîntea să facă parte din neamul obijduiților.

Cînd fu poftit la masă, merse atît de bine dispus că înveseli toată familia notarului, deși era cam supărată deoarece le pierise o gâscă, îndopată și îngrijită de însăși doamna notăreasă. După-

prânz Títu se cufundă într-o discuție pasionată cu Friedman și fiul său asupra românilor. Studentul încerca mereu să vorbească ungurește, dar Títu nu răspundea decât românește, parcă ar fi uitat dintr-o dată și cu desăvârșire limba cealaltă, sau parcă s-ar fi temut că își va pierde graiul în clipa când ar mai rosti un cuvânt unguresc. Notarul și mai ales feciorul său susțineau cu înverșunare că politica românească e greșită din temelie, fiind pornită dintr-un simțământ de ură împotriva stăpânitorilor legalii ai țării și că prin urmare se va sfârși printr-un faliment. Títu critica, din ce în ce mai îndârjit, strădania unгурilor de a ucide prin deznaționalizare un neam întreg cu un trecut îndoliat de suferințe și de vitejie, și dovedea că, împotriva acestei tendințe criminale, românii sunt siliți să lupte pe viață și pe moarte.

— Pardon, pardon, îl întrerupse în cele din urmă notarul, vrând să-i dea lovitura de grație. Sunt sigur că, mai curând sau mai târziu, șovinismul dumitale are să te gonească în România, ca și pe ceilalți martiri ai dumneavoastră, care exploatează încrederea bietului popor în cărturarii săi... Mă rog, în privința aceasta eu nu mă înșel niciodată...

— Unde-î norocul să pot trece și eu în țară! suspină Títu cu mândrie.

— Lasă, că asemenea noroace nu întârzie prea mult, zise Friedman ironic. E bine, grozav aș vrea să te întâlnesc după ce vei fi cunoscut mai bine Țara Românească! Grozav!... Ai să vezi dumneata acolo libertate și fericire, dumneata care aici cârtești și te revolți neîncetat... Chiar te rog să-mi scrii și mie o carte poștală... Făgăduiești?

— Desigur! strigă Títu îmbujorat de însuflețire. În orice caz mai rău ca aci nu poate să fie!

— Nuuu? Zău?... Crezi dumneata? sări notarul supărat că n-a izbutit să-l dea gata. Apoi știu dumneata că în România dumitale nimic și nimeni nu e stabil? Dacă ochii dumitale se întâmplă să nu-i placă boierului, a doua zi ai zburat... Acolo nu-s legi și nici administrație ca în țara aceasta blagoslovită pe care dumneavoastră o calomniați pe toate cărările. Nu, dom-

nule! Acolo bunul plac al cíocoilor díctează mílíoanelor de robi în zdrențe... Să nu-mí vorbești, te rog, mie de România, că eu o cunosc maí bine ca dumneata!... Trei aní am stat acolo în tinerete, dar n-am să uít până voi închide ochíi cât am îndurat!

— În sfârșít, oricum ar fí, bine sau rău, cel puțin știu că tot e românesc și numái românesc! făcu Títu cu un surâs triúmător care pe notar îl sácáia maí tare decât dacá ar fí răcnít. Și prin urmare nu poate vení orice fleac de renegat să-ți ímpună să vorbești și să símți ca un străin!

— Ești un șoviníst cum níci nu mí-aș fí putut închípuí, nu degeaba ești poet român! zíse studentul, căutând să fíe íronic, pe ungurește.

La sfârșítul díscuției Títu se símți mándru ca un comandant de oaste după o bătălie câștígată. Era maí ales mulțumít pentru că a avut curajul să-și declare fără înconjur sentímentele adevărate, ca și când ar fí făcut-o în fața unor ínchízitorí fíroși.

În amurg, în loc să se ducă la preotul calvín ca să bârfească împreună cu preoteasa apucăturíle obrazníce ale notarului, precum obíșnuía, se hotărí brusc să meargă la preotul român. Acuma íi era rușíne că, fíind aici de aproape o lună, a legat cunoștínță cu toți surtucarií ungurí, dar n-a umblat deloc să vadă măcar pe păstorul turmei desculțe și oropsíte.

Casa preotească era în preajma bíserícuței, pe o uliță dosnică, în margínea satului. Títu găsí numái pe doamna preoteasă, o țarancă secăuită de muncă, și trei fete modeste, foarte rușínoase și cam prostuțe. Toate s-au bucurat și l-au poftít îndată în „casa dínaínte“, o odaie ímpodobítă cu țesături și cusături țărănești și cu o masă în míjloc, așternută cu față albă, pe care trona o bíblíe veche, legată în píele roasă, între o cruce mică de argínt și alta maí mare de lemn. Stângăcíile și sfíala fetelor, ca și vorbele apăsate ale preotesei, care altă dată l-ar fí făcut să râdă, acumá se páreau plíne de farmec.

— Dar sfíntía sa? întrebă dânsul când, după sleírea banalítăților de rígoare, fetele amuțíră nemaștiínd ce se cuvíne să vorbească.

— E la biserică, are o nuntă, răspunse repede fata cea mai mare, slăbuță, uscată, cu mâinile roșii. Au venit adineaori niște unguni să-î cunune. C-aici așa-î obiceiul. Întâi se cunună la biserica lor, dar pe urmă vin și la tata, că zice că slujba noastră e mai sfântă...

— E mai sfântă... repetă Títu mașínal.

În curând sosi și preotul, bătrân, cu hainele murdare, cu barba neîngrijită și cu niște ochi blânzi ca de apostol. Avea fața transfigurată de o mulțumire mândră. Dădu mâna cu Títu, îl așeză la masă, porunci fetelor să aducă un pahar de vin și apoi, când rămaseră singuri, îi zise cu o ímputare ușoară, frățească:

— Mă bucur, fiule, c-ai mai venit și pe la noi... Așa se și cade. Căci trebuie să ne iubim unii pe alții toți cei de-o limbă și de-o lege. De aceea m-am mirat și m-a durut că ne-ai ocolit până azi...

Títu plecă fruntea parc-ar fi așteptat o binecuvântare și rosti domol, ca un vinovat muștrat de remușcare:

— Iartă-mă, părinte!

2

Zvonul și apoi știrea că Ion nu vrea să ía de nevastă pe Ana, deși nu tăgăduiește că cu dansul a rămas însărcínată, se răspândí, mai ales cu ajutorul Zenobíei, în tot satul. Celor ce spuneau că nu o ía fiindcă nu se învoiește de zestre cu Vasíle Bacíu, le astupau gura cei ce știau că flăcăul níci nu vrea să stea de vorbă cu tatăl fetei și că decí și-a bătut joc de ea înadins și numai ca să se răzbune pe Bacíu pentru că nu í-a dat-o de bunăvoie, ba încă odinioară, la horă, l-a și bruftuluit de față cu toată lumea. În casa Herdelea însă purtarea lui Ion era privită ca o murdărie fără pereche. Bătăile ce le suferea Ana din pricina lui stârneau zílnic valuri de lacrimi și explozii de mîlă pentru víctima „prașcăului“ Glanetașului, cu toate că până atunci fata lui Vasíle nu se bucurase de níci o considerație în familia învățătorului. De câte ori auzeau că Bacíu bate pe Ana,

amândouă fetele lui Herdelea plângeau cu hohote și blestemau pe Ion, având de partea lor fături și pe dascălița, care nu se ostoia până ce nu striga din cerdac spre casa Glanetașului: „Să vă fie rușine obrazului!“ Deși nu se arăta, învățătorul se îndigna tot atât de mult ca și muierile, fiind un sentiment al fără seamăn și având oroare de bătaie, încât chiar în școală, când se întâmpla să-l scoată din sărite vreun copil și să-i tragă două-trei la palmă, avea remușcări zile de-a rândul. Laura mai încercă de câteva ori să explice flăcăului că nu-i șade frumos ceea ce face, dar Ion parcă înnebunise, tăcea și rânjea ca un câine turbat.

— Nici n-am mai văzut așa blestemăție, murmura Herdelea, clătînând din cap, seara când vorbeau de feciorul Glanetașului. Parcă-mi pare rău acuma că nu l-am lăsat să fi stat în temniță, să-i mai treacă buiecia...

De altfel Ion însuși trăia într-o tulburare atât de ciudată, că aproape nu-și dădea seama ce mai voia și unde vrea să ajungă. De când a înfruntat pe Vasile Baciu i se părea că toată lumea îl dușmănește și totuși se simțea mai fericit ca totdeauna. Acă era de o veselie uimitoare, glumea cu cine-i ieșea în cale, acă se înfuria și suduia din senin, căutând oricui ceartă și bătaie. Mai ales când îi pomenea cineva de Ana se zborșea și fulgera; ba în cele din urmă ajunse să vadă un vrăjmaș de moarte în oricine rostea în fața lui numele ei sau pe al lui Vasile. Într-o duminică, tocmai în vremea lîturghiei, bătu crunt pe tatăl său, pentru că îl sfătuisă, foarte pe departe, să caute să se înțeleagă cu Vasile Baciu, c-ar fi auzit că acuma ar fi bucuros să-i dea fata și chiar o zestre frumoasă.

Avea uneori clipe când își zicea că se poartă ca un prostănac, alergând după cai verzi, în loc să stea de vorbă cum se cuvine și să încerce o învoială cinstită. Se gândea atunci că Vasile Baciu, încăpățânat cum e, poate să se răzgândească, să lase pe Ana să nască și s-o ție acasă cu copilul până ce va veni altul s-o ceară de nevastă. Au mai fost și alte fete cu copii din florii care totuși s-au măritat, dar încă fata bogătașului Va-

s'le Baciu?... Asemenea închípuírí îl făceau însă mai dârz. „Mai bine să rămân tot calíc, decât să mă frece eí pe míne!“ Íși răspundea cu un símțământ de mare mulțumíre.

Câteodată íi venea să ízbucească, să stríge în gura mare că și-a ímplínít gândul, că de acum poate avea și pământ și de toate, numai să vrea dânsul, căcí toate numai de voínța lui atárnă. Așteptarea de azí íi umplea fíința de o plăcere nemaísímțítă. Tocmai fííndcă í-ar fí fost ușor să puie capăt tuturor neînțelegerílor, nu se îndura, parcă s-ar fí temut că, índată ce va fí dobândít ce a rávnít atât de víjelíos, vor începe poate alte zbučíumări, necunoscute și mai grele.

Íntr-una dín zilele acestea fu chemat grabníc la judecătórie în Armadíá, príntr-un aprod trímís ínadíns după dânsul. Se duse índată, nepăsător, fără să se sfátuíască cu nímení, ca și odíní-oară, când cu pâra lui Símíon Lungu. Nící capul nu-l mai durea de ce í s-ar putea íntâmpla acolo, de vreme ce planul lui a ízbutít și ferícírea e atât de aproape, că doar să íntíndă mâna s-o culeagă.

Un domn străín, gros și gras, cu ochelarí negrí, cu fața plínă și rotundă ca o lună, îl íntrebă cíne í-a făcut jalba ímpotríva domnului judecător. Ion nu stătu pe gândurí nící un mínut, cí spuse índată că Herdelea í-a făcut-o... Numái după ce-a ísprávít și a văzut pe preotul Belcíug alăturí de judecătorul mâníos, mai la o parte, și-a dat seama că s-a prípít și și-a adus amíte cum a fágăduít ínvățătorului de atâtea orí că nu-l va vínde nící în ruptul capuluí. De aceea căută s-o dregă, adăugând că el a stăruít la Herdelea și l-a rugat în genunchí până l-a înduplecat. Domnul străín însă nu-l mal ascultă, fíínd ocupat să dícteze ceva pe ungurește altuí domn care scría foarte repede la un bírou. După un rástímp apoi domnul străín, care vorbea strícát românește, îl íntrebă dacă s-a gândít bine ce a făcut, íar când dânsul răspunse că s-a gândít, íi zise că plângerea lui e míncínoasă și, prín urmare, în loc de două săptámání, acuma poate să fíe închís două luni, de nu și mai mult... Ion, cu o ínfățíșare nepăsătoare, tăcu. Pe urmă un aprod îl scoase afară.

Până ce ajunse în uliță, flăcăul se mai gândi că n-ar fi trebuit să vândă pe Herdelea. În uliță își zise că și în temnițe oameni trebuie să stea și că ori o săptămână, ori o lună, tot un drac e... Apoi toată afacerea aceasta fu îngropată sub noianul grijilor cu Ana, cu Vasile Baciu, cu pământurile lor care vor fi ale lui...

Fiindcă Ion, de la o vreme încoace nu mai mergea așa de des pe la Herdelea ca înainte și niciodată n-a deschis vorba despre încurcăturile lui cu Ana, familia învățătorului de-abia după vreo săptămână și întâmplător a aflat cum odrasla Glanetașului nici n-a vrut să asculte pe Vasile Baciu când a încercat să-l descoase asupra gândurilor lui cu fata batjocorită. Domnișoarele și doamna convinseseră lesne pe Herdelea că el, ca învățător și om luminat, e dator să intervina, să povățuiască și la nevoie să dojenească pe „destrăbălatul care nu mai are frică nici de Dumnezeu și nici de oameni”. Măgulit, învățătorul chemă îndată pe Ion, care răspunse că vine, numai să arunce întâi niște ogrinji în ieslele Dumanei.

— Păcat că nu-i aici și Titu, murmură Herdelea, așteptând aproape mișcat să sosească flăcăul. Am băgat de seamă că Titu are multă influență asupra nebunului... Ei, dar acuma săracul Titu cine știe cum se trudește în Gargalău! Căci de, pâinea cea de toate zilele greu se agonisește și cu multă sudoare!

Ion intră, dar de la primele cuvinte se burzului, se roși, se înfurie și curând i-o trânti, fără rușine, învățătorului:

— Dar mai lăsați-mă în seama necuratului, că doar nici eu nu-s copil și știu bine ce fac și cum trebuie să mă port!... Apoi zău așa!... N-o iau, domnule învățător, pentru că n-am poftă s-o iau. Și drept să vă spun, mi-i urâtă Ana ca mama pădurii și nu mi-ar mai trebui, să știu că badea Vasile mi-ar pune colea-n palmă tot hotarul Pripasului... Ce-s eu vinovat c-a rămas ea cu pânțele la gură? Io-s vinovat? Ea-i de vină, că de nu i-ar fi plăcut, nu s-ar fi lăsat... Că doar n-am rugat-o eu, păcatele mele...

Herdelea se cruci ascultându-l și amuți, iar fetele fugiră în salon ca să nu fie nevoite să mai audă asemenea vorbe păgâne. Numai dăscălița nu-și pierde cumpătul, ci aprinzându-se de

îndígnare, í zíse, căutând totuși să-și păstreze demnitatea:

— Nu ți-í rușíne ție, măi băiete, să vorbești așa în fața noastră, oameni cumsecade? Astea-s vorbe de om zdravăn? Nící țiganii cei mái nemernící n-ar îndrăzni să facă și să grăiască precum îndrăznești tu! Frumos îți stă, n-am ce zíce... Noí te-am crezut mái de treabă și mái așezat ca pe alții, dar vād că n-ai pereche în blestemății... Da, da, bine-a zís cine-a zís că dín coadă de câine nu faci până-í lumea síta de mătase... Foarte bine a zís...

— Lasă-l, dragă, lasă-l mái încet, că-í tânăr și nu știe ce vorbește, íntervení Herdelea împăciuítor, uitându-și hotărârea energícă de adíneaorí în fața îndârjirii flăcăului. Încercă apoi să-l ímblânzească reamíntíndu-í că, de câte orí í-a ascultat sfaturíle numai bine í-a mers, și stăruínd mái ales asupra pățaníei cu Símíon Lungu, când fusese cât pe-ací să-í putrezească oa-sele prín cele temnițe și când numai jalba pe care í-a făcut-o dânsul l-a scăpat teafăr.

Învățătorul n-apucă să ísprăvească. Pe Ion blândețea aceasta îl sugruma fííndcă îl sílea să se rușíneze. Dar nevrând să se dea ínvíns, își aduse amínte de domnul străín de la judecătórie și sărí máníos, strígând:

— Că bine m-ai sfātuít, domnule învățător! Mái bine nu mă sfātuíai și mă lăsaí în pace să stau ínchís atuncí două săptămâni, decât să stau amu două luni orí poate și doi aní!... Lasă că am aflat și noí cum s-au întors lucruríle, ca doar nu suntem tocmaí așa de proști...

— Vasăzică asta ți-e recunoștința, măi loane? zíse Herdelea ínfrícoșat de îndrăzneala feciórului. După ce m-ai rugat o seară íntreagă, și tu și aí tái, să nu te las, acuma aí obraz să-mí faci ímputări? Uíți că tot plângerea mea te-a scăpat de temnița...

— M-a scăpat, cum să nu mă scape... Zí mái bine că ți-ai bătut joc de neștiínța mea cum níci n-aș fí putut crede, că doar mái frumos cum m-am purtat eu cu dumneavoastră nu s-a purtat nímení... Dar amu nu-í nímic! Să fím sănătoși! De-amu oí

știi și eu să mă feresc și să umblu după capul meu... Să dea Dumnezeu noapte bună!...

leși repede, trântind ușa și bodogănind până acasă.

Atâta obrăznicie încremenit chiar și pe doamna Herdelea, încât de-abia într-un târziu putu zice:

— A înnebunit de tot becșnicul! ceea ce se potrivea și cu părerea domnișoarelor care, reapărând, nu mai știau cum să-și arate revolta.

Până noaptea târziu uimirea nu se potolî în casa Herdelea. Asemenea necuviință din partea unui sătean nu li se mai întâmplase niciodată... Și supărarea tuturor era mai mare pentru că tocmai Ion dovedea atâta nerecunoștință și lipsă de respect. Fiindcă toți l-au iubit, acum toți îl ocărau la întrecere. Familia învățătorului îl privea întotdeauna ca pe un om al casei, mai isteț și mai spălat ca ceilalți țărani. Herdelea se mândrea că l-a avut elev și-l lauda pretutindeni. Ce-i drept, și Ion fusese veșnic săritor și nu se codea, dacă i se cerea, ba să alerge până-n Jidovița sau Armadia, ba să mai sfarme niște lemne pentru bucătărie... În seriile lungi de iarnă, când plătiseala omoară satele, când de frica ei oamenii se culcă odată cu găinile, feciorul Glanetașului petrecea de multe ori în casa învățătorului, ascultând sau spunând basmurii, cântând ori jucând loton și durac... Însăși doamna Herdelea, care nu-și ascundea disprețul față de proști, cum le zicea dansa țărănilor, cu Ion vorbea ca și cu o persoană de seama ei, mai ales că el știa să păstreze totdeauna buna-cuviință. Și acum, același Ion nu se rușinează să răcnească și să amenințe pe domnul învățător!

— Dac-ar fi fost acasă Titu, sunt sigură că-l plesnea! zise Ghîghî, războinică.

Herdelea însă mai mult se întristase decât se mândră. Din toate vorbele lui Ion, îl izbîră îndeosebî cele despre plîngerea împotriva judecătorului. Apoi o bănuială îi săgetă înima: dar dacă nebunul s-a apucat să spuie pe undeva cine i-a făcut jalba?... Nu mai văzuse de mult pe Ghîță Pop de la judecătorie,

dar parcă simțea că comisiunea de anchetă trebuie să fi umblat prin Armadia și deci se prea poate să fi fost chemat și Ion... Atunci nenorocirea e pe drum...

— Te pomenești că mai dam și de belea din pricina reclamației cu obraznicul ăsta! vorbi Laura care, de când se logodise, împerechease seriozitatea cu pesimismul.

— Nu m-aș mira deloc! adăugă dăscălița mângâindu-și gura și nasul. De la astfel de proști te poți aștepta la tot ce-î mai rău!

— Hodoronc-tronc! făcu Herdelea. Lăsați, că nu-î nici dracul așa de negru cum se pare... O fi blestemat Ion, dar rău nu-î! Omul o fi având cine știe ce necazuri, s-apoi la necaz omul vorbește vrute și nevrute!

În vreme ce sufletul îi sângera de presimțirea nenorocirii, trebuî să zâmbească, să glumească și să convingă familia că nu-î nici o primejdie... Dăscălița și fetele, obosite de îndignare, dormiră ca scăldate. Numai Herdelea se frământă toată noaptea cu ochii deschiși, speriați, căutând zadarnic să înece în întunerice vedeniile apăsătoare...

3

Preotul Belciug, fiind înnegrit în plângerea lui Ion la fel cu judecătorul, fusese chemat ca informator în fața comisiei, prezidată de primul procuror al tribunalului din Bistrița. Răspunse surâzând cucernic la toate întrebările, simțindu-se curat ca floarea spinului și nevrând să pară că e cuprins de vreo pornire dușmănoasă față de nimeni, deși în sufletul lui fierbea împotriva lui Ion care a cutezat să-l pârască. De altfel îi veni foarte ușor să se lămurească, având doar să-și repete declarațiile făcute cu prilejul procesului din care se înțelegea că feciorul Glanetașului este un element periculos pentru ordinea legală din Pripas și că, în interesul obștesc, trebuia negreșit scuturat puțin ca să-și vie în fire.

— Nu sunt om de legi și deci nu pot vorbi decât ca un simplu profan, făcu dânsul drept încheiere. Totuși mi s-a părut

și mi se pare că domnul judecător n-a fost destul de sever cu delictventul. De altminteri, cea mai bună dovadă că amenințarea pedepsei n-a avut efectul dorit este în afară de însăși plângerea aceasta, care constituie o calomnie prea îndrăzneată, este, zic, faptul că chiar acuma reclamantul e eroul unui scandal cum nu s-a mai pomenit în satul nostru...

Când însă preotul auzi din gura lui Ion însuși că Herdelea este autorul adevărat al plângerii, se roși de mare mânie. „Asta-î culmea ipocriziei! se gândi el. Pe de o parte îmi vine la colindat și mă pofteste la logodna fetei, iar pe de altă parte mă târăște pe la judecăți! În sfârșit, bine că s-a făcut lumină!”

De-acuma era dovedit că învățătorul i-e dușman și prin urmare se credea îndreptățit să caute și el să-l lovească și încă tocmai când îi va fi lumea mai dragă. „Dacă-î vorba de făcut rău, apoi am să-î arăt că nu e greu deloc!” se hotărî dânsul.

Cu cât i se înrădăcină în suflet convingerea că Herdelea e marele vinovat, cu atât găsi mai multe împrejurări ușurătoare pentru Ion care, la urma urmelor, nu poate fi decât victima intrigilor învățătorului. Îl compătîmi și-i păru rău că a fost nevoit să mărturisească împotriva bietului flăcău. Se gândi tot mai des la dânsul și din ce în ce cu mai multă duioșie. Adică pentru ce îl urmărise cu atâta înverșunare? Acuma, chibzuind mai bine lucrurile și întâmplările, recunoștea că s-a pripit când l-a dojenit în biserică și c-a greșit indemnând pe Sîmion Lungu să-l pârască. Da, da, s-a pripit, căci dreptatea adevărată a fost de partea lui Ion... Deci trebuie să încerce să-și răscumpere greșelile și să facă ceva pentru sărmanul om oropsit. Și, fiindcă știa bine neînțelegerile dintre el și Vasile Baciu, își propuse să-î împace, convingând pe Ion să ia pe Ana, iar pe Baciu să-î implinească dorințele în ce privește zestrea. De altfel, dacă ar izbuti, ar împărștia și rușinea ce apasă asupra satului din pricina lor. Adevărat că Ana nu-î nici întâia, nici ultima fată care a păcătuit: pe valea Someșului sunt chiar unele sate unde mai toate miresele umblă cu copilașul de mână. În Pripas însă, de

când e Belciug în fruntea credincioșilor, nu s-au pomenit copii din florí. Și apoi ceea ce face Vasíle Bacíu e strígător la cer. Bíne, a greșit fata și e vínovată, dar pentru o greșeală nu poți să omori un om. Atâta cruzíme nu s-a mai auzít. S-a dus vestea și prin alte comune cum o lasă în fíecare zí vânăță și zdrobítă de bătaie...

Preotul mai cumpăni câtăva vreme planul, ca să nu aibă pe urmă să-și ímpute iar vreo prípíre. Dín zí în zí însă îl găsea mai măreț. Herdelea are să îngălbenească de necaz când va afla că până și Ion al Glanetașului, unealta lui nenorocítă, tot la popa caută adăpost sufletesc. Apoi, în afară de recunoștința flăcăului, va dobândí și încrederea lui Vasíle Bacíu, pe care pășania fetei l-a prăpădit și care ar fí bucuros acuma s-o vadă mărítată chíar și cu fecíorul Glanetașului, măcar că s-a jurat și s-a lăudat atâta că nu í-o dă níci mort. Aící Belciug símțea o nouă arsură a conștiinței sale, căci și el îl asmuțise odínioară pe Bacíu să nu-și neferícească fata cu un destrăbălat bătăuș și tâlhar... În sfârșít preotul mai nădăjduía că dín împăcarea aceasta poate să folosească și bíseríca cea nouă ceva. Căci râvna lui cea mai scumpă în viață era să vadă înălțându-se un sfânt locaș de píatră, falnic și frumos, în locul celui vechí și dărăpănat care íi făcea necínste atât lui, cât și satului întreg. De vreo zece ani aduna ban peste ban, cu o patímă mereu crescând, contribuínd el însuși cu aproape toate veníturíle bíserícíi și ímpunându-și síngur toate economíile în favoarea vísului său. Realízarea începuse príntr-o colectă, făcută de doi săteni frunțași, Toma Bulbuc și Ștefan Hotnog, prín toate comunele Ardealului, cu o scrisoare de învoíre dín partea epíscopului. Trebuínd baní mulți, Belciug căuta să însufle și țáranilor ambiție de a dăruí pentru bíseríca cea nouă la toate prílejuríle, dar mai ales la nunți, la botezurí, la morți... Dín nenorocíre, credincioșii erau mai greoi la pungă ca păstorul, încât de-abía acuma se putuseră începe tratatíve cu câțiva arhítecți vestíți dín Bístrița, și încă nu se ștía dacă suma adunată va ajunge... În reveríile lui cucerníce, Belciug vedea noua bíserică tríumfătoare,

trâmbițând lumii sîlînțele vrednice ale unui preot modest. Ba mai vedea și biseriçuța cea veche, așa săracă și umilă cum era, mutată în satul Săscuța, unde românii se înmulțiseră și, neavînd unde să se închine, veneau dumînicile în Pripas să asculte sfînta lîturghie... Numai să-l învrednicească Dumnezeu să-și poată continua opera și să lumineze sufletele oamenilor.

Dumînică, înainte de a începe slujba, puse pe primar să poruncească lui Vasile Baciu să vie la dînsul acasă, după-amiază, împreună cu Ana, iar straja fu însărcinată să-i trîmîtă pe lon, împreună cu Glanetașu și Zenobia. Nu voia să se știe de ce-i cheamă și nici să bănuiască unii că a poftit și pe ceilalți. „Cum sunt de îndârjiți amîndoi, ar fi în stare să nici nu vie, își zise Belciug, frîngîndu-și mîinile cu înfrîgurare. Pe cînd așa, dacã se vor întîlni față în față în casa mea, nu se poate să nu cadă la învoială!”

Cei dintâi sosiră Vasile Baciu cu fata. Țăranul era puțin cherchelit fiindcă se grăbise să înghită o jumătate de rachiu mai înainte de a-i fi spus primarul vorba preotului, iar Ana avea ochii umflați și arși de plîns și încerca zadarnic să-și ascundă pantecele sfîdător de rotund. Pe el îl pofti să șadă, pe cînd ea rămase în picioare, cu ochii în pămînt, lîngă ușă.

Ca să nu-i dea vreme să răsufle, Belciug îl luă repede, că face rău de-și stâlcește fata, c-a ajuns de rîsul lumii, că omul la nenorocire să nu-și piardă judecata, că Ana a greșit, dar orice greșeală se poate îndrepta cu bunăvoință, dar încăpățănarea e mama tuturor relelor, că doar nici lon nu-i țigan, ba încă-i fecior sîrguitor și isteț, deși n-are avere, și poate să fie un gîner mai de treabă ca mulți alții... Ana izbucni în lacrimi, iar Vasile Baciu răspunse înduioșat și amărât:

— Da cum n-aș vrea eu, domnule părinte? N-am încercat eu în toate chipurile? L-am și rugat, eu, om bătrîn... Dar nu vrea nici măcar să mă asculte. Nu vrea și nu vrea. A batjocorit-o și amu ne freacă... Apoi ce să mai știu eu face? Dumneata ești om sfînt și drept și înțelept... Învață-mă dumneata și eu fac orice!

Preotul își petrecu mâna prin păr, mulțumit de răspunsul țăranului, și tocmai se pregătea să-l povățuiască să nu fie zgârcit, că doar pentru odrasla lui dă, iar nu pentru străinii, când auzi pași de opincă în tindă și apoi un ciocănit sfios în ușa.

— Intră! murmură dânsul repede, încântat. Glanetașu deschise încet și cu respect ușa și își puse îndată căciula jos lângă cuptor, în vreme ce Zenobia și Ion intrară mai cu curaj și dând bună ziua. Toți trei se arătară uimiți văzând pe Baciu și pe Ana, cu toate că atât ei cât și ceilalți bănuiseră de ce au fost chemați. Belciug dădu mâna cu Glanetașu și cu Ion, aruncând o privire la Vasile Baciu, prin care parcă-l poftea să priceapă cât de mult îi cinstește, pe urmă vorbi flăcăului cu un glas blând, învelind dojana în rugăciune:

— Aud și nu cred că tu n-ai vrea să iați pe fata asta nenorocită, după ce vezi bine și recunoști că ești vinovat și c-ar trebui să-ți împlinești datoria creștinească... Apoi așa nu-î frumos, măi loane! Că fata urâtă nu-î, de neam rău nu-î, pe drumuri nu-î... Spune și tu, nu vorbesc eu bine?... Tu de asemenea ești un băiat cumsecade, cuminte, așezat... Cum se poate una ca asta?

— D-apoi, domnule părinte, băiatul ar vrea, răspunse Glanetașu în locul flăcăului, scărpinându-se în cap și cu ochii la Vasile Baciu. Cum să nu vrea, domnule părinte, adăugă iar după o pauză, dar oprindu-se iar scurt, parcă n-ar îndrăzni să sfârșească, pe când Ion plecă fruntea cu o mișcare ce voia să arate că da, într-adevăr el ar vrea.

Se lăsa o tăcere mai lungă și pe urmă deodată se porniră să vorbească în același timp și Vasile, și Ion, și Glanetașu. Preotul însă le curmă avântul, făcând un semn cu mâna, și le zise blajin, cu un zâmbet cucernic și împăciuitoar:

— Iacă de-asta v-am adunat! Acu să vă tocniți și să vă învoiți ca oamenii, că vrajba-î bună numai între țigani...

Belciug se așeză tacticos la masă și apoi ridică ochii la dânșii, așteptând tocmeala și păstrându-și pe buze surâsul binevoitor pentru toți. Bărbații însă stăteau încurcați, cu privi-

rile așintite asupra lui, ca și când într-însul ar vedea singura lor mântuire. Zenobia ofta des și-si dădea ochii peste cap, vrând astfel să arate tuturor că e pătrunsă de seriozitatea clipei, iar Ana, topită de rușine, plângea înăbușit, căutând să se facă cât mai mică și să-si acopere pantecele cu mâinile încrucșate pe care picura în răstimpuri câte-o lacrimă fierbinte... Se auzea aspru tictacul ceasornicului de pe scrin, acoperit numai câteva clipe de uruiul unei căruțe pe uliță... În tăcerea ce stăpânea ca o dușmănie mută, zbârnâi apoi deodată vocea lui Vasile, gros și răgușit, încât toți parcă se speriară și întoarseră capetele spre dânsul:

— Eu nu mă codesc deloc, domnule părinte... Eu îi dau fata... Uite-o! Să și-o ia și să fie sănătoși!

Vorbele acestea deșteleniră amorțala așteptării. Ion se mișcă pe scaun, își drese glasul puțin și zise liniștit, dar uitându-se numai sub masă, la picioarele preotului, întinse și arătând tălpile ghetelor pe care se prelungeau vine subțiri de apă murdară din noroiul lipit pe margini:

— Nici eu nu mă codesc, că m-ar bate Dumnezeu, numai că vreau să știu ce iau și ce-mi dă... Am dreptate, domnule părinte, ori n-am?

Amândoi se adresau numai preotului și nici nu se uitau unul la altul. Nimeni nu lua în seamă pe Ana și deci nimeni nu văzu cum înseninarea alungă spaimea din ochii ei, pe măsură ce cuvintele bărbaților se înmoaie și se apropie.

— Îi dau fata acuma, iar după moartea mea, lor le rămâne tot ce am agonisit, că doar n-am să duc nimic pe cealaltă lume... Cât trăiesc însă nu vreau să rămân pe drumuri și s-ajung la bătrânețe să cer de pomană, făcu Baciu mai răspicat, mereu cu privirea spre Belciug.

— D-apoi cu fata ce să fac eu, bade Vasile? se ridică atunci și Ion aprins. Spune-mi dumneata, ce să fac? Am eu avere ca dumneata, am eu pământ?... Ori dumneata vrei să ne băgăm slugi amândoi ca să nu pierim de foame?

— Să munciți și să vă faceți! strigă Vasile Baciu.

— Oare?... Da pân-amu n-am muncít? Pân-amu nu mí-am sfârâmat de ajuns oasele? Că slavă Domnului, cu mâinile în sân n-am stat! Şí avut-am oare vreun folos dín toată truda? Am rămas tot ca degetul de gol... Ş-amu aí vrea să maí hrănesc şí pe fata dumítale, că ţí se pare că dâşşíí nu-mí sunt până peste cap!

Arătă cu degetul pe rând, pe tată-său şí pe maică-sa care dădură dín cap foarte posomorâţí, vrând astfel să înduioşeze pe adversar şí să dea o mână de ajutor fecíorului.

— Cât trăiesc eu, nu dau nímíc!... Asta s-o ştıí dínaínte! Nící un creítar şí nící o palmă de loc! Maí bine o omor şí o îngrop; cel puţin să ştıu c-am omorât-o eu, pentru că nu şí-a ţínut cínstea şí nu m-a ascultat pe míne... Aşa! Uíte-aşa!

— Apói dacă-í aşa, degeaba ne-am maí ostenít şí am necăjíţ pe domnul părínte, zíse Ion învârtíndu-şí pălăria în mâiní şí îndreptându-se spre scaun ca şí când ar fí dat să se scoale şí s-ar fí răzgândít ínaínte de a sfârşí míşcarea.

Belcíug, speríat că í s-a strícat planul, ar fí vrut să íntervíe şí să-í domolească, şí nu ştıa cum s-o facă. Tuşí de câteva orí în semn că ar dorí să vorbească. Se împânzí íar o tăcere, acum ínsă nervoasă şí frământată de scârţâitul scaunelor... Ínaínte de-a deschíde el gura, Vasíle Bacíu ízbucní dín nou:

— Dac-aí socotít să-ţi baţi joc de fată ca să-mí smulgí moşía, apói rău te-aí socotít, că nu ţí-aí găsít omul... Nu, nu, băíete!... Hm... Ştıu că ţí-ar plăcea... Dar eu... hm... lasă pe míne... Nu, nu, loane, să mă ferească Dumnezeu şí Maíca Precísta!

În clípa următoare Ion, Zenobía şí Glanetaşu protestară índígnatí, acoperínd índemnurile la cumpătare ale preotului... De-abía acuma se rupse gheaţa aívea şí se încínse o vorbăraie de vreo treí ceasurí, ací apropiíndu-se, ací gata să se ía de păr, ca peste un mínut să se mulcomească íar. Numái Ana tăcea mâlc şí suspína, ca o osândítă care-şí aşteaptă verdíctul.

În sfârşít Vasíle Bacíu consímţí să dea cíncí locurí şí o pereche de boí, dar pământurile să fíe scríse pe numele Aneí.

Ion însă ținea morțiș că-î trebuie toată moșia, deoarece Baciu nu mai e în stare să o muncească, fiind cam bătrân, și încredințându-l că, drept recunoștință, îi va purta de grijă și nu-î va ieși niciodată din cuvânt.

Când ajunseră aci, Belciug se ridică triumfător. Greu a fost să înceapă tocmeala. De-acuma au să se dea pe brazdă, oricât s-ar mai ciondăni. Dar atâta vorbărie îl plătise în cele din urmă, mai ales văzând că se înserează și încă n-au căzut la învoială. Astfel îi trimise să continue acasă hărțuiala și, dând mâna cu bărbații, le zise zâmbind:

— Ei, să fie într-un ceas bun și cu noroc! și la nuntă să nu uitați nici pe Dumnezeu din cer și biserica lui de pe pământ!

Ciorovăiala dintre potrivnici se reluă mai aprigă pe drum. Se amenințau, se injurau, se opreau, dădeau din mâini, își șopteau cine știe ce, dar tocmeala nu mai înainta deloc. Când sosiră în fața casei lui Vasile Baciu, amândoi se gândiră să lase așa cum vrea celălalt și să sfârșească, și totuși se răzgândiră repede nădăjduind fiecare că amânarea va aduce apă la moara lui. Singură Ana era zorită, tremura și se uita rugătoare când la tatăl ei, când la Ion, înfricoșată că se vor despărți fără a-î hotărî soarta sau a-î fi curmat suferințele. Și într-adevăr se despărțiră jurându-se, atât flăcăul cât și Vasile, că orî rămâne cum au spus orî nici să nu se mai întâlnească...

Vasile Baciu, simțindu-se gătuît, plesnea de mânie și, ca să se răcorească, găsi un clenci Anei și o bătu iar până când o umplu de sânge... Toată noaptea și a doua zi fu crâmpoșit de gânduri negre. Înțelegea acum lămurit ceea ce bănuise de când a prins de veste că feciorul Glanetașului umblă să sucească mintea Anei: „Vasăzică vrea să-mi ia pământurile!” Îi răsăreau sudori reci pe frunte gândindu-se că va fi nevoit până la urmă să se îndoale și să trăiască din mâna calicului... Își fierbea creierii căutând să nascocoască un mijloc care să-l scape din ghearele hoțului și se bucura numai la închipuirea că ar putea găsi ceva să-l înșele cât mai cumplit... Dar oricât se căznea, nu putea stoarce nimic. Poate dacă l-ar mai amenința că va lăsa pe Ana să nască și că nu o va mărita niciodată?

Amenințarea í se părea atât de slabă, încât níci el însuși n-o credea. Cum s-o primească atunci celalt? Mai mult l-ar întărâta...

Ion era vesel și mulțumit. Era sigur că până la urmă Vasíle Bacíu íi va da tot și-și făcea mereu cruce mulțumínd luí Dumnezeu că l-a ajutat să ízbândească. A doua zí în zorí cutreieră hotarul să cerceteze mai bine toate locurile víitorului său socru și să se bucure văzându-le, fííndcă de-acuma sunt ale luí. Pe la amiază se sfádí rău cu Glanetașu care íar încercă să-l sfátuiască să nu întíndă coarda prea tare.

— Decât m-ai ínvăța pe míne, mai bine aí pune și dumneata mâna pe ceva, că mánâncí pâinea luí Dumnezeu degeaba, mai rău ca un trântor! íi strígă fecíorul cu díspreț.

Seara, ínsoțit de mă-sa, de Floarea, nevasta luí Macedon Cercetașu, și de soacra prímarului, o babă specialístă la pețíturí și tocmelí, se duse la Vasíle Bacíu care de altfel îl aștepta și chíar chemase pe Fíroana și pe nevasta dascálului Símíon Butunoi, să poată țíne píept asalturílor. Ana îndulcise o cupă de rachíu, căcí bătura dezleagă límbíle și ímblânzește ínimíle. Toată târguíala fu reluată de la ínceput cu mai multă râvnă și víolență, fíecare parte urmărínd să păcălească cât mai tare pe potrívnic. Cuvântul ínsă îl aveau índeosebí femeíle care se certau țígănește și, drept dovezí și argumente, se ocărau íntái unele pe altele, apoi pe Ion, pe Ana, pe Glanetașu, pe Bacíu și toate neamuríle lor cunoscute și necunoscute... În loc de apropiere, mai rău se ínrăíră și se despărțíră hotărâți să nu mai reínceapă convorbíríle, ceea ce, fírește, nu-í ímpíedícă să se íntálnească íar peste câteva zile și íar să se certe fără rezultat.

Deoarece, tot cíorovăíndu-se, íntraseră în postul mare, Vasíle Bacíu se gândí că cununía nu se poate face în níci un caz până după Paști, se lăsă mai greu spre a câștíga tímp pentru a găsí míjlocul de a-și ínșela gínerile. Dar níci Ion nu se grăbea deloc și se prăpádí de răs când Vasíle vru totuși să-l speríe că nu-í mai dá pe Ana... Apoi, cu două săptămâní ínaíntea sárbătorílor se ínvoíră ínr-o jumătate de ceas, încât flăcăul se míră cât s-a făcut Bacíu de íngăduítor. Prímí să-í dea zestre

toate pământurile și amândouă casele, cerând doar să fie scrise, după cununie, pe numele amândurora. Deocamdată, după cununie, Ana se va muta la Glanetașu, împreună cu o pereche de boi, un cal, o vacă cu vițel, o scroafă cu șapte purcei, un car nou și altele mai mărunte ce se cuvîna unei mirese și neveste tînere. În aceeași zi se duseră la notar pentru înștiințările legale și pe urmă la preot să facă strîgările de cuvîntă așa fel ca nunta să se serbeze chiar a doua duminică după Paști.

Din clipea aceasta Vasile Baciu trăi într-o zbuciumare parcă el ar fi fost mirele. Toată ziua nu-și găsea locul și nu mai știa cum să-și ascundă nerăbdarea. De teamă să nu scape vreo vorbă trădătoare nu mai dădea pe la Avrum, dar bea mai mult ca de obicei acasă. Acum i se părea că vremea trece prea anevoie și-l rodea frica să nu-i strice cîneva sau ceva socotelile.

4

După întrevvedere cu preotul român, Titu se simțea alt om, mai luminat, mai curat. Se gândi mult la viața lui de până atunci și o găsi stearpă și rușinoasă. Parcă umblase prin lume cu ochii închiși, de nu văzuse nimic. Plăcerea lui de-a vorbi ungurește i se părea acum nespuse de caraghioasă. Ce folos că mîzgălise poezii, când sufletul lui fusese întelenit de nesimțire? Ce folos că citea tot ce-i cădea în mână împuindu-și mințea cu gândurile altora, dacă nu căutase să știe ce se petrece în jurul lui? Ce să mai închipuiești drame și tragedii pentru glorie, când în fața ta se desfășoară tragedia unui popor întreg, mai dureroasă în muțenia ei decât orice născociri romantice? „Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitregit de soartă, să-i alin suferințele, să-i simt durerile, să fiu sprijinul lui!” își zicea dînsul cu mîndrie în clipele de însuflețire.

Seara stătea tolănit pe canapeaua ce-i slujea drept pat, nu aprindea lumina și făcea zec de planuri de viitor, care de care mai vijelioase. Se vedea când cu făclia în mână, în fruntea unei mulțimi imense de țărani, călăuzindu-i spre lupta de dezrobire.

re, când rătăcitor din sat în sat mângâind jelaníile oamenilor năpăstuiți, învâțându-í cum să-și ușureze traiul și ațâțând în sufletele lor focul nădejdií de mai bine, când în capul unui grup de soldați cu steagul tricolor fâlfâind în vânt... Íși zugrăvea în mínte chínuríle ce le va îndura vítejește pentru poporul lui și foarte deseori se vísa în fundul unei temnițe, legat în lanțuri și totuși ferícit în ínimă, símțíndu-se martír care prin jertfa sa trebuie să smulgă ízbânda tuturor... Și închípuíríle acestea íi umpleau fíința de plăceri sufletești nebănuíte.

În lumína zilei însă zâmbea de vísuríle îndrăznețe ca niște aúrări bolnave și-și zíceá că, în locul lor, ar íi mai frumos să făptuíască acuma ceva. Toate planuríle și hotărâríle nu fac doi bani dacá rămân neímplíníte. Íl rodea nevoía de a porní îndată și se necăjea că nu știe ce ar putea face, parcă sub arípíle sufletului í-ar atârna pícíoare de plumb... Avu o bucuríe când íi dădu prin gând să rupă oríce relații cu toți unguríi și să nu vorbească decât românește. Și fííndcă la cancelaríe trebuía să scríe ungurește hârtííle oficíale, íl cuprínse scárba de slujba ce o făcea.

Totuși pe Roza Lang n-o uíta și chíar se gândea cum ar putea-o așeza și pe ea în cadrul vieții lui noí, fără a-și încurca năzuínțele. Íl era rușíne însă când íși amíntea că í-a declarat dragoste în ungurește și că íntâía lui íubíre pátímașă e o ungueroaică. Se consola doar zícându-și că nu e ímposíbíl ca Roza să fíe ovreícă, precum e și Lang, íar atunci n-ar mai sta níci o píedícă în fața amorului lor, știut fíínd că pentru ovrei nu există sentimentul național... Deoarece trecuseră câteva sáptămâni de când se despărțise de ea, acuma n-o mai dorea cu atâta ínverșunare, dar era sígur că, dacá ar reve-dea-o, ar íubí-o mai nebunește. De aceea hotărí că íubírea aceasta nu e în contrazícere deloc cu planuríle lui și că, în general, ura níciódată nu poate cuprínde pe femeíle asuprítorílor. Spre a fí cu totul líníștit, făcu legámânt că o va ínvâța și pe ea românește.

Acuma, după ce credea că și-a tras o nouă líníe călăuzitoare

în viață, notarul Friedman îi era indiferent. În inima lui îl privea de la o înălțime foarte mare și-l considera mai puțin ca pe un buștean de carne. Rău îi părea doar că notarul nu pricepea schimbarea lui. Dacă ar fi priceput, i-ar fi făcut imputări, ceea ce l-ar fi bucurat. Prinse însă simpatie de vajnicul student care se înfuria că Titu nu mai vrea să vorbească deloc ungurește și care nu-l mai scotea din „șovinist” și „agitator”.

Avea remușcări că n-a căutat până acuma să cunoască măcar din cărți România, țara spre care se îndreaptă azi toate gândurile lui înaripate. Era nenorocit că nu-și poate procura nici cel puțin câteva vederi din „paradisul românesc”, cum o botezase dânsul într-o discuție cu notarul. Găsea criminalii pe toți dascălii români care nu sunt în stare să înfrunte opreliștile guvernului unguresc și să învețe pe elevi a respira aerul patriei lor adevărate.

Fiindcă Friedman umblase și chiar stătuse ani de zile în România, Titu îl zgândărea mereu să-î mai spună ce e pe-acolo, fără însă să se arate că el nu prea știe bine nici pe hartă cum e țara. De obicei suferea auzind povestirile notarului, care nu obosea zugrăvind-u-i țărani storși de sărăcie alături de boierii ce nu-și cunosc numărul moșiilor, sate mai mizerabile ca niște colonii de robii alături de orașe otrăvite de lux și desfrâu, clăcași ce se zvârcolesc în beznă, surtucarii căroră li-e rușine să vorbească românește și se fălesc sporovăind franțuzește, ciocoi spîlcuiți care nu cunosc nici Dumnezeu, nici lege...

— Dumneata vezi România cu ochii ungurești, zicea totdeauna Titu, încercând să-î oprească ochările.

— Așa crezi?... Dacă vei trece vreodată pe acolo, ai să-ți aduci aminte de mine și vei recunoaște că n-am exagerat... Dumneavoastră, cei fanatici de-aici, nici nu vă puteți închipui ce înseamnă România. Eu să am puterea în mână, v-aș aduna pe toți și v-aș trimite pe socoteala statului să stați măcar un an în paradisul dumitale. Sunt sigur că v-aș vindeca de iredentism. Căci, domnule, află că cei de dincolo nici nu vor să audă de dumneavoastră!

— Asta-í culmea! sări Títu.

— Nu vor să audă, domnule, și cei mai mulți chiar vă urăsc, fiindcă i-ați plăcut cu martirii dumneavoastră!... De altfel transilvănenii au pe-acolo o poreclă foarte caracteristică. Când îi zici dumneata „frate“, el îți zice „boaghină“!

Fărește, Títu nu credea nici o vorbă din ce-í povestea de rău notarul, cí își închipuía tocmai contrarul. Iar dacá Fried- man scápa dín întâmplare și câte un cuvânt mai bun, Títu se mândrea ca și când lauda l-ar fi privit dírect pe dânsul.

Zí cu zí simțea însă că locul lui nu este aici, într-un cuib unguesc, mai ales că e silit să îndeplinească o slujbă nenorocită, îndreptată tocmai împotriva celor săraci și năpăstuiți. Lipsa lui de zel nu scápa notarului care, în urma câtorva neglijențe, îl poftí să facă mai puțină politică și mai multă treabă, altminteri va fi nevoit să-și caute un practicant mai harnic.

Aproape de Paști, Friedman îi ceru cu energie să înceapă îndată punerea sechestrului la cei în restanță cu plata dărilor, explicându-í că, dín pricina trăgănelilor lui, s-a ales cu un avertisment fulgerător, el, notar bătrân și conștiincios. Títu, jignit, porní prin sat, umblă toată ziua, și seara se întoarse cu un car de zăloage, adunate însă numai de la ungurí. Când află aceasta, Friedman se roși de mânie și-í declară, de-abia stăpânindu-se:

— Dumneata vreí să mă amesteci în încurcături politice, mí se pare... Așa nu mai merge, regret... Trebuie să ne despărțim!

— Conștiința mea e curată, în orice caz! răspunse Títu cu o demnitate însoțită de un zâmbet modest.

În aceeași seară notarul îi făcu socoteala, îi plăti patruzeci și cincí de coroane, iar a treia zí, fiind joí și având treburi în Armadia, îl duse și pe Títu până la berăria Rahova, de unde îl luase odinioară.

învățătorului Herdelea știrea că popa umblă să împace pe Ion cu Vasile Baciu și că chiar i-a chemat la dânsul acasă pentru după-amiază să-i puie față-n față. Herdelea nu zise nimic, dar în sufletul lui se amări. Purtarea lui Belciug i se părea revoltătoare. Caută adică să momească pe Ion ca să-i facă sânge rău? Sau poate astfel vrea să răsplătească flăcăului vreo înfa-mie săvârșită față de binefăcătorul său?... Îi veni în minte împutarea lui Ion și acum înțelese de unde vine nerecunoștința lui: Belciug... „Vasăzică popa l-a ademenit să mă trădeze... Iată până unde merge murdăria unui cărturar! Se solidarizează cu un țaran împotriva mea...”

De altfel, de când îl oprise judecătorul înaintea liceului și mai ales de când s-a întâmplat obrăznicia lui Ion, învățătorul era aproape sigur că primejdia îl paște rău din pricina jalbei nenorocite. Blestema în ascuns ceasul care l-a făcut să se înduioșeze de necazul flăcăului ticălos. Toată nădejdea îi fusese în ancheta pe care i-o anunțase Ghiță Pop. Dacă judecătorul va fi găsit cât de puțin vinovat, atunci Herdelea e salvat. Deși lăcăria aceasta era atât de vagă, că și lui i se părea himerică. Când însă, după obrăznicia lui Ion, a alergat în Armadia și a aflat de la Ghiță Pop că ancheta a trecut și a constat imparțialitatea judecătorului, dându-i toată dreptatea pentru felul cum a procedat, învățătorul a început să se aștepte la orice. Copistul n-a fost în stare să-i spună prea multe amănunte, căci cercetarea s-a făcut în taină, ca să nu zdruncine autoritatea justiției; dar atâta tot a putut afla Herdelea că, printre cei dintâi, au fost ascultați Belciug, Ion și Simeon Lungu... Cum nici unul dintr-înșii nu i-a suflat lui nici o vorbă despre ce s-a petrecut, înseamnă că trebuie să se fi petrecut ceva rău pentru dânsul. Poate că, dacă ar fi vrut într-adevăr să știe, Ion i-ar fi mărturisit tot, fără înconjur. Herdelea, în realitate, nu dorea siguranța. Mai voia să creadă că până în cele din urmă se vor îndrepta toate în bine. Curiozitatea îl ațâța, iar frica îl oprea. Închidea ochii și căuta să amâne cel puțin lovitura, dacă n-o poate ocoli, căci răul nu sosește niciodată prea târziu... Și așa,

în loc să cerceteze la obârșie unde ar fi putut găsi tot ce-l ro-dea, bătea adeseori drumul Armadiei încodînd mereu pe Ghîță Pop de la care știa că nu poate culege nimic sigur.

Umblînd zadarnic pe la Ghîță Pop, într-o după amiază frumoasă, notarul Stoessel din Jidovița îl strigă pe fereastră să-i dea o citație sosită de vreo trei zile și pe care n-a avut ocazia să i-o trîmîtă acasă. Herdelea pâlî. „S-a spart buba!” își zise dînsul, încredîntat că citația e în legătură cu afacerea judecătorului.

Maí uluít fu însă vîzînd că e vorba de o nouă complicație. Era pîrât să plătească o sumă însemnată firmei Bernsteín din Bistrița de la care cumpărase acum trei ani mobila de salon în rate lunare de câte douăzeci de coroane. Herdelea nu fusese de părere să-și maí îngreueze leafa cu asemenea datorii zadarnice, maí ales că avea regulat rețineri pentru alte avansuri și încurcături pe urma căror creditori încasau ce li se cuve-neea dírect de la percepție. El zísese că, precum au stat fără salon atîția ani de zile, ar maí putea sta pînă se vor maí ușura puțin. Dar fetele atîta l-au cícálít încât a trebuit să recunoască în cele din urmă că au dreptate și că e nevoie de o odaie maí drăguță unde să poată primí pe viitorii pețitori... Vreo doi ani de zile a și plătit ratele la vreme, căci Laura, de frícă să nu rămîna iar fără salon, nu lăsase nicíodată să se adune maí mult de două-trei și se ducea chíar ea să pună banii la poștă. De când a íntervenít însă bobota măríțișului, Laura nu s-a maí ín-teresat, iar bătrînul, avînd destule alte cheltuieli urgente, și-a zís că jidanul poate să maí aștepte și a ascuns somațiile ce-i veneau în fíecare lună tot maí amenínțătoare, ca să nu le vadă fetele și să-i aprîndă paie în cap. Pe urmă, după ce se adunară multe rate, își găsi scuza că nu poate plăti o sumă așa de mare, și că va aranja lucrurile după nunta Laurei, când va maí scăpa de greutate... Acuma íată că firma a píerdut rîbdarea și-i cere să achíte ímedíat atît ratele din urmă, cît și pe cele viitoare, conform contractului, peste trei sute de coroane.

— Trei sute de coroane! murmură Herdelea cu un surîs

desperat. Și tocmai azi, în preajma nunții!

Până acasă cumpăni bine toată nenorocirea. Că nu poate plăti acum asemenea sumă, era sigur. Vasăzică trebuie să se silească mai ales să câștige timp până după nunta fetei. De aici are să pornească cu socotelile... Întâi și întâi n-are să arate acasă citația și nici să pomenească despre judecată, spre a evita certurile, lacrimile, blestemele și spaîma familiei. Toate are să le descurce el liniștit, fără zvâcniri zgomotoase. Din nefericire, termenul judecării e înainte de Paște. Asta-i mai greu. Dar fiindcă tot nu poate plăti și nici n-are altă apărare, afară de sărăcie, de ce s-ar mai duce la judecată. Lasă să-l condamne. Polița tot nu cunoaște amănări. Pe urmă se va învoi el cu avocatul firmei cumva, poate acoperind cheltuielile de judecată și reluând ratele... Până atunci trec sărbătorile, trece nunta Laurei și se mai simplifică lucrurile...

Intră acasă vesel, ca și când ar fi câștigat la loterie. Deși citația îl ardea în buzunar, luă pe dascălița de mijloc, o învățată de câteva ori tinerește și o pupă țocăind pe amândoi obraji, stârnind râsul fetelor și indignarea doamnei Herdelea care, smulgându-se din brațele lui, îl ocări:

— Ho, nebunule!... Nu ți-i rușine, om bătrân și fără minte, măcar de copiii ăștia care te văd și te judecă!

Cum neplăcerile nu vin niciodată singure, în prezîua judecării, pe înserate, tocmai când se așteptau mai puțin și chiar vorbeau de cât se jertfește bîetul băiat într-o slujbă îngrată pentru ambițiile unui poet, iată că se deschide ușa și apare însuși Titu, zâmbitor aducând și poșta din Jidovița împreună cu o circulară prin care Herdelea era înștiințat că inspectorul Cernatony, protectorul lui, a trecut la pensie și că, până la numirea titularului, a fost însărcinat subinspectorul Horvat să-i țină locul. „Se vede că s-au îngrămădit numai pe capul meu toate nenorocirile!“ se gândi Herdelea posomorât.

Titu ponegrî din răspuțerî pe „jidanul din Gargalău“ care umbla să-l facă unealta lui întru apăsarea românilor din comună și se declară fericit c-a scăpat teafăr din cuibul ace-

la de străini unde la fiecare pas trebuia să îndure jigniri în sentimentele lui cele mai sfinte. Dăscălița și fetele îl lăudară că bine a făcut de n-a mai stat în serviciul unui renegat nesimțitor. Învățătorul înțelegea însă numai atât, că tânărul a fost concediat și a rămas iar fără pâine, ceea ce însemna o greutate mai mult pe capul lui cărunțit de necazuri, tocmai acum când grijile au început să-l copleșească mai rău. Mai dureroasă era totuși știrea despre retragerea bătrânului Cernatony, căci ridica la orizont amenințarea întregii lui cariere dăscălești. Cernatony a fost om de suflet și a trecut multe cu vederea; Horvat, urmașul lui, însă e un ungar furios care și până acuma a încercat să-i facă zile fripte, veșnic nemulțumit că copiii din Pripas nu vorbesc ungurește.

Anevoie a putut închide ochii Herdelea în noaptea aceea. Grijile îl năpădeau ca niște stafii mânioase, îl împresurau și-l chinuiau. Somnul sănătos al celorlalți parcă îi mărea suferința. Cumplit e să-ți porți singur crucea, fără măcar să te poți mângâia împărțind durerea cu cei dîmprejur, cu cei ce sunt așa de aproape și totuși nu pricep nimic... Poate niciodată povara vieții n-a simțit-o mai apăsătoare și viitorul mai întunecat...

Dîmîneața porni spre Armadia, nu ca să se prezinte la proces, ci să fie pe-acolo, să afle cel puțin ce se urzește împotriva lui. Titu îl însoți până la Jidovița, unde se oprî să zică bună ziua cunoscuților și prietenilor pe care nu i-a văzut de aproape două luni, dându-i întâlnire la prânz la berăria Rahova. Învățătorul se învârti prin Armadia, nerăbdător, întră la Banca Someșană, trecu pe la doctorul Filipoiu, care avea să fie nașul Laurei și cu care mai vorbira despre amănuntele nunții. Titu n-avu norocul să găsească pe Roza Lang și astfel sosi curând și el în Armadia; îi veni nenorocita idee să facă o vizită Lucreției Dragu și fu primit foarte rece, deoarece domnișoara era acum în vorbă serioasă cu profesorul Oprea. Mai hoianari prin tâgușor, supărat din pricina Lucreției, iar spre amiază, nemaivând ce face, se îndreptă spre berărie, unde găsi pe tatăl său la o masă, singur, cu o bere dinainte, mohorât. Tânărul începu să-i bată

capul cu pășaniiile lui din Gargalău și să-î declame patetic despre menirea lui, despre planurile lui și despre revelația ce a avut-o în fața primejdiei ungurești. Herdelea tăcu multă vreme abătut, apoi văzând că Titu nu mai încetează, îl întrerupse cu o imputare dureroasă:

— Tu parcă trăiești în altă lume, dragul tatii!... Tu alergi după visuri și nu bagi de seamă că realitatea ne sugrumă, gata-gata să ne doboare!

Titu rămase o clipă cu gura căscată și, nesimțind amărăciunea din vorbele bătrânului, urmă cu un gest larg, mareț:

— Dumneata niciodată n-ai înțeles avânturile generoase!

Și în gând mai adăugă: „Nu degeaba sunt unii oameni prin Armadia care spun că tata e cam renegat... Cam au ei dreptate, cum se vede!”

— Dar nici tu n-ai înțeles greutatea noastră, cu toate că acum ești om în toată firea și ar trebui să fii cât de cât sprijinul meu și al familiei, zise Herdelea cu aceeași dojană în glas.

— Ce înseamnă grijile noastre mărunte față de nevoile cele mari ale neamului! strigă Titu cu gura plină. Nu e român, tată, cel ce pune interesele personale mai presus de cele obștești!

Învățătorul zâmbi trist și, în vreme ce tânărul își dezvolta ideile naționale, se gândi că tot așa a fost odinioară și dânsul, demult, până ce n-a știut ce sunt sarcinile vieții, până ce nu a dat piept cu lumea. Deșteptarea a fost crâncenă. Visurile s-au spulberat mai repede ca închipuirea și în locul lor s-a pomenit cu lupta istovitoare pentru ziua de mâine. Și, vorbind parcă cu sine însuși sau cu amintirea trecutului îndepărtat, rosti domol:

— Ce bine ar fi dacă viața s-ar potrivi cu visurile, dacă omul ar putea trăi din visuri!

În berărie era puțină lume. Doar câțiva profesori, care scăpaseră mai devreme de la liceu, și vreo doi funcționari de la Banca Someșană. Toți întrebară pe Herdelea când e nunta domnișoarei Laura și nu-l scoteau din „socrule” și din felicitări zgomotoase. „Atâta mulțumire aș fi avut și eu, și acumă îat-o

înecată într-un potop de nenorociri! se gândea învățătorul căutând să răspundă cât mai vesel. Se vede că așa mi-a fost mie scris, să nu am în viață nici o bucurie deplină!“

În prag se ivi deodată judecătorul, întovărășit de un avocat ungur din Bistrița, reprezentantul casei Bernstein. Cum îl zări, Herdelea tresări, se făcu ca ceara și, fără să vrea, bătu în masă cu paharul gol, murmurând:

— Chelner, plata!

— Mai stai, tată, ce Dumnezeu, că doar nu arde! zise Titu surprins că tatăl său vrea să plece tocmai când începe să vie lume mai bună.

Judecătorul își roti privirea prin sală, văzu pe Herdelea și avu un gest de neplăcere pe care acesta îl prinse, deși numai cu coada ochiului. Pe urmă se așeză la o masă aproape, tocmai în fata învățătorului, continuând a se întreține cu avocatul care nu se sînchisea de nimeni, cufundat cum era să-și explice ceva. Herdelea nu îndrăznea să ridice ochii, dar simțea că privirea judecătorului îl sfredelește. Nemaiputând-o suferi, își luă inima în dinți și se uită drept în ochii vrăjmași, plecând apoi capul în semn de salutare. Judecătorul nu răspunse, ci-l măsură cu aceeași căutătură rece.

Și pe când dânsul se perpelea astfel, Titu, cu glas mai scăzut, îi sporovăia de poporul nostru, de idealul suprem, de chemarea imperioasă... Vorbele lui răsunau în urechile bătrânului ca un bâzâit obositor.

Peste câteva minute judecătorul puse ușor mâna pe brațul avocatului, ca să-l întrerupă, și apoi îi zise brusc lui Herdelea, cu o voce moale, dar pe atât mai pătrunzătoare:

— Știi că știu tot, domnule Herdelea! Tot! Absolut tot!

— Cum? întrebă învățătorul năucit de spaimă.

— Ia, te rog, nu te mai prefac! Din capul locului am bănuît că numai opera dumitale poate să fie... Ei, acuma știu că nu m-am înșelat în bănuiala mea... Fiește, nu face nimic. Eu te onoram cu prietenia mea, pe când dumneata mă calomniai la ministru și umblai să-mi zdrobești cariera. A, desigur, nu face

nímíc... Dar nu înțeleg de ce ai fost laș și m-ai mințit când te-am întrebat deunăzi? Atâta curaj puteai să ai și dumneata!

— Domnule judecător, trebuie să știți... vă rog... O explicație sinceră, negreșit că va... Căci nu se poate astfel să... Vă rog foarte mult! bâlbâi Herdelea foarte umil gândindu-se să se apropie cu scaunul de masa judecătorului și să-î ceară iertare; dar limba de-abia îi se mai mișca de frică și sub asprimea privirii în care simțea un clocot de ură.

— Lasă, lasă, nu te mai osteni! Explicațiile ai să le dai tribunalului... Sper că nu te aștepti să fii cruțat, cum nici dumneata nu m-ai cruțat pe mine! Sper! zise judecătorul cu un râs ciudat și punând iar mâna pe brațul avocatului ca să-și urmeze vorba.

Titu ascultase uluit obrăznicile judecătorului și se rușină văzând umilința și groaza tatălui său.

— Ce-î, ce s-a întâmplat? întrebă de mai multe ori, trăgându-l de mânecă, fără a primi vreun răspuns, căci bătrânul rămăsese cu ochii țintă la judecător, așteptând parcă să-î mai întâlnească privirea, să-l roage, să-î arate toată deznădejdea și teama, și să-l îmblânzească. Judecătorul însă nu-l mai luă în seamă, ca și când pentru dânsul nici n-ar mai exista un Herdelea. În schimb, după un răstimp, se întoarse avocatul și-î spuse grăbit, negustorește:

— A, domnul Herdelea!... Nici nu te văzusem... Avem ceva de vorbit împreună... De ce n-ai venit azi la proces?

Învățătorul își croi în minte un răspuns, dar, până să deschidă el gura, avocatul își reluase convorbirea cu judecătorul, mai aprinsă.

Herdelea simți o moliciune mare în tot corpul, iar vederea îi se tulbură încât îi se păru că e apucat într-un vârtej amețitor din care zadarnic se zbate să se desprindă. Auzea ca prin vis întrebările lui Titu, curioase și nerăbdătoare, „ce este, ce este?” și în același timp vorbele avocatului, topite într-o uruială întreruptă din când în când de glasul judecătorului, atât de cunoscut și atât de îngrozitor. Clătina mereu din cap cu o înfățișare desperată și cu niște ochi arși de întrebarea: „Ce vrei cu mine?”

Ce vreți? Ce vreți?” Vârtejul însă vuia neîncetat în creierii lui.

Într-un târziu apoi uruietul vorbelor avocatului încetă, judecătorul dispăru și lumea parcă reîntra în fâgașul ei obișnuit. Pe ferestrele mari, în odaia plină de miros de mâncări și băuturi, băteau fâșii largi de lumină albă primăvărată, înseninându-și sufletul. Acuma toate mesele erau ocupate. În aerul cald se ciocneau crâmpeli de convorbiri, rasete zgomotoase, strigăte flămânde și zângăniri de farfurii și de tacâmurii... Și la masa lui, lângă Titu, se așeză avocatul ungar cu o figură nepăsătoare care însă voia să pară îngrijorată și compătimitoare.

— Judecătorul e foarte supărat... Ai intrat în belea mare cu dânsul... Și e o fire căinoasă care nu iartă!

Atât Herdelea, cât și Titu încercară să vorbească, dar avocatul grăbit nu le dădu răgaz, ci continuă îndată cu altă voce:

— Pe urmă de ce n-ai venit la proces, domnule?... Foarte rău! Foarte rău! Poate c-am fi căzut la învoială cu mai puține cheltuieli... Acuma, ca să nu zici că-s om fără suflet și că fug de o înțelegere cinstită, deși sentința o am în geantă, totuși îți propun să...

Să-și sechestreze mobila, să fixeze un termen de licitație — toate numai de formă, ca să fie asigurată casa Bernsteîn că nu va pierde banii ce i se cuvîin de drept. Pe urmă la licitație se va prezenta numai el, avocatul, va cumpăra în numele firmei toată mobila pe prețul ce-i mai datorează Herdelea, fără a ridica însă nimic din casă, iar învățătorul va iscăli o poliță nouă pentru toată suma împreună cu cheltuielile de proces și de licitație.

— Ei, și ca să vezi ce inimă am, iacă, stabilim ziua sechestrului pentru după Paști, joi, să faci și dumneata sărbătorile în tihnă. Eu tot mai am joi și alte afaceri în Armadia, așa că te pot scuti de cheltuiala călătoriei mele... Termenul licitației îl vom fixa atunci... Așa! Aide, dă mâna! Ne-am înțeles, vasăzică... Aș mai zăbovi, dar după-prânz, la cincî, am o licitație în Bistrița, de la care nu pot lipsi... Vasăzică joi după Paști, pe la nouă dimineața... Din partea mea poți fi liniștit! Măcar de-ar fi căpcăunul de judecător om de înțeles ca mine... Ei, la revedere pe joi!... Dânsul

e fiul dumitale? Îmi pare foarte bine!... La revedere!...

Herdelea nici nu apucase să deschidă gura. De altfel nici nu avea ce zice, căci era doar la discreția avocatului care, dacă voia, îl putea face de rușine tocmai în ajunul nunții Laurei, vânzându-i cu toba tot din casă.

— Lasă că-î bine așa cum a zis ungurul, vorbește Titu văzând descurajarea tatălui său și înțelegând acuma zburciumările lui. Se pare om cumsecade... Cum îl cheamă, tată?

— Cum, tu nu-l cunoști pe Lendvay? zise Herdelea, adăugând apoi cu o teamă aproape copilărească: Sechestru, lăcitate... vai de capul meu! Ce-o să zică mă-ta? Ce-o să zică Laura?

— Adică, cum, ce-o să zică? strigă tânărul înflăcărat. Dar nu le-ar fi rușine să mai zică ceva?... Pentru cine ai dumneata necazurile astea acuma, dacă nu pentru ele?... Ori crezi că-s așa de proaste să nu priceapă nici atâta? Mă mir că te mai gândești la ele... Apoi parcă cine știe ce lucru mare-î un sechestru și o lăcitate de formă! Că doar ți-a spus, și de zece ori, că sunt numai de formă...

Mergând spre casă cu Titu, învățătorul își mai ușură inima povestindu-i ce întorsătură a luat plângerea lui Ion și că desigur chiar Ion l-a pârât că i-a făcut-o.

— E o canalie și Ion, fărâșe! zise Titu din ce în ce mai însuflețit, căci în afacerea aceasta el nu vedea decât că tatăl său e un martir al iubirii pentru țăranul român. Dar ce are a face, tată! Trebuie să fii mândru că suferi fiindcă ai apărut pe un român, chiar dacă românul s-a întâmplat să fie un mișel... E o faptă superbă!

— Dar tu nu-ți închipui ce urmărire grele poate să aibă! gemu bătrânul puțin mai îmbărbătat, gândindu-se la cuvintele judecătorului despre „calomnie” și „tribunal”.

— Cu cât vor fi mai grele, cu atât te vei ridica mai sus în stîmă tuturor! zise tânărul învidios că nu este el în locul învățătorului, să se poată lăuda pretutîndenî cu sacrificiile lui pentru cauza neamului.

Dăscălița și fetele, auzind de sechestru și de licitație, se așternură pe bocete și vaiete că rușinea aceasta nemaîpomenită are să distrugă norocul Laurei, fiindcă Pînța are să afle și să-î întoarcă spatele... Ca să arate cât sunt de convînse că așa are să fie, fetele nici nu mai continuară în ziua aceea lucrul la trusou, lăsând în mașina de cusut un cearșaf de plapumă aproape isprăvit, cu sumedenie de ajururi și dantele și cu monograma ei brodată frumos într-un colț. Titu se sili toată după-amiaza și toată seara să le explice că sunt proaste dacă nu vor sau nu pot să înțeleagă că e vorba numai de o formă. Femeile însă nu admiteau nici o lămurire și Laura nu se liniști decât zicându-și că ea nu va mai fi aici să-î crape obrazii de rușine când vor veni cu toba să pângărească salonașul în care și-a țesut ea visurile ei de fată... Fărăste că în asemenea atmosferă nici Herdelea și nici Titu nu mai îndrăzniră să le mai pună în curent și cu amenințările judecătorului, deși tânărul se lăudase că are să le spună tot din fir în păr.

Având acuma un suflet cu care putea vorbi de temerile ce-l apăsau, învățătorul se simți mai înviorat și mai ușurat. Până una-alta însă trebuia să vadă mai de aproape de școală, căci se putea lesne întâmpla să-î pice o vizită a subinspectorului care, după retragerea lui Cernatony, se va arăta desigur și mai zelos ca în trecut, în nădejdea că o să fie numit el inspector. De aceea mai citea, nu lipsea de la școală, ca să fie pregătit pentru orice împrejurare. Râvna aceasta de altfel îi făcea bine risipindu-î puțin gândurile mohorâte.

Într-adevăr, în ultima zi înainte de vacanțele Paștilor, se opri o caleașcă falnică în fața școlii. Era subinspectorul Horvat care înadins venise așa de târziu și pe neașteptate. Stătu în clasă vreo două ore, cercetând tot, ascultând pe toți copiii, încurcându-î numai pe ungurește și strâmbându-se urât dacă nu-l înțelegeau... În sfârșit iscăli jurnalul-program și spuse lui Herdelea, încruntat:

— Ar fi bine să te ocupi mai mult și mai serios... Îți recomand chiar să te ocupi, dacă nu vrei să ne supărăm!

Trăsura plecă cu dânsul în goană, vrând să înspecteze în aceeaşi zi şi şcolile din Jidoviţa şi din Armadia.

Herdelea, cu pălăria în mână, îşi făcu cruce când nu-l mai văzu şi murmură amărât:

— O, bată-te mânیا lui Dumnezeu, că acru mai eşti!

Oftă, dădu drumul copiilor şi porni spre casă cu capul în pământ.

— Asta-î răsplata după treizeci de ani de muncă! se gândi dânsul abătut. Numaî cincini ani... numaî cincini ani să-mi mai ajute Dumnezeu! Pe urmă ai dracului să fie toţi inspectorii din lume... Din pensioara mea voi trăi şi eu omeneste cu baba, că până atunci poate să se aşeze şi copiii, dacă o vrea Atotputernicul.

El, care-şi bătea joc de dascăliţa pentru că bolborosea mereu rugăciunii, acuma, când nevoile şi neplăcerile se ţineau de dânsul ca scaiul de oaie, îşi pune toată nădejdea în puterea cerească şi-şi întărea inima înălţându-şi cugetul fierbinte şi umilit spre Dumnezeu.

Seara, după cină, pe când Herdelea povestea amănunţit vizita subinspectorului, se pomeniră în casă cu Ion, cu o înfăţişare foarte fericită, răspândind parcă numaî bucurie în jurul lui. Familia învăţătorului rămase trăsniată de îndrăzneala aceasta. Titu, încetul cu încetul, spusese totuşi surorilor lui şi apoi mamei cum a trădat Ion pe Herdelea şi că urmarea poate să fie o mare nenorocire. Aceasta, precum şi purtarea flăcăului în vremea din urmă, făcuse ca acuma să fie privit drept cel mai netrebnic om din sat. Astfel, fără a-î răspunde la bună seara, dascăliţa, tremurând de mânie şi scăpărând scântei din ochi, se năpusti asupra lui:

— Gros obraz ai, becisnicule, dacă, după ticăloşii pe care le-ai făcut învăţătorului, mai îndrăzneşti să ne treci pragul!

Ion însă nu se sfii deloc şi zise liniştit şi supus, dar cu aceeaşi faţă mulţumită:

— Amu iertaţi-mă!... Zău, doamnă, iertaţi-mă!...

— Apoi da, acuma să te iertăm după ce ţi-ai bătut joc de noi cum ţi-a plăcut! strigă doamna Herdelea. Cât te-am ajutat

noi și te-am ogoit, nu-î vrednic capul tău. Iar drept mulțumire te-ai dus și ne-ai vândut ca luda!

— Ce-a fost a trecut, vorbi flăcăul iarăși mai cald. A trecut... Toate au trecut... Câte-am pățit și-am pătimit eu, numai Dumnezeu le știe... Am greșit, văd bine, dar...

— Greșeala ta însă poate să mă bage pe mine în temniță și să-mi pierd tot rodul muncii de treizeci de ani! îl întrerupse învățătorul care, mai moale ca toți, se și îmblânzise puțin.

— Ai să vezi dumneata cum oi îndrepta eu tot ce-am stricat... Nu-ți fie frică, domnule învățător! Am să stau eu în temniță oricât, un an, zece, dar dumitale n-are să ți se smintească nici un fir de păr! Credeți-mă și pe mine astă dată!... Că azi sunt și eu fericit, domnule învățător! Amu am pământ, am de toate... Amu numai sănătate să-mi dea Domnul!

— Să-ți fie de bine! murmură iar Herdelea mai rece, amintindu-și că învoiala dintre Ion și Vasile s-a făcut în urma intervenției lui Belciug.

Flăcăul întoarse ochii pe rând spre fiecare din casă parc-ar fi cerut ajutor, dar toți tăceau întunecați. După o pauză încurcată, tot el trebuî să reînceapă:

— Apoi uite de ce-am venit amu, domnule învățător și doamnă!... Am venit să vă spun că nu mă mișc de-aici până nu-mi fagăduiți să mă cununați dumneavoastră!

Toată familia protestă într-un singur glas, deși toți fură mișcați de rugămintea ticălosului. Titu, care până atunci se făcuse că citește spre a nu fi nevoit să vadă pe trădătorul lor, acuma ridică puțin nasul, se uită la dânsul și se miră cât era de schîmbat la față. Părea mai smead și mai hotărât. Pielea i se lîpea și lucea pe umerii obrazilor, iar în ochi avea o lumină mândră de biruitor.

Herdelea se codi îndelung, că nașitul înseamnă cheltuială mare, că tocmai și el are sarcini multe cu nunta domnișoarei, că de ce nu-l cunună popa... Dar Ion se jură că mai bine strică toată învoiala, decât să se gândească la alți nași, îl încredință că nu trebuie să cheltuiască nici un ban și

în sfârșit stăruí atât de mult și atât de călduros încât învățătorul fu nevoít să primească:

— Bîne, loane, bîne... S-o facem și pe asta, că multe am mai făcut noi pentru tine și de puțină recunoștință am avut parte... Dar poate de aci încolo să fim mai norocoși!

Ion, plecând, sărută mâna, întâi domnului și-apoi doamnei, ceea ce îndemnă pe dascălita să zică mai potolită:

— E mare ticălos, dar cel puțin are inimă bună, săracul!

6

Títu iar pășea ca odinioară: umbla după Roza și n-o putea întâlni. Doar că azi parcă nu mai era atât de nerăbdător ca atunci. Acuma avea o emoție stranie care-l făcea să nu se prăpădească cu firea pentru a o vedea.

Dorea chiar s-o nîmerească, de s-ar putea, într-o clipă când să fie și Lang acasă, sau oricine, numai să nu fie îndată singurí.

A doua zi după vizita subinspectorului, Títu porní din nou spre Jídrovița și bătu la ușa în fața căreia îi tremurase inima de fericire de atâtea orí. Găsi pe Roza singură, plângând, într-un halat murdar de stambă, cu părul vâlvoi. „Asta să fie femeia pe care am iubit-o cu atâta patimă acum abia două luni?“ se gândí dânsul, sărutându-í mâna foarte jenat.

Stătu încurcat câteva clipe, iar femeia plânse mai cu foc, parcă, revărsându-și durerea în fața lui, ar fi căutat să-í trezească mai multă compătimire. Títu însă nu vedea decât o schímonosire a gurii pe care a sărutat-o, și-și zicea întruna uluít: „Și ce frumoasă mi se părea atunci!“

Apoi doamna Lang îi spuse prîntre șiroaie de lacrimi că ea e cea mai nenorocită ființă pe lume fiindcă, după toate celelalte, acuma a rămas și pe drumurí. Subinspectorul Horvat a sosít ieri din senin și, ducându-se la școală, n-a găsit acolo pe Lang care sforăia acasă, deoarece venise dimineața de la un chef din Armadia. A trimís după el și l-a așteptat aproape un ceas până ce l-a deșteptat ea și l-a momít să se îmbrace și să plece

la datoríe. Dar cum l-a văzut, subínspectorul l-a și mírosít că-í beat și níci nu l-a maí lăsat să íntre în clasă, cí l-a ízgonít spunându-í să se consídere suspendat și să se bucure dacā nu va propune mínísterului să-l índepărteze pentru totdeauna dín ínvățământ.

— Ce-o să ne facem acuma! urlă Roza frângându-și mâíníle. Unde să ne ducem? Și bíetul Lang... bíetul Lang! Dumneata știí ce suflet nobíl are și cât e de bun!... N-a zís nímic, nu s-a plăns nímanuí, dar eu vād cum suferā... O, Doamne, Doamne! Spune dumneata dacā asta e dreptate!

Í zícea „dumneata“ și Títu símțea că așa se cuvenea și parcā se bucura că lucruríle au luat întorsătura aceasta. Í spuse câteva cuvínțe banale de încurajare și vorbínd se gândea: „A murít o femeie!... S-a stíns o íubíre în sufletul meu... Sau poate că níci n-a fost íubíre? De-ar fí fost adevărată, moartea eí m-ar durea... Nu, nu, n-a fost íubíre... Un foc de paíe... N-am íubít-o și nu m-a íubít, și cu toate acestea ne-am strâns în brațe, ne-am jurat credínță, ne-am mínțít... Rídícol! Rídícol! Rídícol!“

Í venea chíar să-í trâtească și eí cuvântul acesta, drept mângâiere. Numái sosírea lui Lang í-a scăpat dín sítuăția care í se părea maí mult plícticoasă decât trístă. Lang era beat și zâmbea ca un fílozof care a găsít taína ferícíríi:

— Aí auzít ce mí-a făcut măgarul?... Ha, ha, și crede el că m-a turtít pe míne!... El, pe míne!... Ce ídíot!... Bah, un hoț, o canalíe, un mízerabíl!... gata! Nu-í pot face onoarea níci să-l ínjur!... Rozíca, maí e cumva vreun strop de rachíu? Aíde, dā-ne un pāhārel!... Vívat, Títule! Trāíascā víctímele, jos călāí!

Când spuse Títu acasă ce-a pățít Lang, doamna Herdelea zíse cu díspreț:

— El ca el, vaí de zílele lui... Dar ea-í o blestemată fără pereche... Dacā a fost ea în stare să se ținā până și cu practícantul notarului... Țí-e și scārbā!

Títu se roși ca și când í-ar fí șfíchiuít obrajíi cu un bící de foc: „Vasāzícā în vreme ce eu o purtam în suflet și în vísurí, ea...“

În ziua când vení avocatul Lendvay cu sechestrul, fetele și doamna Herdelea, ca să nu fíe obligate a vedea asemenea umílință, plecară în Armadía la doamna Fílípoiu să se sfátuiască asupra ultímelor amănunte privitoare la nunta Laureí și să ía de la típografie ínvítațíile típărite pe hârtie sídefată, să le trímítă dín vreme tuturor. Avocatul, de altfel, íspráví toată aface-rea în câteva mínute, încât Títu se prăpádí de răs seara, când femeíle se ínapoíará dín Armadía frânte de oboseală.

Ínfrígurarea nunțíí stăpânea de-acuma toată casa... Rochía de míreasă era gata. O lucrase însăși Laura și o făcuse o mínunățíe. Íncercând-o ultíma oară, ínaínte de-a o pune în dulap până în clípa cea mare, toată famíliá a ízbucnít în aplauze de admirație, atât era Laura de frumoasă într-ínsa... Tot salonul era alandala de rufele mírosínd a nou, de rochííle și haínele ímprăștiate pe toate móbilele și prín toate colțuríle.

Cu trei zile ínaínte sosí George Píntea și trase la hotel în Armadía, dar stând de dímineața până seara în Prípas, neclín-tít de lângă Laura. Amândoi erau foarte míșcați și vorbeau cu o plăcere amestecată cu groază de ceremonííle care le vor da dreptul să nu-și maí ascundă íubírea în fața nímanuí.

Laura slăbíse puțin, dar așa íí ședea mult maí bine, índeo-sebí cu ochíí veșnic umezí și strălucítóri de o nerăbdare nelámurítă. Acuma toate índoíelíle í se părea c-au părăsít-o și se símțea mulțumítă vâzând pe Píntea alături de ea. Íí tremura íníma ca sub o mângâíere blândă. „Mí-e drag! se gândeá dânsa índuíoșată. Sărăcuțul! Și cum nu-l puteam suferí odínioară! Mare neroadá am fost!”

Ghíghí, bágând de seamă că-í face plăcere, íí repeta íntru-na că o ínvídiáză.

— Spuí adevărat, Ghíghítă?... Crezí tu că voi fí ferícítă?

— O, cât aș vrea să fíu în locul tău! mínțea Ghíghí care, în sufletul eí, nu ínțelegéa cum poate să ía o fată frumoasă și rară ca Laura pe un omuleț care nu ștíe nící măcar să danseze ca lumea.

Pîntea era foarte galant și aducea mereu mai ales bomboane, fiindcă Laura le împărțea cu el, după ce mușca din fiecare cu gurița ei, încât îndrăgostitul mire se jura că n-a mai gustat niciodată asemenea bunătăți. În ajunul nunții însă George veni cu niște daruri care îi uimira pe toți: un inel cu un briliant împresurat cu rubine ca niște vârfuri de ace de foc, cercei de aur cu stropi de diamante, și un colan de platina cu o cruciuliță de aur având la fiecare capăt câte-o steluță de smaragd.

— Pupă-l! strigă învățătorul văzând bogățiile acestea strălucitoare, iar cum Laura, zăpăcită de bucurie, stătea ținută locului, o luă de mână și îi făcu vânt în brațele mirelui, îndemnând-o cu însuflețire: Pupă-l, Laura, n-auzi?... Pupă-l!

În dimineața cununiei sosiră părinții lui George și frații lui mai mici, Marcu și Vasile. Ceilalți, fiind împrăștiați prea departe prin lume, n-au putut veni, dar toți au trimis telegrame de felicitări pe care Bălan de la poșta din Armadia avea grijă să le transmită îndată la Pripas prin curierii ocazionali. Amândoi frații mirelui îndrăgira pe Laura și făcură curte Ghîghîței, încât ea îi găsea mult mai drăguți ca pe George.

În fața cuscrilor, care de altminteri nu veniseră cu mâna goală, Herdelea oferă tinerilor „din partea bătrânilor“ un serviciu de cafea cu lapte, modest și frumos. Tot atunci Titu dăruie lui George o tabacheră de piele de crocodil, cumpărată din banii lui.

— Eu vă dau ceva ce n-o să vă dea nimeni, căci toți se gândesc numai la mireasă... Ei bine, eu m-am gândit la mire, fiindcă mie-măi drag ca mireasa! vorbi dansul mângâind pe Laura.

Ghîghî se porni pe plâns văzând că numai ea n-are ce să le ofere, până ce noul ei curtezan și cumnat Marcu îi spuse că, dimpotrivă, ea poate să le dăruiască lucrul cel mai de preț și anume câte o sărutare miresei și mirelui, sau, dacă i-e rușine, poate să le dea pe amândouă miresei care însă să fie obligată a transmite una mirelui. În Jidovița, notarul Stoessel primii pe distinșii nuntași cu toate onorurile, oficiind mai patetic formele cununiei civile. La sfârșit își îngăduie să ție și un mic discurs

în care spuse că e fericit c-a avut cîntea să împreune cu articole de lege două inimi atît de tînere și plîne de speranțe.

Cununia fiind într-o duminică, biserica cu două turnuri din Armadia se umplu de oameni care nu se mai săturau laudând frumusețea și gingășia Laurei, dar și înfățișarea simpatică a lui George. Rochia miresei stârni entuziasmul cunoscătoarelor. Toate prietenele ei erau în păr, împreună cu mamele învidioase, dar mai mișcate păreau Elvira Filipoiu și Lenica Spătaru, ele fiind și domnișoare de onoare.

Șase preoți, între ei și Belciug pe care Herdelea îl poftise înadîns ca să nu mai observe și armadienii neînțelegerile lor, în frunte cu protopopul bătrîn, le binecuvîntară legătura, iar corul studenților cîntă parcă mai mișcător ca întotdeauna. Când protopopul le puse întrebarea solemnă, mirele răspunse cu un glas falnic de răsună biserică; mireasa însă rosti un „da” atît de mîtitel și de tímîd, parcă i-ar fi fost rușine să n-o audă lumea. În clipa aceea doamna Herdelea nu se mai putu stăpîni și izbucni într-un hohot de plîns, ceea ce înduioșă pe toți și făcu chiar pe Laura să lăcrimeze puțin, ca să se adeverească vorba că nu s-a pomenit mireasă care să nu plîngă puțin.

Nunta fu serbată la berăria Rahova, în sala de la etaj pe care berarul o împodobise feeric și unde se adună toată domniștea din Armadia și împrejurimi. Mireasa zăbovi puțin pînă se schimbă într-o elegantă toaletă de călătorie, culoare cafenie, și o pălărioară foarte drăgălașă, căci era hotărât ca, îndată după cununie, tinerii căsătorii să plece spre parohia lui George, dar cu un înconjur care să dureze cel puțin o săptămână, săptămîna de miere... Aici primîră felicitările zgomotoase în cursul cărora Laura se roși pînă-n vârful nasului, deoarece domniștea mai îndrăzneți îi doreau îndeosebi odrasle numeroase. La masă de-abia atînsesă mîncările și băuturile. De altfel muzica faimosului Goghi din Bistrița le sporea amîndurora emoția.

Apoi George șopti ceva Laurei și amîndoi se ridicară. Lăutarii întonară un marș nupțial care-i petrecu pînă jos în stradă unde îi aștepta cea mai bună trăsură din Armadia, să-i

ducă la Bistrița, iar de-acolo să-și continue călătoria cu trenul.

Doamna Herdelea îmbrățișă lung pe Laura, înmuindu-se reciproc în lacrimi. Fiindcă Ghíghí plânsese câte puțin toată ziua, acum izbuti s-o sărute fără bocete, deși tremura de durere. Despărțirile ținură vreun sfert de ceas, urmând la rând Herdelea și Títu, apoi familia Píntea de Laura, apoi familia Herdelea de George, apoi George de părinții și frații lui... Și tot timpul țiganii cântau marșul nupțial, pe când sus, în ferestre, invitații priveau curioși și mișcați, iar jos, în stradă, o mulțime de lume căsca gura și asculta muzica.

În sfârșit mirii se suiră în trăsură și vizitiul dădu bici cailor. Batiste multe fâlfâiră în vânt, noi valuri de lacrimi se revărsară.

— Drum bun!... Să ne scrieți!... De pretutînden!... Negreșit!... Adio!...

Trăsura se depărtă și se micșoră repede. Într-însa o batistă mică albă flutura neobosită, ca o aripă speriată. Pe urmă șoseaua îngھیți și trăsura și batista... Rudele se întoarseră la masafiri... Începură toasturile, urmară glumele și veselía până ce deodată muzica atacă un vals lín, legănat, care ademeni tineretul... Mândru și înduioșat, Herdelea umbra mereu de icicolo, ciocnind cu unii, zâmbind cu alții, căutând să vadă pe toți mulțumii. El era azi omul cel mai fericit de pe pământ. Zíua de mâine cine știe ce-o mai aduce. Grijiile și necazurile sunt veșnice, pe când fericierea e atât de nestatornică...

În vremea aceasta însă trăsura cu tinerii căsătorii alerga grăbită, trecu iute prin Jídrovita și se îndreptă spre Prípas. Laura ședea buimăcită, cu ochii drept înainte, neîndrăznind să se uite la „bărbatul“ ei. Inima í se topea într-o tristețe nelămurită. Vedea cum rămân în urmă râpíle, lívezíle, lanurile, păduríle, dealurile care au fost martorii tinererii ei, care í-au fost atât de dragi și pe care îi părăsește acuma poate pentru totdeauna. Tot hotarul se legăna și parcă-í zicea adio, mut și totuși înțeleghător... George í se părea mai străin ca oricând și se mira cum pleacă ea alături de un străin într-o lume străină și necunoscută, lăsând aici lumea care o íubea și pe care o íubea. Prin mînte í fulgera

întrebarea înfricoșată: „Cine-î străinul acesta?”

În Pripas oprî trăsura în fața casei părintești. Coborî și făcu câțiva pași în ogradă, privînd însetată pereții albi cu ferestrele speriate și coperișul cârpit ici-colo cu șindrîlă nouă, ca și când ar fi vrut să ducă cu sine măcar clădirea în lumina ochilor. Căinele casei se gudură la picioarele ei și-î lînse vârful pantofilor, parcă ar fi simțit că pleacă departe aceea care nu uita niciodată să-î arunce de mâncare. Laura îl mîngăie ca pe un prieten și șopti cu genele umede:

— Adio, Hector, adio... Acuma plec...

Apoi trăsura porni înaintea. Peste câteva clipe casa nu se mai vedea. În porți țărani cunoscuți se uitau mirați după domnișoara care se duce cine știe unde, scoteau pălăria și rosteau urări pe care ea nu le auzea...

În dealul de unde drumul coboară spre Săscuța, Laura întoarse capul să mai vadă o dată satul ei împraștiat între dealuri, ascuns sub o pânză străvezie de fum albăstrui. Apoi își îndreptă privirile numai înaintea... Șoseaua albă, șerpuitoare, se zvârcolea sub picioarele cailor.

Ochii Laurei erau plini de lacrimi și sufletul ei atât de încărcat încât îi venea să strige ajutor sau să sară jos din trăsura care o smulgea din lumea tinereții... Atunci însă simți cum îi cuprinde mijlocul un braț ocrotitor și atingerea aceasta i se păru blândă ca o alinare și ca o tovărășie în singurătatea ce o înconjură. Întoarse fața spre George, în ochii căruia văzu lîmpede iubirea vie ce-î risipi deodată toate îndoielile. Pe buzele ei înflori un zâmbet în vreme ce lacrimile aninate în gene îi picurau pe obraji îmbujorași.

— Te iubesc! murmură bărbatul, strângându-i mai puternic mijlocul.

Cuvântul răscolí adânc sufletul Laurei. Se lípi de umărul lui George, dându-și seama acuma că vorba lui e în stare să-î vrăjească o lume nouă, tot atât de dragă și poate mai bună decât aceea care a rămas în urmă. Și buzele ei răspuseră încrezătoare:

— Te iubesc!

8

Din clipa când Vasile Baciu, în fața peștitoarelor, îi făgăduise tot, Ion fu cuprins de o adevărată beție de fericire și de încredere. Era atât de plin de sine însuși încât se gândea numai la pământurile lui, plănuia cum să le muncească mai bine, cum să lăzuască un petic de pădure, și habar nu mai avea nici de Vasile și mai ales de Ana, parcă ea n-ar fi ținut de zestre... Doar când îi pomenea numele cineva, își aducea aminte că și ea mai este pe lume, și se încrunta ușor.

În schimb Ana nu se gândea decât la dânsul. Uitate erau rușinea și bătăile și suferințele. Ea nu știa nici de planuri, nici de viclesuguri... Sufletul ei dornic de iubire aștepta împlinirea visului ca o mântuire și gura ei șoptea numele lui cu aceeași nerăbdare plăcută ca și în nopțile bune de odinioară.

Nunta ținută trei zile, după obicei... Sâmbătă porni tot alaiul, în căruțe, la notar, în Jidovița. În frunte călăreții pocneau mereu din pistoale, pe când în căruța întâi lăutarii își frângeau degetele cântând și totuși nu se auzea decât grohăitul gordunei. Apoi venea o căruță cu mirii și cu druștele, apoi o brișcă cu nașii având pe obraz gravitatea cerută de împrejurări, apoi altă căruță cu părinții mirilor și câteva fețe mai spălate, în mijlocul cărora Zenobia era cea mai zgomotoasă, apoi altele încărcate cu flăcăi și fete ce chiuiău și se zbenguiau.

De-abia acum înțelese Ion că împreună cu pământul trebuie să primească și pe Ana și că, fără ea, n-ar fi dobândit niciodată averea. Nu mai schimbăse cu ea nici o vorbă de câteva luni. I se părea o străină și nu-i venea să creadă că în pânțelele ei se plămădește o ființă din sângele lui... O privea și se mira c-a putut el săruta și îmbrățișa pe fata aceasta uscată, cu ochii pierduți în cap de plâns, cu obrazii gălbejiți, cu pete cenușii, și care, împopoțonată cum era astăzi, părea și mai urâtă. În aceeași vreme genunchii lui atingeau genunchii Floricăi, pe care Ana și-o alesese drușcă cu Margareta lui Cosma Ciocănaș.

Florica era aprinsă în obraji, cu buzele roșii, umede și pline, cu ochii albaștri și limpezi ca cerul de vară și avea în toată înfățișarea o veselie sănătoasă pe care se silea și nu izbutea s-o ascundă. Ion își aduse aminte cum a strâns-o în brațe astătoamnă și mai înainte, cât i-a fost de dragă și cum i-a făgăduit c-o va lua de nevastă. Îi era rușine că acuma se însoară cu alta și de rușine îl bufnea un râs prostesc și nu-și putea lua ochii de la Florica. Privirea lui stăruitoare pe fată o zăpăcea și o făcea să vorbească mereu, foarte grăbită și aproape înfricoșată, ba cu mîreasa care lăcrima de fericire, ba cu Margareta care era bosumflată, ca totdeauna când se mărita vreo fată din sat, deoarece își zicea că mîrele ar fi luat-o pe ea, dacă nu l-ar fi ademenit altele.

După ce îi însemnă în registru și le citi pe ungurește cele cuvenite, notarul aruncă ochii spre pantecele mîresei, zâmbi și zise neoficial:

— Văd că v-ați grăbit... Nu face nimic, să fie cu noroc!

Ion răsă cu poftă, ca și ceilalți bărbați, dar îndată își luă seama și, părându-i-se că notarul a vrut să-și bată joc de urățenia Anei, se uită repede la Florica ce stătea cu ochii în pământ, stăpânindu-se anevoie să nu izbucnească într-un râs zburdalnic. Coborând din cancelarie și pe când în curte trosneau pistoalele, Ion se gândi deodată: „Adică ce ar fi oare dacă aș lua pe Florica și am fugi amândoi în lume, să scap de urățenia asta?”

Dar tot atât de repede îi veni în minte pământurile și adăugă în sine cu dispreț: „Și să rămân tot calic... pentru o muiere!... Apoi să nu mă trăsnească Dumnezeu din senin?”

Belciug, nădăduind mereu într-un dar mare pentru biserica cea nouă, făcu o slujbă frumoasă ca la domni, deși faptul că cununau soții Herdelea îi cam ciuntise încrederea. Lui Ion i se păru că și popa s-a uitat batjocoritor la Ana, ceea ce iar îi răscolî în inimă dragostea cu Florica.

Ospățul era la socrul cel mic. Câteva vedre de rachiu îndulcit răscolîră curând veselă oaspeților. Urările și chiuiturile se încruciau și se ciocneau în aerul îngroșat de mirosuri grele.

Vasíle Bacíu se îmbătă cel dintâi, încântat că í s-a împlínít planul, strígând întruna gínerelui său cu un glas cíudat și trágând šíret cu ochíul:

— Lasă că-țí dau eu ție pământ... N-ai grijă... Íțí dau, íțí dau!...

Starostele nuńtíí, Macedon Cercetașu, vorbea numai în versurí, cum șade bíne unuí staroste ísteț, amestecând însă în toate neprețuítele luí comenzi mílítărești... În casă, în tíndă, în ogradă jucătorií asudau, láutaríí íși alungau oboseala cu rachíu... Bucătă-reasa mare, mama Florícái, suflecată până-n genunchí și cu un línguroí uriaș în mână, umbla príntré mesele încărcate, láudându-și mândăríle și chíuínd la întrecere cu Zenobía care, de mândră că era soacră mare, se îmbătase tun. Nașíí veníră la ospăț împreună cu Títu și Ghíghí, și vorbíră mult despre Laura cu fruntașíí ce-í înconjurau, cíocnítnd totuși în sănătatea mírílor și spunând tuturor că tíneríí sunt foarte potrvítí și o să trăiască bíne.

Pe la míezul noptíí urma să joace pe baní míreasa. Fííndcă Ana, cu sarcína eí, s-ar fí ostenít prea tare, íí ínu locul drușca íntâi, adícă Floríca. Mírele o ínvártí de câteva orí voínícește și apoi aruncă un zlot de argítnt în strachína ínflorítă. Herdelea scoase o hártíe de douăzeci de coroane, dar puse pe Títu să joace. Pe urmă veníră toți oaspețíí, pe rând, dăruínd fíecare după cum íl lăsa ínima și punga... În vremea aceasta Ana ședea pe lavítă, rușínată că n-a putut juca ea, geloasă puțín că Ion ar fí strâns pe Floríca, maí tare ca ceílalți și totuși mulțumítă, plutínd parcă într-un nour de ferícíre atât de mare că se símțea rásplătítă pentru toate suferínțele.

Când se íspráví jocul míreseí, Bríceag íncepu o someșaná píperată, în care se amestecară bătrâníí cu tíneríí. Ion jucă íar cu Floríca și în vâlmășagul asurzítor se pomeníră curând aproape de ușă, unde era maí íntuneríc. Nu deschísese gura níci unul dín eí; fata chíar níci nu índrăznea să-l prívească în ochí; el însă fíerbea și-și íncleștase degetele în șolduríle eí plíne, uítând de tot pe Ana, ínchípuíndu-și că Floríca e míreasa luí... Deodată apoi íí șoptí rágușít, cu ochíí ínflăcărătí:

— Numai tu mi-ești dragă în lume, Florică, auzi tu?... Auzi?

O strânse năvalnic la piept, scrâșnind din dinți încât fata se spăimântă și se uită rușinată împrejur.

În aceeași clipă Ana tresări ca mușcată de viperă. Simți că nădejdlile ei de fericire se risipesc și că ea se prăvale iar furtunos în aceeași viață nenorocită. Se porni deodată pe plâns amar care să-î alunge presimțirile nemiloase... Cine ia însă în seamă lacrimile unei mirese?... Ion, așezându-se mai târziu lângă ea, îi zise nepăsător:

— Amu ce te mai bocești? Că doar nu mergi la spânzurătoare...

— Norocul meu, norocul meu! murmură Ana mai îndurerată.

— Oare cât s-o fi strâns? întrebă apoi Ion încet, fără să se mai sînchisească de plânsul ei, uitându-se lacom la farfuria cu bani pe care nașul îi număra a doua oară, ca să nu se întâmple vreo greșeală.

Ziua a treia ospățul se mută la socrii mari, unde mireasa se duse acuma cu lada de zestre, urmată de atâta amar de vite și galige că de-abia încăpeau în ograda Glanetașului.

Vasile Baciu era vesel ca și când ar fi scăpat de o grijă mare. Se uita batjocoritor la Ion, care se umfla în pene simțindu-se biruitor, și-și zicea mereu mai mulțumit: „Stai, melenășule, stai să vezi tu cine-î Vasile Baciu!”